

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXVI Nr. 1-2
IANUARIE - FEBRUARIE
1967

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte
J U S T I N I A N
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. **ANTIM**
Episcopul Buzăului

P. S. **CHESARIE**
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. **ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL**
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. **ALEXANDRU IONESCU**
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. **STAN DIMĂNCEA**
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

<i>La început de an</i>	5
-------------------------	---

ANIVERSĂRI

<i>Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Patriarh Justinian</i>	8
---	---

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Arhim. JUSTINIAN DALEA, <i>Omul cel nou.</i>	10
Diac. ȘT. GH. MILEA, <i>La Botezul Domnului</i>	14
Arhim. GR. BĂBUȘ, <i>La Botezul Domnului</i>	17
Arhim. BENEDICT GHIUȘ, <i>La Duminică după Botez</i>	19
Arhim. JUSTINIAN FLOREA, <i>La Duminică XXXI-a după Rusalii</i>	23
Arhim. JUSTINIAN DALEA, <i>La Duminică lui Zahau</i>	26
Pr. GH. IORDĂCHESCU, <i>La Duminică a XVI-a după Rusalii</i>	30
Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, <i>La Duminică a XVII-a după Rusalii (a Cananeencii)</i>	35
Pr. OLIMP N. CĂCIULĂ, <i>La Duminică vameșului și fariseului</i>	38

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (ianuarie — februarie)</i>	44
OB., <i>Știri ecumenice</i>	60

ARTICOLE ȘI STUDII

Doctorand ION BĂNĂȚEANU, <i>Broderii și țesături liturgice din Țara Românească (veac. XIV—XVIII) în lumina cercetărilor mai noi</i>	66
I. AL. F., <i>Date noi privind Biserica de la Crainici</i>	83
Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Cel mai vechi monument istoric-bisericesc de pe plciurile Buzăului</i>	88

DOCUMENTARE

A. SACERDOȚEANU, <i>Noi documente de cultură românească veche</i>	104
Pr. S. TUDOR, <i>Cruci vechi în părțile Buzăului</i>	112

	<u>Pag.</u>
Prof. Dr. GEORGE POTRA, <i>In legătură cu viața lui Anton Panu și a urmașilor lui</i>	122
I. IVANOV, <i>Insemnătatea Sinoadelor I și II Ecumenice pentru teologia creștină</i> , trad. de PARASCHIV V. ION	139

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

CRONICAR, <i>Festivitate închinată Unirii Principatelor</i>	149
ASISTENT, <i>Sărbătoarea Hramului Institutului și Seminarului teologic din București</i>	150
ASISTENT, <i>Biserica din com. Gheorghe Doja; Biserica din satul Coțești; Biserica din com. Vedeș, r. Giurgiu; Instalare de preot</i>	153
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Diculescu</i>	161

RECENZII

N. ȘT. SCHIWAROFF, <i>Manuscrisele de la Qumran</i> , Sofia 1964—1965, de N. N.	163
D. PROTASE, <i>Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii</i> , București 1966, de I. S.	164
MARIO RUFFINI, <i>L'opera della Chiesa Ortodossa Romena nella creazione della lingua letteraria nazionale</i> , in «Orientalia christiana periodica», Roma, 1966, de PARASCHIV V. ION	172
GEORGIOS SPHRANTZES, <i>Memorii 1401—1477. In anexă Pseudo Phrantzes: Macarie Melissenos, Cronica 1258-1481</i> , București 1966, de MATEI CAZACU	181
EMIL VÎRTOSU, <i>Din criptografia românească</i> , în «Studii Teologice», XVIII (1966), nr. 5—6, de Prof. VICTOR BRĂTULESCU	183

LA ÎNCEPUT DE AN

În prima zi a noului an 1967, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a primit, la palatul patriarhal, în marea sală a Adunării Naționale Bisericești, pe preoții Capitalei, pe profesorii Institutului și Seminarului teologic din București și pe lucrătorii din cancelariile Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor, — care au ținut să exprime o dată mai mult, cu acest prilej, sentimentele lor de dragoste filială și de recunoștință față de Arhipăstorul Bisericii Ortodoxe Române, părintele și îndrumătorul lor spiritual în munca pe care o desfășoară în câmpul larg al vieții de parohie, pe ogorul învățămîntului teologic sau în cadrul administrației bisericești.

La această sărbătorească primire, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost înconjurat de PP. SS. Episcopi Antim Tirgovișteanul și Visarion Ploieșteanul, vicari patriarhali, de PP. CC. Consilieri și Inspectori patriarhali, în frunte cu P. C. Pr. Director Ion Gagiu, și de PP. CC. Consilieri ai Centrului mitropolitan al Ungrovlahiei, în frunte cu P.C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu. Au fost de față de asemenea, P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, P. C. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Rectorul Institutului teologic și P. C. Pr. Dumitru Popescu, Directorul Seminarului teologic.

În numele clerului Capitalei, cuvîntul omagial a fost rostit de P. C. Pr. Alexandru Constantinescu de la biserica Sfinții Voievozi, care — după ce a înfățișat unele aspecte ale lucrării pastoral-misionare a preoțimii în anul încheiat — a asigurat pe Întîistătătorul Bisericii noastre de devotamentul slujitorilor altarelor bucureștene, conștienți de răspunderile misiunii lor atît pentru viața moral-spirituală a credincioșilor, cît și de îndatoririle lor privind viața obștească și promovarea ideii de pace între oameni și popoare.*

Răspunzînd cuvîntului omagial ce i-a fost adresat în numele clerului Capitalei, Prea Fericitul Patriarh Justinian a rostit o amplă cuvîntare.

consacrată — în prima sa parte — analizei obiective a marilor momente din viața și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române în anul 1966, iar în a doua parte, determinând câteva din obiectivele care trebuie urmărite de preoțimea Bisericii noastre în anul cel nou în care am intrat, și încheind cu urări de succes în munca plină de răspundere care așteaptă pe toți slujitorii acestei Biserici ierarhi și preoți, profesori de teologie și lucrători din administrația bisericească.

În cuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian au fost amintite, la loc de frunte, și prezentate în toată bogata lor semnificație, vizitele făcute de Prea Fericirea Sa unor Biserici creștine de peste hotare, în cursul anului 1966 și anume: — vizita făcută Bisericii Ortodoxe Bulgare, în luna mai, cu prilejul aniversării a treisprezece ani de la reînființarea Patriarhiei Bulgare și intronizării Patriarhului său de astăzi, Prea Fericitul Chiril; — vizita făcută Bisericii Anglicane, în luna iunie, ca răspuns la vizita din anul 1965 a Grației Sale Dr. Michael Ramsey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat a toată Anglia și Mitropolit; — vizita făcută Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva și Bisericii Naționale a Elveției, tot în luna iunie, ca răspuns la câteva din vizitele pe care reprezentanți ai Consiliului Ecumenic le-au făcut Bisericii noastre în ultimii ani; — vizita făcută Bisericii Armene, în luna septembrie, ca răspuns la vizita din anul trecut a Sanctității Sale Vasken, I. Patriarhul Suprem și Catolicos al tuturor armenilor: — în sfîrșit, vizita făcută Bisericii Ortodoxe Ruse, tot în luna septembrie, la invitația Sanctității Sale Patriarhului Alexei, cu care prilej a participat la solemnitățile prilejuite de hramul Mînăstirii Zagorsk și a primit, la Leningrad, Diploma de membru de onoare al Academiei teologice de acolo, cu prilejul împlinirii a douăzeci de ani de la reînființarea acestui important așezămînt de cultură teologică din cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a insistat asupra faptului că aceste vizite au însemnat nu numai un pas mai departe pe drumul cunoașterii reciproce a unor Biserici creștine, cu dogmele, canoanele și liturghia lor, ceea ce constituie fără îndoială un factor important pentru încercările care se fac pretutindeni în vederea realizării unității creștine. — dar și un pas important pe calea cunoașterii și înțelegerii reciproce între popoare, în scopul slujirii aspirațiilor lumii contemporane, însetată de progres material și spiritual și dornică să vadă realizat, în sfîrșit, visul scump al oamenilor din toate timpurile: pacea lumii și înfrățirea popoarelor: — probleme în rezolvarea cărora și Bisericile creștine sînt chemate să-și aducă contribuția lor, în numele Mîntuitorului Hristos — Domnul păcii.

Vorbînd despre unele probleme ale ecumenismului contemporan, Prea Fericitul Patriarh Justinian a înfățișat poziția și rolul Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, contribuția reprezentanților noștri la lucrările acestei organizații intercreștine, a cărei principală preocupare este realizarea unității creștine, insistînd în mod deosebit asupra pregătirii dialogului teologic cu Anglicanii și cu Vechii-Catolici în lumina hotărîrilor Conferinței panortodoxe de la Rodos. Au fost de asemenea amintite participările Bisericii noastre la lucrările Con-

ferinței Bisericilor Europene și Conferinței Creștine pentru Pace, organisme care și-au programat câteva din sesiunile lor din acest nou an chiar la București, ca oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericitul Patriarh Justinian și-a încheiat cuvîntarea referindu-se la războiul nedrept și inuman purtat de imperialiștii americani în Vietnam, pe care l-a condamnat cu hotărîre și împotriva căruia a cerut să se ridice toate Bisericile și organizațiile creștine din întreaga lume. Actuala situație din lume — a spus Prea Fericirea Sa, oere Bisericilor și organizațiilor creștine să treacă pe un plan secundar vechile lor preocupări privind înfăptuirea unității creștine pe plan dogmatic și liturgic, — preocuparea esențială și imperativă a ceasului de față fiind, în primul rînd, asigurarea și slujirea păcii în lume. Bisericile și organizațiile creștine sînt ținute astăzi să facă proba creștinismului lor prin promovarea uneia din ideile de bază ale doctrinei creștine: pacea lumii, iubirea dintre oameni, — căci Mîntuitorul Hristos a poruncit urmașilor Săi să se iubească unii pe alții și să facă vădită prin iubirea semenilor legătura lor cu El.

Preoții Bisericii Ortodoxe Române au datoria să slujească acest sfînt ideal cu toată puterea ființei lor, avînd neconținut înaintea ochilor lor spirituali prezența vie a Mîntuitorului Hristos, care S-a dat pe sine pentru ca «lumea să aibă viață și cît mai mult să aibă». Căile deschise de Biserica noastră clerului ei în domeniul acestei sfinte slujiri s-au dovedit a fi întru totul rodnice și este îmbucurător faptul că încep a fi prețuite astăzi și de acele Biserici creștine care le-au privit cîndva cu neîncredere, ba ne-au și condamnat pentru atitudinea noastră. Aceste Biserici au de făcut acum un pas decisiv în această privință: să determine în rîndurile credincioșilor lor atitudini hotărîte împotriva războiului și să impună conducătorilor creștini de popoare încetarea neîntîrziată a oricărui război și a oricărei asupriri a omului de către om, — Bisericile creștine din America avînd cele dintîi această îndatorire.

După cuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, Corala preoților din Capitală, dirijată de P. C. Protoiereu Ioan Popescu-Runcu, a executat un program de colinde, contribuind prin aceasta la crearea unui climat de sărbătorească înălțare spirituală. În climatul acesta, Arhipăstorul Bisericii noastre s-a întreținut cu fiecare din cei prezenți, interesîndu-se de munca și de rezultatele obținute de fiecare la locul său de muncă și adresînd pentru toți calde și părintești doriri de sănătate și fericire pentru noul an.

A N I V E R S Ă R I

ANIVERSAREA ZILEI DE NAȘTERE A PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN

An de an, la 22 februarie, ierarhii, preoțimea și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, sărbătoresc ziua de naștere a Arhipăstorului lor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, înălțînd rugăciuni către Cel Atotputernic pentru îndelunga sa înzîlire și prezentîndu-i urări de sănătate și bogate roduri duhovnicești în fruntea Bisericii părinților și strămoșilor noștri.

O astfel de sărbătoare s-a făcut și anul acesta, în Paraclisul palatului patriarhal, cînd în jurul Prea Fericirii Sale s-au adunat: II. PP. SS. Mitropoliți Justin Moisescu al Moldovei și Firmilian Marin al Olteniei; PP. SS. Episcopi Antim Agelescu al Buzăului, Teoctist Arăpaș al Aradului, Valerian Zaharia al Oradei. Antim Tirgovișteanul și Visarion Ploieșteanul, vicari patriarhali; PP. CC. Consilieri ai Administrației Patriarhale, în frunte cu P. C. Pr. Director Ioan Găgiu, PP. CC. Consilieri de la Centrul mitropolitan al Ungrovlahiei, în frunte cu P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu, profesori de la Institutul și Seminarul teologic din București, protoiereii Capitalei și funcționarii superiori din cancelariile bisericesti.

Serviciul religios îndătinat la astfel de popasuri sărbătorești a fost oficiat de I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului, înconjurat de sobor de preoți și diaconi, iar răspunsurile au fost date de către toți cei prezenți, potrivit cîntărilor tradiționale ale Bisericii noastre.

În numele Sfîntului Sinod și al tuturor celor de față, I. P. S. Mitropolit Justin Moisescu al Moldovei și Sucevei a rostit o alocuțiune omagială, mărturisind că slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române păstrează Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian aleasă cinstire, **adîncă recunoștință** și statornic devotament pentru toate marile înfăptuiri cu care sporește zestrea spirituală a sfîntei noastre Biserici strămoșești și pentru directivele trasate în lucrarea sa pe teren interortodox și intercreștin, în general.

Evocând activitatea pilduitoare pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian o desfășoară cu sîrg și rodnicie, atît pentru propășirea Bisericii Ortodoxe Române, cit și pentru bunăstarea și fericirea poporului nostru și pentru zidirea păcii în lume, — I.P.S. Mitropolit Justin a făcut Prea Fericirii Sale respectuoase urări de sănătate, îndelungă înziliră și înfăptuiri cît mai bogate și trainice în cîrmuirea sfintei noastre Biserici.✠

Prea Fericitul Patriarh Justinian a mulțumit tuturor celor prezenți pentru dragostea și prețuirea cu care este înconjurat și, răspunzînd alocațiunii I.P.S. Mitropolit Justin, a arătat că toate frumosele înfăptuiri care au sporit zestrea spirituală a Bisericii Ortodoxe Române în ultimii ani sînt rodul unei colaborări fericite a tuturor elementelor care alcătuiesc această Biserică: ierarhii Sfîntului Sinod, clerul și credincioșii din parohii, — fiecare în parte contribuînd din locul în care se află așezat de Providență la înălțarea și propășirea acesteia. Asigurînd pe toți că se va strădui să-i cheme și în viitor să conlucreze pentru înfăptuiri care să însemne spor de prestigiu pentru Biserica Ortodoxă Română, în spiritul înaltelor comandamente evanghelice, și să deschidă perspectivele luminoase pentru slujirea și promovarea păcii în lume, Prea Fericitul Patriarh Justinian și-a încheiat cuvîntul său de răspuns cu urări de prosperitate pentru scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România, pentru harnicul și talentatul său popor, și pentru biruința păcii în lume.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

OMUL CEL NOU

Ziua de astăzi este, pentru noi creștinii, un prilej de întreită sărbătoare. O dată cu ziua cea dintâi a Anului nou, prăznuim Tăierea împrejur a Mântuitorului nostru Iisus Hristos și pomenirea Sfintului Vasile cel Mare, arhiepiscopul din Cezareea Capadociei.

Anul nou ne amintește de omul cel nou. Tăierea împrejur ne învață cum se realizează omul cel nou, iar Sfântul Vasile cel Mare, prin viața lui sfântă și curată, ne dă exemplu de viețuire a omului nou, a omului renăscut și mintuit în Domnul nostru Iisus Hristos.

Aceste trei evenimente festive, cu întreita lor însemnătate, ne amintesc de singura și cea mai însemnată grijă și datorie a noastră: innoirea vieții.

De aceea, astăzi, în primele ceasuri ale anului care începe, să ne oprim o clipă, și, ascultând filfierea de aripi a clipelor care zboară pentru a nu se mai întoarce, să meditam la marea taină a innoirii vieții noastre.

Un an încheiat este un ciclu de 365 de zile, în care timp pământul își împlinește mișcarea lui de mii de ani în jurul soarelui. Privită din unghiul veșniciei, această întâmplare reprezintă o clipă, căci în fața lui Dumnezeu mia de ani este ca ziua de ieri care a trecut, dar privită din punctul de vedere al nostru, al oamenilor, ea cuprinde un an de fapte, de gânduri și planuri împlinite sau pierdute, de hotărâri și evenimente care transformă viața noastră în istorie ce prefăce copilăria în maturitate și pe aceasta în bătrînețe. De aceea se și obișnuiește a reprezenta Anul nou în chipul unui copil care pe zi ce trece crește și, ajungând la vârsta de bărbat desăvârșit, la finea lui, nu rămâne decît un bătrîn gîrbovit de sarcina vremii și albit de atîtea întâmplări.

Este icoana noastră și a lumii cu prefacerile ei și îmbătrînirea inevitabilă a tot ce ajunge la poarta vremii și călătorește pe drumul enigmatic al acestei vieți trecătoare.

Pare tristă această icoană a zilelor vieții noastre ce se transformă în ani care presară peste capetele noastre cenușa umilinței. Și totuși, la poarta fiecărui an care începe, cu toții, uitind cele trecute, ne ațintim privirile asupra celor viitoare intrînd în cursul indeletnicirilor de miine cu speranțe înnoite, cu un neînțeles neastimpăr și un nesecat dor de viață.

În bezna nopții în care moare o zi pentru a se naște alta, în sămînța care putrezește pentru a răsări un spic bogat, în florile care se veștejesc pentru a dezveli roadele, noi oamenii citim taina innoirii și ne dăm seama că aceasta este veșnicia. Și de aceea, insetați de cucerirea veșniciei, dorim tinerețea fără bătrînețe și viața fără de moarte. În dorința împlinirii acestui vis, omul își întinde mîinile cu lăcomie spre pomul vieții. Aceasta s-a întîmplat o dată, în rai, cu Adam și Eva și ni se întîmplă de nenumărate ori, nouă urmașilor lor. Atunci, Adam și Eva au crezut minciuna diavolului că este de ajuns ca ei să guste din pomul oprit ca să se facă dumnezei, iar noi, urmașii lor, ne înșelăm cu aceeași amăgire, crezînd că este de ajuns să gustăm din ospătul vieții, ca și celelalte viețuitoare, pentru a fi un cm.

Dar, precum strămoșii noștri s-au convins din trista lor experiență că, pentru a fi ca Dumnezeu nu a fost de ajuns numai să guste din pomul vieții, ci să se adape din izvoarele cunoștinței binelui care este izvorul vieții, tot așa noi ne dăm seama acum că, pentru a fi un om nu este de ajuns să ne înfruptăm numai din masa pe care ne-o așterne firea, ci să căutăm tainele firii, mereu întinși spre steaua idealului, căci aspirațiile noastre depășesc hotarele strîmte ale vieții trecătoare. Năzuința zicătoarei din popor de a ajunge la stele, de a ajunge luna cu mîna și soarele cu picioarele, pe care o vedem realizîndu-se pas cu pas sub ochii noștri, nu o are nici o altă ființă afară de om și ea dovedește setea omului după nemărginire, dorința noastră după veșnicie.

Dar, de la năzuință și pînă la împlinire este un drum tot așa de lung ca de la Adam care a căzut și pînă la Hristos care a reinnoit firea cea căzută a lui Adam și a urmașilor săi. Mintuitorul nostru Iisus Hristos a împlinit și a dat posibilitate împlinirii visului lui Adam și al nostru al oamenilor de a ne asigura o viață durabilă și fără de moarte. El ne-a arătat că asigurarea unei vieți veșnice este mult mai ușor de înfăptuit decît a încercat să și-o asigure Adam sau încercăm să ne-o cîștigăm noi.

Ea se obține prin harul Său și prin supunerea noastră în fața voii Sale celei sfinte și nestrămutate.

Aceasta este taina innoirii omului pentru a putea să trăiască veșnic. Este de ajuns ca omul să trăiască după chipul idealului său care este Iisus Hristos, pentru ca el să devină un om nemuritor. Iisus Hristos este idealul în om și omul în asemănarea lui Dumnezeu, în omul cel nou pilduit nu numai la suprafață, în forme, ci înăuntrul, schimbîndu-și viața printr-o adîncă schimbare sufletească, prefăcînd ura în dragoste, patima în virtute, iubirea de sine în jertfire de sine pentru alții, prefăcînd anima-

lul în om și omul în asemănarea lui Dumnezeu. în omul cel nou pilduit de Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

El ne-a dat și mijloacele de a realiza această schimbare lăuntrică a firii noastre. Religia creștină, cu tainele Bisericii și cuvîntul divin vin din Sfînta Scriptură și din Sfînta Împărtășanie și nu sînt altceva decît mijloace de realizare a acestei sfințiri, a acestei desăvîșiri, a acestei înnoiri a firii noastre.

Astfel înnoii prin tăierea împrejur a tot ce este păcătos și josnic din firea noastră, noi oamenii ne creăm nu numai un an nou, ci o eră nouă, era omului nou, care-și duce viața omenească așa cum ar duce-o Dumnezeu cînd S-ar coborî între oameni. Dumnezeu, prin întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, S-a și coborît între oameni, și a dus această viață care a rămas pildă de viață sfințită și desăvîșită pînă la sfîrșitul veacurilor.

Dacă omenirea botezată în Hristos, adică înnoită prin renașterea spirituală în Hristos, ar fi conștientă de această mare taină a înnoirii sale, atunci pe pămînt, cu adevărat s-ar întemeia împărăția lui Dumnezeu. împărăția fericirii, împărăția păcii.

Dar omenirea nu poate cuprinde în întregime și nici dintr-o dată aceste mari daruri. Le-au înțeles și le-au cuprins în întregime aceia care s-au ridicat deasupra nivelului comun de viață -- sfinții, marii trăitori ai vieții lui Hristos, imitatorii Lui, următorii Lui.

Un astfel de renăscut și sfînt om a fost Sfîntul Vasile cel Mare pe care-l prăznuim astăzi, făclia luminoasă din sfeșnicul Bisericii din Cezareea Capadociei, care a trăit în prima jumătate a secolului al IV-lea și a fost pentru credincioșii timpului său și pentru ai tuturor timpurilor, lumină în calea credinței și căldură în împlinirea dragostei și a faptelor bune. Acest sfînt a oglindit în viața lui lumina vieții lui Hristos. căci de la lepădarea de sine care l-a făcut să jertfească toate averile pentru alinarea suferințelor celor bolnavi, săraci și părăsiți, și pînă la închinarea întregii sale vieți lui Hristos prin post, rugăciune și studiu neîncetat, acest sfînt a putut să facă în cei 49 de ani de viață ceea ce un alt om n-ar putea împlini în două vieți.

Sfîntul Vasile este sfîntul care a realizat întru totul chipul omului cel nou în mijlocul societății omenești. Mulți își închipuie despre sfinți că trebuie să trăiască numai retrași în pustiu și departe de vîlmășagul gemenilor.

Da, este și aceasta o formă de viațuire, dar sfințenia desăvîșită cere ca omul să se căruiască și să folosească pe frați, iar Sfîntul Vasile a înțeles această chemare realizînd pe sfîntul care știe să trăiască pentru alții, pentru ajutorarea celor lipsiți, flămînzi și goi, pentru alinarea și mîngîierea și apărarea celor asupriți și izgoniți și pentru luminarea celor rătăciți. El a înțeles că Hristos ca Dumnezeu, a venit în lume, s-a amestecat în treburile ei pentru ca să le sfințească și astfel să îndrepte pe om pe cărarea fericirii de aici și de dincolo. De aceea a fost numit «Cel Mare».

Și ca Sfântul Vasile au fost și sînt mulți sfinți ce strălucesc ca stelele pe cerul Bisericii noastre creștine. Ca el am fi și noi dacă am înțelege taina înnoirii vieții prin trăirea în Hristos.

Dacă o dată cu înnoirea anului am pune gînd bun și am porni fapta creștină de a învinge firea noastră cea rea, dezbrăcîndu-ne de omul cel vechi al păcatului, căutînd a trăi în iubire, în dreptate, sfințenie și fapte bune, atunci cu adevărat și noi ne-am reinnoi, renașterea noastră înfăptuită o dată pentru todeauna prin botezul cu care ne-am botezat. Noi toți care însetăm de dorul unei înnoiri, reinnoind chipul lui Hristos în noi, tineri sau bătrîni, ne vom face părtași de o tinerețe fără bătrînete și moartea nu va mai fi pentru noi un spectru îngrozitor, ci o trecere biruitoare spre zările veșniciei.

Un om reinnoit în Hristos este un frate al aproapelui său, fie el cît de departe. Oamenii reinnoțiți în Hristos trăiesc pe suprafața globului pămîntesc într-o armonie îngerească fără asupriri și fără războaie. Ei toți la un loc sînt membre ale aceluiași trup tainic al lui Iisus Hristos. Ei sînt oamenii trupului nou care se urzește acum, oamenii care se caută să se cunoască, să se ajute, să-și lege rănile, să-și aline suferințele, să înlătore dezbinările și războaiele, să realizeze pacea care este cea mai caracteristică însușire a împărăției lui Dumnezeu pe acest pămînt.

Spre acest om nou care prin Hristos își găsește rostul vieții sale ne îndeamnă pe noi prăznuirea anuală a Anului nou. Tăierea împrejur a Domnului, ca și Sfântul Vasile a cărui pomenire o facem.

Acum, cînd am pășit pragul unui an nou consfințit nădejdlor justificate și dorințelor tainice ale fiecăruia din noi, conștienți de marele dar al înnoirii pe care Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ni l-a dat prin învățătura, pilda și jertfa Sa, se cuvine să ne pătrundem de marea datorie și grijă a înnoirii și să nu nesocotim darul pe care ni l-a dat.

Privind la clipele trecutului, în care multe nenumărate greșeli întunecă seninătatea conștiinței și întorcînd privirile și spre viitor, care nu știm nici cînd ce ne rezervă, să fim cu toții hotărîți ca în anul ce începe să ducem o viață nouă, cu adevărat creștinească, ascultînd de cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, care zice: «Bucurați-vă întru Domnul și iarăși zic: bucurați-vă! Blîndețele voastre să se facă cunoscute tuturor oamenilor: Domnul aproape este!

De nimica să nu vă grijiți, ci întru toate prin rugăciune cu mulțumită cererilor voastre să fie bine primite la Dumnezeu și pacea lui Dumnezeu, care covîrșește toată mintea, va păzi inimile și cugetele voastre». Amin!

Arhim. JUSTINIAN DALEA

LA BOTEZUL DOMNULUI

«Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit» (Matei III, 17).

Astăzi toată lumea s-a umplut de bucurie, pământul și marea au împărțit între ele harul Mântuitorului. Praznicul de astăzi ne descoperă nouă multe și mari minuni. La praznicul nașterii pământul se bucura de nașterea Mântuitorului; la praznicul de azi marea primește binecuvântările aghiazmei prin apele Iordanului. La praznicul trecut Hristos s-a arătat prunc nedesăvârșit, pentru a demonstra imperfecțiunea noastră; astăzi El se arată bărbat desăvârșit, pentru a ne arăta modelul desăvârșirii, ca unul ce era desăvârșit din cel desăvârșit. Atunci steaua a vestit pe cel născut. (Matei II, 2); astăzi Tatăl mărturisește de sus pe cel botezat: «acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit» (Matei III, 17). Atunci: magii i-au adus daruri ca unui împărat; astăzi îngerii îi slujesc ca unui Dumnezeu. Atunci a fost legat în scutece; acum dezleagă lanțurile păcatelor.

Astăzi toată făptura îl întâmpină strigând: «Binecuvântat este cel ce vine în numele Domnului» (Ps. CXVII, 24). Dar cine este acesta? «Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă» (Ps. CXVII, 25). spune David, iar Apostolul Pavel mărturisește alături de el: «S-a arătat tuturor oamenilor harul cel mântuitor al lui Dumnezeu, învățându-ne să lepădăm păgînătatea și poftele lumești și să trăim în veacul de acum în curătenie sufletească. în dreptate și în cuviosie» (Tit. II, 11—12).

Astăzi îl cunoaștem pe Hristos. Când s-a născut era necunoscut multora. Că este așa ascultați ce spune Sfântul Ioan Botezătorul: «A stat în mijlocul nostru cineva pe care voi nu-l știți». (Ioan I, 26). Și de ce să ne mirăm că nu-l cunoșteau ceilalți, când însuși Sf. Ioan Botezătorul nu l-a cunoscut pînă în această zi. «Căci și eu, spune el, nu-l cunoșteam, dar cel care m-a trimis să botez cu apă, acela mi-a spus: Peste cine vei vedea duhul coborîndu-se și rămînînd peste el, acela este cel care botează cu Duhul Sfînt» (Ioan I, 33).

«A venit, spune Scriptura, Iisus din Galileia la Iordan către Ioan ca să fie botezat de el» (Matei III, 13).

Mare este smerenia Domnului! Nu s-a mulțumit că s-a născut dintr-o femeie prunc: nu s-a mulțumit că a luat chip de rob; astăzi vine la botez chiar ca un păcătos. Și totuși El nu era un om păcătos «căci se născuse mai înainte de veci din Tatăl, iar mai pe urmă din fecioară, întrupa: fără de sămîntă». Se botează totuși Hristos, nu pentru că ar fi avut nevoie de curăție, ci să dăruiască apelor harul sfințitor și să îndemne pe oameni la botez.

Botezul iudaic care se practica pînă la Hristos, era un botez care curăța numai murdăriile trupesti, nu însă și păcatele conștiinței. Acest botez nu-l curăța pe om de păcate, nici dacă desfrîna, nici dacă fura, nici dacă săvîrșea altă nelegiuire, ci dacă se atîngea de oasele morților, dacă gusta dintr-o mîncare oprită de lege, dacă se apropia de un lepros: atunci se spăla și fiind necurat pînă seara, se curăța. «Căci se va spăla, spune

Scriptura, corpul lui cu apă curată și va fi necurat pînă seara, și se va curăți». (Levitic XV, 5, 13).

Botezul lui Ioan era cu mult mai înalt decît cel iudaic, dar mai smerit decît cel creștin; el era un fel de punte între acestea două. Ioan nu-i învăța pe oameni să-și curețe trupurile, ci sfătuia să se întoarcă de la păcat la virtute, și să facă fapte bune. El nu spunea: Spală-ți haina ta, și spală trupul tău și vei fi curat, ci: «Faceți rod vrednic de pocăință» (Matei III, 8). El porunca să se pocăiască, dar nu putea să ierte și păcatele. De aceea și spunea: «Eu vă botez cu apă, dar Acela vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc». (Matei III, 11). Ce înseamnă cuvintele: «Cu Duhul Sfînt și cu foc?». Pentru a înțelege aceasta este suficient să ne amintim de ziua în care s-a pogorît peste apostoli limbi împărțite ca de foc și s-a așezat pe fiecare din ei. (Fapte II, 3). Că botezul lui Ioan nu avea nici puterea de a sfinți și nici de a ierta păcatele se vede clar și din următorul fapt: Cînd Pavel a găsit niște ucenici le-a zis: «Ați primit Duhul Sfînt după ce ați crezut? iar ei au zis către el: Dar nici n-am auzit dacă este Duhul Sfînt. Atunci le-a spus: În ce dară v-ați botezat? Iar ei i-au răspuns: În botezul lui Ioan. Pavel a spus: Ioan a botezat cu botezul pocăinței». Al pocăinței deci, și nu al iertării. Dar atunci de ce a botezat Ioan? O spune Apostolul: «Spunînd porocului ca să creadă în Cel care vine după el, adică în Domnul Iisus. Și cînd s-au botezat în numele Domnului Iisus. Iar cînd Pavel și-a pus mîinile peste ei, a venit Duhul cel Sfînt asupra lor» (Fapte XIX, 2—6).

Iată deci demonstrat că botezul lui Ioan era imperfect și că botezul apostolic era superior lui. Dacă nu ar fi fost așa, atunci Pavel nu i-ar mai botezat din nou și nici nu și-ar mai fi pus mîinile peste ei.

Dar pentru ce s-a botezat Iisus și cu ce fel de botez? Nu s-a botezat cu cel al iudeilor, dar nici cu al nostru. Avea El nevoie de iertarea păcatelor. El care nu are nici un păcat? «Căci păcat, spune Scriptura, n-a fost, nici nu s-a găsit viclenie în gura Lui». (I Petru II, 22). Și iarăși: «Cine mă va dovedi pe mine de păcat?» (Ioan VIII, 46).

Dar nici trupul lui Hristos, nu era lipsit de Duhul Sfînt, pentru că acesta era făcut dintru început de la Duhul Sfînt. Atunci de ce s-a botezat? Pentru a răspunde, să vedem cu ce fel de botez s-a botezat, căci după cum am văzut cu al iudeilor nu s-a botezat, cu al nostru nu. Atunci cu al cui? Cu botezul lui Ioan. De ce? Pentru a dovedi prin însăși natura botezului că nu s-a botezat nici din pricina iertării păcatelor și nici pentru că ar fi avut nevoie de sfințirea Duhului Sfînt, pentru că botezul lui Ioan era lipsit de amîndouă acestea. Și ca să nu se creadă că a venit pentru pocăință, ca și ceilalți oameni, iată cum a răspuns Ioan și la această presupunere. Ioan spunea celorlalți: «Faceți rod vrednic de pocăință» (Matei III, 8), iar Domnului îi spune: «Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?» (Matei III, 14). Prin aceste cuvinte el a vrut să arate că Hristos nu venea la el mînat de aceleași nevoi ca și ceilalți oameni. Și în afară de aceasta el s-a socotit pe sine nevrednic de a-l boteza pe Hristos, cu atît mai mult cu cît Hristos este mai mare decît Botezătorul și incomparabil mai curat.

Deci Hristos nu s-a botezat nici pentru pocăință, nici pentru iertarea păcatelor, și nici pentru că ar fi avut nevoie de sfințirea Duhului Sfânt. Atunci pentru ce? Pentru două motive: unul îl spune ucenicul, altul însuși Hristos către Ioan. Unul, ca să-L facă tuturor cunoscut, după cum spune și Pavel, că «Ioan a botezat cu botezul pocăinței, ca să creadă în Cel care vine după el». (Fapte XIX, 4). Acesta este motivul botezului lui Iisus: cunoașterea lui de către toți.

Dacă Ioan ar fi mers din casă în casă, și ar fi bătut la ușa fiecăruia, chemându-i afară ca să le arate pe Fiul lui Dumnezeu, atunci mărturisirea lui ar fi fost suspectă. La fel dacă l-ar fi dus în sinagogă. Dar când din toate orașele Iudeii noroade întregi coborau la Iordan și stăteau pe țărmurile râului, și când a venit și Iisus să se boteze, și din cer s-a auzit vocea Tatălui mărturisind, iar Duhul Sfânt sub formă de porumbel coborându-se deasupra capului Lui, atunci mărturia lui Ioan despre El nu mai putea fi suspectă. Pentru aceasta cuvintele lui: «Și eu nu l-am cunoscut pe El» (Ioan I, 31), arată că mărturisirea lui este adevărată. Și pentru ca să nu se pară că Ioan îl mărturisește pe Hristos din pricina înrudirii — Elisabeta fiind rudă cu Sfânta Fecioară Maria — a fost rînduit de Dumnezeu ca Sfântul Ioan Botezătorul să-și petreacă toată viața de la început în pustie, dovedind și prin aceasta că el depune mărturie pentru Hristos fără a urmări vre-un scop premeditat, ci precum l-a aflat de la Dumnezeu, așa l-a vestit. Pentru aceasta a spus Ioan: «Și eu nu l-am cunoscut». Dar de undă a aflat? «Cel care m-a trimis pe mine, spune Botezătorul, să botez cu apă acela mi-a spus.» Și ce i-a spus? «Peste cine vei vedea Duhul Sfânt pogorîndu-se ca un porumbel și rămînînd peste el, acesta este cel care botează cu Duhul Sfânt» (Ioan I, 33). Deci Duhul Sfânt pentru aceasta venise acum ca să-l arate pe cel ascuns, să-l facă cunoscut tuturor prin zborul său ca prin un deget.

Dar care este al doilea motiv pentru care s-a botezat Hristos? Când Ioan spune: «Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?» atunci Iisus îi răspunde zicînd: Lasă acum. Căci așa este cuviincios pentru noi ca să plinim toată dreptatea» (Matei III, 14—15). Ce înseamnă cuvintele. «Să plinim toată dreptatea?». Dreptatea se numește îndeplinirea tuturor poruncilor, căci spune Sfânta Scriptură: «Erau amîndoi drepti, mergînd în poruncile Domnului fără prihană» (Luca I, 6). Deci pentru că această dreptate trebuia să o îndeplinească toți oamenii, dar nici unul n-a împlinit-o perfect, nici n-a îndeplinit-o, pentru aceasta a venit Hristos ca să o împlinească El.

Faptul împlinirii dreptății consta în aceea că s-a supus profetului. După cum pînă acum s-a supus tuturor legilor evreiești: s-a circumcis, a adus jertfă, a păzit simbetele și a ținut sărbătorile iudaice, tot așa și acum se supune profetului care boteza pentru a împlini dreptatea.

Că era voința lui Dumnezeu ca să se boteze toți, ascultați ce spune Ioan: «Cel care m-a trimis pe mine să botez cu apă» (Ioan I, 33). Iar Hristos spune din nou: «Vameșii și poporul au dat dreptate lui Dumnezeu, botezîndu-se cu botezul lui Ioan; dar fariseii și cărturarii au disprețuit

voința lui Dumnezeu nebotezându-se de el» (Luca VII, 29, 30). Deci dacă dreptatea consta în a te supune lui Dumnezeu, iar Dumnezeu trimisese pe Sfântul Ioan Botezătorul ca să boteze poporul, atunci Hristos a împlinit-o și pe aceasta cu toate celelalte prescripțiuni legale. Închipuiți-vă că poruncile legii sînt pentru noi o datorie de împlinit. Această datorie trebuia să o plătească neamul omenesc: nu a plătit-o. Venind Hristos ne-a găsit stăpîniți de ea. El plătește atunci pentru noi datoria și ne mîntuiește pe noi care nu avem cu ce plăti. Nu spune: Se cuvine să facem aceasta și aceea, ci: «Să plinim toată dreptatea». Hristos, ca unul ce este stăpînul tuturor și are toate din plin, se cuvenea să dea pentru cei care nu aveau. Deci cauza botezului era ca să îplinească toată legea și pe aceasta și pe cea spusă înaintea acesteia, împăcînd pe om cu Dumnezeu.

De aceea și Duhul Sfînt s-a pogorît în chip de porumb. Cînd după oprirea potopului, la corabia lui Noe a venit porumbelul aducînd ramură de măslin, simbol al iubirii de oameni a lui Dumnezeu și al izbăvirii de furtună, tot așa și acum, Duhul Sfînt în chip de porumb vine și anunță universului mila lui Dumnezeu, prin arătarea Unuia Născut Fiului Său Iisus Hristos căruia I se cuvine slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

Diac. ȘTEFAN GH. MILEA

LA BOTEZUL DOMNULUI

Sărbătoreasca prăznuire a zilei Bobotezei o facem întru cinstirea și slăvirea botezării în apele Iordanului a Domnului nostru Iisus Hristos de către cel mai mare proroc al Vechiului Testament, născut din femeie, Sfîntul Ioan Botezătorul.

Cinstim cu îndreptățită evlavie botezul Fiului lui Dumnezeu, fiindcă este începătură și certitudine a luminării sufletului și a întregii noastre ființe în drumul nostru firesc spre Dumnezeu, iar pe de altă parte slăvim cu cutremurare Botezul Domnului, fiindcă Cel fără de început, Cel Prea Curat și cu totul fără de prihană. Stăpînul lumii și a toată firea, Se lasă de bună voie botezat de către Ioan, de către omul cel căzut în păcat, spre a ne da pildă de iubirea lui Dumnezeu Tatăl față de noi.

«Mare și înfricoșată taină este — cîntă Biserica astăzi — că Dumnezeu oamenilor S-a asemănat și Cel ce nicum de păcat nu știa, ca un vinovat cere de la Ioan a Se boteza în riul Iordanului și zice către dînsul: Cerul Îmi este Mie scaun și pămîntul așternut, dar ție grumajii Îmi plec, că pentru aceasta am venit: Botează-Mă pe Mine și întru Mine se vor curăți toate greșelile oamenilor» (*Mineitul pe ianuarie*).

Se cutremură însuși Ioan Botezătorul, văzind pe Fiul lui Dumnezeu apropiindu-Se de sine, spre a fi botezat, și cugetă cu frică și cu cutremur în sufletul său: Cum își va pune el, robul, mâinile pe Stăpînul său și cum va lumina sfeșnicul pe lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lumea aceasta? Și, ca într-o clipită de străfulgerare duhovnicească, înalță din inimă o rugăciune atît de stăruitoare către Cel care vine să Se boteze: «Sfințește-mă pe mine și apele, Mintuitorule, că Tu ridici păcatele lumii».

Sfîntul Ioan are convingerea că Mintuitorul Se umilește primind botezul, pentru a mîntui pe om din robia păcatului. Umilința Domnului de la Iordan se încheie cu o adevărată glorie dumnezeiască. I-a plăcut în adevăr lui Dumnezeu să preamărească pe Fiul Său pentru pogorămîntul acesta al Lui, făcut de bună voie și din dragoste în locul vostru (Filip. II, 8—9).

Recunoscîndu-și nevrednicia lui, proorocul, cutremurat, ne dezvăluie sensul real și adînc al Botezului Domnului nostru Iisus Hristos: să izbăvească lumea din păcat. să reînnoiască creatura căzută de la fața lui Dumnezeu.

De aceea, Botezul Domnului este pentru noi luminare duhovnicească a ființei noastre, iar botezul pe care-l primește tot omul în stare de pruncie este încreștinarea lui, intrarea lui în legătură cu viețuirea spirituală cu însuși Iisus Hristos. Botezul Domnului și botezul nostru constituie temelia viețuirii noastre intru desăvîrșire. prin harul și dragostea lui Dumnezeu și prin curățenia de gînd și de simțire a noastră, ca și prin toată fapta bună pe care trebuie s-o săvîrșim ca să ne mîntuim și să fim părtași ai Împărăției lui Dumnezeu, a cărei poartă se deschide cu Botezul Domnului. Căci. la ieșirea din apele Iordanului — ne spune Sfînta Evanghelie — cerul se deschide, Sfîntul Duh coboară în chip de porumbel asupra Fiului, iar Tatăl, din nepătrunsul cerului, grăiește: «Acesta este Fiul Meu cel iubit».

Ce bine ar fi dacă cuvîntul acesta al lui Dumnezeu ar răsuna azi înlăuntrul fiecăruia din noi. «Tu ești copilul meu cel iubit». S ar adevăra atunci și cuvintele profetului Isaia către oamenii veacurilor care aleargă din veacuri către Dumnezeu: «Veselește-te. pustie însetată, și înflorește ca și crinul». Noi sintem pustia, inima noastră, care neconținut trebuie să-I. caute pe Dumnezeu.

Dacă L-am căuta zi de zi, inima noastră ar înflori cu siguranță. ca și crinul, în har și dragoste, și am tresălta de bucurie la auzul graiului lui Dumnezeu. pe care-l consemnează același mare și înfricoșător profet: «Scoateți apa cu veselie din izvoarele mîntuirii».

Am înțeles atunci în mod desăvîrșit bucuria pe care ne-o aduce Botezul Domnului, fiindcă el este luminarea sufletului nostru în căutarea lui Dumnezeu și a Împărăției Cerurilor.

Iată, Hristos Mintuitorul, stă nevăzut în mijlocul lumii, lucrînd neconținut la curățirea ei de diavol și de păcat și la umplerea ei cu sfin-

țenia Duhului Sfint: aceasta-i marea descoperire a sărbătorii de azi (Matei XXVIII, 20).

Să intrăm dară din plin cu toții în lucrarea Lui și să lăsăm să intre, să pătrundă și să străbată și în inima noastră dumnezeiasca Lui lucrare.

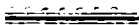
Știți, darul Lui deosebit, pentru ziua de astăzi, este darul apei sfințite. Nu în zadar apa aceasta cuprinde și o putere de curățire a păcatului, dar și o putere de sfințire, întocmai ca și lucrarea Mîntuitorului în lume.

Să ne curățim așadar de dorul păcatului, să ne umplem de fapte și gânduri sfinte ori de cîte ori gustăm din apa aceasta plină de Duh Sfint, Duh care o ferește și pe ea și pe noi de stricăciune și care ni-i dat anume ca să trezească în noi toate darurile sfintului nostru botez.

Să moară în noi de fiecare dată omul vechi, ura, cearta, desfînarea, răutatea și toate faptele de moarte și să crească dimpotrivă, în aceeași măsură omul nou din noi, creat pentru dreptate, pentru adevăr, pentru pace, pentru bunătate și pentru sfințire și care neconținut se înnoiește după chipul Mîntuitorului. Hristos (Col. III, 9—10).

Să murim deci păcatului și să trăim lui Dumnezeu (Rom. VI, 11) pentru binele, pentru pacea, pentru fericirea, pentru sfințirea și pentru mîntuirea noastră și întru slava și biruința Mîntuitorului peste toată lumea, cu puterea Lui care arde păcatul și cu lumina Lui care sfințește acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

Arhim. GRIGORE BĂBUȘ

LA DUMINICA DUPĂ BOTEZ

Sunase ceasul mîntuirii. Sintem pe vremea lui Octavian August și Tiberiu la Roma, pe vremea lui Ponțiu Pilat în țara sfintă.

Omul-Dumnezeu Iisus Hristos era pe pămînt. Speranțele omenirii încep să se împlinească. Era clar că acțiunea mîntuirii se desfășurase pas cu pas într-o cadență de strînsă înlănțuire: 1. — Betleemul, cu Dumnezeu în iesle; 2. — Nazaretul, cu Dumnezeu dulgher; 3. — Botezul, cu proclamarea lui Iisus în public ca Mîntuitor; 4. — Pustiul, cu cea dintîi ingenunchiere a diavolului și, în sfîrșit, 5. — Arestarea Botezătorului de Irod, — semnalul divin pentru intrarea Domnului Iisus în acțiunea publică a mîntuirii. La acest semnal, Mîntuitorul Iisus venise în adevăr și locuia lângă Marea Galileii, țara scumpă a copilăriei și tinereții Sale. Orașul Capernaum, capitala Galileii, era acum centrul Șău de activitate. Sintem la primul Lui cuvînt în public.

Ei bine, acesta este momentul pe care-l sărbătorește Evanghelia de astăzi. Ne dăm seama, este un moment de profundă emoție și însemnă-

tate și pentru Domnul Iisus și pentru noi. Biserica nu putea să nu se oprească la un asemenea moment. Să zăbovim și noi asupra lui citeva clipe.

Nimeni din noi nu putem ști secretele altui om dacă el singur nu vrea să ni le spună. Cu atât mai mult secretele lui Dumnezeu cel viu și de-a pururea ascuns în taină, pe care nimeni din oameni nu L-a văzut vreodată așa cum este, nici nu poate să-L vadă. Secretele lui Dumnezeu cum le-am putea noi cunoaște, dacă El însuși nu ni le-ar descoperi?

Dar, era «plinirea vremii», ceasul mântuirii.

Și Tatăl Cereșc, cel de-a pururea ascuns și nevăzut, care cuprinde toate și pe noi, a trimis atunci în lume pe Fiul Său Cel Unul-Născut, ca lumina din lumină, în sinurile Sale și, trimitându-L, I-a încredințat să comunice oamenilor și o lumină, un secret din taina dragostei Lui.

Totul a pornit așadar din libera inițiativă a lui Dumnezeu. Venind în lume, Fiul lui Dumnezeu S-a smerit și S-a îmbrăcat într-o ființă de om, născându-Se din femeie. Și Ființa aceasta de Om și Dumnezeu, plină de secretul Tatălui Cereșc, este Domnul Iisus Hristos. Mîntuitorul nostru.

Cu toții ați văzut cum uneori un nor gros acoperă soarele. Ei bine, ca un soare acoperit de nor, așa și secretul lui Dumnezeu era acoperit acum în Hristos de norul trupului Său de om. Dar Dumnezeu-Omul Iisus dogorea de dorința de a comunica oamenilor secretul lui Dumnezeu de care era plin.

Și, în adevăr, ca un soare al luminii și îndurării lui Dumnezeu acoperit de norul ființii lui de om, dar dornic să lumineze în întuneric, așa arăta Domnul Hristos în clipa cînd, stabilit în Capernaumul Galileii, iese să împartă tuturor lumina secretului dumnezeiesc ascuns în El.

Așa-L contemplă pe Hristos Biserica astăzi. Așa-L contemplantă cu 800 de ani înainte de era noastră uriașul profet Isaia și, folosind cuvintele marelui profet, așa ne îndeamnă ea să-L contemplantăm și noi acum. Contemplați-L, plecați fruntea și înțelegeți. — zice Biserica:

«Popoarele Zabulonului și Neftalinului, neamurile de lingă Marea Galileii, care zăceau în întuneric și în umbra morții, au văzut lumina cea mare. Popoare ale pămîntului, care zăceți în întuneric, lumina cea mare a răsărit în lume». Desigur, omul își are și el lumina lui, și încă ce lumină: uriașa lumină a științei, o lumină strînsă cu greu, cu atîtea sacrificii, cu atîta trudă, dar atît de neînchipuită și de rodnică.

O îndreptățită întrebare se pune acum: în ce stă lumina aceasta a vieții, comunicarea trimisă nouă din secretul lui Dumnezeu? Putem noi cunoaște cuprinsul ei?

Lumina lui Hristos o avem toți astăzi: este sfînta Evanghelie. Nimeni însă nu poate cuteza să spună vreodată că a pătruns tot secretul ei. S-a observat, e drept, un lucru ciudat: de cite ori nevoile vieții pun întrebări noi, de atîtea ori și Evanghelia descoperă oamenilor înțelesuri noi. La drept vorbind, faptul nu-i altceva decît o dovadă în plus că Evanghelia merită numele de «lumina vieții».

Dar în formularea cea mai simplă și mai concentrată, iată ce ne spune Mîntuitorul despre secretul acesta adus de El din Dumnezeu:

1. Atotțiitorul Dumnezeu, cel ascuns în Marea Taină, — zice Mîntuitorul — vrea să știți, în primul rînd, că El are o inimă de Tată față de toți oamenii și că este cu adevărat Părintele comun al tuturor.

Vrea să știți că în ființa Lui, El este Iubirea, o Treime de persoane în iubire, că este izvorul dragostei peste toată lumea și că este nemărginit de bun.

Nespus de mult ține să știți că toți oamenii din lume sînteți fiii Lui și că vă iubește pe toți, de orice neam ați fi, așa cum un tată adevărat își iubește pe proprii lui copii.

Vrea să cunoașteți că ține din adîncul inimii Lui să faceți tot ce vă stă în putință să vă iubiți unii pe alții ca niște frați adevărați, pentru că toți fiind copiii aceluiași Tată, care este El, toți sînteți frați între voi. Să fiți o singură, familie de frați, pe toată suprafața pămîntului.

Vrea să vă iubiți nu numai cu cuvîntul, cît mai ales cu fapta, trăind în pace, în dreptate, respectîndu-vă și intrajutorîndu-vă unii pe alții.

Ține mult să nu fiți cuprinși de groază și de spaimă cînd vă aflați în fața Lui, ci să vă apropiați de El cu încredere, cu bucurie, cu sufletul deschis și liber. Iar cînd stați de vorbă cu El, să-l spuneți totdeauna: Tatăl nostru.

Iată, în linii foarte mari, ce dorește Tatăl Ceresc să știm și să nu uităm niciodată despre El și despre noi.

2. O dată această temelie pusă, iată comunicarea centrală: Dumnezeu cel ascuns, — zice Mîntuitorul mai departe — dintr-o inițiativă cu totul generoasă și liberă, a hotărît să ajute oamenii să-și împlinescă glorioasa lor chemare în lume.

În acest scop, în persoana lui Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Se va îmbrăca în ființă de om. Se va numi Iisus Hristos, va învăța între oameni, va lua asupra Sa și va ispăși păcatele tuturor, va învia din morți, devenind de-a pururea viu, și va întemeia pe lume astfel calea spre unirea omului cu Dumnezeu, spre perfecționarea conștiinței omului și a răspunderilor lui, spre unirea și înfrățirea oamenilor între ei, spre umanizarea și îndumnezeirea neconținută a vieții pe pămînt.

Această gradată și vastă operă de naștere din nou, Mîntuitorul o numește «Împărăția lui Dumnezeu» și împărăția aceasta Dumnezeu ține să vie pe pămînt între oameni, precum este și în cer între îngeri. Ea începe în inima omului și după ce-și va da toată rodnicia ei pe pămînt, se va înveșnici dincolo, în claritatea răsplătirilor definitive.

3. Și acum, ca încheiere, o ultimă comunicare:

Tatăl Ceresc, — încheie Mîntuitorul — ține în sfîrșit să cunoașteți că acțiunea aceasta a Lui de naștere din nou și de înnoire a vieții și a conștiințelor, El a pus-o în mina Bisericii Sale (Matei XVI, 18), poporul lui Dumnezeu, care ia îndrumare după dreptarul Evangheliei. Dar Tatăl Ceresc vă dă să fie cu voi și un îndrumător nevăzut, care este Hristos Domnul; El va fi cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei XXVIII,

18). El este Capul și Mirele Bisericii. El e modelul ei de viață. El o iubește, îi dă viață cum dă tulpina viei sevă ramurilor ei, o spală, o curăță, o luminează și o înnoiește, ca totdeauna să poată fi sarea pământului, la înălțimea tuturor vremurilor.

În scurt, cum vedeți, ca un suflu de lumină, de iubire, de speranță, ce suflă neconținut din Dumnezeu, înoinđ, înobilind și îndumnezeind pe oameni și toate ale omului, așa este lumina dumnezeiască, dată de Hristos oamenilor.

Dar astăzi, la Capernaum. Mântuitorul doar anunță și pregătește pe ascultătorii Săi pentru toată această comunicare, căci împărăția lui Dumnezeu nu vine dintr-o dată, ci crește încet, ca o sămînță în pămînt.

O revizie, o schimbare a vieții și a înțelegerii, o deschidere generoasă a sufletului nostru ne sînt destul de des necesare. Nu rareori constatăm într-adevăr că Suflu inoitor al Mîntuitorului Hristos, cuvîntul și trupul lui Dumnezeu însuși chiar, trec prin urechile noastre, prin inima noastră, prin ființa noastră și ne lasă neschimbați. Am ajuns ca acele păsări greoaie de curte, care nu mai pot deloc zbura. Nu-i o situație normală.

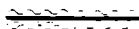
«Ciți în Hristos ne-am botezat, în Hristos ne-am îmbrăcat» (Galateni III, 27).

Adevărata slujire a Duhului înnoirii se face mai cu folos de un creștin adîncind cuvîntul lui Dumnezeu, prin fapte, prin rugăciunea cinstită în taină, și mai ales prin exemplul bun pe care-l dai, schimbînd ce-i rău în viața ta personală, aducînd un duh de pace și de omenie în familie și în toate celelalte relații cu oamenii, precum și contribuind cu generozitate la măsurile înțelepte ce se iau astăzi de pretutîndeni pentru îmbunătățirea vieții oamenilor din țara noastră.

Iată, ați auzit că, o dată cu începutul acestui an nou, pacea lumii este iarăși în primejdie. Să împlinim și aici, cu toată sîrguința, îndrumările ce ni se dau și cu fapta și cu rugăciunea, ca Bunul Dumnezeu să înfrîngă pe cei ce vor să aducă în lume războaie, distrugere și moarte.

În felul acesta, ne vom da contribuția noastră la biruința păcii, ne vom dovedi grija noastră frățească față de tot neamul oamenilor, vom avea o bucurie sănătoasă în conștiința noastră și ne vom învrednici negreșit să auzim și de la Domnul Hristos felicitarea aceea scumpă pe care din toată inima o adresa El o dată unei femei din popor, zicînd: «Fericiți, mai ales, cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l împlinesc pe el» (Luca XI, 27). Amin!

Arhim. BENEDICT GHIUȘ

LA DUMINICA XXXI-a DUPĂ RUSALII

După învățătura creștină, cei dintii oameni au fost creați de Dumnezeu, în stare de perfecțiune morală și fizică. Strămoșii noștri, Adam și Eva, au fost îmbrăcați cu putere de sus, ca niște stăpîni ai tuturor lucrurilor făcute de Dumnezeu, fiind așezați în scara ierarhiilor create puțin mai jos decît îngerii, încununați cu cinste și slavă, Dumnezeu punînd la picioarele lor toate cele văzute. Dar starea aceasta de fericire și slavă acordată de Dumnezeu celor dintii oameni, în raiul pămîntesc, a fost condiționată de Creator de porunca ascultării. Această poruncă a fost cheia fericirii celor dintii oameni. În clipa în care ei au călcat această poruncă, gîndindu-se, la îndemnul celui rău, că pot să se ridice și mai sus și pot să fie asemenea lui Dumnezeu-Creatorul, starea lor de fericire s-a schimbat. Prin călcarea poruncii ascultării față de Dumnezeu, strămoșii noștri n-au pierdut numai plinătatea drepturilor de fericire, pe care le aveau în rai, dar au pierdut în mare parte plinătatea puterilor morale și fizice. oamenii ajungînd din generație în generație, să fie supuși tuturor necazurilor, boalelor și tuturor suferințelor aduse de viață.

Călcarea poruncii lui Dumnezeu a îndepărtat pe oameni de izvorul fericirii și mîntuirii lor. Despărțindu-se omul de harul lui Dumnezeu, a rămas ca o ființă părăsită, în mijlocul întregii creații. Prin puterile sale proprii, oricîtă străduință ar fi depus, n-ar fi putut niciodată să dobîndească ceea ce a pierdut. De aceea, a fost nevoie ca, la plinirea vremurilor, Dumnezeu din nou să-și deschidă brațele de părinte bun și să trimită în lume pe însuși Fiul Său Iisus Hristos ca, prin învățătura și jertfa Sa, să împace omenirea, căzută în păcatul neascultării, cu Dumnezeu Creatorul.

Scopul venirii Mîntuitorului Hristos în lume a fost de a mîntui pe cei păcătoși (Tim. I. 5—17) așa după cum și Sfintele Evanghelii ne mărturisesc: «Că Iisus n-a venit în lume să cheme pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință» (Matei IX, 13); «pentru că n-au trebuință cei sănătoși de doctor, ci cei bolnavi» (Marcu II, 17), deoarece «Fiul Omului n-a venit să piardă sufletele oamenilor, ci să le mîntuiască» (Luca IX, 56).

Deci, cea dintii datorie și cea mai mare grijă a fiecărui creștin în viața aceasta este grija de mîntuire a sufletului său. Căci pe lume nu este mai de preț pentru el ca mîntuirea sufletescă, după învățătura Mîntuitorului Hristos care spune: «Ce va folosi omului de ar dobîndi lumea toată și-și va pierde sufletul său? Sau ce va da omul, schimb, pentru sufletul său?» (Marcu VIII, 36—37).

Cu alte cuvinte, mîntuirea este eliberarea fiecărui suflet din robia păcatului și a morții și dobîndirea vieții de veci, în Dumnezeu. Ea ne-a fost făcută cu puțință de întruparea, jertfa și învierea Domnului nostru Iisus Hristos și ne-o însușim prin harul dumnezeiesc cu care trebuie să conlucrăm prin credință și fapte bune.

De mîntuire se poate învrednici orice om credincios, căci Dumnezeu «voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și să vină la cunoștința adevărului» (I Tim. II, 4), iar adevărul care ne poate duce la mîntuire, se gă-

sește în sfînta Biserică care este «stilpul și temelia adevărului» (I Tim. II, 15).

Problema îndreptării omului în fața lui Dumnezeu, cît și problema mîntuirii sufletului omenesc este foarte veche și mult discutată de teologi.

Noi ne vom opri numai la două aspecte ale acestei probleme: harul lui Dumnezeu și voința liberă a omului, fără să vorbim de credință și de faptele bune care de asemenea sînt condiții esențiale ale mîntuirii fiecărui suflet. — Unii spun că omul se poate mîntui numai cu harul lui Dumnezeu; alții au spus că este de ajuns numai voința omului, fără harul lui Dumnezeu. Învățătura Bisericii Ortodoxe, ai cărei fii credincioși sîntem noi, ne spune însă că nici singur harul lui Dumnezeu și nici singură voința omului, ci harul lui Dumnezeu împreună cu voința liberă a omului îndreptătesc și mîntuie pe om. Harul lui Dumnezeu, pe care-l primim prin Sfintele Taine ale Bisericii, și libertatea voinței noastre sînt ca două aripi care ne fac să dobîndim mîntuirea și care ajută sufletele celor curați, cu viață virtuoasă, să zboare în împărăția cerului. Domnul Hristos ne-a spus: «Cel care vrea să vină după Mine, să se lăpede de sine» (Marcu VII, 34).

Aici este voința liberă a omului. Și tot Mîntuitorul ne spune: «Fără de Mine, nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5). Aici este harul lui Dumnezeu.

Fericitul Augustin spune că Dumnezeu, care a creat pe om fără ajutorul omului, nu poate mîntui pe om fără voința omului.

Tot în legătură cu problema mîntuirii, Sfîntul Grigore Teologul spune: «Pentru ca să ne mîntuim, trebuie să fie și de la noi și de la Dumnezeu, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că: «Harul, deși este har, mîntuiește numai pe cei ce voiesc».

Prin urmare, pentru împlinirea mîntuirii noastre, trebuie să conlucreze în permanență voința omului cu harul lui Dumnezeu. «Harul lui Dumnezeu merge înainte, dar trebuie ca și voința omului să-i urmeze». Harul lui Dumnezeu ne cheamă iar noi trebuie să ascultăm. Cu alte cuvinte, Dumnezeu cheamă pe orice om la calea adevărului și la pocăință, pentru că vrea ca toți să se mîntuiască (I Tim. II, 4), dar trebuie ca și omul să primească și să urmeze această chemare sfîntă. Dacă omul stă multă vreme departe de harul lui Dumnezeu, zace multă vreme în păcat, fără să caute pe Dumnezeu și să dorească pocăința: cele două aripi, harul și voința, care ne înalță spre cer și spre izvoarele mîntuirii, slăbesc cu timpul și nu mai fac nici o lucrare. Voința omului slăbește din pricina îndelungatei obișnuințe cu păcatul, iar harul lui Dumnezeu ne părăsește din pricina înstrăinării și îndărătniciei noastre în fața chemării lui Dumnezeu. Omul nu vrea să se pocăiască de păcatele sale, pentru că nu mai poate să se dezobișnuiască de ele, iar Dumnezeu nu iartă păcatele fără îndreptarea și pocăința celui păcătos. Nepocăința omului aduce din partea lui Dumnezeu părăsirea acestuia.

În chip firesc, voința omului este înclinată spre rău mai mult decît spre bine. Spre bine, în genere, urcăm cu anevoie: spre rău cădem însă foarte repere și cînd cădem rămînem acolo de cele mai multe ori. «Căci nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc». — așa cum ne mărturisește Sfîntul Apostol Pavel (Rom. VII, 19).

Cunoaștem, de altfel, din Vechiul Testament istoria lui Lot. El a primit poruncă de la Dumnezeu ca să părăsească cetatea unde stătea cu familia și după plecarea să nu se întoarcă să se uite înapoi. Femeia lui Lot n-a urmat drumul cum a poruncit Dumnezeu; ea s-a oprit în drum, s-a întors înapoi să vadă, poate să-și ia rămas bun cu o privire de la patria sa care ardea, dar cum sa întors, așa a rămas: ea a încremenit și s-a prefăcut în stîlp de sare (Facere XIX, 26). Acest lucru are un sens adînc. În-suși Domnul Hristos ne spune Evanghelia Sa: «Aduceți-vă aminte de femeia lui Lot» (Luca XVII. 32). Un adevărat creștin, care are voință tare și care este în lucrare cu harul lui Dumnezeu, se ferește de flăcările păcatului. El merge totdeauna pe drumul cel drept al virtuților creștine, nu se întoarce înapoi din calea dreptății sale sfinte, deși amăgirile și cursele de tot felul ale celui rău se luptă și cu el. Harul lui Dumnezeu și voința sa merg în același pas.

Noi trebuie însă să știm că Dumnezeu ne ajută pe măsura strădaniilor noastre, pe măsura faptelor noastre. Noi vrem să primim totul în dar, fără nici o osteneală.

Nici nu trebuie să așteptăm un astfel de har dumnezeiesc pe care-l dă Dumnezeu rareori și la puțini oameni, după judecățile știute numai de El. Să ne gîndim la acel har dumnezeiesc pe care-l putem primi totdeauna, după faptele noastre, după măsura pocăinței noastre. Dar, și acest har ne părăsește o dată, dacă îl disprețuim de mai multe ori.

Dumnezeu ne spune, prin profetul Isaia, că ne-a sădit ca pe o vie roditoare: nu în pămînt pustiu, neumbat și fără apă; nu în loc secetos și plin de pietre, unde nu este nici o nădejde de roduri bogate. Ne-am născut un loc bogat și plin de verdeață; ne-am născut la sînul și sub acoperămîntul unei Biserici adevărate, am fost crescuți de părinți evlavioși și am fost hrăniți de o credință cu totul sfîntă, păzindu-ne de tot lucrul rău și ferindu-ne de înșelăciunile și plăcerile celui viclean. Ne-a fost sufletul împodobit cu toate harurile lui Dumnezeu, pentru ca în viața noastră de toate zilele să putem aduce rod desăvîrșit pentru comoara cea cerească.

Via aceasta — sufletul omenesc — a fost udată cu sîngele de pe cruce al Domnului Hristos și a fost lucrată în atîtea feluri și cu atîtea jertfe de apostoli, de sfinți și de mărturisitori.

Este folositor și bine să ne întrebăm și noi care sînt rodirile viei noastre sufletești? Care este stadiul conlucrării noastre cu harul lui Dumnezeu în străduințele noastre duhovnicești, pentru mîntuirea sufletelor noastre? Milostivirea lui Dumnezeu caută să cîștige și să îmbrace cu puterea harului orice suflet dornic de mîntuire. Cu aceeași milostivire, Bunul Păstor, Iisus Mîntuitorul, îmbracă și sufletele noastre cu harul său, făcîndu-le vrednice de împărăția cerului.

Învățătura Bisericii vrea să ne facă pe toți fii ai lui Dumnezeu, prin viața noastră curată, prin faptele noastre cucernice, prin iubirea noastră creștinească, unii față de alții. Mergem, oare, noi toți pe calea ce duce numai la Dumnezeu sau mergem și pe alte căi străine?

Ne aducem aminte cu toții de parabola smochinului neroditor. Trei ani la rând a venit stăpînul viei, să vadă dacă smochinul n-a făcut rod, spunîndu-i vierului: «Iată, trei ani sînt de cînd vin căutînd rod în smochinul acesta și nu aflu nimic. Taie-l, pentru ce mai incurcă locul». Iar vierul a răspuns stăpînului: «Doamne, lasă-l și acest an, pînă-l voi săpa împrejur și-l voi îngriji; poate va face rod în anul viitor, iar de nu, îl voi tăia» (Luca XIII, 7—10).

Un creștin păcătos este ca smochinul neroditor în via sfîntă a Bisericii lui Hristos. Are frunze, adică inchipuire de credință, dar nu are rod, adică fapte de credință. Vine Dumnezeu și caută faptele vieții noastre, adică puterea credinței noastre, dragostea noastră pusă în slujba și ajutorarea altora și de cele mai multe ori găsește o mare nerodire.

De aceea, este nevoie ca și noi, care mărturisim pe Hristos, să facem ca faptele noastre să fie în concordanță cu învățătura Sfintei Evanghelii. Dacă credem, credința s-o dovedim prin faptele noastre: dacă știm ce este dragostea creștinească, aceasta să fie mărturisită în toate acțiunile noastre.

Harul lui Dumnezeu, împreună cu voința noastră, să renască sufletele noastre la o nouă viață duhovnicească. În rugăciunile noastre, de fiecare zi, să cerem mereu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că Mîntuitorul Hristos, care a venit în lume ca să mîntuiască pe cei păcătoși, ne-a învățat că fără El nu putem face nimic.

Să ne străduim cu toată grijă ca eforturile noastre duhovnicești să sporească cît mai mult, printr-o credință statornică, vie și plină de fapte bune, prin dragoste față de semenii noștri, prin curăție sufletească, ferindu-ne de tot ceea ce este rău, întărindu-ne voința pentru ca harul lui Dumnezeu să lucreze și să rodească în fiecare suflet fapte vrednice de mîntuire.

Arhim. JUSTINIAN FLOREA

LA DUMINICA LUI ZAHEU

«Jumătate din avuția mea, Doamne, o dau săracilor, iar de am năpăstuit pe cineva, întorc împătrit» (Luca XIX, 8).

Există în sufletul nostru, al oamenilor, și în celelalte ființe, ca și în întreaga fire necuvîntătoare o tendință de restabilire, de împăcare și reparare. Prin ea, totul parcă tinde spre refacerea unei țesături care s-a rupt, a unei armonii care a fost tulburată.

Tendința aceasta de restabilire și reparare ține de legea compensației care asigură conservarea și perpetuarea a tot ce există în lume.

Nu se poate să nu se păstreze și nici să dăinuiască o ființă sau un lucru care a pierdut ceva ce nu se mai poate repara sau remedia.

De aceea, mai ales în inima noastră, a oamenilor, tendința de a repara o lipsă sau o greșală este atât de viu trăită de noi, încît produce adevărate procese de conștiință. Acestea aduc în sufletul nostru neliniștea, nemulțumirea și căința, cu toate formele ei de exprimare: părerea de rău, recunoașterea că ai greșit, dorința de a repara, de a compensa și chiar a te jertfi, numai și numai să poți restabili acea stare pură, originală, acea armonie care a fost tulburată sau țeșătură ce a fost roasă sau sfîșiată.

Un asemenea sentiment l-a avut și vameșul Zaheu din Sfînta Evanghelie și un asemenea sentiment îl avem și noi toți după ce am greșit orice și oricum.

Acest sentiment ce decurge din legea compensației universale, în lumea morală, în relațiile dintre noi oamenii, este o datorie de conștiință, și anume: datoria de a repara urmările faptelor rele.

Această datorie a exprimat-o vameșul Zaheu în fața Mintuitorului, pe cît de simplu, pe atîta de pregnant: «jumătate din averile mele le dau săracilor, iar de am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit».

Datorii avem cu toții. De cum ne naștem, noi facem datorii. Este dator copilul nou născut față de mama lui, care cu jertfa propriei vieți îl naște. Este dator omul față de părinții lui care îl cresc și jertfesc pentru sănătatea și creșterea sa anii cei mai frumoși ai vieții lor. Este dator omul față de societatea care-l primește, îi face educația și îl împărtășește din patrimoniul culturii și al civilizației. Este dator sie însuși pentru a păstra corpul și sufletul său sănătos, curat, bun și folositor semenilor săi, de la familie pînă la patrie și pînă la întreaga umanitate. Sîntem datori trupului și sufletului pe care trebuie să-l îngrijim și să-l cultivăm. Sîntem datori materiei și spiritului, vieții și morții. Sîntem datori lui Dumnezeu care ne-a creat și ne-a așezat în această lume ca pe niște administratori și împreună lucrători ai bunurilor materiale și spirituale, pentru a le valorifica în scopul fericirii noastre și spre lauda lui Dumnezeu. În scurt spus, sîntem datori de a fi oameni.

De multe ori însă, noi iertăm de aceste datorii, ba, de multe ori căutăm să nesocotim și să ne sustragem de la aceste datorii, sau să le înțelegem greșit. De cite ori facem așa, ne păgubim pe noi și mediul în care trăim. Tot de atîtea ori năpăstuim și greșim. Așa se naște păcatul în lume față de noi înșine, față de semenii noștri și față de Dumnezeu.

Urmările acestor năpăstuirii, urmările acestor păcate nu întîrzie să se arate în noi și în viața noastră.

Nesocotirea datoriei față de părinți, de semeni și de societatea în care trăiește omul, duce la mîndrie, — izvorul tuturor păcatelor. Prin mîndrie, omul ajunge atât de orb și întunecat, încît nu mai vede pe nimeni afară de sine.

Nu mai vede pe Dumnezeu și nesocotește tot ceea ce are sau vine de la Dumnezeu și calcă în picioare poruncile Lui cele dătătoare de viață.

Din cauza mîndriei, omul este atât de orb, încît nu mai vede nici autoritatea și nu respectă legile societății în care trăiește.

Din cauza oarbeii mîndrii, nu mai vede nici pe aproapele său; pentru el nu există părinți sau frați, soț și soție, fiu sau fiică. Și din cauza mîndriei, ca dintr-o rădăcină otrăvită, răsar toate păcatele împotriva semenilor noștri care compun familia, patria sau întreaga omenire.

Așa se naște pofta nestăpinită după bunurile pămîntesti, pentru cucerirea cărora se calcă în picioare dreptatea și mila.

Și aci lăsarea cu totul în voia poftelor trupului, care duce la fapte necurate ce depărtează din ființa omului pe Duhul Sfînt și duce la destrămarea vieții familiare și a stării morale.

De aci invidia, ura, clewetirea, vicleșugul, înșelăciunea și uciderea, — păcate care fac din om o ființă mai rea decît cel mai veninos șarpe.

De aci egoismul — îngrijirea numai de sine —, defăimarea aproapelui și exploatarea lui sau măcar a naivității lui, necinstea și nepăsarea și mai ales pornirea spre o răzbunare.

Dar șirul urmărilor păcatului nu se încheie aci. Nepăsarea față de datorii, nepăsarea față de împlinirea datoriilor amintite, duce la dezgustul pentru tot ce este bine, frumos și adevărat. Acest dezgust se datorește slăbirii puterilor trupești și sufletești, care face imposibilă orice faptă bună. A crede, a spera și a iubi aceste izvoare și cununi ale faptelor bune, pentru un om cuprins de dezgust față de împlinirea datoriilor, devin îndemn la păcat și la viciu. Pe plan mondial, dezgustul față de împlinirea datoriei de a fi om devine atentat la viața omenirii întregi.

Toate aceste calamități înșirate pînă aici sînt urmări ale păcatului, care în ultimă analiză este lipsa datoriei de a fi om. Împotriva acestui păcat și a urmărilor lui noi avem datoria să luptăm cu toată puterea.

Și, deoarece rădăcina păcatului este mîndria, noi avem datoria să luptăm împotriva păcatului capital și a tuturor urmărilor lui.

Să nu ne lăsăm înșelați de inofensiva numire a acestui păcat, bine știind că, deși sinonim cu frumosul, mîndria a prăpăstuit pe cel mai frumos lucafar dintre ingeri și pe strămoșul nostru din rai, iar pe noi ne poate prăpăstui din cea mai înaltă demnitate de om și creștin.

Mijlocul de luptă este antidotul mîndriei: smerenia care se cîștigă prin pocăință. — pocăința pe care am vazut-o pilduita în Evangheliile de astăzi.

Pocăința este cel mai adînc și mai zguduitor cuvînt pe care Dumnezeu l-a adresat ființei omenesti, de la cel dintîi strigăt al proorocilor pînă la venirea Mîntuitorului Hristos în lume și, prin Biserica Lui, pînă la sfîrșitul veacurilor: Pocăiți-vă! Ea este o poruncă și o chemare, o datorie și un răspuns la această chemare.

Sfînta Biserică ne învață despre pocăință din două puncte de vedere: din partea lui Dumnezeu și din partea omului.

Din partea lui Dumnezeu, pocăința este o poruncă și o chemare: «Veniți acum și să ne judecăm — zice Domnul — și de vor fi păcatele voastre ca mîhoriuina, ca zăpada le voi albi, iar de vor fi ca roșăța, ca lîna le voi curăți» (Isaia I, 18).

Privită din partea omului, pocăința este un răspuns la această chemare prin recunoașterea slăbiciunii personale și hotărîrea de a repara tot ce ai greșit, prin sentimente și fapte vrednice de pocăință.

Pocăința așa înțeleasă este mijlocul de a reveni la calitatea plină de demnitate de a fi cu adevărat om, reparînd ce ai pierdut prin fapte vrednice de această revenire.

Dar, nu orice pocăință este adevărata pocăință. Pocăința a avut și Cain după ce a omorît pe fratele său, dar ea nu a adus nici o roadă de pocăință. Pocăința a avut și Faraon, dar nu a împlinit făgăduințele date. Pocăința a avut și Iuda vinzătorul, dar în loc să repare greșala prin roade vrednice de pocăință: lacrimi ca Petru, fapte ca Ioan, credință ca Pavel, el a adus roade nevrednice de pocăință: disperarea și sinuciderea, care i-au adus osînda veșnică.

Față de aceste infățișări false de pocăință stă pocăința aleșilor lui Dumnezeu, care s-au lămurit dintre cei chemați, prin zdrobirea de inimă și prin fapte vrednice de pocăință.

Pocăința adevărată ne-a arătat-o David, care o dată păcătuiind, toată viața lui a plîns și ne-a transmis peste veacuri psalmul de pocăință: «Miluiește-mă. Doamne, după mare mila Ta și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărâdeleaga mea».

Pocăința adevărată a arătat păcătoasa, care cu lacrimi a spălat picioarele Mîntuitorului și n-a precupețit să toarne cel mai scump mir pe picioarele Lui.

Pocăința adevărată ne pilduiește Zaheu, vameșul din Sfînta Evanghelie de astăzi. Faptele vrednice de pocăință ale lui Zaheu au fost: dorirea lui cea bună de a vedea pe Hristos, pentru împlinirea cărora nu s-a sfiit să se urce în copac la un loc cu copiii ce se cățaraseră din curiozitate.

Credința lui arzătoare în Domnul Hristos și hotărîrea lui de a-și schimba viața și de a repara greșelile făcute, prin restituirea împătrită a ceea ce a luat cu nedreptate, Zaheu și le-a arătat prin cuvintele pe care le-a adresat Mîntuitorului, zicînd: «Doamne, jumătate din avuția mea o dau săracilor și de am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit».

Aceste fapte sînt fapte de dreptate: de reparare de smerenie, de lepădare de sine —, fapte vrednice de pocăință, fapte care au adus pe Zaheu la conștiința datoriei de a fi un om.

Aceste fapte au înlăturat mindria și cu ea tot păcatul și toate urmările lui.

De asemenea fapte avem și noi nevoie pentru a lupta împotriva păcatului și pentru a desființa urmările nefaste ale păcatului.

De aceea, acum cînd se apropie Sfîntul și Marele Post, care este timpul plin de roade al faptelor vrednice de pocăință, să punem în fața noastră icoana pocăinței lui Zaheu și s-o actualizăm în viața noastră.

Să-L dorim și să-L căutăm pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ca și Zaheu: să-L găsim în Biserica Lui și în Sfînta Scriptură, să-L găsim în chipul fraților noștri, oamenii de lingă noi și din toată lumea.

Să-L căutăm ca și Zaheu și ne va descoperi El pe noi venind în casa inimii noastre, deși este pustie și deșartă și nu are loc între noi.

Ca și Zaheu, vom privi în chipul lin și neprihănit al lui Hristos, chipul nostru cel schimonosit de păcat. De aci va izvorî umilința care va înlătura mândria; regretul care va înlătura pofta; hotărîrea de a nu mai păcătui, care va înlătura ispita; dorința de a repara urmările faptelor rele, care va răscumpăra, restabili și compensa, va reface ce am stricat, sfărîmat și pierdut și așa se va stinge păcatul și urmele lui.

Împlinind datoria de a repara urmările faptelor noastre rele, întreaga noastră ființă îmbătrînită de păcat va reîntineri, recăpătîndu-și prospețimea neprihănirii de copil curat și nevinovat, iar în jurul nostru se va restabili armonia mult dorită și vom auzi adresîndu-se și nouă cuvîntul grăit de Mîntuitorul către Zaheu: «Astăzi s-a făcut mîntuirea casei acesteia». Amin!

Arhim. JUSTINIAN DAIEA

LA DUMINICA A XVI-a DUPĂ RUSALII

În pilda talanților — citim în sfînta evanghelie —, Mîntuitorul Iisus Hristos ne învață că Dumnezeu, ca ziditor al omului, îl înzestreză pe acesta cu daruri, care să-l ajute la atingerea scopului pentru care a fost creat: bună viețuire pe pămînt și dobîndirea mîntuirii în viața viitoare. După cuvîntul Mîntuitorului, toți credincioșii vor da socoteală în fața lui Dumnezeu de felul cum au înțeles să dezvolte și să folosească aceste daruri. Cei ce s-au străduit să dezvolte darurile primite și le-au folosit după voia lui Dumnezeu, se vor bucura în viața aceasta de o înmulțire a darurilor, iar în viața viitoare de dobîndirea mîntuirii, iar cei care nu s-au străduit să le dezvolte și le-au folosit nu după voia lui Dumnezeu, vor pierde darurile primite și odată cu ele și mîntuirea.

De aici urmează pentru noi credincioșii datoria dezvoltării darurilor primite și folosirea lor după voia lui Dumnezeu.

Noi luăm cunoștința de darurile pe care Dumnezeu le dă omului, odată cu zidirea lui. Sfînta Scriptură ne spune că Dumnezeu a făcut pe om «după chipul și asemănarea Sa». După explicarea dată de Sfinții Părinți, Biserica înțelege prin «chip», darurile cu care Dumnezeu a înzestrat pe om: minte, judecată, memorie, sentiment, voință, libertate, daruri legate de firea sa naturală, cu care omul poate să-și desfășoare, în mod normal, viața pe pămînt și totodată să înțeleagă pe Dumnezeu, să-l iubească și să tindă spre El, fiind ajutat la aceasta de harul dumnezeu.

zeiesc, care este un dar care nu ține de firea sa naturală, ci-l primește direct de la Dumnezeu.

Acestea sînt darurile duhovnicești date omului în legătură cu sufletul său, la care Dumnezeu adaugă darurile în legătură cu trupul omului. Cel mai de seamă dintre acestea, este viața sau timpul cît îi este dat omului să trăiască pe pămînt, apoi puterea de muncă, bunurile materiale și toate condițiile de viață, așa de înțelept orînduite pe pămînt.

În afară de aceste daruri, pe care le întîlnim la toți oamenii, sînt unele daruri care se dau numai unora dintre oameni atunci cînd sînt chemați la lucrări și misiuni care ies din făgașul comun: apostolatul, preoția, conducerea obștiilor, laice și religioase, talentele deosebite și altele.

Prin «asemănare», după explicarea acelorasi Sfinți Părinți, Biserica înțelege nu daruri, ci o datorie pusă înaintea omului de a se strădui să realizeze în viață asemănarea cu ziditorul său. Pentru aceasta, de la început, Dumnezeu a orînduit oamenilor ca ideal de atins în viață asemănarea cu Sine cînd îi îndeamnă: «Fiți sfinți, precum sfînt sînt Eu Domnul Dumnezeuul vostru» (Levitic XIX. 2), iar Mîntuitorul a completat: «Fiți desăvîrșiți, precum desăvîrșit este Tatăl vostru cel din ceruri» (Matei V, 48).

Dumnezeu a dat omului darurile sale, înțelese în Sfînta Scriptură prin cuvîntul «chip», ca cu ajutorul acestor daruri, îmbunătățite și dezvoltate prin strădania personală a omului, acesta să poată realiza asemănarea cu ziditorul său, ridicîndu-se pe calea sfințeniei sau a desăvîrșirii pe o treaptă cît mai sus, cît mai aproape de Dumnezeu.

Dumnezeu dă darurile sale la toți oamenii, dar nu în același chip, ci unora mai mult, altora mai puțin, așa cum vedem că a făcut stăpînul din pilda amintită: unui slujitor a dat cinci talanți, altuia doi talanți și altuia un talant. El dă fiecăruia după măsura darului său, sau «după puterea sa», cum zice Sfînta Evanghelie. De aici, oameni mai înzestrați sufletește și oameni mai puțin înzestrați, oameni mai inteligenți și oameni mai puțin inteligenți, oameni mai bogați și oameni mai săraci, oameni mai sănătoși și oameni mai puțin sănătoși, oameni cu multă putere de muncă și oameni cu mai puțină putere de muncă, oameni cu o viață mai lungă și oameni cu o viață mai scurtă, oameni cu chemări mai înalte și oameni cu chemări mai puțin înalte.

De ce oare Dumnezeu împarte darurile Sale în acest chip oamenilor? Oare Dumnezeu este nedrept? Nu, Dumnezeu nu este nedrept, pentru că dorind mîntuirea tuturor, nu lasă pe nimeni lipsit de darurile Sale. De aceea nu se află om căruia Dumnezeu să nu-i fi dat un talant oarecare cu ajutorul căruia să poată trăi în viața aceasta și prin care să dobîndească mîntuirea. Apoi, Dumnezeu dă fiecăruia după puterea sa și îndeajuns ca să-l ajute la dobîndirea mîntuirii. Și mai dă Dumnezeu în acest chip, pentru ca după darul primit să se deosebească slujbele și chemările oamenilor în viață, pentru că nu toți oamenii sînt chemați la aceeași slujbă sau lucrare, căci după spusa Sfîntului Apostol Pavel, Dumnezeu «a pus

pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe unii evangheliști, iar pe alții păstori și dascăli». (Efes. IV, 11).

Astfel fiecărui om, după măsura darurilor sale i s-a încredințat o chemare în viață, pe care s-o îndeplinească: în familie, la locul său de muncă, în societate. Pentru aceasta, fiecare om, potrivit darului său este dator să-și îndeplinească cu toată sîrguința chemarea spre bunul mers al vieții și binele societății al cărui membru este. Referindu-se la acest lucru, Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă: «Cine este chemat la o slujbă să se țină de slujba lui, cine învață pe altul, să se țină de învățatură, cine cîrmuiește, să cîrmuiască cu toată rîvna» (Rom. XII, 7—8).

Ce datorii avem noi credincioșii ca urmare a darurilor primite și a chemării noastre în viață?

Avem datoria de a dezvolta darurile spirituale și materiale cu care ne-a înzestrat Dumnezeu: mintea prin cunoștințe alese și folositoare, sentimentul, prin iubirea a tot ceea ce este frumos și înalt, voința prin săvîrșirea binelui, puterile trupului prin exerciții fizice și muncă. Avem cu un cuvînt, datoria de a ne strădui neîncetat, plecînd de la darurile primite, să ne formăm personalitatea noastră, intelectuală și morală, pentru a putea răspunde chemării noastre acolo unde sîntem puși. Adică, să ne străduim, potrivit pildei, să înmulțim talantul primit și nu să-l ascundem ca sluga cea vicleană. Avem apoi datoria, mai ales cei care ne-am învrednicit de daruri mai mari din partea lui Dumnezeu, să nu ne mîndrim cu ele, ca și cînd ar fi de la noi, și mai ales să nu umilim pe cei cu daruri mai mici ca noi, cunoscînd că totul vine de la Dumnezeu. Acest lucru îl arată lămurit Sfîntul Apostol Pavel corintenilor cînd combătîndu-le mîndria, le spune: «Ce lucru ai, pe care să nu-l fi primit? Și dacă l-ai primit, de ce te lauzi ca și cum nu l-ai primit?» (Cor. IV, 6—7).

Avem în sfîrșit datoria de a folosi aceste daruri nu atît pentru noi, cît mai ales pentru semenii noștri cu care trăim laolaltă. Astfel, este cineva învățat? învățătura lui să fie spre folosul semenilor săi! Este cineva puternic? puterea lui să fie spre susținerea celor slabi și nu spre asuprirea lor! Este cineva mare artist, poet, pictor, sculptor? operele sale să oglindească ideile permanente ale vieții: adevărul, frumosul, binele. Ele să zidească sufletele, nu să le dărîme. Este cineva conducător de popoare? grija lui să nu fie spre tiranie și ambiții personale, ci spre fericirea poporului condus și pentru pace. Este cineva preot? viața lui să se consume cu dăruire deplină pentru păstoriții săi! Dar nu numai cei cu chemări mari în viața socială, ci și cei cu chemări mai mici să-și facă datoria cu toată rîvna, dezvoltînd și înmulțind darul primit, spre folosul lor și al semenilor lor.

Aceasta este folosirea după voia lui Dumnezeu a darurilor primite. La această folosire altruistă se referă și îndemnul Sfîntului Apostol Petru cînd spune ascultătorilor săi: «Fiecare dintre voi să slujească altora după darul pe care l-a primit» (I Petru IV, 10).

Dar de ce trebuie oare să dezvoltăm darurile primite și să le folosim spre binele oamenilor?

Trebuie să dezvoltăm darurile primite pentru că vom avea de dat socoteală în fața lui Dumnezeu asupra felului cum am chivernisit aceste daruri. Și răspunderea va fi mai mare sau mai mică, după măsura darului primit. Astfel va răspunde mai mult creștinul care s-a bucurat de darul descoperirii lui Dumnezeu prin Domnul nostru Iisus Hristos, decît iudeul care n-a cunoscut decît darul legii pregătitoare spre Hristos: mai mult iudeul care a primit legea pregătitoare spre Hristos decît păgînul care n-avea la îndemînă pentru cunoașterea lui Dumnezeu decît privirea firii înconjurătoare cu frumusețile și armoniile ei; mai mult bogatul pe care Dumnezeu l-a pus chivernisitor peste bunurile Sale, decît săracul lipsit de aceste bunuri; mai mult învățatul care are multe cunoștințe, decît neînvățatul care nu știe nimic; mai mult conducătorii decît condușii; mai mult preotul decît mireanul; mai mult bătrînul decît tînărul, mai mult tînărul decît copilul.

Trebuie apoi să dezvoltăm darurile primite, pentru că altfel ele slăbesc treptat pînă la pierderea lor definitivă. Într-adevăr prin lipsa exercițiilor fizice și a muncii, puterile corpului slăbesc și sănătatea se zdruncină, iar prin lipsa unei vieți virtuoză, harul dumnezeiesc se ia de la noi.

Trebuie apoi, pentru că darurile, date de Dumnezeu la crearea omului, s-au întunecat și slăbit din cauza păcatului strămoșesc și omul nu mai tinde spre creatorul său ci se lasă abătut spre cele pămîntești: mințea nu se mai înalță către Dumnezeu, inima nu mai iubește pe Dumnezeu ci mai mult lucrurile trecătoare care îi aduc mai mult dureri decît bucurii, voința nu se mai identifică cu voia lui Dumnezeu, adică cu binele, ci se înclină spre păcat. Pentru aceasta este nevoie de disciplinarea acestor daruri, prin exerciții neîntrerupte, pentru a le ridica cu ajutorul harului dumnezeiesc, la rostul și rolul care le-a fost dat în lucrarea de mîntuire a omului.

Pentru că numai dezvoltînd darurile primite, omul poate să se ridice pe scara curăției și a sfințeniei, apropiindu-se din ce în ce mai mult de Dumnezeu.

Pentru că dezvoltînd darurile primite, prin muncă și strădania neîncetate, putem fi folositori nouă înșine, familiilor noastre dar mai ales semenilor noștri.

Pentru că făcînd așa, ne vom bucura de cinstire în viața aceasta din partea semenilor noștri, iar în viața viitoare de răsplătire din partea lui Dumnezeu prin dobîndirea mîntuirii.

Toți am primit un dar de la Dumnezeu, mai mare sau mai mic, fiecare după părerea sa, ca prin el să dobîndim mîntuirea. Să nu uităm niciodată acest lucru și neîncetat să mulțumim lui Dumnezeu care ne dă aceste daruri, nu pentru vrednicia noastră, ci din dragostea Sa către noi, cunoscînd că «toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus este, pogorînd de la «Părintele luminilor» după cum zice Biserica în rugăciunea de la sfîrșitul sfintei liturghii. Și apoi să nu uităm o clipă că vom da socoteală de felul cum am înțeles să dezvoltăm și să folosim aceste daruri. Să ne străduim a nu da această socoteală ca sluga cea vicleană, ci

ca slugile cele bune, auzind și noi din gura Părintelui nostru cel ceresc, aceleași îmbucurătoare cuvinte: «Bine slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune, intră întru bucuria Domnului tău».

Pr. GH. IORDĂCHESCU

G.B. 1967, XXVI
1-2

LA DUMINICA A XVII-a DUPĂ RUSALII (A CANANEENCII)

«...Slobozește-o pe dînsa, că strigă în urma noastră» (Matei XV, 23).

Sfînta Evanghelie (Matei XV, 21—28) istorisește una dintre minunile săvîrșite de Mîntuitorul dincolo de granițele Palestinei, printre păgîni, și anume vindecarea fiicei, chinuite de demon, a unei femei cananeence. Din purtarea acestei femei păgîne, dar pline de credință în puterea dumnezeiască a Mîntuitorului, învățăm mai întii marea putere a credinței, pentru care Mîntuitorul a și implinit rugăciunea femeii, care nu făcea parte dintre oile casei lui Izrail. În al doilea rînd, întrucît femeia nu se ruga pentru sine, ci pentru fiica ei, atît prin rugăciunea ei stăruitoare, cît și prin mijlocirea pe care sfinții apostoli o fac pentru ea («Slobozește-o, că strigă în urma noastră»), Mîntuitorul a vrut să ne arate cît de mare și de folositoare este puterea rugăciunii stăruitoare pentru binele și pentru mîntuirea semenilor noștri, atunci cînd ea e izvorîtă din dragoste sinceră și e făcută cu credință tare în puterea lui Dumnezeu. Sau, cu alte cuvinte, că una dintre datoriile noastre creștinești este să ne îngrijim și să stăruim nu numai pentru mîntuirea noastră înșine, ci și pentru a aproapelui nostru.

Fără îndoială, ceea ce o făcea pe femeia cananeeancă să caute pe Mîntuitorul și să-L implore cu atîta stăruință, era iubirea ei firească, de mamă îndurerată pentru chinurile fiicei sale, muncită de diavol. Dar datoria aceasta de a ne îngriji de mîntuirea altora nu se limitează numai la cei dragi ai noștri, la rude, la prieteni și la cunoscuți, ci trebuie să cuprindă pe toți cei din cercul nostru de viață, pe toți cei cu care venim în atingere, pe aproapele nostru în general, adică pe toți oamenii, căci toți sînt fii ai aceluiași Dumnezeu și frați ai noștri, chiar cînd sînt de alt neam și de altă credință, precum ne-a învățat Mîntuitorul în frumoasa parabolă a samarineanului milostiv, prin care El a lămurit pe învățătorul de lege cine este aproapele nostru (Luca X, 25, ș. u.).

Datoria de a ne îngriji nu numai de propria noastră mîntuire ci și de a semenilor noștri și de a stăruii pentru ea, este o urmare firească sau o formă de manifestare a iubirii creștine, care este cea mai înaltă po-

runcă morală și legea de temelie a vieții sociale creștine. Și dacă ne iubim unii pe alții, așa cum ne îndeamnă Mîntuitorul (Ioan XIII, 34) și sfinții apostoli (vezi, de exemplu, I Cor. XIII, 4—7), am putea să ne dezinteresăm unul de altul? Celui pe care îl iubim cu adevărat nu-i putem dori decît bine; iar supremul bine pe care îl putem dori atît nouă cît și altora, este mîntuirea sufletului. Putem noi să lăsăm în ghiarele păcatului, ale morții și ale pierzării, sufletul aproapelui nostru, pe care îl iubim și pentru care S-a răstignit Hristos? Nu facem noi tot ce ne stă în putință pentru salvarea lui, atunci cînd se află în primejdie, dacă îl iubim cu adevărat? A te interesa numai de propria ta mîntuire este o dovadă de egoism, iar egoismul, adică iubirea exclusivă de sine însuși și lipsa de interes pentru soarta și binele altora este de fapt lipsă de iubire, este un păcat, asemenea celui al lui Cain, care, întrebînd de Dumnezeu unde este fratele său Abel, răspunde: «Nu știu. Sînt eu păzitorul fratelui meu?» (Gen. IV. 9). Osînda lui Cain așteaptă pe cei ce vor răspunde ca el la ziua judecării.

A ne îngriji de binele și de fericirea altora este nu numai o datorie creștină, ci și o obligație firească a vieții sociale. Noi nu ne putem izola de semenii noștri. Trăim în societate, alături de semenii noștri, avem nevoie de ei și ei de noi. Ne întîlnim, ne sfătuim, ne ajutăm, ne sprijinim reciproc. Luăm parte la viața comună a tuturor, mîngîindu-ne unii pe alții în necazuri și în dureri și împărtășindu-ne unii altora bucuriile. Alcătuim, împreună cu frații noștri de credință, o societate umană și religioasă, o obște cu același destin și cu aceleași idealuri sfinte. Binele și fericirea fiecăruia dintre noi se răsfrînge și asupra celorlalți; și dimpotrivă, sîntem în mare parte toți răspunzători de căderea și de osînda fiecăruia dintre noi. De aceea, un mare teolog a spus că putem păcătui și putem să fim osîndiți singuri, adică fiecare în parte, dar nu ne putem mîntui singuri. Calea mîntuirii noastre trece prin aproapele nostru: ne mîntuim laolaltă cu frații noștri de credință, unii cu alții și unii prin alții. Ajutînd pe alții să se mîntuiască, ne mîntuim pe noi înșine, pentru că săvîrșim cel mai mare bine pe care îl putem face cuiva, sporim numărul faptelor bune și al meritelor personale care ne îndreptătesc la mîntuire. Orice bine făcut semenilor noștri, dar mai ales fapta bună care contribuie la mîntuirea sufletului lor, se scrie în cartea vieții și va atîrna înspre partea noastră în cumpăna dreptății de la judecata de apoi.

Dar cum putem ajuta pe frații noștri de credință să dobîndească mîntuirea? În mai multe chipuri, sau pe mai multe căi.

1. Astfel, putem ajuta pe semenii noștri în primul rînd *rugîndu-ne pentru ei*. Rugăciunea pentru alții este o datorie creștinească impusă deseori în Sfînta Scriptură: «Vă indemn, deci, mai nainte de toate să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii, pentru conducători și pentru toți cei ce sînt în dregătorii, ca să trăim viață pașnică și liniștită, în toată cuvioșia și bunăcuviința. Căci aceasta este lucru bun și primît înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorului nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoașterea adevărului să vină» (I Tim.

II, 1—4). Sfântul Apostol Pavel scrie Filipenilor că se bucură de propovăduirea Evangheliei. «căci știu că aceasta va duce la mîntuirea mea, prin rugăciunea voastră» (Filip. I, 19); iar pe Coloseni îi îndemna: «Stăruiți în rugăciune..., rugîndu-vă totodată și pentru noi» (Col. IV, 2-3).

Dumnezeu ascultă și ne împlinește rugăciunile pe care le facem pentru alții, cu mai multă grabă și bucurie decît atunci cînd ne rugăm pentru noi înșine, pentru că rugăciunea pentru alții este semn de adevărată iubire a aproapelui, dovadă de mărinimie și altruism, de generozitate creștină. În viața de toate zilele, dacă la rugămîntea adresată de noi înșine celor de care avem nevoie se adaugă și mijlocirea altora, rugămîntea noastră are mai mulți sorți de izbîndă. Tot așa e și cu rugăciunile pe care le înălțăm lui Dumnezeu pentru bunurile spirituale pe care I le cerem; ele capătă mai multă putere atunci cînd sînt unite și întărite cu rugăciunile semenilor noștri pentru noi. Fiecare dintre noi poate și trebuie să fie, deci, un mijlocitor pe lângă Dumnezeu, pentru binele sufletesc și pentru mîntuirea fraților săi. Ei se roagă pentru noi, iar noi pentru ei. «...Rugați-vă unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacov V, 16).

Biserica însăși, prin porunca ei a cincea, ne îndatorează să ne rugăm unii pentru alții: de aceea, în ecteniile din rînduiala sfintelor slujbe, ne rugăm pentru toți oamenii, pentru pacea a toată lumea, pentru conducătorii statului și ai Bisericii, pentru cei bolnavi, pentru cei ce călătoresc, pentru cei bîntuiți de necazuri, de nevoi și de suferințe, și mai ales pentru cei morți, cărora nimic nu le ajută mai mult ca rugăciunile făcute de cei vii pentru ei, prin mijlocirea Bisericii, la jertfa Sfintei Liturghii, la slujba înmormîntării și a parastasului și în toate sfintele slujbe în care pomenim și pe cei adormiți întru dreapta credință.

2. În al doilea rînd, putem să ajutăm pe semenii noștri în strădaniile lor pentru dobîndirea mîntuirii, *prin pilda cea bună*, pe care sîntem îndatorati să le-o dăm, adică prin trăirea noastră creștinească, prin comportarea exemplară, prin practicarea virtuților creștine: prin iubirea de Dumnezeu și de oameni, prin dragostea noastră pentru muncă, prin iubirea de pace, de cinste și dreptate, ș.a.m.d. Căci toate acestea sînt nu numai trepte ale suirii noastre proprii spre desăvîrșire, ci și un îndemn pentru alții, un sprijin, un ajutor spre propria lor îndreptare și mîntuire: «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă lucrurile voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (Matei V, 16). De aceea trebuie să avem atîta grijă pentru exemplul pe care-l dăm oamenilor prin purtarea noastră, căci el poate fi îndemn spre virtute și pricină de mîntuire pentru semenii noștri atunci cînd este bun și, dimpotrivă, poate fi pricină de sminteală, adică îndemn spre păcat, atunci cînd este rău, aducînd nu numai osînda noastră, dar și pierzarea altora. «Aceasta mai virtos chibzuți, ca să nu puneți fratelui piedică sau sminteală» (Rom. XIV, 13). Căci «oricine va sminti pe unul din aceștia mici, care crede în Mine, mai bine ar fi pentru el să-și lege o piatră de moară de grumaz și să se arunce în mare» (Marcu IX, 42). Să ne ferim, deci,

de orice faptă care ar putea fi pricină de sminteală, adică de cădere în păcat pentru alții (Cp. și Rom. XIV, 14—15, 19).

3. În al treilea rînd, putem ajuta pe frații noștri spre dobîndirea mîntuirii, *prin povățuire și îndemn la virtute*, prin îndreptarea lor pe cărările adevăratei viețuiri creștine: «Să vă sfătuiți unii pe alții!» (Rom. XV, 14); iar la nevoie, să-i muștrăm pentru greșeli și păcate: «De va greși fratele tău, mergi și-l muștră între tine și el singur. Și dacă te va asculta, ai cîștigat pe fratele tău» (Matei XVIII, 15). Întoarcerea celor rătăciți la calea adevărului, și a celor păcătoși la căile virtuții este cea dintîi și cea mai de valoare dintre faptele bune pe care învățătura de credință a Bisericii noastre le numește «faptele milosteniei sufletești față de aproapele»: «*De se va rătăci cineva dintre voi de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui, își va mîntui sufletul de moarte și-și va acoperi mulțime de păcate*» (Iacov V, 19—20). (Cp. și I Ioan V, 16: «Dacă vede cineva pe fratele său păcătuind... să se roage și Dumnezeu îi va da viață...»).

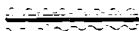
4. Dintre aceleași fapte ale milosteniei sufletești, prin care ne mîntuim și pe noi înșine și ajutăm și pe alții să se mîntuiască, fac parte: învățarea celor neștiutori și nepricepuți (Cp. Fapte VIII, 31), sfătuirea celor ce au trebuință de povață și de îndemn spre bine («Îndemnați-vă unul pe altul și zidiți-vă unul pe altul...». I Tes. V, 11), mîngîierea celor întristați (I Tes. IV, 8 și V, 11; Rom. I, 12; II Cor. I, 4, ș.a.), iertarea greșelilor altora față de noi înșine (Luca XVII, 3—4) și răsplătirea răului cu bine (Matei V, 44—48; Luca VI, 28 și Rom. XII, 19—21). Pe toate acestea le cuprinde Sfîntul Apostol Pavel, cînd îndeamnă astfel pe Tesaloniceni: «Și vă rugăm, fraților, muștrați pe cei fără rînduială, mîngîiați pe cei slabi de înger, sprijiniți pe cei neputincioși, fiți îndelung-răbdători față de toți. Vedeti să nu răsplătească cineva cuiva rău pentru rău, ci urmăriți totdeauna binele și unii față de alții și față de toți...» (I Tes. V, 14—15).

Cea mai mare pildă de stăruință pentru mîntuirea aproapelui ne-a dat-o Mîntuitorul însuși, Care «n-a venit în lume ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți» (Marcu X, 45). Cît de grăitoare este rugăciunea Lui pentru sfinții apostoli și pentru toți creștinii de mai tîrziu, cu puțin înainte de răstignirea Lui! (Vezi Ioan XVII, 9 ș. u.). Pildă de stăruință și rugăciune neîncetată pentru mîntuirea fraților ne dau sfinții apostoli, în frunte cu Sfîntul Apostol Pavel, care, în mai toate scrisorile lui, nu uită să spună cititorilor săi că se roagă neîncetat pentru ei și îi îndeamnă să se roage și ei pentru el și unii pentru alții. Așa au făcut și toți sfinții și cei mai buni creștini din toate timpurile și locurile. Rugăciunile stăruitoare ale Sfintei Monica, mama Fericitului Augustin, și pilda măreață a vieții Sfîntului Ambrozie, episcopul Milanului, au făcut pe Augustin să se convertească la creștinism și să devină astfel unul dintre cei mai mari episcopi, teologi și scriitori ai creștinătății apusene.

Să stăruim, deci, a ne îngriji nu numai de mîntuirea noastră, ci și de a fraților noștri, ajutîndu-i prin rugăciunile noastre pentru ei, povățuindu-i și îndemnîndu-i spre bine și spre virtute, muștrîndu-i și îndreptîndu-i pe calea binelui, mîngîindu-i și întărîndu-i atunci cînd sînt împresurați de necazuri și cînd voința lor spre bine slăbește, sprijinîndu-i prin pilda bună a propriei noastre vieți.

Nu de mult, un tînăr voinic, dar egoist, s-a desprins din grupul unor excursioniști care urcau din greu spre vîrfurile unui munte înalt: voia să ajungă singur înaintea celorlalți. Deodată s-a iscat o furtună puternică și viforniță cu zăpadă. Înaintînd cu greu, dar călăuzindu-se și îmbărbătîndu-se unii pe alții cu bunăvoință și dragoste, grupul celor rămași în urmă a ajuns cu bine la țintă: dar cel ce o luase înainte singur a rătăcit drumul și a fost găsit mai tîrziu înghețat și mort. Așa e și cu urcușul nostru spre piscurile cerului: cel ce crede că le va atinge pornind într-acolo de unul singur, riscă să piară în virtejul furtunilor și al piedicilor de tot felul; numai mergînd spre țintă mină în mină cu frații noștri de credință, ajutîndu-ne și susținîndu-ne unii pe alții, vom ajunge cu toții acolo sus și vom cîștiga împărăția cerurilor. Amin!

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

LA DUMINICA VAMEȘULUI ȘI FARISEULUI

Întocmai ca o mamă iubitoare, care își arată dragostea ei nesfîrșită față de copii, prin grija deosebită pe care le-o poartă clipă de clipă, tot așa și Sfînta noastră Biserică își arată dragostea ei fierbinte față de fiii ei credincioși îndrumîndu-i, povățuindu-i și conducîndu-i pas cu pas, pe calea aspră a vieții, către împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu.

Lauda unei mame sînt copiii cei buni: lauda Bisericii sînt sfinții, căci sfințenia este singurul și adevăratul rost al vieții credincioșilor. Ea este trăsura de unire între viața de aici și cea din ceruri, între aceea ce, după cuvîntul Apostolului «vedem acum ca într-o oglindă» (I Cor. XXIII, 12) și slava pe care ne va fi dat să o trăim în ceruri, împreună cu sfinții și cu îngerii bunului Dumnezeu.

Viața credinciosului este, așa dar, o ucenicie neîntreruptă în meșteșugul de mare artă al sfințeniei, care începe aici pe pămînt și-și găsește desăvîrșirea în ceruri. De aceea, nu se poate numi cu adevărat creștin acela ce habar nu are de sfințenia vieții și nici acela care, prin strădaniile lui de toată clipa nu depune silința ca sfințenia din cer să se sălășluiească și pe pămînt, ca împărăția lui Dumnezeu din ceruri să coboare

și pe pământ și ca voia cea sfântă a Părintelui nostru cel din ceruri să se facă precum în cer, așa și pe pământ.

Din grija deosebită pe care o poartă vieții de sfințenie a credincioșilor săi, Sfânta noastră Biserică a așezat, de-a lungul anului o seamă de vremi deși mai strădalnică pregătire și exercitare duhovnicească: posturile, printre care, cel mai de seamă este, desigur, acela al Sfintelor Patimi ale Domnului și Mîntuitorului Iisus Hristos.

Mai înainte de post, Sfânta noastră Biserică îi poartă pe credincioși prin vremea Triodului, în care, tocmai pentru a-i întări, le pune înainte patru tablouri dintre cele mai grăitoare:

— primul tablou este acela al vameșului și fariseului, în care acordurile false și stridente din convorbirea mîndrului și infumuratului fariseu, cu Dumnezeu, sînt urmate de acordurile armonioase și profund umane din convorbirea smeritului și pocăitului vameș;

— al doilea este tabloul fiului risipitor, de o actualitate nepieritoare pentru aceia care vor să o rupă definitiv cu viața de păcat și să se întoarcă la Părintele cel ceresc ce-i așteaptă:

— al treilea tablou este acela al înfricoșătoarei judecăți, cînd faptele săvîșite de oameni în viață se vor da la iveală și cînd fiecăruia i se va răsplăti după faptele lui, ne mai fiind după aceasta nici o cale de scăpare.

— în fine, al patrulea tablou este acela al izgonirii lui Adam din rai, care rezumă în el tot destinul nostru: creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, pentru a fi cetățeni veșnici ai cerului, prin neascultarea lui Adam a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit (Rom. V. 12—14): dar precum prin neascultarea unuia mulți s-au făcut păcătoși, tot asemenea prin ascultarea unuia — a noului — Adam, Iisus Hristos, mulți se vor face drepecți, (Rom. V. 19). Ascultarea de învățătura Domnului Iisus Hristos, propovăduită de Sfânta Sa Biserică, este singura noastră armă de apărare și de atac împotriva demonilor și a duhurilor necurate și singura noastră armă de biruință.

Să ne oprim acum asupra primului tablou cu care începe vremea Triodului, în care am pășit astăzi: parabola vameșului și a fariseului. În această scurtă dar grăitoare parabolă, Mîntuitorul nostru ne dă, într-un chip deosebit de atrăgător una dintre cele mai înalte învățături pentru viața noastră creștinească de toate zilele: «fugiți de mîndrie! îmbrățișați smerenia!».

Mîndria, iubiți credincioși, este sămînța cea rea, semănată de cel viclean în pajiștea de flori alese a virtuților creștine. Spre deosebire de neghina din parabola Mîntuitorului Hristos, care se deosebește repede de grîul în mijlocul căruia a fost aruncată, mîndria crescînd, ia înfățișarea uneia dintre cele mai frumoase flori din pajiștea virtuților creștine, a demnității. Crește, la început la fel cu ea, dar cu timpul devine mult mai mare, mult mai atrăgătoare, în schimb este plină de cel mai grozav venin. Sufletele credincioșilor, care, întocmai ca niște albine, vin să culeagă nectarul din pajiștea florilor virtuților și apoi să depună în fagurii cei mai lăuntrici ai lor mierea cea dulce a faptelor bune pe care să o ofere

ca dar plăcut Stăpînului lor din ceruri, atrase de floarea cea falnică a mîndriei, pe care ele o confundă foarte adeseori cu floarea demnității, nu culeg din această floare decît otravă, pe care depunînd-o în fagurii lor cei mai lăuntrici, îi usucă și-i pustiesc, făcîndu-i să arate întocmai ca niște faguri de viespi și nu au nimic să ofere Stăpînului lor din ceruri decît numai uscăciune și pustiere.

Există o oarecare asemănare între demnitate și mîndrie, dar ele nu sînt fiicele bune ale unei și aceleiași mame. Dimpotrivă: demnitatea este caracteristica cea mai esențială a ființei omenești; ea vine de la Dumnezeu și este fiica luminei, pe cînd mîndria este o umflătură dezgustătoare a firii omenești, vine de la diavolul și este fiica întunericului. Demnitatea este conștiința faptului că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu și înzestrat cu toate darurile necesare, care să-l ajute să-și împlinească rostul viețuirii lui pe pămînt, potrivit voinței lui Dumnezeu. Decăderea de la demnitatea omenească este un păcat tot atît de grav, ca și trecerea dincolo de limitele adevăratei demnități și îmbolnăvirea de boala mîndriei. Demnitatea adevărată cere omului să urmeze o linie dreaptă în viață, să rămînă întotdeauna în cadrul virtuților creștinești, «să nu umble în calea nelegiuitorilor, să nu stea în sfatul păcătoșilor și să nu șadă pe scaunul zeflemisitorilor» (Ps. I, 1), ci «să-și găsească plăcerea în legea Domnului și la legea Lui să cugete ziua și noaptea» (Ps. I, 2). Demnitatea apropie pe om de semenul său, îl face să-l îndrăgească, să-l socotească deopotrivă cu el, să participe la bucuriile lui dar să-i împărtășească totodată și necazurile, strîmătorările și lipsurile, să vadă în aproapele său un deopotrivă cu el și să-l înconjure cu toată dragostea, ca pe un adevărat frate. Omul cel demn este «ca pomul sădit lingă curgerile apelor, care dă fructul său la timpul convenit și a cărui frunză nu veștejește, ci prin tot ce face prosperează» (Ps. I, 3).

Dar cel mîndru? Omul mîndru, prin atitudinea lui în viață, crează în jurul lui un haos. El este cel mai mare egoist: totul pentru el și nimic pentru altul. El nu recunoaște ca semen al său decît pe acela care este deopotrivă de mîndru ca el și pe care, cu toate acestea, în adîncul inimii lui, îl dușmănește, îl urmărește, caută să-l întrecă și să-l nimicească. Mîndria, după pravila Sfintei noastre Biserici este un păcat capital și este cel dintîi dintre cele șapte păcate capitale, care, în ordinea gravității lor sînt înșirate astfel: mîndria, zgîrcenia, desfrînarea, pizma, lăcomia, mînia și lenea. Și se numesc păcate capitale, pentru că fiecare dintre ele sînt, la rîndul lor prilejuitoare de alte păcate. Cel mîndru păcătuiește împotriva lui Dumnezeu, prin aceea că-l înfruntă, păcătuiește împotriva aproapei, prin aceea că-l nesocotește și păcătuiește împotriva sa însuși, prin aceea că renunță la adevărata demnitate omenească. În schimb nu este șoptă pe care diavolul să i-o fluture pe la ureche, pe care să nu o prindă din zbor și să o pună repede în practică. Omul mîndru devine tiran: împrăstie în jurul lui nedreptatea, face pe cei de sub el să sufere și-și agonească ura tuturor. Chiar și cei mai de aproape ai lui se tem de el: se tem de răutatea lui, se tem de cruzimea lui, se tem de inima lui împietrită

și neînțelegătoare, se tem, în fine, de dorința lui de acaparare, se simt nesiguri și în toată clipa la discreția celui mândru. Mândria nu cunoaște limite: ea însăși spune că «de Dumnezeu nu se teme și de oameni nu se rușinează». Ca atare cel mândru își îngăduie orișice. iar faptele lui nu fac altceva decât să confirme această atitudine. Cel mândru benchetuește în ospețe, iar sârmanul Lazăr așteaptă în zadar, la ușa lui, fărămiturile de la ospețele mândrului, ca să le împartă cu cîinii. Cel mândru, văzînd cît de mult i-a rodit țarina și neținînd seamă de suferințele și de lipsurile celor din jurul său, își spune: «strica-voi hambarele mele și altele și mai mari voi construi; și voi zice sufletului meu: suflete, ai multe bunătăți, strînse pentru mulți ani. mîncă, bea și te veselește!»

Și acum să trecem la cel smerit.

Smerenia, iubirii mei are în ea ceva dumnezeiesc. De aceea ea este o virtute și un lucru bineplăcut lui Dumnezeu. Oare, nu Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu ne-a dat nouă cel dintii exemplu de smerenie, coborînd din sinurile pline de slavă ale Tatălui ceresc și întrupîndu-se ca om dintr-o fecioară umilă, în umilul sătuleț al Betleemului, în peștera cea sărăcicioasă și în mijlocul unor oameni — păstorii — cărora nimeni nu le dădea nici o atenție. Oare nu Mîntuitorul Hristos, însuși, ne-a dat nouă cele mai grăitoare pilde de smerenie, în viața Sa pămîntească, trăind tot timpul printre cei de jos, săraci și umili, pe care i-a înconjurat cu toată dragostea și atenția Sa dumnezeiască și cărora le-a împărtășit cuvinte de mîngîiere și de încurajare, făcîndu-i să înțeleagă că viața aceasta de aici nu este decît o pregătire pentru viața cea veșnică din ceruri și că cei blînzi, smeriți cu inima, buni și îngăduitori, săraci și neajutorați vor fi cei dintii cetățeni ai împărăției lui Dumnezeu celei veșnice? Oare, nu El ne-a dat cel mai strălucit exemplu de smerenie, atunci cînd în apropierea Cinei celei de Taină a spălat picioarele ucenicilor Săi, după obiceiul care era la iudei în vremea aceea, spunîndu-le: «Înțelegeți ce v-am făcut! Voi mă numiți învățătorul și Domnul vostru și bine ziceți, că așa sint. Deci, dacă Eu, Domnul și învățătorul vostru v-am spălat picioarele, sînteți datori și voi a spăla picioarele unul altuia» (Ioan XIII, 13—14). Oare nu Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos le-a spus ucenicilor Săi, și prin ei tuturor creștinilor de totdeauna: «Învățați-vă de la Mine, că sint blînd și smerit cu inima»? (Matei XI—29). Oare nu Domnul și-a încununat smerenia sa, pînă acolo că, voind să mîntuiască pe om și să-l împace pentru totdeauna cu Dumnezeu a luat asupra Sa păcatul lui Adam și s-a lăsat bătut, scuipat, batjocorit și răstignit pe cruce? Și, cu toată această smerenie a Sa, dusă pînă la ultimele ei limite, El nu a încetat să fie Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat, să fie cinstit ca atare, să fie preamărit ca atare, strălucind ca cel mai sublim exemplu de smerenie, de-a lungul veacurilor, pentru toți aceia care îi vor împărtăși învățătura, îi vor urma pilda și se vor numi cu numele cel prea sfînt al Său.

În smerenie, ca atare, găsește credinciosul adevărat. adevărata înălțare. Scara valorilor lumii vechi este cu desăvîrșire răsturnată: nu puternicul, nu îngîmfatul, nu cel mai mare va fi de acum înainte cel dintii, ci cel

dintii va fi acela care va ști să se pună cu mai multă rîvnă în slujba semenilor lui, să-i ajute, să-i întărească și să le fie de folos. Căci porunca Domnului este: «Iar care dintre voi va vrea să fie întiul, să fie sluga voastră» și «care dintre voi va vrea să fie mai mare, să fie slujitorul vostru» (Matei XX, 26—27).

Valoarea smereniei rezultă de acolo că cel mai smerit este cel mai bun prieten al lui Dumnezeu. De aceea smerenia este poarta prin care trebuie să treacă oricine care voiește să se apropie de Dumnezeu. Și este unica poartă. Nu este păcat pe care smerenia să nu-l poată topi în cuptorul pocăinței. Și nu este pocăință, care să fie cu puțință fără smerenie. Smerenia se însoțește de la sine cu o seamă de alte virtuți creștine și nu este cu puțință ca omul smerit să nu întrupeze în sine și toate celelalte virtuți? Cel smerit este blînd, este milostiv, este curat cu inima și voiește să fie întotdeauna în pace și în înțelegere cu aproapele său. Și cum ar putea fi oare, altfel? Doar el este acela care se inspiră toată clipa din exemplul smereniei celei desăvîrșite a Stăpînului și Învățătorului său Hristos și ca atare nu este cu puțință să nu se sîrăduiască să arate în viața sa și în faptele sale aceeași atitudine pe care a arătat-o Învățătorul și Stăpînul său.

Smerenia este temelie pe care sfinții și marii bărbați ai Bisericii creștine și-au durat edificiul vieții lor sufletești, bineplăcute lui Dumnezeu. De aceea sfințenie fără smerenie nu este cu puțință. Dimpotrivă cu cît cineva este mai smerit — este vorba despre smerenia cea adevărată, iar nu cea prefăcută — cu atît viața lui este mai sfîntă. Smerenia este, apoi, virtutea care pune demnitatea omenească în cea mai frumoasă lumină. Căci smerenia ajută să se înțeleagă că toate calitățile, toate darurile și toate harurile omului vin de la Dumnezeu și că ele îi sînt date nu pentru a le folosi exclusiv pentru el, ci pentru a le pune în slujba semenilor, a societății.

Smerenia luptă tăcut, dar conștient pentru înfăptuirea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt și a buneivori, a înțelegerii și păcii între oameni și popoare. Atunci cînd te mulțumești cu ceea ce este al tău, cînd cauți ca tocmai din aceea ce este al tău să vii în ajutorul semenului tău care suferă, cînd dragostea de aproapele te face chiar să te lipsești pe tine însuși, ca sa nu mai vezi pe semenul tău suferînd, cînd ea te îndeamnă să nu superi, să nu întristezi și să nu nedreptățești pe aproapele tău, ci să-i fii în toată clipa un frate adevărat, nu mai poate fi vorba de nici o pricină de dispută și de neînțelegere, ci pacea lui Dumnezeu se așează și domnește peste sufletele tuturor. Ceva mai mult, din dragostea și grija pentru păstrarea păcii și a înțelegerii cu aproapele, în cazuri extreme, Mîntuitorul ne învață, atunci cînd sîntem loviți pe un obraz, să întoarcem și obrazul celălalt cînd cineva vrea să se judece cu noi, ca să ne ia haina, să-i dăm și veșmîntul și cînd cineva ne cere să mergem o milă cu el, noi să mergem două. Și aceasta, pe bună dreptate, căci pînă în cele din urmă cel ce ne arată răutate va fi cu neputință să nu fie învins de blîndețea și de smerenia noastră. Istoria, cu exemplele ei minunate și nenumărate din viața înaintașilor noștri în credința creștină este mărturie lămurită despre acest adevăr.

Din punct de vedere colectiv, smerenia se manifestă prin atitudinea aceea demnă de a da altor popoare și altor neamuri atenția cuvenită, și de a stăruia ca toate popoarele de pe suprafața pământului să-și poată împlini și dezvolta viața lor. În felul acesta smerenia devine cea mai bună condiție a conviețuirii pașnice a popoarelor și a îndepărtării din calea omeniirii de pretutindeni a primejdiei neînțelegerilor și războaielor.

Sfânta noastră Biserică laudă, împreună cu Domnul pe cei smeriți și se ridică cu putere împotriva celor mândrii. Adunarea creștinească, este o adunare de oameni smeriți, binevoitori și plini de dragoste față de Dumnezeu și față de aproapele. Și în timp ce asupra celor smeriți Dumnezeu, după cuvântul Sfântului Apostol Petru, își revarsă harul Său, celor mândri le stă împotriva (I Petru V. 5). În sufletul credincioșilor celor smeriți, Dumnezeu este pururea viu. căci zice Profetul Isaia: «Eu locuiesc întru înălțime și în loc sfânt, dar și cu cel zdrobit și umil la suflet, spre a reînsufleți sufletul celor smeriți» (LVII, 15).

Să ne ferim de păcatul mândriei, care, după cum am văzut aduce cu sine atâtea și atâtea grozăvii, nu numai asupra celui ce se lasă subjugat de el, ci și asupra semenilor lui și asupra lumii întregi și să ne străduim să îmbrățișăm sfânta smerenie, ca să putem avea în sufletele noastre pururea pe Dumnezeu. Să nu uităm cuvintele Mântuitorului, care zice: «Cine se va înălța pe sine însuși, se va smeri și cine se va smeri pe sine însuși se va înălța» (Matei XXIII, 12), căci rostul nostru nu este acela de a fi plini de noi înșine în viața aceasta, ci de a fi bineplăcuți lui Dumnezeu, care ne va ridica din umilința noastră de aici, pînă la înălțimea tronului său ceresc și ne va încununa, la judecata de apoi ca pe niște fii și moștenitori ai împărăției sale.

Luați exemplul Mântuitorului nostru, al bunului nostru Mântuitor! Luați exemplele sfinților, din toate vremurile, ai Bisericii noastre creștine, îmbrățișați smerenia, țineți-o ca pe un odor scump în inimile voastre, care să vă lumineze calea și să vă îndrepteze pașii în viață. Nu uitați că avînd smerenia în suflete, aveți pe Dumnezeu. AMIN.

Pr. OLIMP N. CACIULA

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(ianuarie — februarie)

PENTRU PACE ȘI COLABORARE ÎNTRE POPOARE. Cu prilejul Anului nou 1967, Dl. Nicolae Ceaușescu, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a rostit la posturile noastre de radio și televiziune, o cuvîntare adresînd «tuturor locuitorilor țării cele mai calde felicitări pentru succesele obținute în marea operă de construcție a României socialiste».

După ce a arătat că anul care a trecut a fost un an de intensă activitate «pentru dezvoltarea și întărirea relațiilor de prietenie și colaborare multilaterală cu toate țările socialiste, pentru lărgirea cooperării cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, pentru securitate internațională și *pace între popoare*, — Dl. Nicolae Ceaușescu și-a exprimat dorința, — ...ca anul ce vine să înregistreze noi progrese pe calea afirmării principiilor independenței și suveranității naționale în relațiile dintre state, pe calea luptei pentru democrație și socialism, să aducă noi împliniri aspirațiilor poporului român, ca și ale tuturor popoarelor, *spre pace și colaborare internațională*». («Lumea» nr. 2, din 5 ianuarie 1967, p. 2).

PENTRU O ZONĂ A PĂCII ȘI COLABORĂRII. — Dl. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, cu prilejul unui interviu acordat redacției ziarului bulgar «Otecestven Front», la întrebarea: *care este aprecierea dvs. cu privire la dezvoltarea relațiilor dintre țările balcanice în cursul anului 1966*, a răspuns: «Anul 1966 a marcat o evoluție pozitivă a relațiilor dintre țările din Balcani, o întărire a spiritului de înțelegere și respect între statele și popoarele din această parte a lumii, ceea ce corespunde intereselor fundamentale, *cauzei păcii și securității în Europa și în întreaga lume*».

Rezultatele obținute pînă în prezent arată cît de utile și de întemeiate sînt eforturile în vederea transformării acestei regiuni a continentului nostru într-o zonă a păcii și colaborării rodnice.

La cea de a doua întrebare: *care sînt, după părerea dvs., perspectivele colaborări dintre țările noastre ce se deschid în noul an 1967*, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, Dl. Ion Gheorghe Maurer, printre altele, a răspuns: «Succesele obținute de România și Bulgaria în construcția socialistă oferă noi posibilități de lărgire și diversificare a colaborării frățești între cele două țări. Prevederile pentru anul 1967 ale acordurilor de colaborare economică, tehnico-științifică și culturală ilustrează preocuparea conducerilor de partid și de stat din cele două țări pentru dezvoltarea în continuare a acestor relații, în interesul popoarelor român și bulgar, al întăririi sistemului socialist mondial, al consolidării forțelor progresului și păcii» («Lumea», nr. 2, din 5 ianuarie 1967. p. 3).

TURISMUL DREPT UN ADEVĂRAT PAȘAPORT AL PĂCII. — Este știut faptul că cea de a XXI-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a adoptat, printre altele, propunerea Uniunii internaționale a organizațiilor oficiale de turism (U.I.O.O.T.) în legătură cu proclamarea anului 1967 ca «an turistic internațional», — rezoluție la care România este coautoare. Relații despre organizarea și obiectivele acestei acțiuni internaționale au fost date pentru cititorii revistei *Lumea*, (1967, nr. 2, p. 11). — la solicitarea acesteia, — de către dl. Arthur Haulot, președintele U.I.O.O.T., care a declarat: «...Noi socotim în mod simbolic turismul drept un adevărat pașaport al păcii. Făcînd această caracterizare, ne gîndim, că turismul slujește relațiile pașnice între toate popoarele, între toți locuitorii planetei noastre.»

Vorbînd despre considerentele speciale care au determinat alegerea anului 1967 ca an al turismului internațional, pe lîngă programele unor serii de manifestări și aniversări din diferite regiuni ale globului cum sînt: *semicentenarul Uniunii Sovietice; expoziția universală de la Montreal; mileniului Bagdadului, patru secole de la întemeierea orașului Caracas etc.*, — Arthur Haulot a precizat că, acesta a fost ales «și datorită marelui interes pentru turism existent în toate țările, datorită dorinței generale de a consolida și mai mult acest pașaport al păcii».

Referindu-se la prezența României pe harta turistică internațională, președintele a spus în continuare:

«Cu acest prilej, sînt convins, va crește și mai mult numărul vizitatorilor străini atașați de pitorescul țării dvs. și de dezvoltarea ei economico-socială care a stîrnit un atît de larg ecou internațional. «Anul turistic internațional» va pune și mai mult în valoare numeroasele dv. bogății artistice, etnografice și naturale, frumuseți despre care se povestește că sînt țesute cu firul de aur al basmului popular românesc.

De altfel, România este membră a *Comisiei Mixte Europene* însărcinată cu organizarea «Anului turistic internațional». Alături de alte țări europene, România a hotărît ca în anul 1967 să primească turiști fără obligativitatea vizei, din acele țări europene sau extraeuropene care vor aplica principiul reciprocității».

ACȚIUNI PENTRU RESTABILIREA PĂCII. — Dl. G. G. Ponnambalam, membru al parlamentului ceylonez, ambasador, reprezentant al Ceylonului la O.N.U., în drum spre patrie, a făcut o scurtă vizită în țara noastră, cu care prilej d-sa a făcut unele aprecieri privind cea de a XXI-a Sesiune a Adunării Generale a O.N.U., precum și relațiile româno-ceiloneze.

După ce a arătat că cea de a XXI-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., a fost o sesiune cu rezultate pozitive, dl. Ponnambalam a adăugat că «Este îmbucurătoare adoptarea rezoluției cu privire la neproliferarea armamentului nuclear... ea întărește speranțele că în viitor se vor putea realiza noi progrese pe calea dezarmării». «Reprezentantul ceylonez la O.N.U., a fost de acord că situația din Vietnam a constituit o preocupare permanentă pentru diplomații prezenți la New York, adăugînd că a constatat, personal, *«dorința aproape unanimă» de restabilire a păcii în această regiune»*.

Activitatea delegației române la O.N.U., a spus d-sa, «a fost dintre cele mai apreciate, poziția României bucurîndu-se de o largă aprobare». (Lumea, 1967, nr. 2 din 5 ianuarie, p. 19).

EFORTURI SPORITE PENTRU REALIZAREA PĂCII ÎN ÎNTREAGA LUME. — După cum s-a relatat în presa noastră centrală din 4 ianuarie 1967. Secretarul general al O.N.U., U Thant, printr-o scrisoare adresată la 31 decembrie a.c. reprezentantului permanent al S.U.A. la Națiunile Unite, Arthur Goldberg, «își reafirmă părerea că reglementarea problemei vietnameze ar putea avea loc prin luarea în considerare a propunerii sale în trei puncte care prevede: încetarea bombardamentelor asupra Vietnamului de nord, dezescaladarea operațiunilor militare și participarea Frontului Național de Eliberare la *tratatul de pace*».

De asemenea, Secretarul General al O.N.U., în mesajul dat publicității cu prilejul Anului nou, cere să înceteze cit mai curînd războiul din Vietnam, pe care l-a numit «o barieră în calea dezvoltării cooperării internaționale» și și-a exprimat convingerea că *«odată restabilită pacea, popoarele ar avea posibilitatea să acționeze în interesul promovării bunăstării tuturor oamenilor*.

În încheiere. Secretarul General al O.N.U., U Thant, și-a exprimat dorința ca *în noul an să se depună eforturi sporite pentru realizarea păcii și înțelegerii în întreaga lume*.

UN PAS IMPORTANT PENTRU ÎNTĂRIREA PĂCII. — La invitația guvernului Republicii Socialiste România, ministrul afacerilor externe al Olandei, J. M. A. H. Luns, a făcut o vizită oficială în țara noastră între 11—16 ianuarie 1967.

În timpul șederii sale în Republica Socialistă România oaspetele a vizitat obiective de interes economic, cultural și turistic din București, Brașov, Valea Prahovei și a avut convorbiri cu ministrul român al afacerilor externe, Corneliu Mănescu. După cum s-a anunțat în presa noastră centrală din 16 ianuarie 1967, cei doi miniștri de externe «și-au exprimat convingerea că cele două țări pot contribui activ la soluționarea acestor probleme, favorizînd destinderea internațională, dorită de ambele părți».

După cum se subliniază în *Comunicatul* dat publicității cu privire la vizita în Republica Socialistă România a ministrului afacerilor externe al Olandei, Joseph Luns, cei doi demnitari, român și olandez, «au apreciat că dezvoltarea între state a unor relații bazate pe egalitate și respect mutual joacă un rol important pentru întărirea păcii și securității în lume».

Totodată «Părțile au exprimat convingerea că intensificarea raporturilor româno-olandeze servind interesele ambelor popoare, constituie totodată o contribuție la îmbunătățirea atmosferei în Europa, la cauza colaborării și înțelegerii între toate statele.»

PERSPECTIVELE PĂCII PE PLANETA NOASTRA. — Cu ocazia semnării Tratatului privind *Principiile care guvernează activitatea statelor în explorarea și folosirea spațiului cosmic, inclusiv a Lunii și a celorlalte corpuri cerești*, U. Thant, secretarul general al O.N.U., în mesajele de felicitare adresate președintelui S.U.A., Lyndon Johnson, președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Alexei Kosighin și primului ministru al Angliei, Harold Wilson, își exprimă «satisfacția profundă în legătură cu acest eveniment istoric în relațiile internaționale» și bucuria că «O.N.U. a putut contribui considerabil la acest rezultat remarcabil» (Rezoluția prezentată de un grup de 38 de state, printre care și România, care aprobă tratatul, a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., la 19 decembrie 1966).

După cum se relatează în continuare de presa noastră centrală din 29 ianuarie 1967. Secretarul General al O.N.U., U Thant, a subliniat cu același prilej, că «omul să slăbească forțele considerabile pe care inteligența sa le-a descoperit și că aceste forțe să fie folosite în interesul omenirii și întăririi păcii», precizând că «tratatul nu numai că va reduce considerabil riscul unui conflict în spațiul cosmic, dar va contribui și la îmbunătățirea colaborării internaționale și a perspectivelor păcii pe planeta noastră».

Apoi, secretarul general al O.N.U. își exprimă speranța că acest tratat va fi urmat de alte măsuri vizând dezarmarea generală și totală.

LA TEMELIE STA FAMILIA. — Sub acest titlu, Lucia Demetrius publică în revista «Pentru apărarea Păcii» (București, 1967, nr. 1, p. 9—10) un articol dedicat familiei.

«Familia sănătoasă, întreagă, echilibrată — spune autoarea. — e cheazăia unei țări sănătoase și echilibrate. E cheazăie pentru faptul că acei care știu să-și respecte pe ai lor, cei de aproape, știu să respecte întregul colectiv uman. Că respectul pentru propria ta țară, pentru poporul tău, te duce în chip firesc la respectul pentru alte popoare, care și ele își iubesc patria.

Din asemenea cugete, care cresc robuste și armonioase, s-a născut nevoia de pace în întreaga lume și lupta pentru pace de azi a atîtor milioane de oameni de pe glob, care știu că au ce apăra: patria lor, familia lor, frumusețea și căldura vieții lor interne, frumusețea și progresul întregii omeniri, alcătuită din țări care sînt fiecare patrii iubite pentru cetățenii lor.»

MARE MANIFESTAȚIE ANTIRĂZBOINICĂ LA NEW YORK. — *Comitetul studențesc de coordonare a acțiunilor neviolente* a organizat, — după cum relatează revista «Pentru apărarea Păcii» (1967, nr. 1, p. 11). — la centru de recrutare din New York, o mare manifestație împotriva războiului purtat de S.U.A. în Vietnam, cerînd guvernului american să înceteze agresiunea. *Uniunea studențească pentru pace* a dat publicității o declarație în care se condamnă bombardamentele aviației americane asupra Hanoiului.

REPREZENTANȚII MIȘCĂRII PENTRU PACE DIN ROMÂNIA LA CONGRESUL DE LA AMSTERDAM. — La rubrica *File din tradițiile luptei pentru pace din România*, Lectorul univ. Ion Babici publică cu titlul de mai sus, în revista «Pentru apărarea Păcii» (1967, nr. 1, p. 14—15) un amplu articol consacrat mișcării pentru pace din România, în perioada dintre cele două războaie mondiale. Între manifestările antirăzboinice de deosebită semnificație internațională, un loc de seamă, îl ocupă Congresul internațional ținut în vara anului 1932 la Amsterdam.

În România, ca și în celelalte țări ale lumii, apelul lui Henri Barbusse și Romain Rolland din primăvara anului 1932 pentru convocarea unui congres mondial antirăzboinic și-a găsit un puternic ecou. Clasa muncitoare, în primul rînd, și oamenii de știință și artă cu vederi democratice au luat parte activă la toate acțiunile pentru pregătirea congresului. Între aceștia, autorul amintește pe prof. dr. C. I. Parhon, prof. Ilie Cocea, prof. Petre Constantinescu-Iași, prof. Iorgu Iordan, scriitorii N. D. Cocea, Liviu Rebreanu, Ion Călugăru, Radu Boureanu, Cicerone Teodorescu, artistul Ion Iancovescu, regizorul Sică Alexandrescu, la care s-au alăturat mulți alții.

În comitetul internațional de acțiune în vederea pregătirii Congresului de la Amsterdam, printre oameni de știință cu renume mondial ca Paul Langevin, Francis Jourdain, Frans Masercel, Albert Einstein, Martin Andersen-Nexö, Theodor Dreiser, Sen Katayama, Maxim Gorki etc., România era reprezentată de Constantin G. Costaforu, președintele Ligii drepturilor omului.

Delegația română care urma să reprezinte mișcarea pentru pace din țara noastră la Congres, avea în frunte pe prof. univ. Petre Constantinescu-Iași.

Congresul internațional antirăzboinic de la Amsterdam deschis la 27 august 1932 a reunit 2200 delegați din 27 de țări reprezentînd diferite concepții politice, ideologice, filozofice și religioase.

În cursul dezbaterilor, care au durat trei zile au luat cuvîntul peste o sută de delegați care au scos în relief însemnătatea unirii tuturor poezilor în lupta pentru apărarea libertăților democratice și menținerea unei păci trainice.

Un salut călduros în numele mișcării antirăzboinice din România a fost adresat Congresului de Petre Constantinescu-Iași însoțit de «angajamentul solemn al poporului român de a-și aduce contribuția sa activă la lupta antifascistă. la marea operă a apărării păcii universale».

Exprimînd năzuințele maselor largi populare de la orașe și sate, și atașamentul lor profund la cauza păcii și prieteniei între popoare, vorbitorul a arătat că: «Ele n-au nici un interes să participe la război. Dimpotrivă, masele sînt totdeauna pentru pace pentru că ele suportă tot greul jertfelor războiului. Proletariatul român vrea să trăiască în pace cu toți vecinii...».

Evocînd lucrările Congresului de la Amsterdam, ziarul francez «Vigilance» din 15 februarie, menționa că discursul delegatului român «a fost mult aplaudat», — ascultat cu interes și apreciat de participanți ca o valoroasă contribuție la cimentarea mișcării mondiale pentru pace.

Din Comitetul internațional permanent de luptă contra războiului, ales de congres făceau parte și reprezentanții mișcării pentru pace din România: Petre Constantinescu-Iași, Alexandru Dobrogeanu-Gherea și Constantin G. Costaforu.

În timpul desfășurării lucrărilor Congresului de la Amsterdam, în țara noastră au fost organizate numeroase întruniri și manifestații pentru pace. La 28 august 1932 în sala «Rex» din Capitală a avut loc, în prezența unei numeroase asistențe, o entuziastă întrunire pentru pace, care a trimis congresului salutul ei fierbinte. La această adunare au luat cuvîntul: Ștefan Voitec, Ilie Cristea, Nicolae Popescu-Doreanu și alții care au arătat hotărîrea maselor de a lupta pentru înfăptuirea ideilor de pace proclamate la Congresul de la Amsterdam. O întrunire asemănătoare a avut loc la Timișoara, care a adoptat o moțiune de adeziune totală la rezoluțiile ce vor fi adoptate de Congres.

În perioada imediat următoare Congresului, Mișcarea democratică pentru pace din România a căpătat un avînt deosebit, prin crearea în orașele importante ale țării de noi comitete în cadrul cărora au fost supuse dezbaterii, programul mișcării pentru pace din țara noastră, îndeplinindu-se în felul acesta aspirațiilor maselor de a lupta în mod organizat pentru apărarea păcii, alături de toate popoarele lumii.

Autorul încheie articolul precizînd «participarea reprezentanților mișcării pentru pace din România la Congresul internațional antirăzboinic de la Amsterdam se înscrie la loc de frunte în tradițiile de luptă ale poporului român pentru pace, democrație și prietenie între popoare».

«PACE, OMENIE ȘI PRIETENIE ÎNTRE POPOARE». — Juriul expoziției internaționale de arte plastice «Pace, omenie și prietenie între popoare, organizată sub egida Organizației Națiunilor Unite la Sloven Gradec (Slovenia-Jugoslavia) la care au participat 210 artiști din 40 de țări, a decernat premii de onoare sculptorilor Henry Moore (Anglia), Ossip Zadkine (Franța) și pictorului Victor Vasarely (Franța).

Printre laureații expoziției mai figurează: Jan Forsberg (Suedia), Artur Luiz Piza (Brazilia), Johnny Friedlander (Franța) și Hideo Hogi-wara (Japonia).

PENTRU APĂRAREA PĂCII ÎN LUME. — Pe adresa Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România, reprezentanții

cultelor din țara noastră au trimis cu prilejul adunărilor anuale obișnuite, scrisori și telegrame, prin care se pronunță în sprijinul politicii de pace a statului nostru, pentru încetarea cât mai grabnică a agresiunii S.U.A. în Vietnam, *pentru apărarea păcii în lume.*

Astfel de scrisori și telegrame s-au primit din partea Adunării Naționale Bisericești a Bisericii Ortodoxe Române, din partea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, a Arhiepiscopiei Iașilor, a Mitropoliei Ardealului, a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Timișoarei și Caransebeșului, a Episcopiei Aradului, a Episcopiei Reformate Oradea, a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, a Episcopiei Dunării de Jos, Galați, a Consistoriului suprem al Bisericii Unitariene, a Consiliului bisericesc al Cultului Penticostal, al Cultului Creștin Baptist etc.

În continuare, revista «Pentru Apărarea Păcii» citează din telegrama Adunării Naționale Bisericești a Bisericii Ortodoxe Române, semnată de Prea Fericitul Patriarh Justinian, următoarele: «Adunarea Națională Bisericească va depune și pe viitor toate eforturile pentru sporirea atașamentului preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române *la cauza nobilă a păcii* și pentru manifestarea acestui atașament în acte și contribuții tot mai hotărâte care să ducă la îndeplinirea aspirațiunii celei mai de preț a tuturor oamenilor — *pacea în lume și buna înțelegere între toate popoarele*»

Adunarea a adoptat o moțiune prin care ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române se pronunță în sprijinul luptei poporului vietnamez citindu-se printre altele: «Adunarea Națională a Bisericii Ortodoxe Române, întrunită în ziua de 18 decembrie 1966, luând cunoștință de noile bombardamente ale aviației americane asupra populației pașnice a orașului Hanoi, își exprimă îngrijorarea și indignarea sa profundă față de pericolul creat prin aceasta pentru pacea lumii întregi, pentru nemiloasa ucidere de vieți omenești și pentru distrugerile de bunuri materiale și culturale create prin munca harnicului popor vietnamez...

Manifestînd sentimente de solidaritate frățească cu suferințele poporului vietnamez și cu lupta lui eroică, ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române sînt alături de întregul popor român în acțiunea sa hotărîtă pentru ajutorarea poporului vietnamez și pentru încetarea războiului purtat de S.U.A. în Vietnam». («Pentru Apărarea Păcii» București, 1967, nr. 1, p. 26).

«FILME DIN TOATA LUMEA PENTRU PACEA LUMII». — Sub deviza: Filme der Welt für den Frieden der Welt (*filme din lumea întreagă pentru pacea lumii întregi*), s-a desfășurat în orașul Leipzig festivalul internațional al filmului. *Consiliul Mondial al Păcii* a trimis la festival mai mulți reprezentanți. Dintre aceștia P. Minetti, delegat oficial al *Consiliului Mondial al Păcii*, a vorbit despre rezistența eroicului popor vietnamez la agresiunea americană, iar Jean-Pierre Vittorio, observator al *Consiliului Mondial al Păcii*, a declarat următoarele: «Calitatea și tema centrală a festivalului răspund dorinței tuturor oamenilor, care iubesc pacea: răspund dorinței de a alunga războiul de pe acest pămînt. Noi ne identificăm cu această sarcină a festivalului, care ne oferă sugestii pentru munca viitoare

a *Consiliului Mondial al Păcii*. Socot că filmul «Vremea lăcustelor» (film american) aduce multă lumină în *problema păcii...*.

În mesajul adresat cu acest prilej lumii de ministrul culturii din R.D.G., Klaus Gysi, se spune printre altele: «...Aveți aici posibilitatea să vedeți direct cu ce seamănă, cum arată la față o țară al cărei guvern luptă cu pasiune și tărie pentru *pace*... Din politica de pace face parte integrantă activitatea culturală, în deosebi aceea legată de filmul documentar și de televiziune...»

ÎN SLUJBA PĂCII ȘI COLABORĂRII INTERNAȚIONALE. — La invitația ministrului federal al afacerilor externe Willy Brandt, ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, a făcut o vizită oficială în Republica Federală a Germaniei de la 30 ianuarie pînă la 3 februarie 1967.

Între 30 și 31 ianuarie ministrul afacerilor externe român în timpul șederii sale la Bonn, a fost primit de cancelarul federal dr. Kurt Georg Kiesinger.

La 1 februarie, ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România, a vizitat orașele Köln, Düsseldorf și München, întîlnindu-se cu președinții guvernelor laenderelor Renania de nord — Westfalia și Bavaria.

Ministrul afacerilor externe român, Corneliu Mănescu și ministrul federal al afacerilor externe, Willy Brandt, au purtat convorbiri asupra stadiului și dezvoltării relațiilor dintre Republica Federală a Germaniei și Republica Socialistă România, precum și asupra problemelor internaționale de interes comun.

După cum se menționează în *Comunicatul comun*, guvernele Republicii Socialiste România și Republicii Federale a Germaniei au căzut de acord să stabilească relații diplomatice și să facă schimb de reprezentanți diplomatici la rangul de ambasadori extraordinari și plenipotențieri.

Ambele părți sînt convinse că aceasta va contribui la dezvoltarea înțelegerii reciproce dintre Republica Socialistă România și Republica Federală a Germaniei în interesul ambelor părți și prin aceasta vor servi *păcii* și securității, înțelegerii durabile și conviețuirii pașnice a popoarelor Europei, destinderii internaționale» (Lumea. nr. 6. 1967, p. 2).

ÎN SCOPUL DESTINDERII INTERNAȚIONALE ȘI AL PĂCII. — La invitația Președintelui Republicii Tunisienne, Habib Burghiba, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Chivu Stoica, împreună cu soția a făcut o vizită oficială de prietenie în Republica Tunisiană, între 2 și 7 februarie 1967.

Președintele Consiliului de Stat, Chivu Stoica, și personalitățile care l-au însoțit, au vizitat orașele Tunis, Bizerta, Beja, Monastir etc., întreprinderi industriale, unități agricole și așezăminte social-culturale.

În cursul acestei vizite — după cum relatează *Comunicatul comun* dat publicității cu acest prilej, — au avut loc convorbiri oficiale, care s-au desfășurat într-o atmosferă de prietenie, sinceritate și încredere reciprocă.

La convorbiri au participat — din partea română: Bujor Almășan, ministrul minelor, George Macovescu, adjunct al ministrului afacerilor externe, Ion Georgescu, ambasadorul Republicii Socialiste România în Republica Tunisiană, Ștefan Cleja, ambasador, director în Ministerul Afacerilor Externe, Ion Pătruș, director științific în Ministerul Petrolului, — din partea tunisiană: Bahi Ladgham, secretar de Stat la Președinția Republicii, Habib Burghiba junior, secretar de stat al afacerilor externe, Ahmed Ben Salah, secretar de stat al planului și economiei naționale, Ahmed Nurredine, secretar de stat al lucrărilor publice și construcțiilor de locuințe, Bechir Ennaji, subsecretar de stat al industriei și comerțului, Taieb Sahbani, director al Cabinetului prezidențial, Mahmud Maamuri, Ambasadorul Republicii Tunisienne în Republica Socialistă România, Abdelaziz Zanaidi, inginer, director în Secretariatul de Stat al lucrărilor publice și construcțiilor de locuințe, Osman Bahri, director general al Oficiului minelor, Amor Fezzani, director adjunct în Secretariatul de stat al afacerilor externe.

În timpul convorbirilor Președintele Consiliului de Stat a exprimat hotărârea Republicii Socialiste România «de a acorda o importanță crescândă intensificării colaborării ei cu tinerele state care luptă pentru înlăturarea urmărilor dominației coloniale și pentru propășirea lor economico-socială, pe calea bunăstării și a progresului».

Cele două părți și-au reafirmat solidaritatea cu lupta dreaptă a popoarelor din Africa și alte regiuni ale lumii împotriva jugului dominației coloniale, pentru cucerirea libertății și independenței lor naționale, afirmând totodată sprijinul lor poporului arab din Palestina în lupta sa pentru restabilirea drepturilor sale legitime în conformitate cu Carta O.N.U.

Printre altele, «Cei doi președinți au evidențiat necesitatea unor eforturi stăruitoare din partea tuturor guvernelor pentru *apărarea păcii* și securității internaționale, asigurarea unui climat de destindere și înțelegere între popoare, pentru statornicirea unei cooperări avantajoase tuturor națiunilor».

Pentru realizarea acestor obiective «se impune ca relațiile dintre state să fie așezate pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, respectării dreptului fiecărui popor de a-și hotări singur soarta, de a-și alege de sine stătător calea dezvoltării sale».

Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România — se spune în continuare în *Comunicat* — a apreciat în mod deosebit contribuția adusă de Republica Tunisiană la instaurarea unui climat de încredere și de *cooperare între state, la cauza consolidării păcii și securității internaționale*.

Referindu-se la primejdia care o reprezintă pentru omenire existența armelor atomice și înarmările nucleare, cele două părți au căzut de acord că un tratat de nerăspîndire a armelor nucleare ar fi un pas important pentru destinderea internațională, un asemenea tratat trebuind «să conțină un echilibru acceptabil de responsabilități și obligații între puterile

nucleare și nenucleare și să ofere garanții pentru securitatea tuturor țărilor».

Ingrijorați de situația creată de războiul din Vietnam, *care constituie o primejdie pentru pacea și securitatea internațională*, cei doi președinți au arătat necesitatea soluționării grabnice a conflictului pe baza acordurilor de la Geneva din 1954. și a respectării dreptului poporului vietnamez de a-și hotărî singur soarta.

În încheierea convorbirilor, referindu-se la rolul important al contactelor directe dintre conducătorii de state, cei doi președinți «au subliniat cu deosebită satisfacție atmosfera prietenească și rezultatele pozitive ale convorbirilor avute».

Președintele Republicii Tunisiene a exprimat «deosebita apreciere pe care guvernul tunisian o acordă rolului important al eforturilor pozitive depuse de guvernul român pentru destindere internațională, coexistență pașnică activă și colaborare rodnică între state și popoare».

Presa tunisiană atît de limbă franceză, cit și de limbă arabă, a consacrat articole vizitei președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Chivu Stoica. Sub titlul: «Bun venit», ziarul «L'Action», după ce vorbește despre dezvoltarea industrială, despre creșterea nivelului de trai din țara noastră și despre avîntul construcției de locuințe, arată că România s-a impus pe plan internațional prin eforturile și inițiativele sale, asigurîndu-și în scurt timp în lume un important prestigiu.

Ziarul «La Presse de Tunisie» relevă bunele raporturi existente între țara noastră și Tunisia. cu toată diferența dintre orînduirile celor două țări («Lumea», 1967. nr. 7 din 9 februarie, p. 2—3).

PENTRU PROMOVAREA PACII ȘI ÎNȚELEGERII INTERNAȚIONALE. — După cum s-a anunțat în presa noastră centrală, în dimineața zilei de 8 februarie a.c., a sosit la Mogadiscio președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Chivu Stoica, cu soția. care la invitația președintelui Somaliei, Aden Abdulla Osman, a făcut o vizită oficială de prietenie în Somalia, între 8 și 11 februarie 1967.

La sosire, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Chivu Stoica. a adresat «Un cordial salut gazdelor, împreună cu cele mai bune urări de pace și prosperitate poporului somalez». Mulțumind pentru primirea prietenească, vorbitorul și-a exprimat satisfacția că vizita în Somalia va da posibilitatea unei mai bune cunoașteri a eforturilor și preocupărilor poporului somalez, îndreptate spre dezvoltarea economică și înflorirea patriei sale, a năzuințelor sale de *pace și colaborare între popoare*».

«Îmi exprim convingerea, — a spus vorbitorul, — că vizita noastră, contactul nemijlocit cu poporul somalez, convorbirile utile și interesante pe care le așteptăm se vor înscrie ca o nouă contribuție la o mai bună cunoaștere reciprocă. la dezvoltarea continuă a relațiilor de colaborare prietenească care s-au stabilit între țările noastre, spre binele popoarelor somalez și român al *păcii și securității internaționale*.»

Vizita președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a fost în centrul întregii prese somaleze de limbă arabă, italiană și engleză, publicând pe prima pagină date despre această vizită.

Ziarul «Sawt al Somali» sub titlu «România ieri și azi», publică o pagină consacrată realizărilor țării noastre în domeniul economic, cultural și științific — la fel ziarul «Somali News».

Între președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și președintele Republicii Somalia, au avut loc convorbiri oficiale «în cursul cărora, într-o atmosferă de sinceritate și înțelegere reciprocă, s-a examinat desfășurarea relațiilor bilaterale și s-a efectuat un schimb util de păreri referitor la problemele actuale ale situației internaționale care interesează cele două părți».

La convorbiri au mai participat, — din partea română: Bujor Almazan, ministrul minelor; George Macovescu, adjunct al ministrului afacerilor externe; Ștefan Cleja, ambasador, director în Ministerul Afacerilor externe; Ion Pătruț, director științific în Ministerul Petrolului; — din partea somaleză: Abdul-Razak Haji Hussein, prim-ministru; Ahmed Yusuf Dualeh, ministrul afacerilor externe; Yusuf Adan Boukah, ministru informațiilor; Abdullahi Issa Mohamud, ministrul industriei și comerțului; Mohamed Awaleh Liban, șef de cabinet la președinția republicii; Mohamed Haji Hussein, director general în Ministerul Industriei și Comerțului; Abdulrahman Albey Farah, director general ad-interim în Ministerul Afacerilor Externe.

După cum menționează *Comunicatul Comun* cu privire la vizita președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Chivu Stoica, în Somalia, «Cele două părți consideră că litigiile dintre state trebuie să fie rezolvate în mod pașnic, conform principiilor consfințite în Carta Națiunilor Unite, precum și în Declarația universală a drepturilor omului.

Părțile și-au reafirmat sprijinul față de lupta legitimă a popoarelor din Africa și alte părți ale lumii împotriva oprimirii coloniale, pentru cucerirea dreptului lor sacru la libertate și independență națională. Totodată, ele au condamnat cu hotărâre politica rasistă și discriminatorie a minorităților albe din Africa de Sud și Rhodesia».

În continuare, «Ambele părți și-au exprimat profunda îngrijorare față de grava amenințare pe care o reprezintă pentru *pacea mondială* continuarea și extinderea războiului din Vietnam. Ele cer lichidarea acestui periculos focar de război, pe baza aplicării stricte a acordurilor de la Geneva din 1954, astfel ca poporul vietnamez să fie lăsat să-și hotărască singur propriul său viitor, fără vreun amestec din afară».

Tot cu acest prilej a avut loc un schimb de vederi privind problema dezarmării, la care «cele două părți au luat în considerație primejdiile pe care le generează *pentru pacea și securitatea internațională* cursa înarmărilor nucleare. Ele s-au pronunțat pentru adoptarea urgentă de măsuri care să ducă la micșorarea și eliminarea completă a pericolului nuclear».

«...De asemenea, părțile au relevat utilitatea unui tratat de neproliferare a armelor nucleare, care să stabilească un echilibru echitabil de

responsabilități și obligații între statele nucleare și nenucleare, precum și angajamentul primelor de a nu folosi niciodată arma nucleară împotriva statelor care nu o posedă sau nu o depozitează pe teritoriul lor.

A fost reliefată, totodată, importanța vitală care ar avea-o *pentru pacea și securitatea internațională lichidarea blocurilor militare, a bazelor militare de pe teritoriul altor state, retragerea tuturor trupelor străine în limitele granițelor lor naționale*».

Președintele Republicii Somalia «a acordat, de asemenea, o înaltă apreciere inițiativelor realiste și contribuției eficace a Republicii Socialiste România în direcția creării unui climat de încredere între state, *pentru promovarea păcii și înțelegerii internaționale*».

Cele două părți au scos în evidență însemnătatea sporirii eficacității rolului O.N.U. *în promovarea colaborării internaționale și menținerii păcii în lume*...

Evidențiind rolul însemnat al contactelor directe între conducătorii de state și guverne, părțile au constatat cu satisfacție că vizita Președintelui Consiliului de Stat, Chivu Stoica, în Somalia, ca și vizita anterioară a primului ministru Abdul-Razak-Haji Hussein în România, constituie contribuții prețioase la dezvoltarea relațiilor prietenești dintre cele două țări și popoare (Lumea. nr. 8, din 16 februarie 1967).

PACE ȘI COOPERARE INTERNAȚIONALĂ. — În ziua de 8 februarie a. c., ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România, a ținut la Palatul Congreselor din Bruxelles, sub auspiciile Institutului regal de relații internaționale, conferința —*România și securitatea europeană*—, la care au participat: Pierre Harmel, ministrul afacerilor externe al Belgiei, prof. Emmanuel Coppieters, directorul general al Institutului regal de relații internaționale, baron Jean Charles Suoy, președintele Institutului regal pentru relații internaționale, deputați, senatori și alți oameni politici, academicieni, șefi de misiuni diplomatice și alți membrii ai corpului diplomatic din Bruxelles, ziarști.

După ce s-a arătat că «Opera de înfăptuire a securității europene presupune un proces evolutiv, înaintarea treptată, pas cu pas, prin eforturi răbdătoare pentru soluționarea problemelor care generează animozități între state», ministrul afacerilor externe român, a adăugat că «preocupările constructive, planurile de viitor ale României reclamă în mod imperios *condiția de pace și cooperare internațională*, explică atașamentul României față de ideea securității europene și mondiale. Considerăm că aceste *aspirații legitime spre pace și progres*, manifestate de poporul nostru se încadrează organic cu procesul caracteristic lumii contemporane, al dorinței de afirmare a entității naționale a popoarelor, a dreptului lor sacru de a-și hotărî singuri soarta, de a-și construi singure viitorul conform dorinței lor».

În continuare, vorbitorul a arătat că România acordă o mare importanță rolului ce revine O.N.U. în stimularea cooperării internaționale, *în slujirea cauzei păcii*.

Referindu-se — printre altele — la necesitatea cooperării europene, ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România, a spus: «Din ce în ce mai mare este numărul acelor state europene care se manifestă activ, ca promotoare ale ideii destinderii și colaborării largi pe continentul nostru. În această privință este pentru noi o mare satisfacție de a fi conlucrat cu Belgia și cu alte state europene la elaborarea rezoluției cu privire la *acțiuni pe plan regional pentru îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între țări europene cu sisteme social-politice diferite*, adoptată în unanimitate la cea de-a XX-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U.

În încheierea conferinței sale, Corneliu Mănescu a subliniat însemnătatea pe care România o atribuie dezvoltării relațiilor româno-belgiene, cît și faptul că aceste relații se dezvoltă pe plan economic și cultural. D-sa a relevat tradiția cu vechi rădăcini istorice a relațiilor prietenești româno-belgiene.

«**IDEIA DE PACE SE ÎMBOGĂTEȘTE ÎN FIECARE ZI CU NOI PRESTIGII.**» — În prezența mai multor personalități franceze și române din Capitala Franței, o recentă solemnitate a omagiat memoria Elenei Văcărescu, una din reprezentantele de frunte ale culturii Românești.

Născută la București la 15 octombrie 1866, în casa poezilor Ienăchiță și Iancu Văcărescu, descendentă a marilor patrioți și cărturari români. Elena Văcărescu a încetat din viață la 17 februarie 1947.

Membră corespondentă a Academiei Române, de mai multe ori premiată de Academia Franceză pentru valoroasele sale lucrări literare în care și-a descris și cîntat atît de frumos țara, Elena Văcărescu a fost considerată la Paris «cea mai celebră dintre scriitorii străini în limba franceză» și *un mesager al dorinței de pace a poporului român*.

Elena Văcărescu a desfășurat o susținută activitate diplomatică în cadrul Ligii Națiunilor. În calitate de secretară a delegației române și delegată permanentă a țării noastre la Liga Națiunilor, a participat în 1920—1939 alături de Nicolae Titulescu, Gheorghe Țițeica, George Oprescu și alți intelectuali români la dezbaterile «unor importante probleme ale vieții politice și culturale internaționale».

De la tribuna Ligii Națiunilor Elena Văcărescu a susținut necesitatea unor acțiuni menite să contribuie la menținerea și consolidarea păcii, apropierea între popoare. Vorbind în 1927 despre importanța cooperării intelectuale, diplomata română sublinia că ea corespunde dorinței unanime, «care se ridică din toate colțurile pămîntului, pentru a lega popoarele între ele».

Ideia de pace se îmbogățește în fiecare zi cu noi prestigii. — declara Elena Văcărescu în Comisia de Cooperare Intelectuală la cea de a VIII-a sesiune a Adunării Ligii Națiunilor, atrăgînd totodată atenția că *opera de pace nu va prospera decît în măsura în care puterea sa asupra opiniei mondiale «se va materializa sub forme tot mai numeroase și aspecte mai variate»* (Lumea nr. 7, din 9 februarie 1967, p. 20—23).

PENTRU CONSOLIDAREA PACII ȘI SECURITĂȚII PE CONTINENTUL EUROPEAN. — La invitația ministrului afacerilor externe al Belgiei, Pierre Harmel, ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, împreună cu soția au făcut o vizită oficială în Belgia între 6 și 10 februarie 1967.

În timpul vizitei sale în Belgia, — după cum s-a subliniat în *Comunicatul* dat publicității cu acest prilej, — ministrul român a fost primit de majestatea sa regele Baudouin și a avut convorbiri cu ministrul afacerilor externe al Belgiei, Pierre Harmel, cu ministrul pentru cultura neerlandeză și problemele europene, Rennat Van Elslande, și cu ministrul relațiilor comerciale externe, Auguste de Winter.

În timpul convorbirilor dintre miniștrii afacerilor externe ai Belgiei și României, s-a «constatat că guvernele celor două țări militează pentru realizarea destinderii pe plan economic, militar și politic și în mod deosebit pentru consolidarea păcii și securității pe continentul european».

Cu acest prilej cei doi miniștri ai afacerilor externe și-au exprimat convingerea că «o dezvoltare fecundă a relațiilor dintre România și Belgia este de natură să servească nu numai interesele celor două țări, dar, de asemenea să contribuie la crearea în Europa a unui climat propice cooperării și înțelegerii între toate statele».

«Cele două părți au subliniat importanța contactelor personale ca factor al promovării înțelegerii reciproce și al acțiunilor în favoarea păcii, și au convenit să continue convorbirile dintre ele» (Lumea, nr. 8 din 16 februarie 1967, p. 11)

ÎN SLUJBA CAUZEI DESTINDERII ȘI SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE. — Sub acest titlu revista «Lumea» (nr. 9, din 23 februarie, 1967, p. 2) redă cuvântarea d-lui Nicolae Ceaușescu ținută la a VI-a Conferință a U.A.S.R., din care spicim următoarele:

«Una din caracteristicile esențiale ale dezvoltării contemporane o constituie faptul că un număr din ce în ce mai mare de țări, conștiente de răspunderea ce revine fiecăruia pentru destinele păcii, își aduc contribuția tot mai activă la găsirea soluțiilor pentru reglementarea problemelor litigioase în spiritul înțelegerii și securității internaționale».

«Animat de sentimentul înaltei răspunderi internaționale ce-i revine ca stat socialist, România va continua să militeze și de aici înainte cu energie și perseverență pentru a contribui la înlăturarea focarelor de încredare și suspiciune între state, pentru dezvoltarea colaborării normale între țări și a încrederii între popoare, pentru întărirea păcii și securității în Europa și în întreaga lume».

SĂ SERVIM ÎN MOD UTIL CAUZA PACII. — La invitația Guvernului Republicii Socialiste România, ministrul afacerilor externe la Republicii Finlanda, Ahti Karjalainen, împreună cu soția, au făcut o vizită oficială în România, între 15 și 20 februarie 1967.

După cum se relatează în *Comunicatul*, dat publicității cu privire la vizita în Republica Socialistă România a ministrului afacerilor externe al Finlandei, Ahti Karjalainen, cu soția și persoanele care l-au însoțit au vizitat monumente istorice și noi cartiere de locuințe din orașele București și Brașov și au luat cunoștință de progresele economice și sociale realizate în România.

Ministrul afacerilor externe al Finlandei Ahti Karjalainen a avut convorbiri cu ministrul afacerilor externe al României, Corneliu Mănescu.

«Cei doi miniștri au apreciat că dezvoltarea între state a unor relații bazate pe egalitate și respect mutual joacă un rol important pentru întărirea păcii și securității în lume...».

În timpul convorbirilor cei doi miniștri ai afacerilor externe «au constatat că în Europa se manifestă, într-un mod îmbucurător, o viguroasă aspirație de reducere a încordării, *de consolidare a păcii* și de colaborare mai strinsă și mai activă între țări, cu toate deosebirile existente între sistemele lor economice și sociale. Există toate rațiunile ca această evoluție să continue. În acest spirit, cele două părți și-au exprimat hotărârea de a continua eforturile, împreună cu toate celelalte state interesate, în vederea traducerii în viață a prevederilor rezoluției O.N.U., cu privire la *acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între state europene aparținând unor sisteme sociale și politice diferite*».

Cele două părți «au convenit asupra oportunității unor măsuri practice pentru intensificarea și adâncirea continuă a raporturilor de cooperare comerciale și economice româno-finlandeze» (Lumea, nr. 9, din 23 februarie 1967, p. 4).

PENTRU DEZARMAREA GENERALĂ ȘI TOTALĂ. — La Geneva au început lucrările Comitetului celor 18 state pentru dezarmare, care, după cum se știe, de șase ani, discută măsurile concrete în domeniul dezarmării.

«Distrugerea tuturor stocurilor existente de arme nucleare și, ca un pas în această direcție, interzicerea folosirii acestor arme, a fost și rămâne obiectivul principal al Comitetului celor 18».

Adunarea Generală a O.N.U., prin rezoluția ultimei sale sesiuni, exprimă convingerea sa fermă că «sînt imperios necesare noi eforturi în vederea obținerii unor progrese pe calea dezarmării generale», și cere conferinței de la Geneva «să depună toate eforturile în vederea obținerii unor progrese substanțiale în acest domeniu».

Printre măsurile care urmează să se examineze un loc de frunte îl ocupă problema creării de zone denuclearizate.

Ca o măsură importantă, pe agenda Comitetului figurează «problema retragerii trupelor și desființării bazelor militare străine. Adunarea Generală O.N.U., a cerut Comitetului celor 18, să analizeze această problemă și să raporteze următoarei sesiuni a Adunării asupra concluziilor sale».

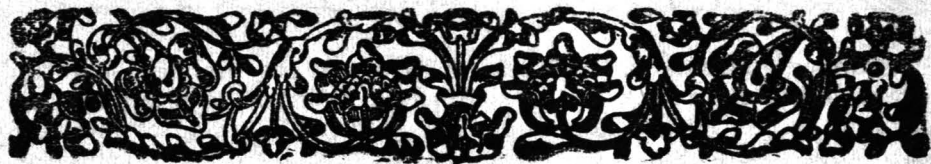
Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, U Thant, a adresat Comitetului un mesaj, unde printre altele, se arată «importanța încheierii fără întârziere a unui tratat, interzicînd experiențele nucleare

subterane, recomandă să se discute și să se rezolve problema eliminării bazelor militare din Asia, Africa și America Latină și să se ajungă la un acord cu privire la dezarmarea generală și totală sub control internațional». («Lumea» nr. 9, din 23 februarie 1967, p. 7).

ȘEDIȚA PREZIDIULUI CONSILIULUI MONDIAL AL PACII. — Simbătă 25 februarie 1967 s-a deschis la Praga *ședința Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii*. După cum s-a anunțat, pe ordinea de zi figurează discutarea problemelor privind acțiunile *în interesul instaurării păcii* în Vietnam, asigurarea securității europene, *colaborarea Consiliului Mondial al Păcii cu diferite mișcări și organizații care luptă pentru pace*.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

Prea Fericitul Patriarh Chiril (n. 1900) al Bisericii ortodoxe bulgare a sărbătorit împlinirea a trei decenii de slujitor al Mântuitorului ca ierarh și anume: 1936—1938 ca secretar general al Sfintului Sinod, 1938—1953 ca mitropolit de Plovdiv (1951—1953 și locțiitor de președinte al Sfintului Sinod) și din 1953, de la reînființarea patriarhiei bulgare, — ca Patriarh. În aceste trei decenii Prea Fericitul Chiril a dezvoltat o rodnică activitate pe teren bisericesc: pedagogic, liturgic, pastoral, administrativ, social, cultural, afirmându-se la loc de frunte și în domeniul scrisului teologic, publicînd o serie de valoroase lucrări teologice. Menționăm: *Ieșit-a semănătorul să semene sămînța sa* (1940) — analiza detaliată a mesajului creștin; *Omul și munca sa* (1942) — analiza muncii sub aspect etic-social și evanghelic; trei volume de predici intitulate *La izvor* (1943, 1945, 1946) — ciclul de predici pentru toate duminicile anului. Urmează o serie de monografii asupra unor personalități fruntașe din trecutul Bisericii Bulgare: *Paisie* (1948); *Panaret* (1950); *Natanail* (1952); *Antim* (1956); *Răscoala din Kresna* (1965); *Așezări mohamedane-bulgare în Rhodopii de sud*; *Problema Bisericii bulgare* (1961); *Propaganda catolică în Bulgaria* (1962); *Cuvîntul vieții* (1953) — colecție de predici; *Drumul Domnului* — cinci volume de predici ținute ca patriarh, — o serie de articole asupra unor probleme de ordin social-bisericesc.

Remarcabilă activitate dezvoltă Prea Fericitul Patriarh Chiril și în domeniul păcii. Este vicepreședinte al Comitetului Național Bulgar pentru Apărarea Păcii și membru al Comitetului Mondial pentru Pace. A participat activ la congresele internaționale pentru apărarea păcii ținute la Viena (1952), Stockholm (1958), Moscova (1963) și Helsinki (1965).

Lucrarea social-bisericească a Prea Fericitului Patriarh Chiril se bazează pe «credință tare și vie în Dumnezeu, încălzită de iubirea față de Dumnezeu și față de om, și pe cunoașterea reală a ființei Bisericii și a societății umane».

Firește, Prea Fericitul Patriarh Chiril e preocupat și de problema unității bisericești, — de problema ecumenică. Unitatea Bisericii, — afirmă

Prea Fericitul Patriarh — înseamnă unitatea în credință, în adevăr, în dragoste, în rugăciune și în comunitate liturgică. Premisele acestei unități sînt: sinceritate, libertate și renunțare la orice fel de prozelitism. Ecumenismul în nici un caz nu înseamnă unitate prin compromisuri pe seama credincioșiei față de adevăr.

În cuvîntarea rostită la deschiderea sesiunii «Comitetului consultativ» al CCP, ținută anul acesta la Sofia, Prea Fericitul Patriarh Chiril a spus, între altele: «Rugăciunile, predicile și străduințele organizatorice ale Bisericii creștine sînt, pentru marea lor valoare morală, arme eficiente pentru păstrarea păcii în lumea întreagă. Păstrarea păcii este totodată și o problemă ecumenică, de a cărei înțelegere corectă depind în mare măsură relațiile dintre Bisericile creștine, acordul lor în înfăptuirea binelui, a dreptății și a iubirii... O ofensivă îndrăzneată și generală împotriva războiului, — aceasta-i slujirea cea mai strălucită a iubirii.

Dialogul nostru ecumenic se realizează în primul rînd prin lucrarea iubirii și apoi prin predici despre credință, fiindcă sîntem obligați să arătăm lumii mai întii iubirea care răsare din credință. Așa numitul «dialog al iubirii» nu poate fi interpretat ca iubire frățească limitată la relații interbisericești. Ar fi ceva palid și fără eficiență. Acest dialog între Bisericile creștine trebuie înțeles ca acțiune unitară în slujba binelui și a iubirii în lume, în toată lumea, după toată varietatea sa...».

Acestea sînt principii după carea Prea Fericitul Chiril se conduce în activitatea ierarhică, îndrumînd și clerul spre lucrare în spiritul lor, avînd convingerea că acesta-i mijlocul potrivit pentru a sluji lui Dumnezeu și semenilor.

Biserica bulgară și-a sărbătorit pe Întîistătătorul său.

Participăm la această sărbătorire cu toate urările de sănătate și de rodnică activitate pentru Prea Fericitul Patriarh Chiril, care — după cum a mărturisit la o conferință ținută de Prea Fericirea Sa la Institutul teologic din București — are formație teologică primită în învățămîntul teologic ortodox român.

Prea Fericitul Patriarh Cristofor al Alexandriei, retrăgîndu-se din cauza vîrstei, administrator al patriarhiei a fost ales Mitropolitul Constantin de Leontopol.

La împlinirea a două decenii de la redeschiderea Academiei duhovnicești din Leningrad, Sanctitatea Sa, Patriarhul Alexei a distins pe profesorii: M. K. Speranski cu «Crucea Patriarhală», L. N. Pariski cu «Diploma Patriarhală» și pe docentul M. Ph. Russacov cu ordinul «Sfîntul Vladimir».

Pe baza elaborării unei serii de lucrări teologice, Academia duhovnicească din Leningrad a conferit, în anul școlar 1965/1966, titlul de «magistru în teologie» unui număr de 8 profesori: M. Speranski, N. D. Uspenski, K. A. Pariski, S. A. Kupressov, I. Koslov, A. I. Macarovski, K. A. Sborovski, și L. Polyacov, iar recent titlul de «doctor în istoria biseri-

cească» profesorilor A. I. Ivanov și N. D. Uspenski, precum și Arhiepiscopului Leonid.

Din darea de seamă publicată de Academia duhovnicească din Leningrad asupra activității din 1965/1966 se constată că a trimis cursuri de Vechiul și Noul Testament, istoria bisericească, liturgică, dogmatică și morală Facultății din Presov (Cehoslovacia), Seminarului teologic din Varșovia și Școlii teologice din Finlanda.

În vara 1966 Biserica Rusă a fost vizitată de: ierarhii greci, Mitropolitul Gherman de Elias și Mitropolitul Ignatie de Artos. Patriarhul Alexei i-a decorat cu Ordinul bisericesc Vladimir (cl. II); de preotul Henry Daniel din Bangalore, aparținând Bisericii din India-de-Sud; de pastorul Richard Andrimanjato, primarul capitalei Tananarive (Madagascar) și unul dintre vicepreședinții Conferinței Creștine pentru Pace; de o delegație a Consiliului Național al Bisericii din Kenia; de Mitropolitul Irineu de Kysamos și Selinos (Creta).

Cu binecuvântarea Sanctității Sale Patriarhul Alexei al Moscovei, ieromonahii Ștefan Kursin, Dositei Doroșenco, Eustatie Marlecov și Ipolit Chalen din lavra Pscov au plecat în iulie 1966 la Muntele Atos pentru a slui în mînăstirea monahilor ruși: Pantelimon.

La 18 august 1966 a decedat, în vîrstă de 73 de ani, Mitropolitul Victor Sviatin de Krasnodar și Cuban.

La 23 septembrie 1966, docentul pentru drept bisericesc de la Academia duhovnicească din Leningrad, Pavel P. Ignatov, a decedat, în vîrstă de 81 de ani. Dintre lucrările decedatului menționăm: *Izvoarele dreptului bisericesc studiate de canoniștii ruși din secolul al XIX-lea, Nomocanonul rusesc ca izvor al dreptului bisericesc*, etc.

În ziua de 8 octombrie 1966 a decedat, în vîrstă de 86 de ani, în Mînăstirea Sfîntul Uspenski-Odesa. Arhiepiscopul Onisifor. (Stimme der Orthodoxie. 11, 12/1966).

Georges Casalis, profesor pentru teologia practică la Facultatea teologică protestantă din Paris a fost sărbătorit la împlinirea vîrstii de 50 de ani: 4 ianuarie 1967. G. Casalis face parte dintre cei 7 vicepreședinți ai Conferinței Creștine pentru Pace și este un convins și activ luptător pentru pace. A vizitat și Biserica noastră, ca invitat al Prea Fericitului Justinian, ținînd și o conferință la Institutul teologic din București.

Dr. Eugene Carson Blake, noul secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericii, a afirmat într-un interviu că trei sînt problemele care trebuie să intereseze în prezent direct Mișcarea Ecumenică: 1) Consiliul ecumenic trebuie să devină într-adevăr «ecumenic». Din 1961 aproape toate Bisericile Ortodoxe au devenit membre ale Consiliului ecumenic, totuși acesta este încă — a afirmat Dr. Blake — în bună parte «apusean»; 2) Atenție deosebită merită posibilitățile noi de conlucrare. Sînt doar o serie de probleme care nu sînt nici tipic protestante, nici exclusiv catolice, ci comune tuturor creștinilor. Ca exemplu a amintit Dr.

Blake problema păcii, care interesează pe toți creștinii; 3) Biserica trebuie să iasă din rezerva ce și-a impus-o.

A treia Conferință pancreștină pentru pace se va ține, firește tot la Praga, în primăvara anului 1968 avind ca temă: «Caută pacea și ține-te de ea».

O comisiune formată din 22 experți biblici, catolici și protestanți, pregătește o nouă traducere a Bibliei.

Institutul pentru orbi din Wernigerode (R.D.G.), pe lângă literatură beletristică, tipărește în prezent și Biblia în alfabetul orbilor (scrierea Braille), în limba germană. Va cuprinde 32 volume, format mare și anume: 23 volume. Vechiul Testament și 9 volume Noul Testament. Pentru tipărirea celor 23 volume ale Vechiului Testament sînt necesare 1600 plăci de tablă albă. Tipărirea se face cu o mașină specială. Pentru imprimarea pe ambele părți ale unei foi e nevoie, la 100 exemplare a Vechiului Testament, 2.000 kg hîrtie specială elastică. În tipografie lucrează 6 orbi. Literatura pentru orbi tipărită la Wernigerode e cerută în multe părți.

În laboratoarele Bibliotecii din Erfurt (R.D.G.), s-au restaurat primele 10 volume din vestita colecție de manuscrise pe pergament «Amplonina», cuprinzînd comentarii la scrierile filozofului grec Aristotel și ale învățatului arab, Iverroys.

La Dresda (R.D.G.), a avut loc un «concert ecumenic» de muzică bisericească. A executat piese religioase corul Bisericii Ortodoxe Ruse, un cor de copii romano-catolic și corul școlii luterane de muzică bisericească.

Pastorul *Martin Niemöller* (R.F.G.), unul dintre președinții Consiliului Ecumenic al Bisericilor și cunoscut luptător pentru pace, a împlinit la 14 ianuarie 1967 vîrsta de 75 de ani. Cu această ocazie revista «Stimme der Gemeinde» (Frankfurt-Main) i-a închinat un număr special, cuprinzînd contribuții cu semnături de prestigiu. Spicuim: *Patriarhul ecumenic Atenagora* — Constantinopol: «La acest eveniment fericit vă gratulăm din inimă și vă facem cele mai bune urări. Dumnezeu să vă dăruiască viață îndelungată în depline puteri trupești și spirituale pentru continuarea lucrării Dumneavoastră...». *Mitropolitul Iacob*, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe-Greacă din America de nord și de sud, unul dintre președinții Consiliului Ecumenic al Bisericilor: «Vă felicit ca unul care vă cunoaște și prețuiește, știind pentru ce luptați: vă felicit pentru spiritul D-voastră intransigent, pentru dăruirea statornică și ascultarea față de Domnul nostru, pentru înțelegerea adevăratului scop dat de Iisus Hristos... pentru exemplul dat prin viața D-voastră creștină, pentru propovăduirea Evangheliei... mă rog lui Dumnezeu ca să vă dăruiască încă mulți ani în deplină sănătate, pentru a vă putea continua sfința și rodnică D-voastră activitate...». *Mitropolitul Nicodim* de Leningrad și Ladoga: «Un apărător al adevărului, al păcii și al unității creștine — așa interpretează toți activitatea pastorului Martin Niemöller... Problemele păcii și ale unității creștine sînt în primul rînd obiect al grijei sale zilnice...». *Dr. A. M. Ramsey*, Arhiepiscopul de Canterbury și unul dintre președinții Consiliului Ecumenic al Bisericilor: «Primul lucru, pentru care mulțumim aici lui Dumnezeu, este mărturia curajoasă pentru adevărurile

evangelice creștine, pe care Martin Niemöller o dă față de lume și față de Biserica creștină...». Mai semnează rinduri omagiale: Dr. Eugene Carson Blake, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Sir Francis Akanu Ibiam (Enugo-Nigeria), unul dintre președinții Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Prof. Dr. Akiro Satake (Tokio), Prof. Dr. Keiji Ogawa (Tokio), Episcop Dr. Tibor Bartha (Budapesta), Episcop Dr. Ian Chabada (Bratislava), Episcop Dr. Halfdan Hogsbro (Kopenhaga), Arhiepiscop Dr. Ioani Kiivit (Tallin) ș. a.

Kardinalul Döpfner din München (Bavaria) a întreprins mai multe călătorii la Indieni. Recent a fost la Chollegeville (Minnesota S.U.A.). Aici, împreună cu Tom și Alon, căpetenii ale tribului Chippeva, împodobit cu pene a executat un dans indian (U.P.D., 13/966). Să fie aceasta în spiritul textului de la I Cor. IX, 22?! (U.P.D. 13/966: Z.d.Z. 11—12/966).

«Comisiunea Tineretului», ținând de Conferința Creștină pentru Pace, s-a întrunit în 1966 în R.D.G., având ca temă principală «Dimensiunile libertății». În legătură cu aceasta s-au prezentat mai multe referate: «Dimensiunea materială a libertății», «Mișcarea popoarelor și libertatea», «Tineretul creștin în mișcările de eliberare din timpul nostru» (G. F. Troizki, Moscova); «Acțiuni creștine radicale». Din discuțiile asupra referatului s-a desprins recunoașterea că tineretul credincios trebuie să participe efectiv la toate acțiunile, care urmăresc eliberarea oamenilor de orice oprimare și dependență, și care astfel servesc păcii mondiale.

În Mînăstirea romano-catolică Klosterneuburg-Austria s-a înființat un «Institut Biblic» cu scopul de a promova studiile biblice (Vechiul și Noul Testament), a aproba traduceri biblice și a colabora la noua structurare a studiilor teologice. În același sens lucrează și revistele: «Biblia și liturghia», «Biblia și Biserica», «Biblia azi».

Comitetul comun ales de prezbiteranii, metodiștii și congregaționaliștii din Australia pentru a discuta problema unirii Bisericilor lor a invitat recent și Biserica anglicană australiană să participe la discuții. Aceasta a acceptat în spirit ecumenic.

Alianța Mondială Metodistă — în conferința din august 1966 de la Londra, la care au participat 1800 delegați din 59 de țări, — s-a declarat dispusă pentru un dialog cu Biserica Romano-Catolică. (I.K.Z. 4/966).

Biserica Anglicană (Anglia) e preocupată de înființarea unui sinod general. Trei comisiuni au studiat 13 ani problema. Recent, ultima comisiune a făcut propuneri concrete în privința aceasta: să se înființeze un sinod general — 543 membri —, care să preia imputernicirile legislative și toate funcțiunile exercitate separat de sinoadele provinciale de Canterbury și York, având deci competență și pentru problemele de ordin doctrinar. Cele două sinoade provinciale își vor continua existența, primind, drept compensație pentru funcțiunile pierdute, dreptul de veto în toate problemele de doctrină și liturgică. Comisia a mai propus înființarea de sinoade în fiecare eparhie. Președintele sinodului general să fie ales de acestea. — Să fie o inspirație din ortodoxie?

«Interpretări abuzive» aplicate documentelor conciliare au determinat «Congregația pentru doctrină» de la Vatican să adreseze o circulară președinților conferințelor episcopale și superiorilor diferitelor ordine religioase, cu invitația de a-și spune părerea despre modul în care s-ar putea pune capăt interpretărilor abuzive. Circulara indică 10 puncte, în privința interpretării cărora se cer păreri: 1) Revelația (locul Sfintei Tradiții, lipsa de greșeli a Sfintei Scripturi); 2) Formulările dogmatice (dezvoltarea istorică pretinde modificarea lor?); — 3) Funcția doctrinară a Episcopilor și a Papei; — 4) Adevărul (față de actualul relativism istoric); — 5) Hristos (interpretări greșite cu privire la caracterul supranatural al Nașterii Mântuitorului din Preacurata Fecioară Maria, al minunilor, învierii Sale ș. a.); — 6) Sacramentele (tendință spre simbolism); — 7) Pocăință; — 8) Păcatul strămoșesc; — 9) Etica (primejdia prezentată de «etica situației» mai ales în ce privește căsătoria); 10) Ecumenismul (primejdia indiferentismului). (I.K.Z. 4/966).

De câțiva ani se duc tratativele unionale între Biserica Anglicană și Biserica Metodistă. În urma studiilor făcute și a discuțiilor purtate s-a ajuns la proiectul ca unirea să se realizeze în două etape, introduse printr-un «Serviciu divin de reconciliere», la care, printr-un anumit ritual, să se facă recunoașterea reciprocă a preoției.

Tratativele și discuțiile dintre anglicani și metodiști au atras atenția Bisericii vechii-catolice care, în urma convenției de la Bonn din 1931, se află în comuniune cu Biserica anglicană. «Conferința episcopală veche-catolică internațională», ocupându-se de problemă, a făcut anumite rezerve asupra felului în care se urmărește nivelarea deosebirilor doctrinare dintre cele două Biserici, anglicană și metodistă. Rezervele sînt determinate de faptul că unirea dintre aceste două Biserici ar implica și unirea Bisericii Vechi-Catolice cu cea metodistă, ceea ce n-ar putea fi acceptat de Biserica Veche-Catolică, dacă nu se precizează anumite puncte doctrinare, în primul rînd învățătura despre biserică, ierarhie (preoție) și Sfintele Taine.

Un studiu temeinic în privința aceasta publică Dr. Urs Kury, episcop vechi-catolic (Elveția) și profesor de teologie, în revista *Internationale Kirchliche Zeitschrift* nr. 4/1966.

Discuțiile unionale dintre anglicani și metodiști nu pot fi ignorate nici de Biserica Ortodoxă, pe cale de a începe «discuții unionale» cu Biserica anglicană. (I.K.Z. 4/1966).

OB.

ARTICOLE ȘI STUDII

BRODERII ȘI ȚESĂTURI LITURGICE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ (VEACURILE XIV-XVIII), ÎN LUMINA CERCETĂRILOR MAI NOI *

Alături de strălucita noastră artă populară care prin ingeniozitatea, originalitatea și spiritul ei creator stârnește curiozitatea, interesul și admirația tuturor celor care au cunoscut-o, vechea artă religioasă românească — rodul strădaniilor a multor veacuri — își aduce importanța ei contribuție la îmbogățirea patrimoniului național, prin strălucitele sale monumente și alese exemplare de artă, care, în ultima vreme au fost cercetate cu cea mai mare atenție.

Principala manifestare artistică a artei religioase românești este arhitectura, de care se leagă organic și armonios sculptura, pictura și artele decorative. Gustul pentru frumos, pentru podoabă, se manifestă nu numai în ornamentarea interioară sau exterioară a monumentelor, ci și prin mulțimea obiectelor aparținând artelor minore — ceramică, mobilier, argintării, broderii liturgice și decorative — care pînă astăzi rămîn piese doveditoare a unei rare și strălucite puteri de creație. Tema lucrării de față este tocmai trecerea în revistă a unora din aceste vechi podoabe — broderiile și țesăturile liturgice între veacurile al XIV-lea—al XVIII-lea, văzute prin prisma cercetărilor din ultimul timp.

Arta brodatului s-a dezvoltat de timpuriu pe teritoriul țării noastre. Triburile care o practicau intens erau cele trace. Despre arta broderiei la traci vorbește Herodot care amintește de șubele lor brodate. E probabil că arta acului înflorește o dată cu ocuparea Daciei de către romani. Săpăturile arheologice au dat la iveală o întreagă serie de materiale care pot da o soluție acestei probleme ¹.

*Lucrare de seminar, în cadrul cursurilor pentru obținerea titlului de doctor în teologie, alcătuită sub îndrumarea D-lui Prof. Dr. Alexandru Elian, care a și dat avizul pentru publicarea ei.

1. Florea Bobu Florescu, *Broderiile la români*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», nr. 3—4, 1957, p. 23—24.

Pentru o înțelegere cit mai clară a temei de care ne ocupăm, vom face o sumară prezentare a evoluției artistice a Țării Românești, urmărită pe parcursul a cinci secole (XIV—XVIII), în etapele ei de formație, de dezvoltare și de înflorire maximă, când se ajunge la închegarea unui stil unitar și caracteristic.

Un început, atît cit îl putem cunoaște în veacul al XIV-lea, adică în epoca de întemeiere a statului, și chiar în veacul următor, reprezintă, din punct de vedere artistic, epoca de îmbinare între tradiție și diferite elemente venite din afara hotarelor. Acestea din urmă pot fi urmărite pe două mari direcții: influențele provenind din lumea bizantină, venite din sud și răsărit pe de o parte, iar pe de alta, cele ale apusului, introduse fie prin contact direct, fie prin mijlocirea Ardealului. În veacul al XVI-lea deși anumite elemente artistice de mare circulație europeană se mențin și la noi, creația locală, originală, străbate din ce în ce mai viu în unele din cele mai importante ramuri ale artei. Integrarea pe fondul artistic autohton a multiplelor înriuriri statornicite la noi de-a lungul veacurilor și crearea unui stil unitar, constituie una din permanențele caracteristice ale artei noastre vechi religioase. Dezvoltarea treptată a meșteșugurilor locale contribuie la apariția unei producții mai bogate, a cărei desăvîrșire progresivă depășește la un moment dat nivelul unui simplu meșteșug și devine creație de artă. Veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea sînt frîmate în dezvoltarea lor de dominația turcească, care stînjenește — pentru cîtăva vreme — creația artistică. Cu toate acestea, epoca lui Matei Basarab, a Cantacuzinilor și a lui Constantin Brîncoveanu marchează una din etapele cele mai interesante în arta noastră veche. Este momentul afirmării din ce în ce mai evidente, în toate domeniile, a meșterilor locali. Întrepătrunderi de influențe între Moldova, Țara Românească și Ardeal — observate sporadic încă din secolele anterioare — pun pentru prima dată în mod temeinic, premisele unui stil de artă unitar pe întregul teritoriu locuit de români. Așadar, urmînd evoluția social-economică și în permanentă unitate cu gustul societății diferitelor perioade, arta religioasă decorativă și liturgică din Țara Românească ilustrează întreg procesul stilistic ce s-a desfășurat de-a lungul a cinci veacuri și devine în felul acesta expresivă pentru puterea creatoare a poporului nostru.

În general vorbind, arta religioasă a Țării Românești din perioada mai veche (secolele XIV—XVI) a fost cercetată în amănunțime în special pe baza monumentelor ei de arhitectură și pictură care ni s-au păstrat. Mai puțin cunoscute au rămas în special artele decorative, datorită faptului că principalele obiecte de artă din domeniul argintăriei, broderiei și manuscriselor miniate se găseau în tezaurul trimis în Rusia în toamna anului 1916, în scopul salvării de la pieire, cel puțin a ceea ce se putea transporta, a unora dintre comorile noastre de artă. În acest scop se încheie în grabă o convenție cu Rusia din acele vremuri, urmînd ca aceste comori să-i fie încredințate spre păstrare pînă la sfîrșitul războiului. În urma Revoluției din Octombrie 1917, situația Rusiei luînd o nouă întorsătură, relațiile dintre guvernele burghezo-moșieresti de la noi și vecina

de la Răsărit s-au rupt cu totul. Nimeni nu s-a mai interesat de tezaur. Dar acesta a fost păstrat, îngrijit și bine conservat, unele piese chiar remaniate, pînă în anul 1956, cînd a fost restituit României².

Datorită lipsei din țară a unora din importante exemplare, aparținînd vechii broderii religioase românești, studiile în acest domeniu alcătuite în prima jumătate a veacului al XX-lea, în marea lor majoritate, au suferit serioase lacune, nefiind cercetate în amănunțime decît cele cîteva rare exemplare care se mai puteau găsi în țară pe la cîte o biserică sau minăstire. Asupra acelor care făceau parte din tezaurul păstrat în U.R.S.S., și care erau cele mai numeroase, ca și a altora care se găseau împrăștiate pe la diferitele centre monastice din Balcani³, făcîndu-se doar simple supoziții și cercetări de pe fotografii, cînd se găseau și acelea, și astfel de multe ori s-a ajuns la concluzii total eronate. Studiile din ultima vreme asupra principalelor piese de țesătură și broderie religioasă existente și revenite în țară, au fost alcătuite cu multă grijă, erudiție și competență, căutînd astfel să completeze o lipsă, care se făcuse tot mai mult simțită, și să aducă cercetările în acest domeniu pînă la zi.

Din punct de vedere al originalității și importanței broderiilor din Țara Românească, operele cele mai reprezentative au fost împărțite în două mari perioade: a) cea cuprinsă între veacurile al XIV-lea și al XVI-lea, considerată ca o perioadă clasică, și b) cea cuprinsă între veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea, cînd broderia religioasă este influențată de cea apuseană și de elementele florale ale Renașterii⁴.

I. *Veacurile al XIV-lea — al XVI-lea.* — Din această perioadă posedăm mai întîi o serie de piese de import, care dovedesc relații cu atelierelor din Peninsula Balcanică, și apoi o a doua serie, prețioasă mărturie a începuturilor primelor ateliere de brodat de pe teritoriul țării noastre.

Socotite a fi printre cele mai vechi exemplare de broderie, amintim de o *bederniță* și un *epitrahil* din Minăstirea Tismana⁵.

Bedernița de la Tismana. Acest obiect de broderie înfățișează Învierea Mîntuitorului Iisus Hristos: « Η ΑΓΙΑ ΤΟΥ Χ Υ ΑΝΑΚΤΑΚΙC », Sfînta Înviere a lui Hristos, și este de formă pătrată cu latura de 32.5 cm. Marginile *bederniței* sînt împodobite cu o impletitură de vrejuri și semipal

2. George Oprescu. *Cuvînt înainte*, în volumul *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*, București, 1958.

3. Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, ed. III-a, București, 1937, Emil Turdeanu, *Din vechile schimburi culturale între români și jugoslavi*, în «Cercetări literare», III (1939), p. 156—159, 167—169, etc.

4. Corina Nicolescu. *Broderiile din Țara Românească în secolele XIV—XVIII*, în *Studii asupra tezaurului...*, p. 135.

5. August Diehl, *Manuel d'art byzantin*, vol. II, ed. II-a, Paris, 1926, p. 885—886; Virgil Vătășianu, *L'arte byzantina în Romania. I. Rîcami liturgici*, Roma, 1945, p. 11; Idem. *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959, p. 464—466; Petre Ș. Năsturel, *Cuviosul Nicodim cel sfințit și odăjdăile mitropolitului Antim Critopol de la Tismana*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 7—8, 1959, p. 419—430; Ion Radu Mircea, *Cîteva observații asupra unor broderii românești de la minăstirile Dionisiu-Athos și Tismana-Gorj*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 7—8, 1959, p. 431—435; *Scută istorie a artelor plastice în R.P.R.*, vol. I, București, 1959.

mete așezate cite patru pe fiecare latură. Lucrătura este executată pe mătase albastră. La colțuri, în afară de cel de sus de care este prins un inel pentru agățat, atîrnă cite un ciucure lucrat din fire de aur și argint cu franjuri de mătase cafenie. Bedernița de la Tismana pune o problemă foarte importantă, și anume a limbii folosite de autorul ei: limba slavă sau cea greacă? În cele patru colțuri această bederniță⁶ are brodat cite un cerc care încadrează patru monograme cu litere dispuse în cruce⁷. În urma descifrării corecte a acestor monograme, de către cercetătorul Ion Radu Mircea, s-a stabilit că bedernița de la Tismana a aparținut mitropolitului Antim Critopol, nicidecum Sfintului Nicodim, așa cum spune tradiția, deoarece el a purtat o altă bederniță primită de la patriarhul ecumenic Filotei⁸. Spre sfîrșitul zilelor, mitropolitul Antim renunțînd la arhierie, se retrage la Mînăstirea Tismana, căreia îi donează averile și chiar veșmintele sale arhieresti. Odajdia aceasta trebuie să fi fost lucrată între 1381 (anul cînd el devine singurul păstor al Mitropoliei Ungrovlahiei) și 1389, anul cînd se retrage la mînăstire îmbrățișînd schima cea mare. Nu se poate afirma cu prea multă siguranță că bedernița ar fi putut fi lucrată într-un atelier din eparhia unde păstorea acest Antim. Mai degrabă ar fi putut fi confecționată, fie la curtea sa, de călugări greci, sau într-un mediu artistic grecesc din Peninsula Balcanică⁹. «Precizarea limbii textului bederniței de care a fost vorba, vine să confirme că începuturile culturii românești se petrec într-o încercare a lumii muribunde bizantine de a-și extinde autoritatea și cultura asupra țării nou întemeiate între Carpați și Dunăre, trimițînd aici oamenii Patriarhiei de Constantinopol, pentru ca la sfîrșit să cedeze pasul culturii și limbii slave dominante în Biserică, literatură și cancelarie»¹⁰.

Un epitrahil de la Tismana. Lucrat în același stil cu bedernița de care am pomenit mai înainte, epitrahilul prezintă optzeci de medalioane împletite, ce cuprind busturi de sfinți. La capete, ornamentele se compun dintr-un lăntșor purtînd în centru un cap de leoaică, iar în celelalte părți, verigi, frunze cu vîrfuri ascuțite, precum și diferite împletituri geometrice uneori purtînd cruciulițe înscrise. Pe spatele epitrahilului s-a găsit consemnat, pe o bucățică de hîrtie, de o mîină din veacul trecut, următoarele cuvinte: «Orariul Sfintului Antonie, ucenicul Sfintului Nicodim, care a trecut prin foc cu el înaintea regelui Sigismund cu Sfintul Nicodim»¹¹. Referindu-se la această piesă, Alexandru Ștefulescu și Virgil Vătășianu

6. Gabriel Millet, *Broderies religieuses de style byzantin avec la collaboration d'Helène des Ylouses*, Paris, 1939 (1947).

7. Descifrările anterioare ale acestor monograme n-au fost corecte, deoarece n-avem de-a face cu limba slavă, ci cu cea greacă. Descifrarea corectă: I Μ(η)τ(ρ)ο-π(ο)λ(ι)τ(ο)ς; II Ανοτή(μου); Οὐγγρο—; IV Βλαχ(ι)α; și s-ar traduce: «Al mitropolitului Anthim al Ungro-Vlahiei» (vezi Ion Radu Mircea, *art. cit.*, p. 435).

8. *Ibidem*, p. 423.

9. Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare inapoiate de U.R.S.S.*, în «Mitropolia Banatului», nr. 10-12, 1957, p. 195.

10. Ion Radu Mircea, *art. cit.*, p. 435.

11. Petre Ș. Năsturel, *Cuviosul Nicodim cel sfințit...*, p. 425.

cred că ar fi vorba de un omofor¹². De fapt, după cum am precizat chiar de la început, este vorba de un epitrahil¹³, precum și-a dat seama și profesorul Gabriel Millet, care-l studiază împreună cu alte veșminte liturgice din aceeași categorie. Numeroasele medalioane care împodobesc odajdia constau dintr-un rotocol brodat cu aur și înconjurat pe dinafară de un altul brodat cu fir de argint. Categoriile de sfinți care apar pe acest epitrahil sînt: arhangheli, evangheliști, părinți ai Bisericii, mucenici, cuvioși, prooroci, arhieriei, monahi etc.¹⁴. Deoarece acest epitrahil și-a pierdut nasturii care prindeau cele două fișii paralele din care este alcătuit, treptat s-a ajuns la părerea că ar fi un orar sau un omofor. Cui a aparținut acest epitrahil? Ar fi putut aparține Sfintului Nicodim de la Tismana, însă datorită deosebitei bogății iconografice care-l caracterizează și care face din el singura piesă de acest fel din toată gama broderiei bizantine, Petre S. Năsturel conchide că «este mai vrednic de o înaltă față bisericească decît de un monah truditor în munții Gorjului»¹⁵.

Un alt epitrahil de la Tismana. Descoperit în această minăstire în anul 1956, și pe cît se pare este cu totul necunoscut istoricilor de artă. Avînd o lungime (împreună cu franjurile) de 1,60 m. și o lățime de 28,5 cm., epitrahilul se caracterizează prin broderii florale și animale, în mijloc cu o panglică brodată cu fir de aur; șapte nasturi auriți, așezați cîte doi, încheie odajdia. În hexagoane rotunjite alternează acvile și balauri, printre care se observă incolăcitură din vrejuri. De remarcat este faptul că franjurile epitrahilului sînt la fel cu cele ale epitrahilului lui Antim. Datorită motivelor sale fitomorfe și zoomorfe, epitrahilul pare cu totul neobișnuit neputîndu-i găsi vreo altă asemănare. Dacă acvilele reprezentate pe el ar purta cruci în plisc, am putea inclina să credem că este o piesă românească. Ar putea fi epitrahilul purtat de Sfîntul Nicodim?¹⁶ Nu se pot găsi totuși elementele care să îlesnească datarea sigură a acestei interesante și unice piese.

În urma analizelor făcute, nu se poate ști totuși unde anume au fost lucrate cele trei veșminte liturgice de care am pomenit pînă aici. Dacă ne-am lua după monogramele grecești ale bederniței lui Antim ca și după însemnarile lămuritoare la chipurile sfinților de pe ea și de pe primul epitrahil de la Tismana, am putea crede că acestea au putut fi executate la Constantinopol. Totuși litera slavonă «T» care apare în unele cuvinte grecești din inscripții, ar putea fi socotită o dovadă că acestea s-au lucrat într-un atelier de cultură slavonă după un prototip curat bizantin. Am putea crede totuși că artiști bizantini și sud-slavi au putut să vină în Țara Românească și să se indeletnicească cu meșteșugurile lor încă de pe la sfîrșitul veacului al XIV-lea, înflorirea materială și întrucîtva culturală

12. Alexandru Ștefulescu, *Minăstirea Tismana*, București, 1909, p. 5 și pl. de la p. 56; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale...*, p. 464—466.

13. Petre Ș. Năsturel, *Cuviosul Nicodim cel sfințit...*, p. 426.

14. Gabriel Millet, *op. cit.*, atrage atenția asupra unor abateri în așezarea iconografică a sfinților.

15. Petre Ș. Năsturel, *Cuviosul Nicodim cel sfințit...*, p. 428.

16. *Ibidem*, p. 429.

a țării făcându-i cu atît mai necesari. Poate că aceștia vor fi adus cu ei țesături și broderii lucrate la Constantinopol, în Bulgaria sau în Serbia, care la rîndul lor au ajuns să fie prototipurile după care s-au lucrat și prelucrat altele de-a dreptul pe pămînt românesc¹⁷.

*Epitaful de la Cozia*¹⁸. Este o piesă deosebit de importantă, provenind de la Minăstirea Cozia, și a făcut parte din tezaurul restituit de Uniunea Sovietică în 1956 și care în prezent este păstrat la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România din București. Epitaful reprezintă scena Plîngerii la mormînt a Mintuitorului Iisus Hristos. Întins pe o lespede de piatră. Mintuitorul este îmbrățișat de Sfînta Fecioară Maria cuprinsă de mare întristare și jale, iar Sf. Apostol Ioan (Sfîntul Ioan Teologul, cum spune inscripția grecească) se apleacă cu umilință la picioarele Învățătorului său, fără însă a îndrăzni să le atingă. În planul al doilea, patru îngeri îmbrăcați în costume pur bizantine străjuiesc mormîntul. Doi dintre ei tîn în mîini ripide, iar ceilalți doi cite o sabie în chipul crucii. Un naturalism expresiv dar simplu caracterizează figurile reprezentate aici, iar capul și fața Mintuitorului se evidențiază printr-o deosebită finețe, ce se poate compara, fără a face vreo greșală, numai cu celebrul epitaf de la Salonic, care se află în Muzeul de artă bizantină din Atena¹⁹. În partea de jos există un bogat ornament alcătuit din vrejuri și flori roșii de crin. Este lucrat cu fir de aur pe un fond de mătase de culoare albastru-deschis. Pe cîmpul epitafului, în grecește, dar cu slove chirilice lucrate cu fir de aur, apar cuvintele: «Jeluirea la mormînt» — «Sfînt, Sfînt, Sfînt este Iisus Hristos» — «Maica Domnului» — «Sfîntul Ioan Teologul». De jur împrejur cîmpul epitafului, în grecește, dar cu slove chirilice lucrate cu fir de aur ce cuprinde Heruvicul care se cîntă la Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare din Sîmbăta mare: «Să tacă tot trupul omenesc...»²⁰. Inscripția aceasta apare pe epitaf în limba medio-bulgară²¹. Dimensiunile epitafului, în afară de marginea de catifea lată de 20 cm sînt: 1,70 m lungime și 1,40 m lățime.

Atît calitatea broderiei cît și inscripțiile grecești de pe fondul central dovedesc că epitaful a fost copiat după un model constantinopolitan. Bor-

17. *Ibidem*, p. 430.

18. I. D. Ștefănescu, *Voiles d'iconostase, tenture de ciboire, aërs ou voiles de procession*. în «*Analecta*», 1943, p. 99—110; Idem, *Autels, tissus et broderies liturgiques*. în «*Analecta*», II, 1944, p. 16; Virgil Vătășianu, *L'arte byzantina...*, I. Barnea, *Cultura în cuprinsul mitropoliei Ungro-Vlahiei*. B. Artele, în «*Biserica Ortodoxă Română*», 1937, p. 7—10; I. Bodea, *În legătură cu epitaful de la m-rea Cozia*, în «*Mitropolia Olteniei*», an. VII (1955), p. 202; Ana-Maria Musicescu și Emil Lăzărescu, *Colecția de artă veche românească*, în «*Arta plastică*», an. III (1956), nr. 5, p. 3; *Istoria României*, II, București, 1961, p. 720, fig. 220; Alexandru Elian și colaboratorii, *Inscripțiile medievale ale României, vol. I, Orașul București*, București, 1965, p. 696—697.

19. Le Tourneau et Gabriel Millet., *Un chef d'oeuvre de la broderie byzantine*, în «*Bulletin de correspondance hellénique*», an. XXX (1905), Paris, p. 259 ș. u.

20. Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 194.

21. Nicolae Iorga, *Historie des Roumains*, vol. III, București, 1937, fig. 46. Corina Nicolescu, *Broderiile din Țara Românească...*, p. 119.

dura inferioară, compusă dintr-un joc de arabescuri liniare de aspect arabo-turcesc, ne face să credem că epitaful de la Cozia dezvăluie o influență încă izolată în țara noastră, inclinând să credem că a fost confecționat undeva în Peninsula Balcanică unde avusese deja loc un contact cu arta arabo-turcească. N-ar fi exclus ca broderia să fi fost lucrată undeva în Serbia de sud sau în Macedonia, deoarece s-ar putea ca tot de acolo să fi venit, cam în aceeași vreme, și un alt epitaf, care se păstrează în muzeul Mănăstirii Putna, executat la cererea reginei Euthymia și a fiicei sale Eupraxia, datat prin ultimii ani ai veacului al XIV-lea. Epitaful de la Cozia merită o deosebită atenție, deoarece poate fi considerat ca prototip al viitoarelor epitafe muntene și moldovene și ca inițiator al unei scene iconografice, care se va îmbogăți treptat prin sporirea asistenței, apropiindu-se tot mai mult de schema iconografică a Plîngerii din picturile murale. Această evoluție o vom observa mai ales în Moldova veacurilor XV-lea și al XVI-lea²².

Datorită unor îndoieli²³ cu privire la fixarea datei exacte a execuției epitafului de la Cozia profesorul Emil Lăzărescu a căutat să dea o soluție definitivă și decisivă în acest sens²⁴. Referitor la acest epitaf nu avem nici o știre asupra modului cum el a ajuns la Mănăstirea Cozia. Tradiția mărturisește că epitaful a fost dăruit acestei mănăstiri de însuși Mircea cel Bătrîn²⁵.

În tot cazul «echilibrul compoziției, siguranța desenului, sobrietatea și simplitatea plină de eleganță a atitudinii personajelor, expresia de durere reținută și interiorizată a figurilor, la care se adaugă armonia coloritului, sînt calitățile esențiale ale acestei broderii. Ele o situează în ultima epocă de înflorire a artei bizantine și îi dau valoarea unei opere unice în arta Țării Române»²⁶. Anumite trăsături, atât în compoziție cît și în iconografie, amintesc de o altă vestită broderie, epitrahilul de la Mănăstirea Chilandari din Athos²⁷. Așadar, putem spune că «epitaful de la Cozia reprezintă, pe lîngă o neprețuită operă de artă, o mărturie vie a strălucirii și fastului vieții de curte și mănăstirești în epoca lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418), manifestată de altfel în arhitectură și pictură»²⁸.

De epitaful de la Cozia, ca de altfel și de primele două broderii amintite de la Tismana (bedernița și epitrahilul), se leagă și alte cîteva exemplare de veșminte liturgice, aparținînd secolelor al XV-lea și al XVI-lea.

22. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale...*, p. 469.

23. Gabriel Millet, *Broderies religieuses...*, Paris, 1947, datează greșit epitaful de la Cozia: 6930 (=1432) în loc de 6964 (=1395—1396).

24. Emil Lăzărescu, *În jurul datării a două vechi broderii românești*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», vol. 2, V (1958), p. 169—174, cu argumente hotărîtoare dovedește că epitaful a fost lucrat între 1 septembrie 1359 și 31 august 1396 (p. 170).

25. Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 194.

26. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 119.

27. Emil Turdeanu, *Les étoles des XV-e et XVI-e siècles*, extras din «Buletinul Istoric Român din Sofia», I, nr. 1, 1941, p. 17—18.

28. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 119.

Din perioada următoare (veacul al XV-lea și începutul celui de al XVI-lea), lacunele în materialul artistic pentru Țara Românească sînt foarte mari. În acest caz trebuie să considerăm că rolul de conducător în această privință îi revine Moldovei, pentru care există numeroase obiecte și materiale artistice din domeniul broderiilor și țesăturilor liturgice, care-i îndreptățesc acest rol. Se înțelege de la sine că astfel de broderii și țesături liturgice vor fi existat cu siguranță și în Țara Românească, însă datorită vitregiei vremurilor acestea nu s-au putut păstra decît în număr foarte neînsemnat.

*Epitrahilul de la Govora*²⁹. Dintr-o întregă garnitură de veșminte preoțești dăruite de Radu cel Mare (1495—1508) Mînăstirii Govora, nu se mai păstrează decît acest epitrahil, prevăzut cu o inscripție slavonă în care se menționează numele donatorului: «Acest patrafir l-a făcut Io Radu Voevod Mînăstirii Govora»³⁰. Acest Radu Voievod nu este altul decît ctitorul bisericii Mînăstirii Dealul, al doilea întemeietor al Govorei³¹. Pe un fond de mătase roșie, epitrahilul este împodobit cu zece figuri, Maica Domnului și nouă sfinți așezați fiecare sub cîte o arcadă orientală trilobată.

*O pereche de mînecuție*³² tot de la Govora care fac parte din aceeași galerie de veșminte preoțești, identice ca stil și decor cu epitrahilul de care am vorbit mai sus.

*Un epitrahil dăruit de Neagoe Basarab Mînăstirii Xenofon de la Athos*³³. Și aici e așezat cîte un sfînt în fiecare arcadă treflată, proporțiile figurilor fiind relativ scunde, iar draperiile tot atît de schematic, dar sugestive ca și broderiile de la Govora, asemănări suficiente pentru a îndreptăți presupunerea că toate au fost executate în același atelier, din Țara Românească. De pe epitrahilul lui Neagoe lipsind ornamentele de împletituri, locul lor a fost în schimb completat cu portretele ctitorilor: Neagoe Basarab cu trei băieți și doamna Despina cu trei fete. Aceste broderii relativ simple, nu reușesc să ne dea decît o foarte sumară iconă a luxului care trebuia sigur să existe la curtea voievozilor munteni și mai ales în ambianța rafinată a lui Neagoe Basarab.

*Epitaful de la Neagoe Basarab*³⁴ reprezintă clasică scenă a Coborîrii de pe cruce a Mîntuitorului Iisus Hristos, înconjurată de un chenar lat

29. Nicolae Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, II, București, 1936, p. 21; Virgil Vătășianu, *L'arte byzantina...*, p. 15—16; Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 199; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 121; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale...*, p. 941, etc.

30. Alexandru Elian și colaboratorii, *Inscripțiile medievale...*, p. 709.

31. *Documente privind istoria României, veacul XIII—XVI, B, Țara Românească*, p. 239—240. Poate tot de atunci datează acest epitrahil.

32. Virgil Vătășianu, *L'arte byzantina...* p. 15—16; același *Istoria artei feudale...*, p. 941.

33. Emil Turdeanu, *La broderie religieuse en Roumanie. Les étoles du XV-e et XVI-e siècle*, București, 1941, p. 41—44; Virgil Vătășianu, *L'arte byzantina...*, Idem, *Istoria artei feudale...*, p. 941.

34. Ant-Maria Musicescu, *O broderie necunoscută din vremea lui Neagoe Basarab*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», an. V (1958), vol. 2, p. 35—51.

care cuprinde, pe cele patru laturi, două fragmente de cîntări în slavonă, ce se cîntă în Vinerea Patimilor. În afară de reprezentarea Coborîrii de pe cruce care ocupă întreg cîmpul central, și de chenarul care cuprinde inscripția, broderia este lipsită de orice altfel de ornament. Inscripția dedicatorie se află pe o bandă ce dublează, pe latura dreaptă, chenarul cel mare, și sună astfel (în traducere românească): «Această Coborîre de pe cruce și Îngropare a făcut-o Io Neagoe voievod și Doamna lui Despina și copiii lor Io Theodosie voievod Io Petru voievod și Ioan voievod». Jos, în partea stîngă a broderiei se pot vedea chipurile Doamnei Despina și a celor trei fiice ale ei: Stana, Ruxandra și Anghelina. După analize minuțioase³⁵ Ana-Maria Musicescu conchidea că epitaful a putut fi lucrat în anul 1517, dată cînd s-a sfințit biserica Minăstirii din Curtea de Argeș, fiind destinat probabil acestei biserici. Ca valoare artistică, nici una dintre broderiile muntenești anterioare vremii lui Neagoe Basarab — excepție face doar epitaful de la Cozia, despre care s-ar putea crede că n-a fost lucrat în țară — nu suferă comparație cu piesa de față³⁶. Nici chiar dintre broderiile mai tîrzii — pînă în vremea Cantacuzinilor — nu se cunoaște vreuna care să atingă același grad de realizare artistică. Această broderie poate fi considerată ca «una dintre cele mai reprezentative pentru arta figurativă de tip bizantin, arată care s-a dezvoltat și a înflorit din veacul al XII-lea pînă în veacul al XVI-lea, în Balcani ca și în Rusia, în Moldova ca și în Țara Românească»³⁷.

Tot din această perioadă se mai pot aminti în trecăt cîteva interesante piese de broderie, care însă nu se mai păstrează, deteriorîndu-se sau fiind instrăinate prin țările vecine din Balcani. Astfel: *O dveră de la biserica episcopală din Curtea de Argeș*, despre care Paul de Alep, trecînd pe aici în 1657, ne lasă interesante mărturii³⁸. E o mare pierdere pentru istoria vechii arte religioase românești că acest vâl de la Argeș s-a pierdut. Se poate bănui însă, în chip firesc că a fost lucrat de aceleași mîini care au făcut broderia frumosului epitaf de la Argeș. Desigur, dacă acceptăm această supoziție, conchidem că dvera nu era mai prejos în frumusețe și măiestrie de acest epitaf, sau poate să-l fi întrecut chiar, datorită mărimii sale care îngăduia o dezvoltare mai bogată a tematicii. Mai amintim de un *acoperămînt pentru Sfînta Masă* din 1519 provenind de la Curtea de Argeș și care acum se găsește la Cruședol în Serbia; iar la bisericile sîrbești din Decani și Cruședol se află cîte un felon din același an, danii ale doamnei Despina, soția lui Neagoe Basarab³⁹. La Minăstirea Ivir de la Muntele Atos se amintește de o *dveră brodată* dăruită de doamna Despina pentru icoana Maicii Domnului⁴⁰. Alături de broderiile și țesăturile lu-

35. *Ibidem*, p. 38.

36. *Ibidem*, p. 38, cercetătoarea crede că piesa respectivă n-a putut avea alte întrebunțări, ci este un epitaf.

37. *Ibidem*, p. 48.

38. Paul of Aleppo, *The travels of Macarius, patriarch of Antioch*, II, traducere de F. C. Belfour, Londra, 1836, p. 327, apud P. S. Năsturel, *O dveră necunoscută de la Argeș și rostul aceloră de la minăstirile Putna și Slatina*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», nr. 2, 1960, p. 199, n. 2.

39. Emil Turdeanu, *La broderie religieuse...*, p. 42.

40. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale...*, p. 942.

crate în Țara Românească, mai ales în vremea lui Neagoe Basarab, s-au importat diferite *țesături* prețioase, brocate și catifele. În biserica episcopală din Curtea de Argeș se păstrează o centură a lui Neagoe lucrată în Polonia, iar la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România din București se află trei acoperăminte pentru Sfânta Masă, genoveze de origină, dăruite Mînăstirii Bistrița⁴¹, dintre care unul poartă o inscripție slavonă brodată, în care se specifică că ea fusese dăruită acestei mînăstiri de Neagoe Voievod la 4 august 7022 (=1514) pentru a sluji ca acoperămint al raclei ce cuprindea moaștele Sfîntului Grigore Decapolitul.

*Epitrahilul lui Barbu Craiovescu, de la Bistrița*⁴². E dăruit de Barbu Craiovescu călugărit sub numele de Pahomie, și de soția acestuia Negoslova, în anul 1521. Epitrahilul este alcătuit din două lungi fișii unite între ele prin cinci nasturi de argint. Pe el e brodat un medalion care reprezintă pe Mîntuitorul Iisus Hristos, apoi de sus în jos, zece chipuri de sfinți și apostoli. În partea inferioară, ultimele două chipuri înfățișează pe ctitori. Barbu apare îmbrăcat călugărește în veșminte lungi de culoare închisă, iar soția sa Negoslova poartă pe cap o inelitoare asemenea unei maramae, iar fusta, de culoare albastră cu dungi roșii, parcă amintește vilnicul oltenesc. Figurile executate cu oarecare stîngăcie poartă inscripții grecești «Barbul Pahomie. Anul 7029 (=1 sept. 1520—31 august 1521)», iar în cealaltă parte: «făcutu-s-a cel de față patrafir cu ajutorul și cheltuiiala de la jupînița doamna Negoslova»⁴³. Exceplînd modul de așezare a fiecărei persoane pe o dungă verde care ar reprezenta pămîntul, totul aparține tradiției artei bizantine din Țara Românească. În urma unei amănunțite analize de ordin stilistic și comparînd epitrahilul lui Barbu Craiovescu dăruit Mînăstirii Bistrița, cu epitaful de la Neagoe Basarab, de care am vorbit mai sus, se fac foarte vizibile caracterele lor comune, care ne obligă să credem că ambele au fost lucrate în același atelier, care probabil se găsea pe lîngă Curtea domnească sau pe lîngă Mînăstirile Bistrița sau Govora⁴⁴.

La Belgrad se găsește un interesant *epitrahil românesc din anul 1528*, dăruit de clucerul Manea Persanul și de soția sa Vlădoaia, ctitoriei lor de la Mușetești⁴⁵.

*Două perechi de mînecuțe de la Mînăstirea Vintilă Vodă*⁴⁶. Ambele sînt decorate cu scena Împărtășirii Apostolilor, însoțită de inscripții liturgice în limba greacă. O pereche din aceste mînecuțe seamănă foarte mult

41. Spiru Cegăneanu, *Obiecte bisericești studiate și descrise*, București, 1911, p. 57; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 146.

42. Nicolae Iorga, *Les arts mineurs...*, II, p. 21; Petre S. Năsturel *Străvechile odoare...*, p. 198; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 120; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale...*, I, p. 942; St. Metzulescu, *În jurul unui ctitor bisericesc*, în «Glasul Bisericii», XVIII (1959) p. 658.

43. Alexandru Elian și colaboratorii, *Inscripțiile medievale...*, p. 710—711.

44. Ana-Maria Musicescu, *art. cit.*, p. 40—41.

45. Emil Turdeanu, *Din vechile schimburi...*, p. 159—160; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 127.

46. Mînăstire ridicată de Vlaicu Vistiernicul, socrul lui Vlad Vintilă în 1532, pe malul Slănicului la 40 km. de Buzău.

cu epitrahilul Craioveștilor de la Bistrița, și acest fapt nu este îndoielnic deoarece provine din aceeași minăstire, fiind poate chiar contemporan cu el⁴⁷. În Minăstirea Esfigmenu de la Muntele Athos, se află un epitrahil românesc care datează din anul 1537, purtând la capete portretele lui Petre Radu Paisie (1535—1545) și al fiului său Marcu⁴⁸.

Două epitrahile de la Tismana. Primul e lucrat cu fir greu de aur și poartă chipurile cu însemnări grecești ale Sfinților Atanasie, Grigorie, Nicolae și Vasile. E căptușit cu pinză roșie de in. Al doilea reprezintă scena Bunei Vestiri sub care sînt înfățișați bust sfinții Atanasie, Grigorie Teologul, Nicolae și Sf. Grigorie, sub ei un alt sfînt alături de Sfîntul Spiridon. Decorul acestor două interesante epitrahile este alcătuit din variate motive ornamentale formate din împletituri asemănătoare celor de pe epitrahilul de la Govora, sau din palmete ce seamănă cu cele din broderia moldovenească. Din păcate asupra lor nu găsim vreo dată sau măcar mențiuni referitoare la donatori, însă prin tehnica, compoziția și stilul lor, acestea se situează în prima jumătate a veacului al XVI-lea.

Așadar în ce privește broderia epocii de care ne-am ocupat «sîntem obligați să recunoaștem partea datorată contactelor atît de active întreținute de Valahia cu minăstirile sîrbești de unde sosesc în țările noastre epitrahile și alte țesături, care vor servi drept modele tinerei arte munteștii sau moldoveneștii a broderiei»⁴⁹.

II. *Veacurile al XVII-lea — al XVIII-lea.* — Broderiile și țesăturile liturgice din această a doua perioadă sînt relativ mai bine cunoscute pe baza cîtorva exemplare păstrate din timpul lui Matei Basarab. Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu. Dar odată cu întoarcerea tezaurului nostru din U.R.S.S., acest domeniu s-a îmbogățit simțitor cu o serie de piese noi, dintre care unele erau total necunoscute. Din grupul broderiilor liturgice, relativ mare, din această perioadă în care predomină în special epitrahilele și mînceuțele, nu vom mărgini să amintim doar pe cele mai semnificative prin valoarea lor artistică.

*Un epitrahil muntenesc descoperit într-una din minăstirile grecești de la Meteora*⁵⁰. Dimensiunile sale se cuprind între 1,36 x 0,23 m. și este brodat cu fir de aur pe atlas roșu. Căptușala e de catifea de culoare albastru deschis, la partea inferioară avînd șapte ciucuri din fir de aur, (inițial au fost opt). Epitrahilul, de sus pînă jos e împodobit cu chipuri de sfinți încadrați în cîte o arcadă, ultimele reprezentînd, în genunchi, chipurile lui jupan Preda Buzescu și al fiului său Barbu, iar alături chipul jupîniței lui

47. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 126; P. Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 201.

48. Ștefan Nicolescu, *Domnia lui Radu Vodă Paisie și a fiului său Marcu Voievod*, extras din «Arhivele Olteniei», XVIII (1938), p. 97—100; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 128.

49. Alexandru Elian, *Les rapports Byzantino-roumains (Communication présentée à la Conférence des Études Byzantines, Prague, 27 oct. — 2 nov. 1957)*, în «Byzantino-slavica», an. XIX (1958), nr. 2, p. 220—221.

50. M. Teocharis, *Un épitrahilion valaque aux Météores*, extras din «Revue des Études roumaines», III—IV, Paris, 1957, p. 29—37.

Cătălina și al fiicei lor Mara. Referitor la așezarea iconografică a epitrahilului de la Meteora, tinăra cercetătoare de origine greacă M. Teocharis⁵¹, ajunge la concluzia că rînduiala scenelor este legată de rugăciunile pe care preotul le zice la Proscomidie cînd scoate miride pentru Sf. Fecioară Maria, pentru Sfinții Arhangheli, apostoli, ierarhi, mucenici și la sfîrșit pentru ctitori. Observația e nouă și o putem crede foarte îndreptățită. Petre S. Năsturel, într-un alt studiu recent⁵² conchide că epitrahilul nostru «a fost făcut nu în vremea de zbcium a sfîrșitului domniei lui Mihai Viteazul, ci după ce s-a așezat domn Radu Șerban, deci între 1602—1610»⁵³.

O altă piesă de broderie dăruită de același jupan Preda Buzescu este o *dveră de la biserica din Stănești*⁵⁴ care a făcut și ea parte din tezaurul restituit de U.R.S.S. Cusută cu fire de aur pe mătase vișinie, broderia reprezintă pe Mîntuitorul Iisus Hristos răstignit pe cruce, în dreapta grupul femeilor mironosițe alături de Maica Domnului profund îndurerată, iar în stînga Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan. Scena centrală a dverei e pusă în evidență de un bogat chenar floral în care intervin, din loc în loc, accente de mătase azurie, care se aseamănă mult cu motivele existente pe pietrele de mormînt ale Buzeștilor de la Căluui. În partea inferioară a dverei, reprezentați în genunchi, apar donatorii ei: Preda marele ban al Craiovei și soția sa Cătălina, realizatorul lor încercînd să depășească limitele portretului convențional și să se apropie de realitate. Petre S. Năsturel⁵⁵ caută să precizeze că dvera de la Stănești n-ar data de la sfîrșitul veacului al XVI-lea cum s-a crezut⁵⁶. «ci mai degrabă de pe la 1606 dacă se are în vedere, pe de o parte marea asemănare a chipului lui Preda cu chipul răposatului său frate Stroie stolnicul de pe patrafirul dăruit în 1606 de soția acestuia Sima Stolniceasa. Minăstirii Stănești, și pe de altă parte, înrudirea elementelor decorative ale acestui patrafir cu chenarul dverei»⁵⁷. Acest *epitrahil dăruit de Stolniceasa Sima*⁵⁸, soția lui Stroe Buzescu mort în luptele cu tătarii de la Teiușani, bisericii din Stănești, se găsește astăzi la minăstirea Banja din Jugoslavia.

Un alt *epitrahil dăruit în 1607 sau 1608 Minăstirii Mărgineni de către Radu Șerban*⁵⁹, a atras atenția cercetătorilor din ultimul timp. Judecîndu-l

51. *Ibidem*, p. 32.

52. Petre Ș. Năsturel, *Un patrafir al lui Preda Buzescu găsit în Grecia*, în «Mitolopolia Olteniei», XIII (1961), Nr. 10—12, p. 699—708.

53. *Ibidem*, p. 704; Alexandru Elian și colaboratorii, *Inscripțiile medievale...*, p. 731.

54. I. D. Ștefănescu, *Spor fericit al averii noastre culturale: tezaurul de artă revenit din U.R.S.S.*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXV (1957), nr. 1—2, p. 185—186; Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 199—201; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 131—132. 55. P. S. Năsturel, *Un patrafir de la Preda Buzescu...*, p. 704.

56. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 131—132.

57. Petre Ș. Năsturel, *Un patrafir de la Preda Buzescu...*, p. 704.

58. M. Romanescu, *Patrafirul Buzeștilor de la Banja (Boka Kotorska)*, în «Arhivele Olteniei», XVII (1938), nr. 95—96, p. 1—18; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 130; Petre Ș. Năsturel, *Un patrafir de la Preda Buzescu...*, p. 704.

59. Nu Radu Miheea cum spune Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 132—133; Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 208; Idem, *Un patrafir de la Preda Buzescu...*, p. 705 D. Papazoglu, *ms. rom.* 730 de la Arh. St. Buc., f. 27 (trad.).

după criteriile tehnice și după înfățișarea slovelor, ar putea ține de aceeași școală cu cel de la Meteora. Într-o recentă lucrare⁶⁰ epitrahilul este datat între 1 septembrie 1607 și 31 august 1608 (7116).

Epitrahilele de la Preda Buzescu, Sima Stolniceasa, Radu Șerban, precum și dvera de la Preda Buzescu, par a fi singurele mărturii cunoscute pînă acum ale broderiei muntenesti de la începutul veacului al XVIII-lea. Mai multe ateliere de brodat din această vreme au fost înfloritoare, atît cele din Rusia cit și cele din Țările Române îndeosebi. Acestea din urmă au cunoscut un minunat avînt în veacul al XVI-lea, în urma înfloririi economice și culturale de la curțile domnești ale acestor țări⁶¹.

*Epitaful de la Tismana din anul 1681*⁶²; *Epitaful de la Cotroceni* și *Epitaful păstrat la biserica Doamnei din București*⁶³ zidită de soția domnului Șerban Cantacuzino, toate aceste trei piese sînt de pe vremea lui Șerban Cantacuzino și au cam aceeași compoziție; un cadru format din medalioane cu busturi de sfinți și ingeri, urmat de un chenar mai îngust în care se află inscripția. Cimpul lor reprezintă două scene: Coborîrea de pe cruce și Plîngerea Mîntuitorului. Jos, în partea stîngă sub scena Plîngerii sînt înfățișați, în atitudine de rugăciune, donatorii Șerban Cantacuzino și familia sa. Față de cele două din urmă, epitaful de la Tismana este superior prin unele detalii în realizarea figurilor, desenaarea siluetelor, atitudinea personajelor și finețea execuției⁶⁴.

În ordine cronologică, printre alte piese de acest fel menționăm *poalele de icoane de la Mînăstirea Cotroceni*, datînd din anul 1681⁶⁵. De remarcat aici este și apariția unei noi tendințe de eliberare de sub cadrul tradițional. Autorul celor două broderii este desigur un artist mai îndrăzneț, înzestrat în același timp și cu un simț deosebit al armonizării culorilor. Într-o compoziție în care elementul religios este redus la o serie de medalioane marginale cu figuri de sfinți bust care se pierd la rîndul lor în luxurianta ornamentației florală a unei late borduri, accentul cade pe redarea portretelor ctitorilor, care ocupă tot centrul broderiei. Prin varietatea punctelor folosite și printr-o tehnică prin care încearcă să reușească să redea relieful, acest artist, ieromonahul Gherasim Galateanul, după toate probabilitățile un localnic, obține diferențieri în materialele ce alcătuiesc costumul între fond și biserica prezentată de ctitori. Întru totul ea este extrem de interesantă prin vîdita sa tendință de înnoire⁶⁶.

60. Alexandru Elian și colaboratorii, *Inscripțiile medievale...*, I, p. 760.

61. M. Teocharis, *art. cit.*, p. 35.

62. I. D. Ștefănescu, *Autels, tissus...*, p. 23—25, fig. 62; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 133; Radu Popa, *Mogoșoaia, Palatul și Muzeul de artă brîncovenească*, București, 1962, p. 30.

63. Victor Brătulescu, *Inscripții și însemnări documentare. Zugrăvi și meșteri argintari la biserici din București*, în «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), p. 349.

64. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 133; Petre Ș. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 218.

65. *Catalogul expoziției de argintării, broderii și țesături din Țara Românească, secolele XIV—XVIII*, București, 1956, fig. 56.

66. *Ibidem*, p. 12.

Intrînd în epoca lui Constantin Brîncoveanu, vom începe prezentarea unor lucrări de broderie, în ordine cronologică, cu *două dvere dăruite Minăstirii Hurezi* în anul 7200 (=1692) de domnitorul mai sus amintit și de soția sa Doamna Maria. Sînt lucrute cu fir de aur și de argint și reprezintă două pajuri împărătești încoronate, despărțite de acvila zburînd a Tării Românești. Data acestor dvere se mai întilnește și pe alte odăjdii (epitrahile, mînecuțe, perdele, poale de icoană etc.), de la Minăstirea Hurezi⁶⁷. Cu trei ani mai tîrziu, *aceiași domnitor dăruiește Minăstirii Bistrița un epitrahil* (1659) împodobit numai cu flori, elemente geometrice și cruci mari alcătuite din mîrgăritare și nestemate⁶⁸. *De la Minăstirea Hurezi se păstrează o pereche de mînecuțe* dăruite tot de Brîncoveanu în anul 1659⁶⁹. Una reprezintă icoana Sfinților Împărați Constantin și Elena ținînd crucea, iar cealaltă Bunavestire. Se remarcă prin finețea execuției și bogăția decorației. Deoarece au făcut parte din același rînd de veșminte cu *un epitrahil tot din Minăstirea Hurezi*⁷⁰ datat cu un an mai tîrziu, 1696, piesele sînt foarte strîns înrudite, o dovadă în plus fiind și faptul că ambele au fost lucrute de aceeași Despineta. Pe epitrahil găsim iscălitura ei: «Mîna Despinetei la anul lui Hristos 1696». Într-un luxos cadru de motive florale lucrute numai în fir de aur și perle, pe acest epitrahil se află cite doi sfinți sub o arcadă, icoanele Mîntuitorului și ale Maicii Sale încadrate de cite doi îngeri. Broderia epitrahilului se încheie cu portretele lui Constantin Brîncoveanu, doamnei Elena și fiilor lor, toți așezați în genunchi. Cele două fișii ale epitrahilului sînt prinse între ele cu ajutorul a 12 nasturi groși lucrăți din fire de aur și mîrgăritare. Cinci mari ciucuri atîrnă la poale. «Interpretarea picturală a figurilor, în execuția cărora se remarcă nu numai o concepție diferită față de trecut, dar și o nouă tehnică, situează această operă între acelea influențate puternic de broderia apuseană»⁷¹. Tot din vremea lui Constantin Brîncoveanu se mai amintește de *un alt epitrahil dăruit Minăstirii Hurezi*, lucrat din mătase roșie cu fire de aur și argint, reprezentînd medalioane cu chipuri de sfinți printre care sînt presărate nenumărate paiete. Stilul său leagă acest epitrahil de *un altul de la Minăstirea Cotroceni*, lucrat din atlas violet brodat cu fire de aur și paiete.

O interesantă piesă de broderie care a făcut parte din tezaurul restituit de U.R.S.S. în 1956, este *un acoperămînt de mormînt de la Mitropolia din București* (1704)⁷². În centru e brodată stema Moldovei lîngă care apar cuvintele: «Radu Iliășcu Vodă 7212», iar de jur împrejur un lat chenar decorat cu motive florale. În ce privește dimensiunile și com-

67. N. Ghica-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, București, 1936, p. 81.

68. Petre S. Năsturel, *Străvechile odoare...*, p. 206.

69. *Ibidem*, p. 205.

70. *Ibidem*, p. 203; Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 135; Alexandru Elian și colaboratorii, *Inscripțiile medievale...*, I, p. 715.

71. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 135.

72. I. D. Ștefănescu, *Colecția de artă a Patriarhiei noastre*, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2, p. 98—104; Radu Popa și Petre S. Năsturel, *Un acoperămînt muntenesc*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», VIII (1961), p. 228—232.

poziția, broderia seamănă cu dverele din Țara Românească de la sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul celui următor, dar se deosebește de acestea prin rostul ei funcțional. Într-un studiu competent, Rodica Popa și Petre Ș. Năsturel, ajung la concluzia că această broderie, deși ca dimensiuni și compoziție se aseamănă cu dverele brîncovenești, totuși ea nu a fost o dveră, ci mai degrabă un acoperămînt al pietrei de mormînt al acestui Radu Iliăș.

În general, *țesăturile* au avut o mai mică întrebuițare în bisericile muntenesti, și atunci cînd au existat, în majoritatea lor au fost de proveniență străină. De la sfârșitul veacului al XVII-lea avem știri despre existența unor astfel de țesături, aduse din Italia, și lucrate din mătase cu fir de aur și de argint, care se întrebuițau în special pentru decorația interioară a palatelor și minăstirilor domnești⁷³.

Preocupările din ultima vreme referitoare la țesătura și broderia liturgică a veacului al XVIII-lea au fost mai limitate, această atitudine fiind cu atît mai îndreptățită cu cît s-a observat îndepărtarea compoziției lor de tradiția veacurilor precedente, ceea ce a avut ca rezultat lucrări executate cu procedee mai simple, artizanale, ajungîndu-se la efecte ieftine și de mică valoare artistică. Elementele pur decorative în care predomină vrejuri, frunze de acantă și alte flori, sînt predominante față de figuri. Înlocuindu-le aproape de tot. Prima transformare se observă în însăși materialul broderiei: pe cînd în secolele anterioare fondul broderiei era lucrat din mătăsuri fine, orientale sau italiene, acum se folosește cu precădere catifeaua și ceva mai rar atlasul gros. În broderiile anterioare, de cele mai multe ori și fondul era brodat, pe el detașîndu-se figurile, dar acum fondul este aproape liber, motivele ornamentale formînd doar un chenar și uneori cîte un accent în centrul cîmpului. Firul de aur răsucit pe un fir de mătase sau bumbac, care se întrebuițea combinat cu mătăsuri orientale, este înlocuit cu sîrma de aur, tertelul și paietele. Culorile sînt reduse ca număr, iar perlele care se foloseau în trecut în marile broderii încoronînd aureolele, și mai rar podoaba hainelor, sînt presărate acum pe toată suprafața broderiei, dînd impresia unei mari bogății, dar lipsită de rafinament și înțelegere artistică.

La sfârșitul acestei succinte analize a unor piese de broderie sau țesături liturgice din Țara Românească din veacurile al XIV-lea — al XVIII-lea, trebuie să mărturisim că din această lungă perioadă mai există și altele, bineînțeles de o importanță mai mică, și deci, asupra cărora în ultima vreme s-a scris foarte puțin sau aproape deloc. Din acest considerent un studiu al lor nu s-ar fi încadrat în tema de față.

*

Pe baza unui material variat care cuprinde opere de artă datînd din veacul al XIV-lea pînă în cel de al XVIII-lea se poate urmări drumul broderiei religioase din Țara Românească, inițial dezvoltată după tehnica și modelele slavo-bizantine, iar mai apoi ajungînd, prin frumusețea ar-

73. Corina Nicolescu, *art. cit.*, p. 146.

tistică și îndemînarea meșteșugului, una dintre cele mai reprezentative ramuri ale artelor decorative de la noi. Factorii care au determinat apariția mai timpurie a unei producții locale — atît în Moldova cît și în Țara Românească — trebuie căutați în mediul prielnic dezvoltării unor asemenea lucrări creat încă din cele mai vechi timpuri de cusăturile și țesăturile populare. Lucrările sînt executate atît de bărbați cît și de femei, în cadrul mînăstirilor și al atelierelor de Curte. Acel ingenios și original stil muntenesc oglindit în arhitectura și pictura acelorași epoci, îl întîlnim și în artele decorative.

Broderiile ca de altfel și țesăturile prezintă mai multe etape de dezvoltare. Puținele broderii din veacul al XIV-lea de la Mînăstirea Tismana ca și epitaful de la Cozia, datînd din aceeași epocă, se leagă prin stil și tehnică de arta slavo-bizantină. Lucrările datînd din veacul al XV-lea cît și cele din veacul al XVI-lea, interesante prin portretele de ctitori pe care le prezintă — numeroase fiind răspîndite pe la mînăstirile din Atos — par să fie executate în atelierile mînăstirești locale după modelele caracteristice țărilor ortodoxe din sudul Dunării, cu care Țara Românească se afla în strînse și neîntrerupte legături. Nu putem vorbi de contacte directe cu Bizanțul, întrucît «influența bizantină atestată de diferite aspecte ale civilizației românești în secolele al XIV-lea și al XV-lea, nu s-a exercitat decît într-o mică măsură în mod direct. Cel mai adesea ea atîngea țările noastre prin canalul lumii slave din Balcani, care, la rîndul său, de multă vreme suferise prestigiul bizantin»⁷⁴. Interesant de scos în evidență este și faptul că, în ciuda unei tematici proprii a întinsei arii de civilizație bizantină, ele se încadrează încă de la început firesc și armonios în complexul stilistic al picturii murale din bisericile noastre.

Spre deosebire de Moldova, ale cărei lucrări de țesătură și broderie au avut o mai mare înflorire, dar o viață mai scurtă, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea această artă dispăre aici aproape în întregime — drumul broderiei din Țara Românească s-a putut prelungi pînă la mijlocul veacului al XVIII-lea, datorită unor variate metode și învățăminte. Arta broderiei și a țesăturii liturgice ia, în a doua jumătate a veacului al XVII-lea și în primele decenii ale celui de al XVIII-lea, o mare varietate artistică. Producția artistică din perioada Cantacuzinilor și a lui Brîncoveanu poartă semnul unei noi orientări. Înnoirile apar atît în lucrările ce se dezvoltă pe linia unei tradiții împămîntenite la noi de veacuri reprezentate în special de epitafe, cît și în operele în care artistul găsește mai multă libertate de exprimare, cum sînt vălurile de tîmplă. În veacul al XVII-lea broderiile încep să-și piardă monumentalitatea. În ele regăsim totuși legătura cu pictura murală unde aflăm aceleași înnoiri, datorită unei mai accentuate tendințe spre narativ și a influenței icoanelor. Ornamentația unei alte categorii de broderii vădește legătura strînă cu motivele florale și vegetale specifice artei brîncovenesti. Aceste broderii reprezentate prin somptuoase văluri de tîmplă sînt decorate cu chenare marginale florale în care se recunoaște, ca și în argintărie, lăleaua

74. Alexandru Elian, *Les rapports Byzantino-roumains...*, p. 220.

imvoaltă, garoafa, bujorul, floarea de heliant și arunul, brodate cu fire de aur și argint pe fonduri de catifea roșie vișinie. Unicul element deosebit de motivele florale îl constituie stema țării sau a familiei donatorilor. Pe aceeași linie stilistică se dezvoltă și țesăturile, în categoria cărora observăm, alături de piese de import, și opere cu ornamentație legată de complexul artistic contemporan. În cursul veacului al XVIII-lea în domeniul broderiilor liturgice întâlnim lucrări în care cusătura fină și migăloasă a fetelor este înlocuită cu pictura. Deși interesante ca factură, ele sînt departe totuși de a păstra subtilitatea și rafinamentul prețioaselor broderii anterioare.

Prezentarea cronologică a celor mai reprezentative opere din patrimoniul artistic al țesăturilor și broderiilor liturgice din Țara Românească, duce la constatarea că acestea s-au dezvoltat pe un dublu plan. Pe de o parte pe fondul unor influențe din afară, iar pe de alta prin efortul permanent al artiștilor vremii de a realiza opere care se încadrează în ansamblul stilistic al vechii arte religioase românești. Dacă numărul pieselor reprezentînd curente de artă și cultură atît de diferite explică contribuțiile străine, rezultatele obținute de artiștii locali prin îmbinarea firească dintre tradiție, influențe și inovații, sînt cu atît mai importante și semnificative, dovedind aportul a tot ceea ce e românesc la alcătuirea și desăvîrșirea marelui fond al artei și culturii naționale.

Doctorand ION BANĂȚEANU

DATE NOI PRIVIND BISERICA DE LA CRAINICI

Călătorul care își poartă pașii prin nord-vestul Olteniei, pe șoseaua dintre Turnu-Severin și Baia de Aramă, cam pe unde ea se apropie de apa Motrului, și trece prin vechiul sat Sărdănești, vede desprinzându-se din poalele unui ștejeret, o biserică singuratecă și de o construcție cu totul originală. Retrasă mult de sat, ea străjuia până acum cinci decenii o clădire în ruină, care reprezenta tot ce mai rămăsese din vechea culă a Craincilor.

În starea de atunci, prin elementul lor arhitectonic și decorativ, cit și prin plâsmuirea lor fundamentală, atât biserica — amintea stilul aceleia de la Măldărești (Oltenia) — cit și cula — care semăna oarecum cu aceea de la Glogova —, prezenta un deosebit interes din punct de vedere al trecutului nostru. În primul rînd, înfățișarea lor impresiona prin grija acelorora care le-a clădit, sau mai precis reclădit, de a le întări ca pe niște fortărețe, oglindindu-ne starea de nesiguranță și prădăciune de la începutul secolului al XIX-lea.

Pridvorul bisericii, rămas aproape intact pînă în zilele noastre, este sprijinit pe șase stîlpi de zid, din care doi sînt angajați în peretele răsăritean. Fără a fi preaînalți, ei sînt drepecți, cu baza pătrată. Arcurile care se sprijină pe ei au forma de acoladă joasă.

În exterior, biserica este bogat decorată cu un briu nu prea lat, ce o încinge de jur împrejur, ridicîndu-se la pridvor deasupra arcurilor. Acest briu este compus dintr-o fișie cuprinsă sus și jos între două șiruri de cărămizi așezate pe muchie, producînd un frumos joc de umbre și lumini prin ieșiturile și adînciturile lor zugrăvite în culori vii.

Sub acest briu, așezat mai sus de jumătatea înălțimii, și anume pe linia de naștere a bolților, cîmpul zidului este lăsat simplu, nedecorat decît de ciubucul soclului, iar deasupra lui, pînă la ciubucul de sub streșină, cîmpul fațadei este împărțit de jur împrejur în firide rotunjite în partea superioară și încadrate de un ciubuc semirotond. Aceste firide se micșorează în înălțime în dreptul pridvorului, prin ridicătura briului în această parte. Ele sînt decorate cu zugrăveli de sfinți de o factură inferioară, care totuși, prin coloritul lor, produc un efect plăcut în raport cu culoarea albă a zidului.

Deasupra acoperișului de tablă se ridică turla bine proporționată, învelită și ea cu tablă. Turla are forma octogonală. Trecerea de la forma poligonală la baza pătrată se face direct. Fațada turlei este decorată ca și biserica prin firide rotunjite la partea superioară, câte una de fiecare față, înconjurate de ciubuce semirotonde. În fiecare față este o fereastră foarte îngustă.

Interiorul bisericii prezintă un plan corect de formă simplă. Zugrăveala interioară era veche și de factură incomparabil mai bună decât cea din afară, prefăcută mai târziu. Coloritul închis al vechii zugrăveli, care abia se deslusea din lumina stinsă ce pătrundea din afară, prin ferestruicile înguste, dădeau interiorului un nimb de vechime și religiozitate.

Din cuprinsul pisaniei aflăm că biserica a fost clădită în 1818 de «Constandin și Ion Bîrnaz». Aceștia (tată și probabil și fiul) sînt îngropați în pronaos, alături de alte trei morminte, cu mult mai vechi, ale unor oameni de seamă¹. Toate aceste morminte sînt astăzi acoperite de o pardoseală de lemn, așternută pe la 1920 în întreaga biserică.

Despre ctitorii Bîrnazi se cunosc puține lucruri. O tradiție locală spune că erau negustori bogați, strașnici vînători și duceau viață de familie retrasă. Pînă nu reparaseră paraclisul, apăreau foarte rar la biserica din sat.

După relații culese prin 1935 de la bătrînul cîntăreț al bisericii, ctitorul Constandin Bîrnaz ar fi venit din Banat, pe timpul ocupației Olteniei de către austriaci. La început a locuit la Strehaia, apoi, urcînd cursul mijlociu al Motrului, s-a stabilit la Crainici. Murind subit fostul proprietar al Crainicilor, Vintilă (1742), Stanca, soția lui, cu copilul, s-au retras în comuna vecină Bratevoești, fosta proprietate a familiei ei, vînzînd lui Bîrnaz cula și parcul pe terenul căruia se afla biserica familiei. Aceasta era tot ce mai rămăsese de la Vintilă, pentru că restul se atribuiseră anterior, la 4 iulie 1742, Mînăstirii Tismana de către Andronache, marele ban al Craiovei².

Stăpînind prin cumpărări succesive o suprafață apreciabilă de teren și îmbogățindu-se neîncetat prin comerț tot mai larg, Bîrnazii au procedat la repararea întii a culii și apoi a paraclisului. Acestuia din urmă i a venit rîndul prin 1818, după cum spune pisania, așezîndu-l pe temelia celui vechi din 1720, — fapt care rezultă din vechimea prizei mortarului acelei temelii.

Este de reținut însă că și acest paraclis din 1720 fusese așezat pe temelia altuia cu mult mai vechi³. Din nefericire, afară de temelie, nu avem altă dovadă materială a bisericilor intermediare, ca să le putem urmări evoluția.

Modificarea paraclisului de la 1818 pare a fi constat mai mult din consolidarea aceluia de la 1720, care se afla în stare de năruire. S-a intervenit mai mult la turlă, care a fost micșorată și adusă deasupra pronaosului. Ceea ce însă Bîrnazii au păstrat în bună parte, dar pe care

1. *Viața Românească*, 1945, nr. 5—6, p. 48.

2. Alexandru Ștefulescu, *Tismana*, București, 1909, p. 106.

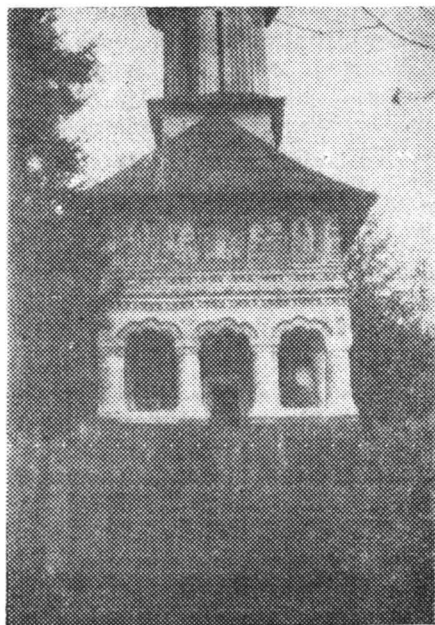
3. *Viața Românească*, op. cit.

reparația de la 1920 n-a mai păstrat-o, a fost, pe lângă stilul bunei tradiții brîncovenești, zugrăveala în stil vechi, foarte reușită, a acelei din 1720, care reprezenta o adevărată operă de artă⁴.

Reparația de la 1720 pare a fi fost cea mai serioasă dintre toate bisericile intermediare, căci înfățișarea bisericii, anterioară aceluiași an, ar fi fost asemănătoare celeia ce se vedea pe la 1935 prin comuna vecină Comănești, ridicată pe cheltuiala lui Miloș Iuzbașa și a cărei vechime depășea 300 de ani. Spre deosebire de ea însă, aceea de la Crainici, ridicată prin a doua jumătate a secolului al XV-lea, deși tot din lemn, pe fundație de piatră, ar fi fost mult mai bogat decorată în interior și exterior. Tradiția locală spune că s-ar fi folosit într-o proporție mai mare zidăria și într-o armonioasă combinație lemnul de tisă, nuc, stejar și frasin. S-ar fi putut vedea admirabile sculpturi în lemn de nuc la catapeteasmă și la ușa de la intrare.

Afirmațiile bătrînului cîntăreț asupra bisericilor intermediare ne poartă gîndul și la biserica Sfînta Sofia din Floreasca (București), cum se afla ea înainte de repararea din 1924 și care între secolele al XV-lea—al XVIII-lea se afla ca și aceea de la Crainici, pe terenurile lui Vintilă logofătul și a urmașilor lui. Comparînd aceste două biserici și ținînd seama că reparațiile succesive făcute cam pe la aceleași epoci, deducem un strîns paralelism în evoluția lor arhitecturală⁵.

Construcțiile succesive ale paraclisului de la Crainici descrise de bătrînul cîntăreț bisericesc se mai confirmă pentru ultimele și prin urmele terenului. În adevăr, în dreapta și în stînga bisericii se plantaseră, după obiceiul locului, doi brazi: unul rămas de la biserica anterioară, care cu timpul ajunsese foarte gros, dar fiind rupt de furtună s-a uscat prin 1880; celălalt, mai puțin gros, vegeta prin 1935. Acesta din urmă avea la acea dată vîrsta de aproximativ 120 ani, socotită după analiza creșterii anuale a trunchiului prin luări de cepuri cu burghiul Pressler (instrument folosit de silvicultori pentru a calcula

Biserica din Crainici refăcută pe ruinele celei vechi unde a fost îngropat Vintilă (? † 1750).

4. N. D. Spineanu, *Dicționar geografic al județului Mehedinți*, București, 1894, p. 95.

5. Vezi I. Al. F., *Note asupra bisericii Sfînta Sofia din Floreasca*, în *Glasul Bisericii*, nr. 9—10, 1963, p. 913—917.

vîrsta arborilor). Analiza creșterii anuale confirmau spusele bătrînelui cîntăreț al bisericii din localitate și stabileau pe cale științifică data plantării și implicit a tîrnosirii bisericii de la 1818. Pentru bradul rupt de furtună din dreapta bisericii, deși nu a existat puțința de a-l analiza direct, însă prin comparație — tot după afirmațiile bătrînelui cîntăreț care-l cunoscuse bine că era cu jumătate mai gros decît cel actual — ajungem la anul 1720, data cînd Vintilă († 1742) a refăcut în zid paraclisul.

Faptul acesta dă consistență știrilor din bătrîni că biserica veche fusese inițial paraclisul lui Vintilă, mort în săptămîna Paștelui din 1742. Îi cunoștea locul mormîntului din pronaos, ca și pe al fiului său «Constantin», deasupra cărora, după cum i se spusese. Stanca, bătrîna soție a lui Vintilă, le făcea pomenire.

Tot după o veche tradiție din bătrîni, se dă semnificația toponimică de «scaunul domnesc» dealului vecin, lung de 1,20 m. și lat de vreo 20 m., cu o formă curioasă dar cu minunată privesște pînă departe, folosit chiar de Tudor Vladimirescu ca punct de observație⁶. Numirea aceasta de «scaun domnesc» era foarte veche și amintea pe voievodul Radu cel Frumos care, deosebit de cula de lingă paraclis, încintat de perspectiva locului, pusese să i se construiască pe acel deal un mic și frumos foișor de vară, durat în întregime din combinația artistică a lemnului mai multor specii de arbori.

Prezența acestui domnitor aici, pe meleagurile soției, se va fi reflectat desigur nu numai într-o culă primitoare ale cărei urme se păstrează pînă la începutul acestui secol, ci și în construcția inițială a bisericii despre care ne vorbește tradiția. Că așezările de aici trebuie să fi reprezentat ceva important pentru vremea aceea, reiese și din faptul că s-au perindat prin aceste locuri și alți voievozi. În adevăr, cu cîțiva ani mai tîrziu, dănescul Laiotă Basarab, care se cam complăcea în a ocupa bunurile Drăculeștilor, este mai mult ca probabil să fi scris de aici, în a doua lui domnie, cele două scrisori către brașoveni, datate din Florești, la 15 iulie și 9 august 1477⁷. Ne îndreptățește la această deducție și faptul că terenul pe care se afla cula de la Crainici, depinzînd în timp, din punct de vedere administrativ, cînd de Ohaba, cînd de Comănești, la acea dată depindea de Florești.

O tradiție care se mai putea culege pe la începutul acestui secol deslușea că numele de Crainici era atribuit acelei comune cam tot de pe la jumătatea secolului al XV-lea și provenea din dezvoltarea așezării celor ce munceau pămînturile din împrejurimi și amintea un fiu de crai (de domn), — deștept și îndrăzneț. Tradiția aceasta a fost culeasă și de N. D. Spineanu⁸. Acel fiu de crai de care amintește prea sumar N. D. Spineanu era din străvechi Vintilă, mort pe la sfîrșitul secolului al XV-lea și îngropat la Mînăstirea Tismana, căreia i-a lăsat cea mai mare parte din averea sa.

6. N. D. Spineanu, *op. cit.*

7. I. Bogdan, *Documente și regeste*, etc. p. 208.

8. N. D. Spineanu, *op. cit.*

Documentul din 3 septembrie 1491 către Minăstirea Tismana, dat de Vlad Călugărul, amintește că atît Vintilă logofătul, cît și voievodul au stăpînit în indiviziune acele meleaguri. Toponimia și tradițiile din împrejurimi, evocînd pe acest Vintilă în fel de fel de fapte importante, îl socotesc ctitorul inițial al paraclisului de la Crainici.

Toate acestea au căpătat prin 1492 o serioasă confirmare. Fostul proprietar al Crainicilor, Gh. Dumitrescu, curățînd terenul culei de ultimele ei rămășițe, a găsit la fundația ei cîteva piese de argint și o scurtă rugăciune în slavonește, pentru ocrotirea casei. Atît monedele, cît și bucata de pergament au fost înfășurate într-un săculeț de mătase, cu sigiliul identificat ca fiind al lui Radu cel Frumos și închise ermetic într-o cutioară de ceramică.

Cula și paraclisul reprezentînd un tot în concepția timpului, data construirii lor aparține certă în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Privind retrospectiv de-a lungul a cinci secole, reparațiile succesive și mai ales cele ultime, așa cum se puteau deduce la începutul secolului nostru, cînd cula era oarecum în picioare, iar biserica încă nereparată, ambele prezentînd urme din cele vechi, avem o imagine a zbuçiumatei noastre istorii, începînd cu epoca de frămîntări pentru domnie dintre Dănești și Drăculești.

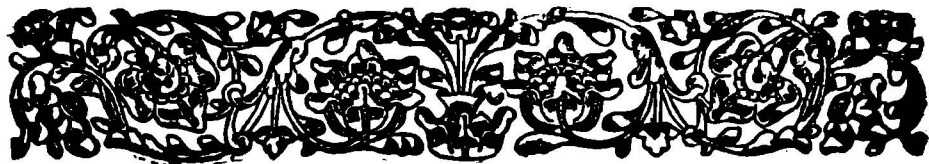
Stabilirea lui Vintilă la Crainici în 1720, după pacea de la Passarowitz (1718), cînd Austria ocupase Oltenia, a imprimat culei și bisericii, pe care le-a refăcut în acel timp, pecetea mediului social pașnic pe care-l trăia, spre deosebire de cel feudal-militar anterior.

Dacă vechile zugrăveli retușate pe ici, pe colo, la 1818 și ascunse cu desăvîrșire sub cele de la 1920, nu mai puteau reda epocile anterioare, — piesele din catapeteasmă, păstrate la reinnoirile bisericii, cunoscută la începutul secolului nostru drept podoabe ale vechii sculpturi religioase, dăltuite în lemn de nuc, făceau dovada gustului deosebit ce însuflețise artistul anonim și mai ales pe cel ce suportase cheltuielile. Din nefericire, ele n-au mai apărut la repararea bisericii de la 1920.

Evocînd paraclisul de la Crainici așa cum l-am știut, fie cît de fragmentar în suita vechilor biserici, alături de cule, aducem cu pietate o modestă contribuție la cunoașterea vechilor ctitorii voievodale, cu comorile lor de adevăruri și frumuseți ascunse de veacuri între zidurile lor.

I. AL. F.

CEL MAI VECHI MONUMENT ISTORIC BISERICESC DE PE PLAIURILE BUZĂULUI

Călătorul, venind dinspre cîmpie sau dinspre munte, cu trenul sau cu orice vehicul, poate observa, în apropiere de satul Cislău, că riul Buzău face un cot spre dreapta, ocolind muncelul Cîrnu, cu pantele sale împădurite. De pe creștetul acestuia se deschide o largă vedere panoramică, deasupra văii Buzăului, în sus pînă la înălțimile Nehoiului, iar în jos pînă la sondele de la Berca. Aici, într-o largă poiană la adăpost de vînturile aspre, este așezată biserica fostului Schiț Cîrnu, care și-a luat numele de la muncelul omonim. Frumusețile și bogățiile naturii, ce par a se fi strîns toate aici, au fost, poate, hotărîtoare în alegerea locului de așezare a acestui monument. Culmile înalte, pădurile seculare, fînețele smălțuite, pășunile întinse, livezile variate, aerul curat și apa cea bună alcătuiesc un admirabil peisaj montan, în cadrul căruia se profilează silueta bătrînului monument. Situat în imediata vecinătate a satelor Rușavăț, Tegea și Măguricea, schitul acesta este, după cum vom vedea, cel mai vechi monument istoric bisericesc de pe întinsul plaiurilor buzoiene.

Pisania gravată în piatră și hrisovul domnesc de înzestrare, — actele de întemeiere ale acestui monument — nu ni s-au păstrat. În schimb, ni s-au păstrat unele documente din care i se poate reconstitui istoria. Astfel, un document datat 13 aprilie 1649¹, al lui Gheorma, mare ban al Craiovei, cu privire la închinarea Schitului Cîrnu la Mînăstirea Căldărușani, atestă «căci fost-au domnească a doamnei Mircioaiei această mînăstire făcută de ei». Un alt document din 6 februarie 1696², al lui Constantin Brîncoveanu, privind aceeași problemă, consemnează că acest monument este ctitorie voievodală, a «Mircioaiei», adică a doamnei Chiajna³, soția lui Mircea al II-lea, zis și Ciobanul, domnul Țării Românești, între anii 1545—1554 și 1558—1559.

1. Vezi documentul nr. 1 din capitolul următor. 2. *Ibidem* nr. 3.

3. *Ibidem* nr. 1; *Ibidem* nr. 3; *Spicuitor în ogor vecin*, I, 1920, p. 150; Pr. C. Popescu; *Biserica Cîrnu*, în «Glasul adevărului», Anul I, nr. 36, 1928; I. C. Filitti,

Despre doamna Chiajna istoria noastră afirmă că ea a fost fiica lui Petru Rareș, domnul Moldovei (1527—1538 și 1541—1546). După mazierea soțului ei în anul 1554⁴, și, mai cu seamă după moartea acestuia, întâmplată în anul 1559⁵, rolul ei istoric crește necontenit. Istoria îi consemnează prezența când în țară, tutelind domnia fiului său minor Petru cel Tânăr (1559—1568)⁶, când surghiunită în Alepul Siriei⁷, când la Constantinopol, unde și moare în anul 1588⁸.

Înăsprirea jugului otoman asupra Țării Românești, orientarea activității economice și politice a țării spre Constantinopol, agravarea anarhiei feudale dintre boierimea privilegiată și puterea centrală reprezentată prin domn, ascuțirea luptei dintre diferitele fracțiuni boierești susținătoare ale unuia sau altuia dintre pretendenții la tron și nemulțumirea maselor populare față de asuprirea turcească și boierească, din veacul al XVI-lea, formează atmosfera în care doamna Chiajna a trăit și în care ea și-a înălțat ctitoria⁹.

Ce anume a determinat pe doamna Chiajna să înalțe lăcaș de închinare în aceste părți de țară ale Buzăului nu se cunoaște încă. În afară, bineînțeles, de evlavia ei, poate că interesul pentru vreuna din moșiile ce ea le avea aici să o fi îndemnat la aceasta sau poate că, în drumul ei spre Ardeal, cu care avea diferite legături¹⁰, locul acesta să fi însemnat pentru ea un plăcut popas sau poate că, în sfârșit, în vreme

Biserici și ctitori, București, 1932, p. 12; *Vizită arhierească la schitul Cîrnu*, com. Tega jud. Buzău, în «Ingerul» Anul XVIII, nr. 5—7, 1946, p. 78—79.

Cu toate că documentele nu lasă nici un fel de îndoială cu privire la faptul că Schitul Cîrnu este ctitoria doamnei Chiajna totuși, unii cercetători i-au contestat această calitate, atribuind-o soțului ei Mircea Ciobanul (C. S. Bilciurescu, *Mînăstirile și bisericile din România*, București, 1890, p. 69; B. Iorgulescu, *Dictionar geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzău*, București, 1892, p. 181—182; G. I. Lahovari, *C. I. Brătianu și Gr. Topilescu: Marele dictionar geografic al României*, vol. II, București, 1899, p. 513; N. A. Constantinescu, *Biserici și mînăstiri din județul Buzău*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, 1924, p. 188—191; *Anuarul Eparhiei Buzău*, 1935, p. 91). Dar, Mircea Ciobanul, nefiind atestat documentar, se impune concluzia că el, la fundarea monumentului în cauză, nu mai era în viață și ca atare, la acea dată, se putea vorbi numai de «Mircioaia», deci de doamna Chiajna.

Alți cercetători însă au contestat această calitate a doamnei Chiajna sub altă formă. Referindu-se la documentul lui Gheorma banul, din anul 1649, ei afirmă că această așezare monahală a fost «făcută de neamul ei», adică al doamnei Chiajna, din partea soțului ei, Mircea Ciobanul (N. Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, în «Mitropolia Olteniei», 1964, nr. 3—4, p. 300). Dar nici acest citat nu este atestat documentar. Textul corect al documentului amintit, confruntat cu cel al documentului original al lui C. Brîncoveanu, din anul 1696, atestă că «această mînăstire (este) făcută de ei», adică de doamna Chiajna și fiul său minor, Petru cel Tânăr, domnul țării.

4. *Istoria României*, vol. II, 1962, p. 796—821; *Istoria Orașului București*, vol. I, 1965, p. 98—99. 5. *Ibidem*. 6. *Ibidem*.

7. C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, București, 1941, p. 77—88. 8. *Ibidem*.

9. *Istoria României*, vol. II, 1962, p. 796—821; *Istoria orașului București*, vol. I, 1965, p. 98—99.

10. Doamna Chiajna își căsătorise pe fiul ei Petru cu Elena, fata căpitanului Nicolae Cherepovici din Sibiu, cel ce în anul 1546 venise la Iași, ca sol al voievodului Ardealului. La nunta ei cu Mircea Ciobanul (C. Gane, *op. cit.*, p. 82—83).

de restricte, monumentul de care ne ocupăm să-i fi oferit un adăpost sigur. Oricare din aceste presupuneri ar sta la temelia ctitoriei sale, cert este că doamna Chiajna a înălțat aici un trainic și armonios monument, neatins încă de vitregia celor patru veacuri și jumătate de existență.

În ceea ce privește datarea monumentului puținii lui cercetători îi pun ca dată de întemeiere anul 1536¹¹. Dar, istoricește, această dată nu poate fi acceptată, căci doamna Chiajna vine în Țara Românească abia în anul 1546¹², când se căsătorește cu Mircea Ciobanul, deci zece ani mai târziu. Și, cum documentele atestă categoric că acest monument este ctitoria «Mircioaiei», înseamnă că data lui de întemeiere trebuie căutată după anul 1559, când soțul ei — Mircea Ciobanul — moare și când deci se putea vorbi numai de ea. Mai mult, aceleași documente atestând că «această minăstire (este) făcută de ei», adică de Chiajna împreună cu fiul său Petru, înseamnă iarăși că data ei de întemeiere este cuprinsă în vremea domniei acestuia, dintre anii 1559—1568¹³. Oricum, fixarea acestei date rămîne o problemă încă deschisă.

Așa cum am văzut, după moartea lui Mircea Ciobanul, în anul 1559, rolul politic al doamnei Chiajna crescînd, iar grijile domniei și ale familiei depășind pe acelea ale administrației acestui monument, potrivit obiceiului vremii care îngăduia oricui să dispună de ctitoria sa ca de orice lucru personal, în aceleași condiții de proprietate, moștenire sau înstrăinare, ea, probabil, vinde acest schit. Cel ce îl cumpără este Lupul logofătul¹⁴. Acesta murind, — potrivit aceluiași obicei, — schitul rămîne moștenire fiului său Gheorghe logofătul din Măgureni Ialomiței¹⁵. Murind și acesta, și neavînd urmași, grijile schitului rămîn pe seama soției sale Neacșa, pînă în vremea cînd ea se recăsătorește cu Gheorma¹⁶, care era mare ban al Craiovei sub domnia lui Matei

11. C. S. Bîlculescu, *op. cit.*, p. 69; B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 181—192; G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 513; N. A. Constantinescu, *art. cit.*, p. 188—191; Pr. C. Popescu, *art. cit.* 12. C. Gane, *op. cit.*, p. 81.

13. *Vizită arhierescă la Schitul Cîrnu*, în rev. cit. p. 79.

14. Vezi documentul nr. 1 din cap. următor. 15. *Ibidem*.

16. Sub numele acesta, în trecutul nostru, au trăit două personalități istorice: Gheorma postelnicul și Gheorma banul. Cel dintîi apare în sfatul domnesc al Țării Românești, ca mare postelnic, între anii 1564—1568, din domnia lui Petru cel Tânăr — 1559—1568 (*Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Țării Românești în secolele XV—XVII*, în «Studii și materiale de istorie medie», vol. IV, 1960, p. 581; St. Andreescu, *Cîteva precizări despre ctitoriile bucureștene ale lui Ghiorma Banul*, în «Glasul Bisericii», 1964, nr. 5—6, p. 547). El moare sub domnia lui Alexandru al II-lea Mircea (1568—1577), fiind probabil implicat într-una din obișnuitele lupte politice care au dominat Țara Românească în întreg veacul al XVI-lea (Arh. St. Buc., *Minăstirile Bradu, Hanul Greci și Codreni*, pac. X, doc. 3; St. Andreescu, *art. cit.*). Cel de al doilea, sub domnia lui Matei Basarab, apare în anul 1642 mai întîi în dregătoria de clucer (Gh. D. Ceaușel, *Un hrisov de la Matei Basarab*, în «Ingerul», 1933, nr. 1, p. 18—20) și apoi din anul 1643 înainte în aceea de mare ban al Craiovei (Academia Republicii Socialiste România, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1888, *mss. 760*; Al. Ștefulescu, *Schitul Crasna*, p. 81—86; Gh. D. Ceaușel, *doc. cit. în rev. cit.*). Și acesta este ucis în revolta seimenilor din anul 1655, sub domnia lui Constantin I. Șerban (*Mag. cit.* IV, p. 338 Comp; *Letopisețele lui Miron Costin*, I, p. 327; A. D. Xenopol

Basarab¹⁷ și care a fost ucis în revolta seimenilor, din București, din anul 1655, sub Constantin I. Șerban (1654—1658)¹⁸.

Este de observat că, în decursul timpului, trecerea acestui monument pe numele mai multor creștini pune pentru el o nouă problemă și anume aceea că el a avut și alți ctitori. Așa se explică faptul că printre citorii lui, în afară de doamna Chiajna, se numără, și Matei Basarab (1632—1654) — cu unele lucrări de reparații¹⁹, precum și boierii: Lepădat, Lupu și Maria cu unele danii de pământ²⁰.

Chiar din timpul vieții lui Gheorma banul și soției sale Neața, Schitul Cîrnu încetează a mai fi o samovlastie, adică o comunitate monahală de sine stătătoare, căci la 13 aprilie 1649²¹, ei îl închină la Mînăstirea Căldărușani²², ctitorie a a lui Matei Basarab. Închinarea aceasta constituia, bănuim, nu numai un act de curtoazie din partea unui bun sfetnic, față de domnie, cum era Gheorma banul Cra-

Biserica fostului Schit Cîrnu, vedere generală

Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. VII, p. 91—97; N. Iorga, *Genealogiile Cantacuzinilor*, 1902, p. 75). 17. Vezi nota nr. 16. 18. Vezi aceeași notă.

19. C. S. Bilciurescu, *op. cit.*, p. 69; B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 181—182; G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 513; *Spicuior în ogor vecin*, I, 1920, p. 150; N. A. Constantinescu; *art. cit.* în *periodicul cit.* p. 181—192; Pr. C. Popescu, *art. cit.* în *periodicul cit.*; I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 11—12; *Anuarul Eparhiei Buzău*, 1935, p. 98—99.

20. G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 513; N. A. Constantinescu, *art. cit.* în *periodicul cit.*, p. 188—192.

21. Arh. St. Buc., *Mînăstirea Căldărușani*, pac. LXXI, doc. 1; St. D. Greceanu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, publicate de Paul St. Greceanu, vol. I, București, 1913, p. 18—19.

22. Vezi pe larg documentul citat în acest capitol: Acad. R. S. România,

iovei, ci și o serioasă contribuție materială față de noua ctitorie a lui Matei Basarab, menită să promoveze atât temeieri de ordin religios cât și de ordin național, ea avînd, inițial, destinația de mînăstire-cetate. Documentul de închinare are următorul cuprins :

«Adică eu jupan Gheorma vel ban al Craiovei dimpreună cu jupîneasă mea Neacșa dat-am de a noastră bună voie acest zăpis al nostru prin care închinăm mînăstirea noastră ce să cheamă Cărnul la sfînta Mînăstire Căldărușani cu tot al ei: odăjdii, ferecături, moșii, vii, căci fost-au domnească a doamnei Mircioaiei această mînăstire făcută de ei. Ci apoi o au cumpărat Lupul logofătul tatăl lui Gheorghe logofătul. Și tot au fost a lor pină la moartea lui și a fiului lui Gheorghe logofătul, care și acesta murind fără copii au lăsat ce au avut cum și această mînăstire pã seama jupînesei Neacșa, care (Gheorghe logofătul) ținea de nevastă dintîi pe Neacșa nevasta mea de acum. Deci noi știind această lume deșartă și temîndu-ne ca după noi să nu rămăe sfînta mînăstire pustie și fără moșii și hrană o închinăm metoh la Căldărușani.

Gheorma vel ban al Craiovei și Neacșa 13 ap. 1649».

Situația aceasta durează aproape patruzeci de ani, în care timp actul de închinare este pierdut. Profitînd de această împrejurare, Paraschiv Boleșteanul și soția sa Dumitrana își arogă drepturi asupra Schitului Cîrnu și, în anul 1686²³ îl închină la Mînăstirea Bradu²⁴ de pe valea Nișcovului, care la rîndul ei era închinată la Mînăstirea Molidvoschepatos din Pogonia Rumeliei, ctitorie a împăraților bizantini: Constantin Pogonatul și Andronic Paleologul²⁵. Actul de închinare constituind o veridică uzurpare a dreptului Mînăstirii Căldărușani asupra Schitului Cîrnu, — pentru ineditul lui, îl redăm în extenso:

«Adică eu Paraschiv log(ofăt) Bolișteanul, împreună cu jupăneasă mea Dumitrana și cu fiul meu Co(n)standin, scris-am și mărturisesc cu acest al meu zăpis ca să fie de bună credință la sfînta mînăstire Bradul ot sud Saac, unde iaste hramul sfîntului și marelui mucenic Dimitrie, izvoritorul de mir, și la mîna părintelui Iona egumenul și la alți călugări a tot soborul sfintei mînăstiri. Ca să să știe când au fost acum în zilele mării sale domnu(l) nostru Io Șarban voi(e)vod (cã) eu din bună voia mea am socotit că apropiindu-ne și noauă vreamă de slăbiciune am dat și am închinat sfînta mînăstire ce sa cheama Cărnul ot sud Saac, ca să fie metoh sfintei mînăstiri Bradul ce scrie mai sus. Care mînăstire ni se trage și noae de la strămoși, pentrucă o am dat și o am închinat cu toate moșiile ei și cu toate bucatele ei și cu tot ce iaste în biserică să fie date și închinate cum iaste mai sus zis, ca să pomenească moși(i) (și) strămoși(i) care au zidit întîi și părinți(i) noștri și (pe) noi și cine rămîne din noi și să va trage din neamul nostru și alți(i) să (se) pomenească și la sfînta mînăstire cea mare la Rumelia care iaste făcută de Pogonat împăratul, unde

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1888, ms. 760: St. D. Greceanu, *op. cit.*, 18—19; *Spicuitor în ogor vecin*, I, 1920, p. 150; I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 11—12; *Vizită arhierescă la Schitul Cîrnu*, în «Îngerul», 1937, p. 555.

23. Arh. St. Buc., *Minăstirea Căldărușani*, pac. LII, doc. 6.

24. Vezi documentul nr. 2 citat în acest capitol; *Spicuitor în ogor vecin*, I, 1920, p. 150; I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 11—12; Aurel V. Vasilescu, *Minăstirea Bradu de pe Nișcov*, Buc., 1937, p. 17; *Vizită arhierescă la Schitul Cîrnu, com. Tega, jud. Buzău*, în *rev. cit.*, p. 78—79.

25. Aurel V. Vasilescu, *op. cit.*, p. 15—16.

iaste închinată și sfînta mănăstire Bradul. Iar părintele egumen și călugări(i) care vor locui la mănăstirea Bradul să aibă a căuta și a întări această mănăstire ca să nu rămăe pomeana jos și pre care (ii) vor socoti dintru ei ca să-i puie ispravnici să ia sama a adăoga la mănăstire și, din ce-ar fi venitul mănăstiri(i) să aibă a lua părintele egumen pre an cite taleri 10 să dea la sfînta mănăstire cea mare, unde iaste Bradul închinată. Iar în urma noastră cine s-ar scula au din neamul nostru au din streini a călca și a strica această tocmeală ce am tocmit și am închinat eu, unii ca aceia să fie supt blestemul lui Dumnezeu procllet anatema și afurisit de toți sfinții părinți de la Nicheia, parte să aibă cu Iuda și cu afurisirul...²⁶, la un loc cu lemnele și pietrele să treacă, iar trupurile unora ca acelora să stea neputrezite și nedelegate în veac, pentrucă de a noastră bună voie am dat și am închinat și am întărit și zapisul cu iscăliturile și pecețiile noastre ca să crează și mărturie cine va iscăli mai jos. Și am scris eu Radu log(ofăt). Meșita (luna) ianuarie. văleat 7194 (1686).

Paraschiv log(ofăt) și Dumitrana jupâneasa».

Peste cîtva timp însă, actul de închinare găsindu-se și, probabil, și sub influența lui Alexandru vornicul²⁷, fiul lui Gheorma, egumenul de la Mănăstirea Căldărușani împreună cu alți călugări vin în anul 1696²⁸ în fața Divanului de judecată al lui C. Brîncoveanu. Acesta, constatînd vechimea și autenticitatea actului de închinare al lui Gheorma banul față de al lui Parsachiv Boleșteanu, reînchină Schitul Cîrnu la Mănăstirea Căldărușani. Reconstituind istoria Schitului Cîrnu și detaliile știrile în acest sens, cuprinsul documentului de reînchinare interesează și ca atare îl transcriem²⁹ :

«Io Co(n)standin Basarab voievod sfîntei și dumnezeestii mănăstiri ce să cheamă Căldărușani (cu) hramu(l) sf. mirotocibago (isvoritorul de mir) Dimitrie, care iaste zidită și făcută de răposatul Matei vv. și părintelui egumenului Nicodim și tuturor călugărilor cîți să află lăcuitori la sfînta mănăstire. Ca să aibă aceasta și a stăpâni mănăstirea ce să cheamă Cărnul (cu) hramul Sfîntii Arhangheli Mihail și Gavriil să fie metoh sfîntei mănăstiri Căldărușani ce scrie mai sus, cu toate odoarele și cu toate ferecăturile și cu toate moșiile și cu toate viile și morile și cu alte cu toate bucatele și cu tot venitul cîi va avea sfînta mănăstire. Pentrucă această sfîntă mănăstire Cărnul fost-au domnească mai dinainte vreme a doamnei Mircioaiei, făcută de ei, care au fost cumpărată (de) Lupu log(ofăt) tatăl lui Gheorghe log(ofăt) și tot au fost pre seama lui pînă la moartea lui, iar după moartea lui fost-au rămasă pre seama fiului său Gheorghe log(ofăt). Iar după moartea lui Gheorghe log(ofăt), feciori de trupul lui nu i-au rămas, ci au fost lăsat mult puțin ce au avut, bucate și moșii, tot, pe seama jupăneșei Neacșii, care au fost a lui jupăneasă mai denainte vreme și au fost rămas și această sfîntă mănăstire Cărnul, ce scrie mai sus, pre seama ei, cu sorisori și cu zapise făcute cu mare blestem și cu cărți domnești făcute de Gheorghe log(ofăt) la moartea lui la mîna jupăneșei Neacșa, ca ea să le moștenească și pre el să-l pomenească. După aceia jupăneasa Neacșa făcîndu-și casă Ghiorma banul și

26. Rupt. 27. I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 11—12.

28. Vezi documentul de față.

29. Arh. St. Buc., *Mănăstirea Căldărușani*, pac. LII, doc. 7.

văzind și ei această lume deșartă și petrecătoare și socotindu-se în urma lor ca să nu rămâe această sfântă mănăstire pustie, să-i piară moșiile și hrana ce are, socotit-au întru inima lor, pentru pomana și pentru sufletele lor de au fost dat și au închinat metoh mănăstirea Cârnu la această sfântă lavră Căldărușani ce scrie mai sus, să fie metoh și supt mâna ei cu toate moșiile și cu tot venitul, scriindu-se numele lor și a(le) celor răposăți boiari: Lupul log(ofăt) cu fiul său Gheorghe log(ofăt) la sfântul pomealnîc. Și tot au fost supt ascultarea mănăstirii Căldărușani și au stăpînit cu pace pînă în zilele unchiului domniei mele răposatul Șarban voievod. Iar după aceeaia necătînd egumenul și alți călugări care au fost la Căldărușani de această mănăstire Cârnu și pierzînd și zăpîsul cel de danie al Gheormii banul și al jupănesei Neacșii și neavînd nimica la mîna lor: ca să poată căuta, iar Paraschiv log(ofăt) Bolișteanul împreună cu jupăneasa Dumitrana s-au fost sculat de au fost dat și au fost închinat cu zăpîsul lor această mănăstire Cârnu la sfânta mănăstire Bradul ot sud Saac, unde iaste hramul miratocibago (izvorătorul de mir) și (l)-au fost stăpînit pînă acum. Iar cînd au fost în zilele domniei mele, părintele egumen...³⁰ împreună cu alți călugări de la sfânta mănăstire Căldărușani, găsînd zăpîsul Ghiormii banul și al jupănesei Neacșii, cel de danie și de închinăciune, cu care au fost dat această sfântă mănăstre Cârnu să fie metoh mănăstirii Căldărușani și văzînd că stăpînesc alții, nu i-a(u) suferit, ci au venit de au avut întrebăciune de față înaintea domniei mele la divan cu părintele...³¹ egumen de la mănăstirea Bradul și cu alți călugări de acolo. Scoțînd și unii și alții zăpîsele cele de danie și de închinăciune a acestei mănăstiri și văzînd domnia mea zăpîsul Ghiormii banul și al jupănesei Neacșii că iaste mai vechi și făcut pe dreptate, fiind acea mănăstire Cârnu trăgându-se după neamul lor, iar Paraschiv log(ofăt) Boleșteanul n-au avut nici o treabă cu această mănăstire. Drept aceeaia am judecat domnia mea și am dat această carte a domniei mele părintelui Nicodim egumenul ot Căldărușani și tuturor călugărilor de acolo, ca să ție și să stăpînească această mănăstire în bună pace de către egumenul ot mănăstirea Bradu și de către toți călugării de acolo (și) mai multă treabă cu mănăstirea Cârnu să nu mai aibă. Pentruca au rămas călugării de la Brad de judecată denaintea domniei mele din divan, nu (vor) avea dreptul (asupra schitului Cîrnu).

Cornea vel ban, Alexandru vel vornic, Dincu vel log(ofăt), Șarban vel vist(tiernic), Mihai Cantacuzino vel spătar, Co(n)standin vel...³², Dumitrașco vel postelnic, Neagu vel pah(arnic), Radu vel stolnic, Șarban Cantacuzino vel comis, Co(n)standin vel pitar, Toma Cantacuzino vel log(ofăt) 7204 (1696) feb. 6».

Iscălitura

Pecetea

Situația de mînăstire închinată a schitului Cîrnu, după această dată, în decursul timpului, a fost neîntreruptă. Confirmată de catagrafia din anul 1863³³, ea a durat pînă în anul 1864, cînd a avut loc istoricul act al secularizării averilor mînăstirești.

În veacurile anterioare construirii acestui monument, peisajul artistic al plaiurilor buzoiene era altul decît cel pe care îl cunoaștem noi astăzi. Partea muntoasă a Buzăului fiind o regiune a lemnului se în-

30. Loc liber.

31. *Ibidem*.

32. Rupt.

33. Arh. St. Buc., *Mînăstirea Ciolanul*, pag. 4, doc. 1.

telege că monumentele înălțate aici au fost construite din acest material. La Cîrnu însă, documentele și tradiția nu ne-au păstrat amintirea unei astfel de construcții. Și, aceasta înseamnă că monumentul de care ne ocupăm, inițial, a fost conceput și executat în zidărie de piatră și cărămidă.

Înfățișarea lui generală, cu plan trilob, cu un turn pe naos și cu pridvor deschis, amintește influența stilului arhitectonic sîrbesc, concretizat la noi prin bisericile de la Vodița și Cozia, din veacul al XIV-lea³⁴. Stilul acesta, folosit exclusiv în Țara Românească și în veacul al XVI-lea, a influențat și construcția acestui monument, în care planul este sîrbesc, iar structura și arhitectura exterioară sînt românești³⁵. Spre pildă, proporțiile lui, adaptate nevoilor și posibilităților locale, sînt mai reduse față de prototipurile amintite; plastica ornamentală, de asemenea, este și ea redusă doar la cornișa de sub streșina largă a acoperișului de șindrilă. Turnulețul de pe naos, în deplină armonie cu restul edificiului, vădește o perfectă asemănare cu cel de la Voroneț, doamna Chiajna aducînd cu ea, poate, această influență arhitectonică moldovenească. Și, în sfîrșit, pridvorul, ca element de podoabă, dar și ca element de protejare a intrării, este deschis și se sprijină pe patru stîlpi de lemn, subțiri, de factură elegantă, amintind astfel prispa caselor noastre țărănești. Demn de prețuit rămîne faptul că planul acestui monument este astăzi așa cum a fost la origine. Trăinicia materialelor de construcție, proportionalitatea părților care-l alcătuiesc și tehnica de lucru folosită l-au scutit de transformări și i-au asigurat astfel existența celor patru veacuri și jumătate.

Interiorul acestui monument respectă spațiul ritual ortodox, în sensul compartimentării lui în pronaos, naos și altar. Este de observat că spațiul acestui interior apare împărțit în încăperi aproape independente, căci pronaosul este separat de naos printr-un perete plin, prevăzut doar cu o îngustă deschidere centrală, pentru trecere dintr-o parte în alta, ca la bisericile mai vechi: la rîndul lui, naosul este separat de altar printr-o tîmplă de lemn, cu icoanele în rame admirabil sculptate. Este iarăși de observat că și arhitectura de aici se îndepărtează în mod evident de structura sîrbească. Astfel, zidurile de aici sînt drepte fără picioare verticale de zidărie, caracteristica școlii sîrbești, care susțin cupolele și fără de cele patru arcade laterale interioare, care sînt consecința lor imediată. Sistemul de boltire, aici, înfățișează o structură simplă, în care turla naosului se sprijină direct pe zidurile încăperii prin intermediul a patru pandantivi și patru arce semicirculare; cupola pronaosului, o simplă boltă în formă de copae, ascunsă sub acoperiș, se reazemă direct pe zidurile principale, fără intermediul altor elemente de arhitectură.

Dacă monumentul acesta, în ciuda anilor ce trec, stăruie încă sub aspect nepieritor, în schimb, ansamblul arhitectural din care el făcea parte s-a risipit fără urmă. Catagrafiile despre care vom aminti ne vor

34. N. Ghica Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, Buc. 1936, p. 9; Gr. Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, București, 1965, p. 83.

35. *Ibidem*.

ajuta, pe cit se poate, să-l reconstituim și, iarăși, pe cit se poate, să-i stabilim și funcția constructivă. În anul 1797³⁶, potrivit catagrafiei din acest timp existau aici: o clădire cu trei chilii și o cămară pe pivniță și cu acoperiș de șindrilă, o altă clădire cu două chilii tot cu acoperiș de șindrilă și o trapeză cu bucătăria ei. Catagrafia din anul 1823³⁷ amintește global douăsprezece chilii și trapeza, iar ca dependențe: un coșar de cai și un șopron de vite. Catagrafia din anul 1863³⁸ este mai completă și mai clară. Din ea rezultă că, din ansamblul arhitectural de la Cîrnu, în afară de biserica propriu-zisă, mai făceau parte: o clopotniță de lemn, stăreția — clădirea de administrație — cu patru încăperi, arhondaricul — casa de oaspeți — cu etaj și cu șase încăperi, trapeza — sala de mincare —, un corp de case cu patru chilii, alt corp de case cu trei chilii, iar ca dependențe: o saia de vite. Corespondența dintre acest schit și autoritățile superioare, bisericesti și laice, din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, adaugă la acest ansamblu arhitectural și o povarnă, un pătul de porumb și un hambar de bucate³⁹.

Vitregia vremurilor a impus acestui ansamblu mănăstiresc serioase intervenții sub formă de restaurări și reparații. Cea dintîi intervenție în acest sens, cunoscută nouă, este din anul 1616, după cum ne încredințează o însemnare de mină de pe un Nou Testament care a aparținut acestui schit: «7124, văleatul (de) deasupra uși bisericii Cîrnului, de la facerea lumii, (iar) de la D(o)mnul Hristos, 1616. de cînd s-au înnoit». Ce anume «s-au înnoit» atunci, adică ce anume reparații s-au făcut, nu știm. Altă intervenție tot în acest sens este aceea făcută de Matei Basarab în anul 1643⁴⁰. Dacă această intervenție a fost o restaurare sau o reparație iarăși nu știm. Știm însă că una din lucrări a fost repictarea bisericii și acest fapt este destul ca să justifice calitatea de ctitor a acestui monument, acordată lui Matei Basarab⁴¹. O altă intervenție este aceea făcută de monahii Lavrentie Cirnoanul și Naum Căldărușanul, în anul 1822⁴². Atestată documentar pe una din străni, unde se poate citi: «Făcutu-s-au aceste străni împreună cu pardoseala, la anul 1822, martie, de părintele Naum Căldărușanul», această intervenție era motivată de urmările luptelor care s-au dat aici între turci și eteriști, în timpul răscoalei lui T. Vladimirescu, din anul 1821. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după secularizarea averilor mănăstirești, administrația acestui monument rămîne în seama unui îngrijitor. În acest timp o parte din acest ansamblu mănăstiresc intră în stăpînirea ruinei. Episcopul Inochentie al Buzăului, în anul 1876⁴³, sesizînd acest lucru, raportează Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice că împrejmuirea, clopotnița și chiliile acestui monument sînt

36. Arh. St. Buc., *Minăstria Căldărușani*, pac. LII, doc. 22.

37. *Ibidem*, pac. LII, doc. 34.

38. *Ibidem*, *Minăstirea Ciolanu*, pac. IV, doc. 1.

39. *Ibidem*, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1876, *dosarul 3340*.

40. Vezi nota 19. 41. Vezi aceeași notă.

42. G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 513; N. A. Constantinescu, *art. cit. în periodicul cit.*, p. 188—191; Pr. C. Popescu, *art. cit. în periodicul cit.*

43. Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor Publice, 1876, *dos. 3340*.

serios degradate și cere să se autorizeze grabnica lor reparație. Documentația în valoare de 1.611,85 lei, trimisă cu această ocazie, este aprobată cu mici modificări, dar, practic, nu s-a realizat nimic. Căci, în anul 1878⁴⁴, decembrie 12, cu Nr. 18, îngrijitorul acestui monument, preotul Ion Vlădescu cere direct ministerului de resort lemne din pădurea Cîrnu, pentru împrejmuire, lucru ce se și aprobă cu ordinul Nr. 1304, din 21 decembrie. În anul 1879⁴⁵ el repetă cererea, pentru același lucru, care iarăși se aprobă cu ordinul Nr. 2888. În anul 1881⁴⁶ ruina își întinsese și-și adîncise stăpînirea atît de mult încît îngrijitorul amintit, raportînd că o clădire cu etaj și cu șase încăperi, altă clădire tot cu șase încăperi, trapeza, povarna, pătulul de porumb și hambarul de bucate fiind grav avariate, cere aceluiași minister să cerceteze și să avizeze care din aceste acareturi merită reparații și care nu. Ministerul ordonă prefecturii de Buzău să constate starea acestor acareturi și să raporteze în acest sens. Prefectura la rîndul său ordonă primăriei Rușavăț, în arhiva căreia se află inventariată averea acestui monument, să ia în atenție și să se ocupe de această treabă. Cu raportul nr. 692, din 20 iulie 1881⁴⁷, amintita primărie arată că imobilul de lingă stăreție, cu șase încăperi, se poate repara, cu condiția ca etajul să fie dat jos: imobilul cu cinci încăperi și cămară, alte două imobile, trapeza, pătulul de porumb și hambarul de bucate, cu nr. de inventar 93, 94, 95, 96, 97 și 98, urmează a fi vindute la licitație⁴⁸. Cu banii rezultați trebuia să se facă reparațiile necesare celorlalte imobile, fapt pentru care îngrijitorul, în anul 1883⁴⁹, întocmește devizul respectiv, în valoare de 1551 lei, semnat de Toma lemnașul și Tănase Toader, primarul comunei Rușavăț. Rezultatul nu-l cunoaștem.

Părăsit, acest monument, în anul 1927⁵⁰, este deposedat pînă și de vatra înconjurătoare, cumpărată de proprietarul C. Ionescu-Tegăneanu de la stat: acesta, în anul amintit, îi repară acoperișul. În anul 1934⁵¹, Episcopia Buzău îi aduce unele îmbunătățiri de întreținere, iar în anul 1935⁵², moșia de aici trecînd în mina altui proprietar — I. Coli-bășeanu — din București, monumentul acesta, este despoiat chiar de odorele lui sfinte și amenințat chiar în existența sa. Încercărilor impioase ale acestuia li s-au opus oameni iubitori ai comorilor noastre istorice și artistice. Abia acum, acest monument a fost salvat de la pieire, fiind împrejmuit, reparat și pus în seama unui îngrijitor⁵³.

Monumentul acesta, la origine, a avut ca decorație o pictură în tehnica frescă. Se pare că o parte din această pictură și anume de la cupola pronaosului și de la bolta Pantocratorului s-ar păstra pînă în

44. *Ibidem.* 45. *Ibidem.* 46. *Ibidem.*

47. Arh. Sfaturii Popular al comunei Rușavăț, raionul Cislău, dosarul din anul 1881. 48. *Ibidem.*

49. Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1876, dos. 3340.

50. Pr. C. Popescu, art. cit. în *periodicul cit.*

51. *Anuarul Ep. Buzău*, 1935, p. 91.

52. Informația dată de P. C. Pr. I. Dobrescu, protopopul raionului Cislău.

53. Lucrarea a fost executată din inițiativa aceluiași protopop.

zilele noastre⁵⁴. Dar, veridicitatea acestei păreri rămâne îndoielnică, ea nefiind atestată documentar și nici încadrată în stilul de epocă. În afară de aceasta. Matei Basarab, în anul 1643⁵⁵, restaurând pictura de aici, tot în tehnica frescă, va fi făcut, desigur, o lucrare totală și nicidecum una parțială. Mai mult, pictura actuală vădește categoric o altă tehnică — cea în temperă — și un alt stil — cel realist. Pictura aceasta își are începutul sau în anul 1822⁵⁶, când s-au făcut aici și alte lucrări, după cum am văzut, sau în anul 1847⁵⁷, când meșterul zugrav Gavriil Andronescu se iscălește pe ușile împărătești, sub următoarea inscripție: «Zugrăvită în vremea sfinției sale pâr(intelui) arhimandrit Meletie Căldărușanul și sfinției sale pâr(intelui) ieroschimonah Ghervasie Cîrneanul. 1847, martie». În orice caz. ea datează din prima jumătate a veacului al XIX-lea, când pictura se extinsese deja asupra exteriorului unor biserici, la cornișă și la pridvor, cum este cazul aici. În general, pictura aceasta este o lucrare mediocră, acoperită de fum și incizată cu grafite.

Spre deosebire de alte așezări minăstirești din evul nostru mediu, care se caracterizează în general printr-o evidentă acumulare de domenii feudale, Schitul Cîrnu, din acest punct de vedere, se situează pe o poziție categoric opusă. În istoria acestui schit nu sînt înregistrate nici mîle domnești, nici danii creștinești, nici cumpărări de moșii, nici deposedări forțate, nici conflicte cu țărani și nici procese funciare, cunoscute aproape tuturor minăstirilor noastre. Cele cîteva proprietăți, care i-au aparținut, au avut doar simplul rost de a-i acoperi nevoile strict necesare. În această privință, cea mai veche știre documentară există din anul 1645⁵⁸, cînd într-un hrisov se amintește de proprietatea Muscel (Țigan) din Rușavăț, pusă zălog schitului de Stroe Roșu din Cislău. Proprietatea aceasta constituia între acesta și Dragu iuzbașa, tot din Cislău, un litigiu, pentru rezolvarea căruia sînt aleși doisprezece boieri care să ia parte la jurămîntul pe care cei doi împričinați trebuia să-l presteze în fața episcopului Ștefan al Buzăului. Rezultatul nu se cunoaște. Documentele vremii în legătură cu actul închinării Schitului Cîrnu către Minăstirea Căldărușani amintesc și despre «moșii, vii și mori»⁵⁹, fără însă să arate numele, proveniența și suprafața lor. Lucrul acesta îl fac catagrafiile amintite. Cea din anul 1779⁶⁰ menționează proprietatea Cărbunești din fostul județ Prahova, vîndută chiar în acel an pe 65 taleri, Păcureții, tot din acel loc, vîndută și aceasta pe 22 taleri în același an și Tega întărită schitului de Matei Basarab⁶¹. Catagrafiile

54. C. S. Bîlculescu, *op. cit.*, p. 69; G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 513. 55. Vezi nota 19. 56. Vezi nota 42.

57. C. Săndulescu-Verna, *Zugravi din Buzău*, în «Ingerul», 1937, p. 555.

58. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XVI, București, p. 72—73.

59. Vezi documentele citate în cap. III.

60. Arh. St. Buc., *Minăstirea Căldărușani*, pac. LII, doc. 22.

61. Acad. R. S. România, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1888, ms. 760.

făcute în anul 1823, una la 25 iunie⁶² și alta la 26 septembrie⁶³, trec sub tăcere acest capitol al proprietăților. Ultima catagrafie, din anul 1863⁶⁴, menționează proprietatea Tega și precizează că avea 500 de stînjeni și că în acel timp era arendată pe cinci ani, proprietatea Cîrnu din jurul schitului în suprafață de 40 stînjeni și via din Valea Scheilor în suprafață de 5 pogoane. În sfîrșit, schitul acesta a mai posedat și alte 10 pogoane de vie în dealul din Jugurenii Buzăului⁶⁵. Proprietățile acestea erau administrate direct de egumen. Venitul lor anual, după ultima catagrafie, era de 12.417 lei, din care o parte era dată Minăstirii Căldărușani, unde acest schit era închinat, iar altă parte era folosită pentru nevoile lui interne. Beneficiul viețuitorilor care erau în număr de 15,—9 monahi și 6 frați — era de 6532 lei anual. Faptul că în casa schitului, la data facerii amintitei catagrafii, nu se afla nici un fond bănesc, egumenul neputînd justifica aceasta, presupune reaua lui administrare, lucru ce se curmă o dată cu secularizarea averilor minăstirești, din anul 1864.

În prezent, la Cîrnu, în afară de biserica propriu-zisă, nu se mai află nici un vestigiu. Cîteva icoane importante și mai multe manuscrise de asemenea importante au fost luate de Cezar Boliac, în anul 1865⁶⁶. Totuși, la biserica Tega, din apropiere, se află un clopot de o clară sonoritate și de o frumoasă armonie precum și un apreciabil număr de cărți pe care le redăm în ordinea vechimii lor:

Evangelhia, 1682; *Octoih*, Rîmnicu-Vilcea, 1708; *Triod*, București 1769; *Minei*, Rîmnicu-Vilcea, 1778. Pe această carte se află o notiță cu litere chirilice, datată 17 martie 1871 și semnată de preotul Ion Vlădescu, îngrijitorul acestui schit, din care se desprinde unul din aspectele sistemului de acaparare folosit de arendași. Cităm: «Aici, am servit la biserica numită Cîrnu șase ani, la care am ținut toate cheltuielile cu de la mine atît cît am plătit și la dascăli tot de la mine și multe am pătimit de la arendași pînă cînd am rămas numai cu curtea bisericii. 1871, martie 17, Pr. Ion Vlădescu».

Chiriadromion, București, 1801; *Minei* octombrie, Buda, 1804. Într-o însemnare de mină, tot cu litere chirilice, de pe această carte, un egumen de aici își descoperă numele cînd scrie: «Aceste cărți cu viețile sfinților s-au cumpărat de părintele Ghervasie egumen pe seama schitului Cîrnu și nimenea să nu aibă voie a-l înstrăina de la acest schit, 1830, octombrie 3».

Cele 2 *Mineie*, Buda, 1805. Pe cel de pe luna ianuarie, preotul Stanciu își notează unul din necazurile familiale, moartea soției sale, astfel: «Să (se) știe de cînd au murit Maria presvitera a pop(ii) Stanciului ce au servit la sfînta biserică a dumnealor boierilor...⁶⁷ și era domn în

62. Arh. St. Buc. *Minăstirea Căldărușani*, pac. LII, doc. 34.

63. *Ibidem*, pac. LII, doc. 35.

64. *Ibidem*, *Minăstirea Ciolanu*, pac. IV, doc. 1.

65. Acad. R. S. România, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1888, ms. 760.

66. G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 513.

67. Sters.

Scaunul Bucureștilor Io Ioan Gheorghe Caragea voi(e)vod și mitropolit era prea sfințitul părintele nostru Nectarie și era curgerea anilor la leat 1813 martie 2, într-o sfântă duminică spre luni, și cine va citi mă va pomeni. Pop(a) Stanciu». Pe cel de pe luna septembrie, tot el notează alt necaz familial, de aceeași natură, moartea unei fiice: «Însemnare ca să (se) știe că în luna lui ghenarie au murit o fată a pop(ii) Stanciului ce o chema Nastasia și era de doisprezece ani, știindu-se moartea de vărsat. Leat 1815, ghenarie 18, pop(a) Stanciu». Și, în sfârșit, pe cel de pe luna august, un creștin, dornic de mîntuire, își notează starea sa sufletească în această însemnare de mină: «Am citit pă această carte și am scris ca să se ție minte de cînd am șezut și eu în Schitul Cîrnu, anul 1845, cînd am venit de la Sfintul Munte și voiam ca să găsec un popă să-mi fie spre a mea mîntuire și umblind prin toate schiturile ca să văz n-am dobîndit nici un folos și pentru aceasta mă rog: oricine să va întîmpla de va ceti va și pomeni pre robu(l) lui Dumenzu Delcea scriitor, iulie 20».

Minei, septembrie, 1807; *Octoih*, Rîmnicu-Vilcea, 1811, cu următoarea însemnare care îi atestă destinația: «S-au dat la schitu(l) Cîrnu de Lavrenție, duhovnic(ul) mănăstirii. 1826. iulie 30».

Chiriacodromion, Mînăstirea Neamț, 1811. O însemnare de pe această carte vădește interesul unor călători pentru monumentele noastre istorice și în același timp ospitalitatea de care ele au dat dovadă întotdeauna: «La leat 1855, ianuarie în 30, în ziua înălțatului ierarh Grigorie cuvîntătorul de Dumnezeu, s-au întîmplat a fi musafir la acest sfânt schit Cîrnu și m-am zăbovit vreo patru zile pentru frumusețea lui, pentru osteneală și pentru vreme, de aceea am însemnat ca să să știe, că cine știe, mai am zile a mai musafiri și altă dată sau nu». Iscălitură indescifrabilă.

Cele 12 *Mineie*, Rîmnicu-Vilcea, 1813. Cel de pe luna aprilie își descoperă proveniența și în același timp destinația din următoarea însemnare: «Această carte este a părintelui Ghelasie zugravul ieromonah și s-au cumpărat de părintele Ghervasie pă seama schitului Cîrnu și nimeni să nu aibă voie a-l înstrăina până ce va rămâne o hirtie, 1830, sept. 21».

Scara prea cuviosului părintelui nostru Ioan (Scărarul), Mînăstirea Neamț, 1814. Însemnarea de pe această carte atestă circulația cărții bisericești: «Acest sfânt Ioan ce să numește Scărarul este al părintelui Paisie Croitoru de la (schitul) Găvana, cumpărat din Mînăstirea Neamțului, la văleatul ce (se) arată mai sus».

Noul Testament, Petersburg. 1826. Pe această carte se află mai multe însemnări de mină. Una atestă circulația cărții bisericești, cînd se scrie că: «Acest Nou Testament este al monahului Gavriil din sfînta mănăstire Căldărușani și am scris eu la anul 1819, în iunie 19». Alta surprinde manifestări ale naturii, cînd: «La anul 1820, în zioa de Crăciun au fost foarte cald că abia puteai răbda la soare și eram la Cîrnu cu părinții noștri». Alta amintește schimbul de vizite dintre monahii diferitelor schituri și mînăstiri, pentru cunoașterea reciprocă și pentru cer-

cetare frățescă, după cum se poate citi: «La anul 1821, în ziua de Paști am scris și era părintele...⁶⁸ foarte bolnav și nu mai trăgea nădejde (de sănătate) și eram aici la schitul Cîrnu, la anul mai sus zis. Nicodim ot (schitul) Trăistieni». Și, în sfârșit, ultima consemnează o reparație a bisericii, din anul 1616⁶⁹.

Psaltirea, București, 1826. Aici un preot notează: «Să să știe de când m-am hirotonisit ipodiacon și diacon la leat 1842, noiembr(ie) 8 și preot (la) 9 ale ace(le)iași luni de Kesarie episcopu(l) în sfânta și dumnezeiasca minăstire la Berca, care este (are) hramul Sfinților Voivozi (și) care este metocul sfintei episcopii (a) Buzău(lui). Aftănase preot, 1842, noiemb(rie) 8».

Cazania, Buzău, 1834; *Penticostar*, Mănăstirea Neamț, 1834; *Ceaslov*, Brașov, 1835; *Cuvinte la Apostolii luminilor*, Buzău, 1835; *Evanghelia*, Buzău, 1837; *Octoih*, Buzău, 1839; *Panihidă*, Buzău, 1839, cu următoarea însemnare: «Această Panihidă este dată de părintele Ghervasie la biserica satului Tega, unde se află preot Tănase și paracliser Dimitrie sin Dumitru».

Molitvenic fără început; *Psaltire* fără început. Această carte păstrează o însemnare cu caracter istoric: «Să să știe de când au sosit muscalii în Țara Rumânească de au lovit zavera (i)eșind din domnie Grigorie Ghica voi(e)vod, domn pământean (și) fugind au sosit aici în Ploiești la mai în 2, (1)828. Am însemnat ca să să știe». Indescifrabil.

Importanța acestui monument se poate urmări mai întâi pe plan religios. Din acest punct de vedere, evlavia ctitorilor a fost veșnică în acest admirabil vestigiu al credinței noastre strămoșești, care este cel mai vechi monument istoric bisericesc de pe întinsul plaiurilor buzoiene. Importanța acestui monument pe plan religios crește însă și prin faptul că el îmbogățește istoria noastră bisericească cu știri directe și precise despre modul de viață de aici. Acest mod de viață, cu rugăciune și muncă în comun, este atestat de marele Paisie Velicovschi, care a ostenit cîțva timp și în acest schit. Tipicul schitului, spun însemnările acestuia prin pana biografului său, protoiereul Serghie Cetvaricov «era cel păzit în schiturile Sf. Munte Athos: duminica și sărbătorile frații se adunau împreună la slujba bisericească. După sfârșitul Liturghiei ospătau împreună și după Vecernie își petreceau vremea în sfătuirii duhovnicești, iar după aceea se imprăștiau pe la chiliile lor, unde fiecare își săvârșea pravila deosebi»⁷⁰.

În afară de viața obștească păzită în acest schit, nu departe de el, în munte, a existat și un început de viață pustnicească. Este cazul bătrînului Onufrie, care mai întâi a pustnicit prin munții Rusiei, apoi prin aceia ai Ungrovlahiei, pînă cînd a ajuns să se stabilească aici. Drumul pînă la chilia lui trecea prin minunate singurătăți sălbatice. Chilia lui era așezată pe sprînceana unui munte, de unde se deschidea o încîntătoare

68. Indescifrabil. 69. Vezi, cap. IV.

70. Serghie Cetvericov, *Viața sfîntului părinte Paisie Velicovschi, starețul Mănăstirii Neamț*, 1932, p. 195—203.

privește asupra văilor și vilcelor înconjurătoare, acoperite de păduri neștrăbătute. Mai jos de chilie era un izvorăș limpede, către care bătrînul Onufrie cobora pe niște trepte făcute de el, ca să ia apă. Ocupația lui de seamă aici era rugăciunea, citirea din sfintele cărți și cîntările de psalmi. Pe deasupra, el mai poseda și un minunat dar de a sfătui și povesti. În munca obișnuită, el se ocupa cu rucodelia, adică cu meșteșugul de a lucra din lemn: linguri, păhăruțe, talere și cutioare. Anotimpul de vară și-l mai petrecea și cu pregătirea proviziilor de iarnă, deoarece în curs de aproape opt luni nu-și mai putea părăsi sihăstria.

Un motiv de natură să caracterizeze importanța religioasă a acestui monument este și faptul că aici a viețuit cîțva timp Paisie Velicicovschi, starețul Mînăstirii Neamț. Originar din Poltava Ucrainei, în vîrstă numai de douăzeci de ani, el trece în Țara Românească la Schitul Dălhăuți-Focșani, apoi la Schitul Trăistiani din Tîmboești Rîmnicului Sărat și, în sfîrșit, la Schitul Cîrnu din munții Buzăului. Venirea lui la Schitul Cîrnu, în primul rînd, era motivată de legăturile duhovnicești dintre aceste schituri, concretizate prin vizite reciproce între monahi. În această privință este caracteristică vizita bătrînului pustnic Onufrie de la Cîrnu la Trăistiani, unde se găsea și tînărul Platon Velicicovschi. Vorbînd fraților de la acest schit despre traiul său în munți, despre frumusețea locurilor, despre aerul curat și despre apa cea bună, inima lui Platon Velicicovschi se aprinse de dorința de a viețui și el acolo. Venirea acestuia la Schitul Cîrnu, în al doilea rînd are însă ca temei și un motiv mai serios și anume teama de a nu fi preoțit înainte de vîrsta canonică. Înfățișarea, inteligența și credința lui, atrăgînd în mod deosebit atenția bătrînului stareț Vasile de la Schitul Poiana Mărului, care venind să cerceteze frățimea de aici, îi mărturisii dorința sa de a-l preoți. Prevenit însă de monahul Dosoftei, din Schitul Dălhăuți, tînărul Platon Velicicovschi nu numai că evită vizita hotărîtă la Poiana Mărului, dar și părăsește schitul Trăistieni, plecînd la Schitul Cîrnu. Care din aceste motive ar fi adevărate, nu mai știm. Știm însă că în toamna anului 1744⁷¹ el pleacă la Cîrnu, însoțit de un neîntrecut povățuitor, ieromonahul Alexa, care era un bărbat blînd, smerit și iubitor de frați, avînd darul de a mîngîia cu cuvintele sale pînă și inima cea mai înstrînată. Străbătînd munți înalți, păduri mari și văi adînci, după trei zile, ajunge la Schitul Cîrnu. Aici, mai întii, se închină în biserică, apoi este ospătat și, în sfîrșit, repartizat la o chilie. El își petrecea timpul în rugăciune, în citirea de cărți sfinte, în tilcuirea celor citite, în nevoințe sufletești, în sfătuirii duhovnicești și în vizite făcute fraților din schit. Mai mult, primăvara își amenajă o grădiniță, în care semănă fasole din care adună o ladă, bob care fu mîncat de șoareci și ceapă care nu se făcu. Între timp se ocupa și cu rucodelia, făcînd diferite obiecte de lemn de tei, dar neavînd omul care să-l îndemne la aceasta, o părăsi.

Dacă este adevărat faptul că curentul paisian este opera lui Paisie Velicicovschi, apoi tot atît de adevărat este și faptul că acest curent a

71. *Ibidem.*

răsărit și s-a conturat în inima și mintea acestuia sub influența imbu-nătățiților nevoitori din Schitul Cîrnu. De la aceștia a învățat el să devină aspru cu sine și să-și cerceteze zilnic conștiința, de la aceștia a învățat el să tinjească pentru păcate și să pună început îndreptării sale, de la aceștia a învățat el să se aprindă de dorința pentru viața curată și să adîncească mult calea monahicească. Toate acestea îi conferă Schi-tului Cîrnu meritul de a fi adăpostit pe cea mai reprezentativă figură creștină ortodoxă a veacului al XVIII-lea și dreptul de a fi promotorul unui suflu de viață nouă în monahism — curentul paisian.

Aici, în Schitul Cîrnu, s-a scris nu numai un moment din viața acestei marcate personalități religioase, ci și un capitol de istorie bise-ricască ortodoxă universală.

Importanța acestui monument se poate urmări și pe plan istoric. Fiind ctitoria voievodală a doamnei Chiajna, monumentul acesta, încă în ființă, ascunde între zidurile lui nu numai un aspect din viața acestei familii domnitoare, ci chiar și un aspect al istoriei noastre naționale din jumătatea veacului al XVI-lea.

Deși ferit de căile cu frecvent acces de circulație, totuși, în decursul timpului, monumentul acesta a fost și martor al unor importante eve-nimente istorice, cum este acela al luptelor purtate aici între turci și eteriști, în anul 1821.

Schiul Cîrnu, monument de interes religios și istoric, este și astăzi vrednic de prețuirea și admirația oamenilor și rămîne peste veacuri do-vada unui mare avînt creator al poporului nostru.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

D O C U M E N T A R E

NOI DOCUMENTE DE CULTURA ROMANEASCĂ VECHĂ

Culegem aici o seamă de documente necunoscute care aduc înainte aspecte noi din trecutul poporului nostru. De asemenea, se adaugă interpretări noi la informații cunoscute dar neluate în seamă și unele contribuții bibliografice. Toate se referă la cultura românească veche a cărei înțelegere este astăzi înlesnită prin tablourile incidentale pe care le dăm.

I. LA CE BISERICA SE PASTRA SIGILUL ORAȘULUI TIRGOVIȘTE

Cu alt prilej, am atras atenția că sfatul orășenesc împrumută iconografia hramului bisericii țirgoveților drept emblemă pentru sigiliul său¹. În consecință, această emblemă devine și simbolul autonomiei orașului respectiv. Pentru sigiliul orașului Tîrgoviște, căruia i s-a atribuit un imposibil hram de biserică catolică, — deoarece are ca imagine Maica Domnului cu Pruncul, pentru care nu corespundea nici o altă biserică din Tîrgoviște², — am inclinat a admite hramul bisericii zisă «judeciasa», Biserica Albă sau din Sîrbi, presupusă ctitorie a lui Radu cel Mare³.

Se pare totuși că Biserica Sfînta Paraschiva a avut acest rol⁴. Îmi întemeiez afirmația pe faptul că, la 24 decembrie 1649, pe zăpăsul prin care Ana, fata Simei — nepoata Spinciului celui mare din Tîrgoviște — vinde o vie lui Nedelco paharnic; între martori este și «părintele Irimia ot S-ta Petca», lîngă a cărui semnătură este pus sigiliul Tîrgoviștei, cu imaginea cunoscută⁵. Județul lipsește dintre martori, dar trebuie să presupunem că vor fi fost unii pîrgari, fără să o spună, între

1. A. Sacerdoțeanu, *Condițiile în care a apărut sigiliul orașului București*, «Glasul Bisericii», XXI, (1962), p. 1097—1100.

2. Em. Virtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*. Documente privind istoria României. Introducere II, București, 1956, p. 493—494.

3. A. Sacerdoțeanu, *Sfatul domnesc și sigiliile din timpul domniei lui Neagoe Basarab*, «Romanoslavica», X (1964), p. 454, 457—459.

4. V. Brătulescu, *Inscripții de curînd descoperite*, «Bul. Com. Mon. Ist.», XXXIII (1940), p. 5, arată de ctitor la 1517 pe Manea clucer și pe jupîneașă Vîlaia.

5. Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, LV, p. 1, 2.

care sigur era și popa Irimia. Este de presupus că, folosind sigiliul orașului, popa Irimia era și păstrătorul lui, adică acesta se păstra la biserica Sfânta Vineri în care slujea el. Deoarece actul nu era dat în calitate oficială, nu se face mențiune în act, dar prezența sigiliului dându-i destulă autoritate.

În emblemă nu figurează însă Sfânta Paraschiva, cum ar fi normal. Explicația nu poate fi decât aceea pe care am dat-o în alt loc, anume provine de la o biserică al cărei hram a fost schimbat, adică de la aceea care a devenit mitropolie⁶. Zapisul adus acum în discuție completează explicația noastră, în sensul că bisericii vechi dându-i-se altă funcție, Țirgoveții s-au mutat la aceea care întâmplător se zidise tocmai atunci, sau pe care Manea clucerul o va fi ridicat poate în acest scop. În tot cazul, sigiliul orașului Țirgoviște este anterior fixării hramului bisericii Sfânta Paraschiva. Când și aceasta va deveni ctitorie domnească, orașenii vor păstra sigiliul la Biserica Albă, zisă «judiciasa», fiindcă aici au continuat să depună jurământul județul cu cei 12 Țirgari.

II. UN DASCĂL DE ÎNVĂȚĂMÎNT SUPERIOR LA RÎMNICU-VÎLCII, ÎN 1626

În lucrări de migăloasă cercetare, regretatul prieten Victor Papacostea a putut preciza modul de învățămînt superior în Țara Românească, în timpul domniei lui Matei Basarab, — și anume între 1640—1655 — unul de limbă slavă⁷ și altul — pe la 1650—1655 — de limbă greacă și latină, cu ajutorul lui Pantelimon Ligaridis și Ignatie Petrițis, amîndouă la Țirgoviște⁸. Meritul incontestabil al lui Papacostea este de a fi demonstrat caracterul de academie sau învățămînt superior al acestor școli, care se dovedesc ilustre.

Un învățămînt de acest caracter, poate nu organizat în *scholae*, trebuie să fi fost mai răspîndit și mai vechi decît datele confirmate de documentele cunoscute pînă acum. Altfel, ne este imposibil să vedem unde și cum s-au format tineri cărturari care vor sprijini cultura românească, deopotrivă cu cea slavă și greacă, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, apogeul atîngîndu-l în apariția *Bibliei* lui Șerban Cantacuzino. A presupune că aceasta a avut loc numai în afara hotarelor țării, nu este suficient. În țară, existau atît posibilitățile de susținere a unui astfel de fenomen cultural, cît și condițiile de largă receptivitate, care se îndrepta cu pași rezezi către limba poporului. Cultura care caracterizează epoca zisă brîncovenească n-a putut răsări dintr-o dată. Trebuie deci căutate originile ei interne mai vechi și în primul rînd învățămîntul.

Pentru aceste puncte mai depărtate aduc aici numele unui «dascăl» care apare ca martor într-un zapis scris în Rîmnîc, la 16 martie 1626: «Matei clucerul dascalul», cum este notat în text, sau Ματθαῖος κλουτζια

6. A. Sacerdoteanu, *Sfatul domnesc*, doc. cit.

7. Victor Papacostea, *O școală de limbă și cultură slavonă la Țirgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab*, «Romanoslavica» V (1962), p. 183—194.

8. Idem, *Origipile învățămîntului superior în Țara Românească*, «Studii», XIV (1961) nr. 5. p. 1139—1164.

cum semnează propriu⁹. Avînd calitatea de clucer, Matei dascălul are o poziție deosebită de a grămăticilor sau dascălilor de biserică, cum sînt înclinați unii a crede. El era profesor.

La Rimnic era un mediu favorabil unui astfel de învățămînt, deoarece în apropiere, la Bistrița și la Govora, erau atunci focare de înaltă cultură. În acestea se vor forma cărturari, care au ilustrat cultura română în timpul lui Șerban Contacuzino și Constantin Brîncoveanu.

III. FRĂȚIA ȘI VÎNZAREA MOȘIILOR LA 1634

Se crede de obicei că una din formele pătrunderii unui străin într-o obște este și «frăția», care se prezintă în diferite forme și socotită totdeauna valabilă. Iată însă un caz soluționat negativ de către Matei Basarab.

Chisar paharnicul Rudeanul a vîndut lui Micul o vie în Copăcel, cu 10 ughi. Andrei Rudeanul, nepotul său, în baza dreptului de preemțiune, revendică și obține via, lepădînd banii. Aceasta era norma generală. Ce aduce nou porunca de față este afirmația că Micul, un oarecare sătean de condiție liberă, nu are voie să intre în moșiile boierești «neîntrebat, că nu se dau moșiile pentru frăție». Iată dar o procedură nouă, care are de scop să oprească fărîmițarea și înstrăinarea moșiilor boierești. Fenomenul social-economic apăruse însă și nu va mai putea fi oprit să se dezvolte. Este un aspect al descompunerii domeniului feudal, care trebuie studiat.

1634 (7142) mai 13. Matei Basarab voievod poruncește lui Andrei al 2-lea sluger să ție via Micului din Copăcel, rău cumpărată cu 10 ughi de la Chisar paharnic, că nu se dau moșiile pentru frăție.

«† Mlstieiu bjeiu Ion Matei Basarab voevoda i gsdnu, Davat gsdva mi sîi povelénii gsdvmii bvlérin gsdvmi Andrei 2 sluj, ca să fie volnicu cu această carte a domnii mele, de să ție via Micului den Copăcel, care vie au fost dat Chisar pah, Rudeanul Micului pentru ughi 10. Așijderea și tu Micule, în vreme ce vei vedea această carte a domnii mele iar tu să cauț să-ț iai bani ughi 10, ce ai fost datu lu Chisar pah. pre acea vie, pentru că n-ai avut tu treabă a întrarea în moșiile boerești neîntrebat, ca nu se dau moșiile pentru frăție.

Și au venit Chisar pah. cu Andrei sluj. de au măturisit cum n-au luat acei ughi 10 pre moșie ce i-au louat imprumutu. Deri domnia mea am dat lui Andrei sluj. că să-i lapede banii și să ție via, că iaste el mai volnic cu acea moșie că iaste a lui. Și încă n-au fost nici cu știrea lui și să-l oprească de la vie pre Micul mai mult treabă să n-aibă, că așa am dat învățătura domnii mele. Inaco dat nêst po reci gsdv mi-L is sama reci gsdvmi. Pis mai vit 7142.

† Io Matei voevoda (L. S.) mlstiiu bjiu gsdnu».

Arhivele Statului București, Episcopia Rimnicului, IIX/15. Sigiliul mic octogonal rău imprimat în chinovar.

9. A. Sacerdoșeanu, *Moara din Rimnic a minăstirii Govora*, «Mitropolia Olteniei», XV (1963), nr. 5—6, p. 380, unde se publică zăpisiul întreg; să se rectifice că la martor, după Brezoi continuă «i Radul log. ...».

IV. O RĂZBUNARE DOMNEASCĂ (1639)

La 20 februarie 1622, Ștefan Tomșa domnul Moldovei dăruiește lui Ionașco Cehan vornic de gloată, pentru slujbă dreaptă și credincioasă «nouă și țării noastre», satul Voloșenii în ținutul Fălciu, ascultător de ocolul Stănileștilor «care sat a fost al nostru drept domnesc» și pentru care ne-a dat sase cai buni și două sute ughi în trebuința domniei mele și a țării», dindu-i-l să-i fie «uric și ocină cu tot venitul, lui și copiilor lui». Deci, în realitate, a fost cumpărat.

Domnul roagă pe urmași să nu strice «dania și miluirea și întărirea» făcută, punînd și blestem¹⁰. Cu toate acestea, Vasile Lupu, la 1 noiembrie 1639, dă satul Stănilești de la Fălciu, pe apa Prutului, lui Racoviță Cehan al doilea logofăt, arătînd totodată cum satul a fost dăruit de Ștefan Tomșa lui Ionașco Cehan, unchiul lui Racoviță Cehan, căruia i l-a făgăduit la moartea sa. Dar, după moartea lui Cehan vornicul, «domnia mea am luat acel sat ca să fie iarăși domnesc, cum a fost și mai înainte vreme» și-l dă acum nepotului («am dat și am miluit»), să-i fie lui «dreaptă ocină și danie și miluire și uric și întărire, cu tot venitul, neclintit niciodată în veci»¹¹.

Așa cum se prezintă cazul, nu-i găsim justificare, mai ales că nepotul se bucură de mila voievodului. Dacă însă ținem seama de antecedentele lui Ionașco, atunci putem găsi o explicație: răzbușarea lui Vasile Lupu. În timpul lui Moise Moghilă (1633—1634), Ionașco, împreună cu alții, fusese trimis, în taină, să prindă pe Vasile Lupu vornicul și să-l omoare, fapt ce nu a izbutit¹². Ajungînd domn acest Vasile Lupu vornicul, nu putea să-i ia moșiile pentru hiclele, pentru că în momentul acela el nu era domn, ci el însuși hiclean. Dar, fiindcă Ionașco nu avea urmași, domnul a aplicat principiul desherenței și a luat asupra domniei domeniile care au fost cîndva ale domniei, căci Ștefan Tomșa îl dăduse lui și copiilor lui.

Deci, e vorba de un beneficiu. Acesta însă se întoarce la neam, dar Vasile Vodă, deși spune să fie neclintit în veci, totuși nu mai amintește de urmași.

Se pune întrebarea: în ce măsură și în ce condiții putea fi reconstituit domeniul domnesc? Cazul de față arată numai o reutilizare a lui.

V. O INSEMNARE DIN 1759 DESPRE CIRCULAȚIA MANUSCRISELOR

Această însemnare se află pe o Liturghie, manuscris excepțional caligrafiat și ornamentat; am rătăcit numele posesorului care mi-a comunicat-o. O publicăm totuși pentru interesul ei istoric:

«Această sfîntă carte Liturghie, ce iaste și grecêste și rumânește, scrisă iaste dă sfinția sa părintele chiru Climent ieromonah Grădișteanu, unchiu mieu, care

10. *Documente privind istoria României, Țara Românească, veacul XVII*, vol. 4, p. 103—104 (nr. 145).

11. Emil Vîrtosu, *Sigilii domnești rare din veacul al XVII-lea*, Anal. Acad. Rom. Mem. Sect. ist. t. XXV, București, 1942, p. 9—10 (extras).

12. M. Racoviță-Cehan, *Familia Racoviță-Cehan. Genealogie și istoric*, Întregiri, București 1942, p. 16.

au luat sfântu cin al călugării în sfânta Mănăstire Hurezi, iar din tâmplarea vremilor cu despărțirea Oltului au rămas la Mănăstirea Cotroceni unde osăle sfinției sale să odihnescu; iar această carte când am fost eu la București cu slujba epitropiei și o am găsit la un popă Cozma de la acea mănăstire Cotroceni și o am cumpărat în taleri 8 și o am luat pentru evlavia starețului meu. Și am scris cu mâna mea Dionisie arhimandrit, igumen Hurez. Și o am dat sfintei Mănăstiri Hurez, mai 12, 7249.

Și eu o am dăruit-o sfintei Mănăstiri Hurez ca să se afle la vivliothichie, când va vini arhieriei la sfânta mănăstire să slujească sfânta liturghie pă dînsa și să pomenească numele sfinției sale părintelui Climent, unchiul meu, și al meu; iar să nu fie slobozi cineva a o înstrăina de la această mănăstire, că oricarei va îndrăzni a face una ca aceasta, sfinții împărați Costandin i Elena și acești trii sfinți ierarhi carei au așăzat aceste sfinte liturghii (să-i fie protivnici),

Aprilie 10, 7267.

Dionisie arhimandrit igumen Hurez Bălăcescu».

VI. CITEVA BROȘURI RARE

În biblioteca mea se găsesc mai multe broșuri pe care le consider rare și care prezintă un interes istoric. Pe lângă descrierea bibliografică, dăm și conținutul lor pe scurt :

1. «*Cuvîntu academicu* pronunțatu de A. Treb. Laurianu. Profesor de filosofie în Colegiul Național din București, cu prilejul essamenului publicu și al împărțirii premiilor în 1-ia iulie 1845.

15 p. (205×136 mm.). Broșat cu hîrtie albastră simplă. La sfîrșit, se adaugă două foi, cu următoarea «*Înștiințare*» :

«Profesorul de filosofie din Colegiul Național din București A. Treb. Laurianu lucrîndu-și cursul său de filosofie după desvoltările cele mai de curîndu date acestei științe de învățații Europei cultivate, se grăbește să-l dea la tipariu. Însă, după sfatul mai multor bărbați cu esperiență în ținutul literaturii, socotește de cuviință a face mai înainte cunoscutu pe Publicul Romănescu cel doritoriu de a intra pe drumul cel mai ușor într-această știință, cu operele obicinuite la alte nații și recunoscute de respunzătoare scopului lor. Așa dară pune acumu de o dată saptu tipariu următoarele opere traduse în limba Romănească:

«1-*iu*. Manualul de filosofie al lui A. Delavigne, lucratu după Programa Universității Parisiane din 1840.

«2-*lea*. Propedeutica filosofică a lui Ios. Beck.

«3-*lea*. Istoria filosofiei a lui Ioan Lichtenfels.

«4-*lea*. Sistema de filosofie a lui W. T. Krug.

«Traducătorul s-a silitu să întrebuițeze o limbă citu mai curată Romănească, citu mai corespunzătoare testului original și mai statornică în privința terminilor științifici. Formatul și tipariul va fi acela care se întrebuițează pentru Magazinul Istoricu. Operele vor eși în volumini de cite 12 pînă la 15 coale. Prețul se va socoti după coală, așa ca nici acesta să nu easă mai scumpu de citu al numitului Magazin, adecă pînă la un sfaști pe 4 coale, hotărîtu însă se va insemana la eșitul fiecărui volumu, și se va plăti numai la priimirea volumului.

«Pronumerăția se face :

«În România, în București la tipografia Colegiului, în librăriile DD. Valbaum, Romanov și Visarion Rus, la Craiova la D. inspector și profesor I. Maiorescu, pe la județe la DD. profesori.

«În Moldavia, în Iași la Cantora Foaiei Sătești, la Redacția Albinei Românești, în librăria D. Nica, pe la județe la DD. profesori.

«În Transilvania, în Brașov la Redacția Gazetei de Transilvania, în librăria D. Nemet, în Sibiu la D. prof. Maniu, în Blaj la D. canonic Țipariu, prin scaune și comitate la colecții Gaz. de Transilvania.

În Ungaria, în Oradia mare la Secretariatul consistorial, în Arad la D. prof. Gavra, în Temișoara la D. paroh și ass. cons. Petrovici, în Lugoj la D. prof. Ventila, la Biserica albă la D. dir. Loga, în Maramurăș în Iod la D. protopop Man».

Urmează formularul listei cu două rubrici: «Numărul esemplare» și «Numele și locuința Prenumeranților».

Pe exemplarul meu nu s-a făcut nici o înscrisoare.

2. Acte politice din 22 aprilie 1851 cuprinzătoare de firmanuri împărătești, scrisoare vizibială, comunicația comisarilor împărătești și ofisurile domnești. Iași, Tipografia Buciumului romanu. 1851.

27 p. (230×145 mm.). În limba română și franceză.

Cuprinde o informare despre sosirea la Iași a muhardarului Mehmed Efendi la 22 aprilie, citirea solemnă a firmanului sultanului Abdul Megid la 22 aprilie și bucuria moldovenilor pentru înlesnirile acordate. Apoi ofisul domnesc către Sfatul Administrativ din 23 aprilie 1851, traducerea firmanului din gemasi-el-avel anul 1267 și a scrisorii viziriale din 1 rebi-ul-ahir 1267 (22 ianuarie 1851) și altele pentru punerea lor în aplicare. La sfârșit, ofisul domnesc către fiecare administrator de ținut, în care se lămurește «giurnalul Sfatului vostru administrativ extraordinar din 23 a curgătoarei sub no. 1092, atingător de regularea relațiilor dintre proprietarii de moșii și setenii lucrători de pământ».

3. Tipografia Episcopiei Rîmnîcului a fost repusă în funcțiune de episcopul Calinic. În tiparnița ei a apărut și o rară foaie volantă, din care extragem câteva pasaje interesante ca limbă și idei noi. Este vorba de :

Jurământul pentru cel ce se hirotonisește preot.

8 p. (165×105 mm.). Paginile 1 și 8 albe: alfabetul cirilic.

La sfârșit: «Imprimeria Callinic Rîmnîcu».

Cuprinde legământul candidatului la preoție pe care să-l respecte «fără cea mai mică abatere». *Extragem dintre acestea:* «dator sînt a fi supus înălțimei sale prințului stăpînitor al patrii noastre și arhipăstorescului meu stăpin... și toate drepturile și datoriile ce depandă de a lor stăpînire și putere mă oblig a le păzi și a le apăra cu toată sirguința, pentru sporirea folosului și fericirea patrii. Iar pentru scăderea, sau stricăciunea, sau paguba ce se va cauza în interesurile patrii sau al binelui comun, îndată ce mă voi înștiința, nu numai de cu vreme voi arăta acolo unde se cuvinte, ci și cu toate chipurile mă voi sili a nu lăsa și a depărta pe cît îmi va sta prin putință răul ce o va amenința. Și orice taină mi se va încredința tare o voi păzi, Și cel încredințat și dat mie cin, îi voi susține digni-

tatea așa cum să cuvine... Pe lingă aceea mă jur... ferindu-mă a nu mă îmbăta, a nu mă împreuna la adunări mirenești cu oameni desfrânați, a nu intra la locuri depravate care aduc desonoare înaltului dar pe care mă oblig a-l purta, a nu fi răpitor sau tiran... a nu vorbi vorbe scandaloase înaintea poporanilor miei și chiar și în îmbrăcăminte a păzi buna cuviință și onoarea cinului; preoțesc, adică, ca toate hainele să-mi fie de o vâpsea închisă... Lingă aceea mă făgăduesc earăși că de vor fi în poporul meu din cei desghinați de la Biserica noastră dreptcredincioasă în duhul blîndetelor sfătuindu-i să pui silință... a-i aduce către întoarcere... iar pentru cei ce nu vor să se îndrepteze... pe aceștia nu numai nu-i voi trece cu cei dreptcredincioși în condicile de ispovedanie... ci îndată îi voi arăta unde să cuvine atît prin înscris cît și verbal».

4. *Hrisovul lui Mateiu Voivod Basarab pentru desrobirea sfintelor monastiri închinat*e, din anul de la facerea lumii 7149 iar de la Hristos 1641, dat în scaunul Tîrgoviști. București, Tipografia lui Emanuel Poenescu, 1860.

13 p. (175×120 mm.).

Pe pagina de titlu: «Am socotit a i se da o publicitate mai întinsă astăzi cînd și chestia lor este a intra pe tapet. Maior D. Popazoglu» (*sic*), iar pe pagina 13: «S-au tipărit acum de a doa oară cu cheltuiala și osirdia Maiorului D. Popazoglu și a cuviosului egumen al Sf. monastiri Lespezile, D. D. Hariton».

Este vorba de cunoscutul hrisov al lui Matei Basarab. scris de Pîrvul logofăt de divan, la 27 noiembrie 7149 (1640).

Papazoglu adaogă și un rezumat după confirmarea lui Constantin Șerban voievod, din 14 mai 7165 (=1657), cu precizarea că: «acest hrisov. cel adevărat, este în ființă la sfînta mitropolie».

5. *Calendaru pe 14 ani, 1861—1874.*

13 foi litografiate pe o singură pagină (260×200 mm.). Pe ultima pagină: «Lit. g. G. Venrich».

Pagina de titlu cuprinde un cadru avînd deasupra «Marca Principatelor Unite», cu M și R pe fanioane, iar pe margini, în 17 cununi de frunze de măslin, stemele județelor cu semnul heraldic corespunzător și numele județelor cu al orașelor de reședință, adesea în prescurtare. Sub titlu, în mijloc, tabel de «serbări mutatoare», indicînd anul «de la Chris», numărul zilelor de cirnelegi, începutul postului Paștelui, cînd cade Paștele, Înălțarea Domnului, Pogorîrea Sf. Spirit și începutul postului Sf. Petru.

Apoi, fiecare lună ocupă cîte o pagină în care, pe coloane, sînt arătați anii, inițiale zilei din lună, data pe stil vechi și stil nou, numele sfinților și sărbătorilor, ora răsăritului și apusului soarelui european și răsăritul turcesc. În frontispiciu, în stînga zodia lunii, iar în dreapta medalioane cu planeta lumii, după cum urmează :

Januarie	Vărsătorul	Mercur
Februarie	Peștii	Venus
Martie	Berbecul	(fără nume, Terra)
Aprilie	Taurul	(fără nume, Mars)

Maiu	Gemenii	(fără nume, Vesta)
Iunie	Racul	(fără nume, Junona)
Iulie	Leul	Ceres
August	Fecioara	Jupiter
Septembrie	Cumpăna	Saturnus
Octombrie	Scorpia	Uranus
Noembrie	Săgetătorul	Astrea
Decembrie	Țapul	Neptun

Zodiile sînt în excelentă prezentare grafică și în plină mișcare. Pagina de titlu și zece zodii poartă semnătură, întreagă sau prescurtată: «George Venrich Lithographe».

6. *Țirculară către domnii prefecti*

24 p. (250×185 mm.). Fără loc și dată.

Este vorba de circulara nr. 3151 din anul 1868, aprilie 20, semnată de ministrul P. Donici, privitoare la aplicarea legii drumurilor din țară, clasificate în : a. — drumuri sau căi naționale; b. — drumuri județene; c. — drumuri vicinale; d. — drumuri comunale și strade din orașe. Măsurile ce urmează a se lua cu construcția și întreținerea lor. La sfîrșit, «Instrucțiuni pentru construcția drumurilor județene, vicinale și comunale».

Pe exemplarul meu, scris cu cerneală: «Costești. Primită la 7 august 1868. No. 3036».

7. *Tabele istorice sincronistice ale Coloniilor Romane de în Daci'a Traiana și Tienuturile mai tardiu numite: Daci'a Aureliana de Dr. Joane M. Lazaru, Directoriu și Profesoriu gimnasiale în Naseudu. În Bistrița. Cu literele tipografiei Filtsch, 1872.*

24 p. (270×215 mm.).

Pe copertă: Fasciculu I. (Dereptulu de versiune si-lu reserbeza autoriulu).

Cuprinde o «Prefatiune», în care arată scopul și planul lucrării și greutățile întîmpinate. Lacunele ce vor fi se vor «compleni» cu «documente și descoperiri arheologice și numismatice noue». Datează: «Naseudu în 4 Octobree, diu'a aniversaria a' infientiariei Gimnasiului dein Naseulu, 1872».

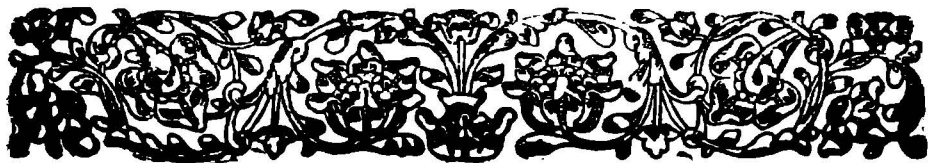
Pe pagina IV a copertei, acest «Anunciu !»

«Fasciculu I dein partea prima a opului intitulatu costa 80 kr. v.a., și se afla de vendiare la autoriu în Naseudu în Transilvani'a, cum si la respectivii d. colectanti; dela 10 esemplaria unulu gratis. Fasciclele urmatorie voru esi catu mai curundu de sub tipariu, pretiulu caror'a se va fipsă atuncia.

«Sperămu dela M. O. Publicu imbracisiare caldurosa, spre a poté indeplini celé incepute».

A. SACERDOȚEANU

CRUCI VECHI IN PARȚILE BUZĂULUI

Buzău, — vad și țîrg străvechi¹ și important centru episcopal², în cotul carpatic răsăritean al Țării Românești, care servea de legătură pentru treceri și în Moldova și în Ardeal și spre portul Brăilei —, a lăsat urme de viață neîntreruptă atît în obiectele pe care săpăturile le dau la iveală, cit și în actele vechilor cancelarii.

Crucile vechi vin să contribuie și ele cu date istorice, antroponimice, ori toponimice, la limpezirea unor fapte petrecute, lărgind cercul de cunoaștere al vieții desfășurate aici.

Totodată, necesitatea publicării scrisurilor acestor cruci, se mai face simțită și datorită vremii care roade mereu din slovele, chenarele, rozetele sau palmetele dăltuite în piatră, cu migală și cu mult gust artistic.

Citirea lor dă în vileag și o serie de *meșteri* care au dăltuit frumos fapte și natură, oameni și întîmplări, meșteri care au îmbinat fericit pe cărturar cu artist, dăruindu-și migala și sufletul lor, cerințelor timpului.

Iată atîtea pricini care ne-au îndemnat la această muncă și pentru a da posibilități mai sigure de eventuale confruntări a textelor: am păstrat grafia și rindurile săpate pe cruci, separînd rindurile prin liniuțe oblice, expunîndu-le în acest fel într-o mai autentică prezentare și într-o mai reală evocare a vremurilor trecute.

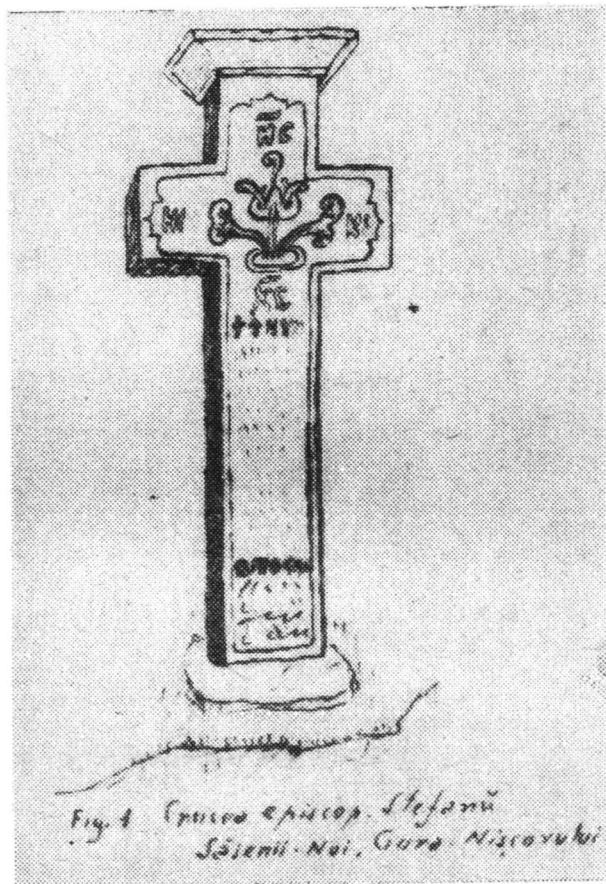
I. *Crucea episcopului STEFANU*, episcop le Buzău, între 1717—1732 și apoi mitropolit al Țării Românești între 1732—1738... «fiul lui Dimitrie și al Dumitrei, țeranii din Costești, care avea cîrja episcopală de Buzău...»³ ridicată la via metohului episcopal din Săsenii-Noi comuna Gura-Nișcovului raionul Buzău — vezi fig. 1 — la vest de biserică și-n

1. Cf. *Istoria României*, Edit. Acad. Române, vol. II, veac. XV, p. 291, București, 1962.

2. C. C. Giurescu, *La 450 ani de la moartea lui Radu cel mare, Domnul Țării Românești*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3—4, 1958, p. 374.

3. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ed. II, vol. 1, București, 1929, p. 303; cf. *idem* ed. II, vol. II, București, 1932, p. 341.

apropierea ei, în cotul drumului care urcă dulcea pantă a viei, impresionează prin simplitate, precizia literelor săpate și prea frumoasa palmetă din frunze stilizate, prinse într-un inel turtit, în centrul brațelor, e un adevărat act de danie. Menționăm că prin 1931 crucea se găsea mai în interiorul viei Iarca. veche familie în Buzău, și care ceruse vechi-

lului viei s-o acopere cu coarde de viță tăiată, pentru ca nu cumva scrisul crucii să trezească un proces de revendicare din partea episcopiei Buzău. Grijă aceasta stârnea oarecari bănuieli de felul cum intrase această familie în stăpînirea viei, familie care se remarcase și prin prigonirea lui Costache Moglan, deputat al țăranilor din Buzău la divanurile Ad-hoc (1857)⁴.

4. Cf. *Jalba lui Costache Moglan, deputat al țăranilor din județul Buzău, la Divanul Ad-hoc, 1857*, în original la Pr. S. Tudor.

Crucea nu e trecută în *Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R.*, București 1955.

E a treia cruce, dintre cele citite, căreia îi lipsește grupul inițialelor: I.N.Ț.I. (Iisus Nazarineanul Împăratul Iudeilor).

Dimensiunile crucii: înălțimea 205 cm., lățimea 35 cm., grosimea 24 cm., lărgimea brațelor 105 cm.

Inițialele: «IS. HS. NI. KA» încadrează simetric frumosul buchet din frunze stilizate din centrul brațelor.

În față, sub inițiala «HS» începe textul:

*În numele, / Tatălui și / a Fiului și
a / D(u)hului sfân tu, rădicatu / s-au
aciastă / sf(ă)ntă cruce / întru hramul /
uspenii bo / goroditei de / iubitorul de /
D(u)mnezeu Kir ' Ștefanu / episcopul /
Buzăului / în zilele Lu / minunatului /
continuă sub brațul drept: «d(omnu /
io Nico / lae Ale / xandru / voevod / și
i(n)tru / pomeni / rea răpăo / sațilo' /
Pihaio (Mihai) / și Mariia / cari i-au /
inchinat / sfintei ' episco / pii schi / tulu /
meatoh / și case⁵ / le dinu / Săseani /
cu 35 1/2 / pogoane / de vie și 8 1/2 /
pog. (oane) păra / gină den / naintea /
caselo / ru și cu toată / partea / lor de /
moșie / leat. 7'232» (1724).*

Fig. 2 Crucea lui popa Lupul

II. *Crucea Popei Lupul*, din cotul drumului Văii-Puțului, comuna Merei, raion Buzău. cruce cu text paleoslav, cu prețioase antroponimice și toponimice în legătură cu regiunea respectivă.

Popa Lupul apare în 1622 octombrie, 23, când, scrie și semnează un zapis de vânzare de vie în Dealul Lipiei: «Pis popa Lupu Lepiia»⁶ din 1637 oct. 2⁷ etc.

De reținut că în 1676 noiembrie 3, Stoica Falnicul fiul lui Neagu Iuzbașa vinde popei Lupul, vie împărăgină, în Lipia «fiind sărac și lipsit»... pentru ca între 1697—1703 popa Lupul să înceapă o serie de procese și cumpărări cu moșnenii din Lipia sau alți cumpărători, stringînd o avere mare⁸.

Crucea popei Lupul e mică: înălțimea 103 cm., lățimea 30 cm., grosimea 23 cm. — vezi fig. 2 desen.

Slovele sînt incizate pe o marnă vinătă, tare. Ca element decorativ n-are decît un săntuleț care închide într-un fel de elipse inițialele «IS.

5. Continuare sub brațul stîng.

6. Arh. St. Buc., *Episcopia Buzăului*, ms. 172, f. 505.

7. *Idem*, pach. L, VI, docum. 7, 10, 12, 15, 17, 18.

8. *Ibidem*.

HS. NI. KA», inițialele având semnul titla respectiv. Liniile acestor elipse se prelungesc și formează un romb în centrul brațelor.

Deasupra acestei linii sînt inițialele obișnuite «I.N.Ț.I.» cu semnul titla.

Pe brațe în față, sus pe stînga, e inițiala «Mt.» (Matei), iar pe dreapta «Mr.» (Marcu); jos tot pe brațe: «Luca, și Ioan» — cei patru evangheliști.

Textul e numai în fața incizat, primul rînd avînd la început o cruce: «Vă imia / ocia (otăcia) i sia / (săinia) i stgo (sviatgo), i dha (duhă) / pomeanighi / popa Lupul / ișar baice / Domn Balot / i Mirciai⁹».

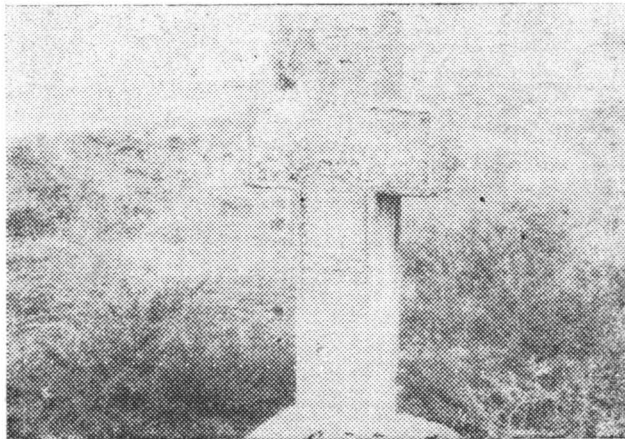

Fig. 3 — Lipia-Crăcănată

Balot e trecut printre «oameni buni» din moșnenia mircească încă din 1594¹⁰.

Crucea aceasta nu-i trecută în *Lista monumentelor...*

III. *Crucea din punctul Crăcănata*, com. Lipia Raion Buzău, dintr-o piatră calcaroasă alveolară, din care vremea a ros și roade mereu (fig. 3). În *Lista monumentelor...* e înregistrată sub nr. 336.

Crucea are 200 cm. înălțime, 37 cm. lățime, 32 cm. grosime și brațele 92 cm.

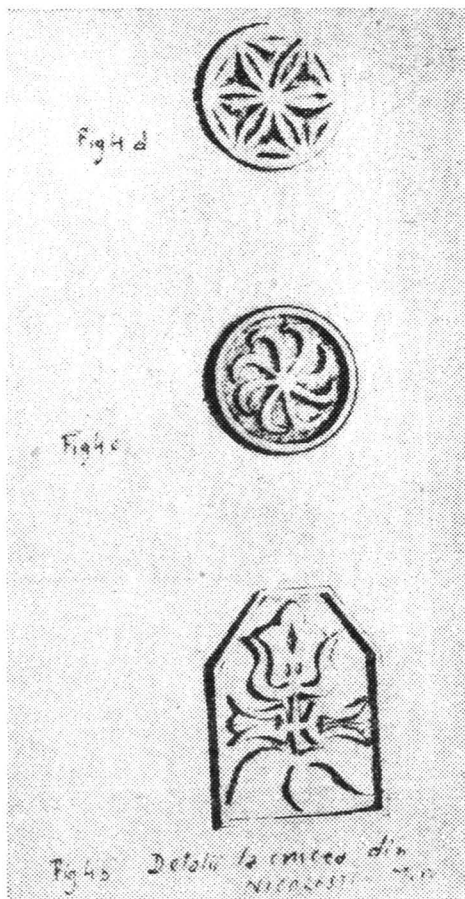
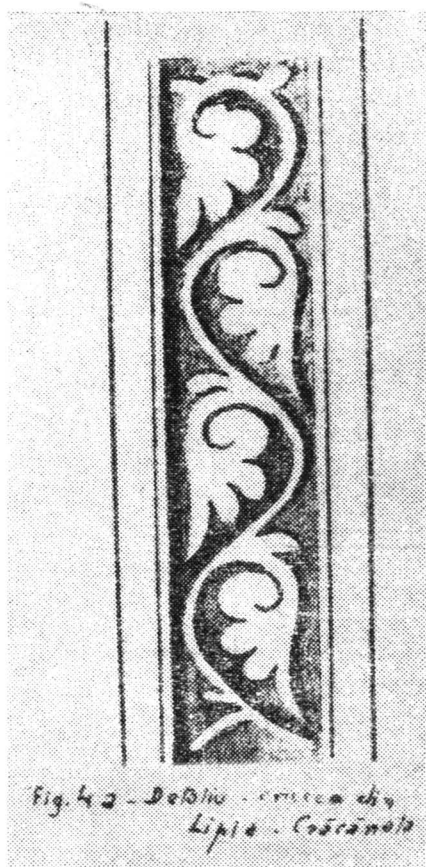
În față, pe cele două laturi verticale ale capului are sculpturi maestru împletite, între care, sus, sînt inițialele: «I.N.I.Y.» și sub aceste inițiale se-nlănțuiesc trei cercuri cu inițialele: «IS. HS.» și-n al treilea probabil un vultur (cercul acesta se-nlănțuie cu alte două cercuri orizontale) cu inițialele «N.I.K.A.». Toate inițialele au *titla*.

9. «În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, în amintirea lui Popa Lupul și a acestor timpuri: Domniei Balotă și Mirceștilor».

10. Cf. Arh. Stat. Buc., *Episc. Buzăului*, ms. 172, f. 505—507.

La extremitatea brațului stîng, vertical, sînt inițialele: «Mt.», «Lu.», M. D. (Maria Fecioara). O bară ușoară separă aceste inițiale de textul următor»: *In zilele / m.. iu / Nic(o) / lae / voe / v(o)d»*¹¹.

Pe brațul drept, în extremitate: «Mr. «Io» / R. B. (născătoarea de Dumnezeu). Scrisul din față: «Aciastă Sfântă cruce / s-au ridicatu de /

robi' lui Dumneze/ u Iane cu fâmeia : lui Zoica pomeni / tă, Ionu, Stanca / / Iane Nedelea, Păr / vul, Enie, Ionu, St., efanu, Stanca, Du / mitru, Dospina / Nicolaiie, Naie ros na, jipa Ștefanu bul, Sora / Ionu, Ionance / Vasilache / Octovri'zile 8 7231» (1723). Craniul cu cele două oase, cu inițialele: «Rl.» (robul) «Ad.» (Adam).

Sub brațul drept, jos, sub frumoasa sculptură florală e scris: «Meșter și / Scriitoru / Vasile dasc».

11. Nicolae Mavrocordat, în Țara Românească: 1716—9 luni; 1719—1730. Vine pe ciumă și foamete și moare tot de ciumă în 1730.

Spatele și suprafețele laterale sînt împodobite cu aceeași frumoasă sculptură florală, din care reproducem detaliul (fig. 4 a). Dascălul Vasile, meșter dăltuitor în piatră, probabil să fie una și aceeași persoană cu Vasile, dascălul episcopal Buzău, și cel care a lucrat manuscrisul 172 al Episcopiei Buzăului¹².

IV. *Crucea din Valea-Puțului* — în curtea lui Chiricioiu Vasile — (fig. 5) din piatră calcaroasă cu granula mare și al cărei tip se repetă în

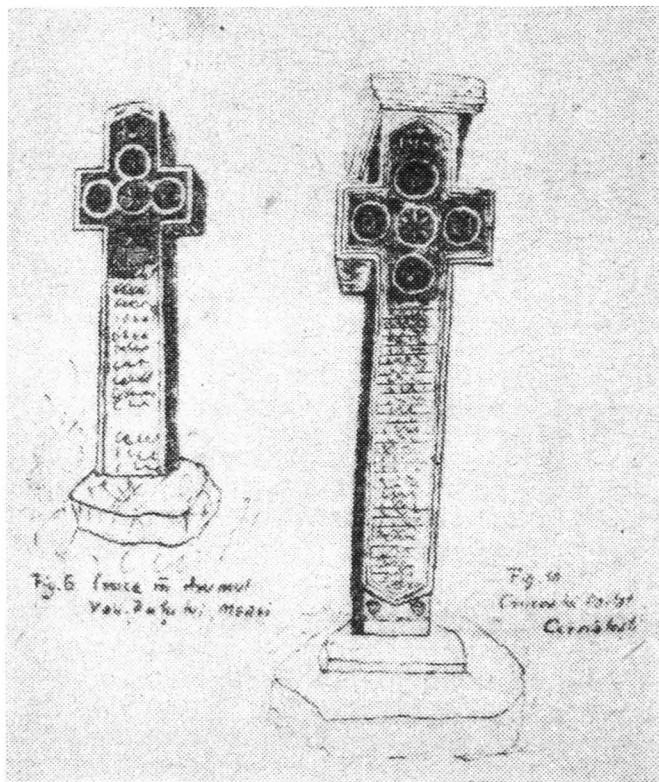

Fig. 6 Crucea în Anemul
Valea-Puțului, Meșter

Fig. 5
Crucea în Anemul
Cernătești

părțile acestea : înălțimea 190 cm., lățimea 33 cm., grosimea 26 cm., brațele 67 cm. I s-a luat capitelul.

Crucea e simplă, cu o bordură îngustă ce se închide sus, în unghi ascuțit, sub care sînt inițialele reliefate: «I.N.Ț.I.». Sub aceste inițiale e un cerc cu «IS» tangent cu un cerc mai mare în centru cu o frumoasă rozetă cu 6 petale stilizate, tangent la rîndu-i cu cele două cercuri cu inițialele «N.I.K.A.». Sub cercurile orizontale, inițiala «HS». Toate inițialele au titla.

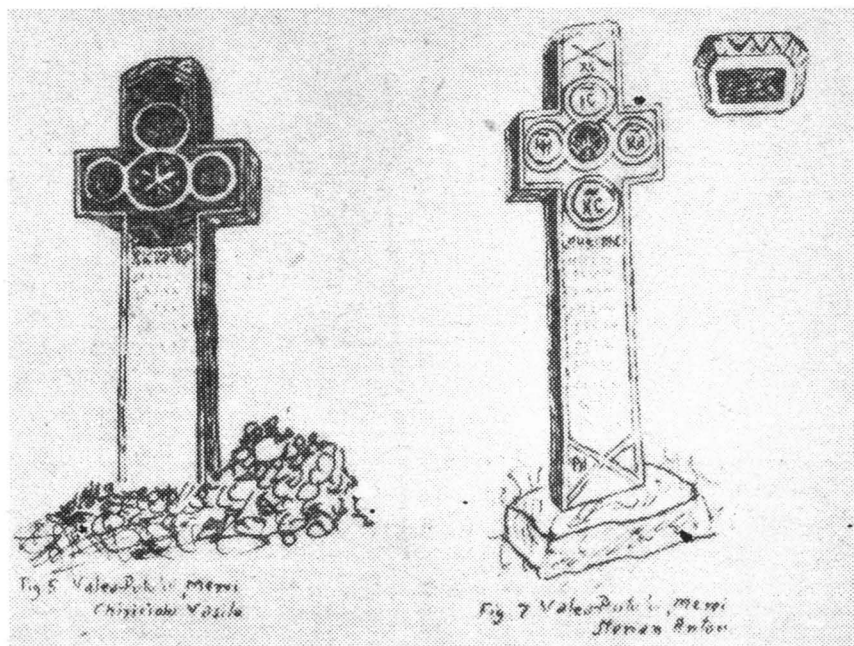
12. Arh. Stat. Buc., *Episcopia Buzău*, ms. 172. Dascălul Vasile copiază actele acestui manuscris la 1757, aprilie 11.

Textul din față: «*Cu mila / lui D(umne)z(eu) / și cu aj / utor, tu / turor sf(i) / nților / s-au ridi / catu aces / tă sfân)tă c / ruce de rob' / lu Dumne / zeu C(o)sta(n) / din, Catirina*».

Pe capul brațului drept: *K. T/1819*», continuă sub braț: *Gheorgh / Colea, Ta / gnia, Tă / nase, Pău / na, Frusi / na, Mari' / Bălaș' / Alexad / ru, Tudo / ru, Avr(a)m / Kirca, M / a(n)da, Ene / , Stroe, Ili(n)ca*».

Pe brațul stâng, sus: «*Noiu (Ionu) / Nec(u)lae / M(i)rcia*» moșneni din Merei și Lipia¹³. E înregistrată în *Lista ...* la nr. 332.

V. *Crucea din drumul Văii-Puțului*, com. Merei raion Buzău, (fig. 6) seamănă cu cea de la nr. 4, din aceeași piatră și probabil aceeași mină.

Înălțimea 185 cm., lățimea trapezoidală : Sus 26 cm., jos 30 cm., grosimea 29 cm., brațele 55 cm.

În față aceeași bordură îngustă se închide sus în unghi ascuțit, sub care sînt reliefate inițialele: «I.N.Ț.I.». Sub aceste inițiale un cerc închide «IS», cerc tangente altuia care închide o rozetă cu șase triunghiuri în formă de raze, tangente la rîndu-i cu alte două cercuri care închid inițialele: «N.I.K.A.». Sub aceste cercuri orizontale e inițiala «HS». Toate inițialele au titlu.

Slovele în față sînt reliefate, încărcate de mușchi, roase de vreme: «*Cu aj / utoru lui Du(m) / neze / u s-au r / idica / tu acea / stă sfâ / ntă c / ruce d / e robu l(u) / i Du(m)nez(eu) / Radu / ... ros ...*».

13. *Idem*, ms. 172, f. 487—488, 520.

Sub brațul drept, cu litere incizate: «*Mari / ea, Nec / ula iu / Mois/e Para(s) / chiva / Vlai / cu / Ionu / Radu / Neaga / Vlaic / u Maria*».

Sub brațul stîng tot cu litera incizată: «*Gheor / ghe St / erii / an, Te / odo / ru erei / Stan / a pre(z)v(i) / tera / Vasil(e) ereu / Petre / Maria / Ionu / Gheorgh / e*».

Crucea, după formă și literele săpate aparține începutului sec. XIX. Preoții menționați sînt moșneni mereeni și lipienesti.

Se remarcă o totală lipsă de grijă în gruparea cuvintelor.

Nu e înregistrată în *Lista...*

Fig. 8 — Lipia-Movilă

VI. *Altă cruce tot în Valea-Puțului-Merei*, lângă casa lui Sterian Anton, din marnă cenușie, tare, capitelul dat jos, în curtea lui Sterian Anton: înălțimea 200 cm., fața trapezoidală: sus înălțimea 29 cm., jos 36 cm., grosimea 22 cm., simplă, cu o bordură îngustă (fig. 7). Sus are săpat «HS», iar dedesubt un cerc care închide inițialele «IS» reliefate și tangent cu o roză cu șase petale stilizate, cerc care la rîndu-l e tangent altor două cercuri orizontale care închid inițialele: «NI. KA». Dedesubt e un alt cerc care închide «HS». Inițialele au titlu.

Textul, în față, cu literă incizată: «*Această c / ruce s-au / ridicat / de robu / lui D(ü)mn / ezeu Io / an, Băl / așa, Bă / lașa, Ar / ghîr, Ion / Sava, A(r)ghî / ra*», continuă sub brațul drept: «*Maria (Rada) / morți(i): «Neaga, Mari / Făt / Neac / șa / Sta / na / Tud / ora / Lupu / 1833 / mai 1*».

Numele aparțin mirceștilor și lipienilor. Nu e în *Lista monum...*

VII. *Crucea de la Movilă*, comuna Lipia, raionul Buzău, dintr-un calcar poros, simplă, cu un capitel proporționat, incizat cu o linie frîntă, cu o bordură ce se închide sus cu un unghi (fig. 8). Sus e inițiala «IS» într-un cerc tangent altuia central, mai mare, care închide o rozetă formată din șase triunghiuri, reliefate și care atinge alte două cercuri mai mici care închid inițialele, incizate: «NI. KA». Sub cercul mare e ini-

țiala «HS» și apoi textul: «*Acea / stă cruc / e o au ri / dicat / robu l / ui D(u)mn(e) / zeu Dra / gomir / cu Ana / cu îi l(o)r / 1839*». Numele săpate sint ale moșnenilor lipieni, iar literele săpate greoi se citesc tot greoi. Nu e înregistrată în *Lista monum...*

VIII. *Crucea din satul Merei*, comuna Nicoleşti, raion Buzău, cruce brîncovenească de hotar, e lucrată dintr-o piatră tare, care a păstrat bine toate sculpturile, totul dăltuit cu multă artă (fig. 9).

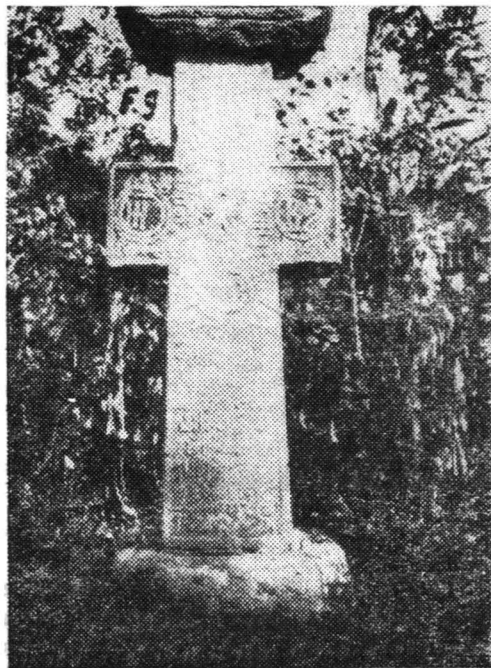

Fig. 9. Crucea lui Damaschin
Schitul Poteca

Pe cît e crucea de frumoasă pe atît capitelul e de diform, dîndu-i o frumusețe rustică și plină de naturalitate.

În față, sus, pe cap, în centru, e vulturul basarab cu crucea în cioc. Vulturul separă inițialele: «I.N.Ț-IU» (diftongat). Sub vultur inițialele: M.t. «(Matei)» și M.r. («Marcu»): dedesubt două cercuri concentrice dintre care cel interior se închide cu titla. cuprinde inițiala «IS» iar sub cercul acesta sint inițialele «Lc» (Luca) și «Ion». În centrul brațelor e o frumoasă rozetă în jurul căreia e scris în paleoslavă: «Cuvioasa maica noastră Paraschiva» hramul crucii. Pe brațe, două cercuri sculptate ca și cel de sus, închid inițialele: «NI. KA». Deasupra și dedesubtul acestor cercuri sint inițialele paleoslave: «M.D.L.R.B. (Maria Fecioara Născătoarea de Dumnezeu). Între ultimele inițiale, săgeți stilizate îndreptate spre text. Cercul de jos care închide inițiala «IIS» e simetric și identic cu celelalte cercuri.

Textul în față: «*Cu vr(er)ea T(aj)ului / și a Fiu / lui i a Duhul(u)j S / f(ă)ntu, rădicatu / s-au aciastă sfăn / tă cruce de robul / lui Dumnezeu po / menighi mona(h) Da / maschinu¹⁴, Dobr / ireu Mirăcia, Ncari (Nicanor) / pă Damian / T. F. leat 7208*» (1700).

Pe fața stîngă, sus, pe cap, o admirabilă palmetă din boboci și frunze stilizate, iar pe capul brațului: «*Vă dni (în zilele) mo (milostivului) / Costană / dinu voi / vodu Br (încoveanu), continuă: «Mona(h) Ofre (Onofrei) / Voinia*». «*ireu Stan / i popa diia / ego Voica / ireu Dragomî / r, Stoica ireu Iane i / popa Diia / ego Stan / ireu Radul / Avramu, Mi / răcia, Lazăr / Vălcuț, Vlad / u, Dobra*». Pe baza brațului drept: «*Noftu (Neofit) Stanca / . Sub braț: «Din cruce / în sus până /*

14. Idem, *Episcopia Buzăului*, pachet LV, document 11 și ms. 172 f. 304.

în hotarul / Cocarilo / ru, acisă / ocină este / a sf(ă)ntului / schit ot Po / tecă¹⁵ a lia / (cuv(ioşilor) boe / ri din sc / aunul mări(i) / sal(e) lu(i) vodă».

Pe spatele crucii, pe capete, între braţe, frumoase rozete din petale stilizate sau spirale în curbe (fig. 4 d.c. a), iar sub acestea continuă scrisul «I pisa ază» (am scris eu) / Pătru Da / scalul».

Crucea nu apare în *Lista monumentelor...* şi e una dintre cele mai frumoase şi mai bine conservate dintre toate crucile citate pînă acum.

IX. *Crucea lui Parlat*, din satul Lunca-Puţului, comuna Cernăteşti raion Buzău, mutată la şosea, lângă puţul lui Parlat, pe hotarul ogrăzii lui Mirzea Constantin (fig. 10), e cea mai înaltă : înălţimea 280 cm. fără capitel. lăţimea 40 cm., grosimea 25 cm., cu un capitel greoi din paralelipede suprapuse. Piatra, un calcar poros, se macină uşor. Crucea e simplă, o bordură din linii duble o înconjură şi care se închide sus şi jos în unghi. Sus, sub unghi sînt iniţialele greşit scrise: «I.Ț.N.I.» (I.N.Ț.I.). Un cerc închide iniţialele: «IS», iar sub acest cerc un altul, în centrul braţelor, închide o rozetă frumoasă, formată din petale stilizate: deoparte şi de alta două cercuri închid iniţialele: «N.I.K.A.». Sub rozetă un alt cerc închide iniţialele «HS». Toate iniţialele au titla.

Textul în faţă: «Cu vrerea Tată / lui şi cu se(vărş) / irea Fi(u)lui / şi cu ajuto / riu / D(u)h(u)lu / i sfântu s / au rădica / tu această / şi d(u)mnuz / eiască c / rucea în zil / ile prea lu / minatulu / i şi prea înn / ăl- / ătului / domnu Io / A / lixandru C / ostandin / Ipsila(n)tu v.v.¹⁶ / şi s-au / rădi / catu prin os / ărdia robu lui lui D(u)mn(e) / zeu jupan / Apostol, / Rad' / Ion».

Sus, pe capul braţului, literele sînt roase. Continuă sub braţ: «Şi s-au / ridica / tu în / hram / era(r)h / ului / Nico / lae mi / tu (mitropolit) / înt / r-un a / nu cu / puţullu în / tru în / leatu / er... (?), po / trop / opul / I / li(e) i pre / zvit / era / fiic(a) / dum... / spart... Ana / i / Ion / erei».

Pe faţa sudică, sus: «Iorda / che, Maria / Tud(ora)che / continuă : Tud(ora)che / Arghira / Stan, Z / oica, Irina / Aneta» continua sub braţ: «Topi / Mărgă / rit / Muşa / T(ud)oran / cia, Ion / Zina Rad' / a, Ion / Ma- / riia / / Minu / V(o) / ca, Ion / Paraschiv / a, Ioan / Mariia / Ene, Io / n, Calo / ian M / ihai / Ion, Il / ina, Ion / Sernia / Costa / ndi(n) / Sine are (?) / Arghia».

Prezentările de faţă întregesc *Lista monumentelor de cultură...* cu noi elemente, necunoscute, pînă acum.

Pr. S. TUDOR

15. Cf. S. Tudor, *Bisericile de pe Valea Slănicului-Buzău*, lucrare în manuscris la Biblioteca Institutului teologic din Bucureşti, 1934, cap. Biserici în comuna Nicoleşti.

16. Nicolae Mavrocordat întemeiază pe lângă Episcopia Buzăului o şcoală (1768—1774), Cf. *Istoria României*, vol. III, Ed. Acad. Române, Bucureşti, 1964, p. 530. iar Alexandru Ipsilanti — 1774—1782 — reorganizează această şcoală.

ÎN LEGĂTURĂ CU VIAȚA LUI ANTON PANN ȘI A URMAȘILOR LUI

În cercetările noastre istorice am dat peste unele acte vechi care întregesc și precizează anumite aspecte din viața aceluia care a fost Anton Pann și a urmașilor lui. Ca atare, nu vom cerceta și analiza opera lui de care, cu multă competență, s-au ocupat unii scriitori altădată și alții în ultima vreme¹. Vom arăta în cele ce urmează o depănare a vieții lui de familie, după date adunate din diferite lucrări, precum și o serie de lucruri noi în legătură cu ultima lui soție și cu unicul fiu, Lazăr, din prima căsătorie, care a murit destul de în vîrstă și a fost cunoscut sub numele de «Popa Lazăr» Pană, după cum el singur și-a schimbat numele.

După cum spun biografiile și cercetătorii operei lui, cînd s-a stabilit la București, Anton Pantoleon Petroveanu — cunoscut mai apoi sub numele de Anton Pann — avea «cunoștințe bogate de literatură balcanică»², cunoștințe temeinice de muzică bisericească și cunoștea bine cinci limbi: româna, greaca, bulgara, turca și rusa.

Anton Pann, dotat cu un glas melodios și foarte plăcut, a fost paracliser la început, iar mai apoi cîntăreț de seamă în multe din bisericile Munteniei, Olteniei, Moldovei și chiar peste Carpați în cetatea Brașovului, la renumita biserică Sf. Nicolae din Schei. A fost profesor de muzică bisericească pe la diferite școli și mînăstiri, iar «ca să-mi treacă de urî» și «ca să-și petreacă vremea mai dulce», sau de cele mai multe ori ca să-și câștige existența, fiindcă mica leafă ce avea nu-i ajungea, a cules, a scris și a tipărit nenumărate lucrări mari și mici. Prin scrierile lui «de la lume adunate și iarăși la lume date», Anton Pann a izbutit să tipărească

1. Din bogata bibliografie amintim următoarele: Vasile Alecsandri, *Cîntec de stea și Povestea vorbii a lui Anton Pann*, în „Convorbiri literare”, V, 1871—1872; D. Aug. Laurianu, *Poezia populară, Umă cătărețiu nitutu*, Transacțiuni literare și științifice, nr. 2, 1 martie 1872; M. Gaster, *Literatură populară română*, București, 1833; Th. Speranția, *Anton Pan*, în „Revista nouă”, II, nr. 10, 1889; G. Dem. Teodorescu, *Operele lui Anton Pann*, recensiune bibliografică, București, 1891, p. 134. (extras din „Revista nouă”, IV); Idem, *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, 1893, p. 78; Al. T. Dumitrescu, *Anton Pann. Ipoteze filologice asupra numelui său*, în „Semănătorul”, II (1903); N. Iorga, *Anton Pann*, în „Semănătorul”, III, nr. 17, 25 apr. 1904; Ion Prișcu, *Epistole de la Anton Pann în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Brașov*, în „Gazeta Transilvaniei”, 1921, anul 84, nr. 27; C. N. Mateescu, *Acte despre Anton Pann*, în „Arhivele Olteniei”, V (1926), VI (1927); Dan Sergiu — Dianu Romulus, *Viața minunată a lui Anton Pann*, București, 1929.

2. Ion Manole, *Anton Pann*, E.S.P.L.A., București, 1954, p. 18.

o sută de volume, unele în mai multe ediții, răspindite pe întreg cuprinsul țării, reușind astfel să trezească gustul pentru citit în popor. Din numeroasele lui tipări-turi amintim: calendare, cîntece de stea, istorioare și basme din popor. «A tălmăcit cărți de purtare bună, a strîns snoave, povești și zicători, ori a înmănușiat atîtea versuri din care a scos cîntecul de petrecere al bătrînilor noștri»³.

Bucurii prea mari și multe n-a avut. Dar cu toate că a dus o viață zbuciumată cu multe lipsuri materiale și necazuri familiare, a fost o fire veselă, iar prin plăcutul său glas și minunatul său dar de povestitor, mai ales în tinerețe și chiar pînă la ultima căsătorie, a fost un musafir⁴ foarte dorit în atîtea familii ale vremii.

Anton Pann a fost căsătorit de trei ori cu femei mult mai tinere decît el și ca să nu se pară diferența prea mare de vîrstă între el și soțiile sale, și-a micșorat numărul anilor. De altfel nimeni nu-l putea controla cîtî ani are, deoarece atît în Bulgaria (la Sliven) unde se născuse cît și în Țara Românească unde trăia, acte de stare civilă nu existau pe acea vreme.

În legătură cu data nașterii sintem de părerea lui G. Dem. Teodorescu⁵ și a lui M. Gaster⁶. Dar chiar Anton Pann, prin faptul că amintește public, în anumite tipări-turi ale sale anii de cînd a început să scrie, deci oarecum vîrsta cea adevărată, ne face să înclinăm spre presupunerea de mai sus. În plus, în chiar unele din jalbele sale către mitropolitul țării, între 1844—1845, el spune că este într-o «vîrstă neputin-cioasă» sau «la o bătrînețe care nu mai este departe»⁷, ceea ce ne duce la concluzia că dacă în realitate n-ar fi avut mai mult decît afișa, nu putea să se vaite de bătrî-nețe sau s-o vadă atît de apropiată. De asemenea mărturiile oamenilor bătrîni (amintite de G. Dem. Teodorescu) care l-au cunoscut, spun că spre sfîrșitul vieții arăta ca de 64—65 ani, fără ca acest fapt să indice neapărat o viață zbuciumată și trudită.

Spre sfîrșitul anului 1820, desigur nu la vîrsta de 22—23 de ani ci poate mai mult, cînd era matur și cu un oarecare venit care-i dădea posibilitatea să-și întemeieze o familie, Anton Pann se căsătorește cu o fată frumoasă dar săracă, anume Zamfira Agurezan, poate armeană după nume. Se pare însă că soția sa n-a împăr-tășit dragostea lui, ea a acceptat căsătoria numai fiindcă a fost obligată de părinți, dar la scurtă vreme l-a părăsit, după cum chiar el amintește în versurile sale scrise în diata din 1849 și anume:

«a fugit și m-a lăsat
și dealul Mitropoliei
neconținut l-am urcat,
arătînd la judecată
că ea pe altu a voit
și, cu mine cununată,
cu minciuni s-a pomenit»⁸.

3. Gheorghe I. Moiescu, *Știri noi despre Anton Pann, dascăl de psaltichic*, în „Prinos înaltpreasfin-titului arhiepiscop și mitropolit Nicodim, Patriarhul României”, București, 1946, p. 214.

4. G. Sion, *Suvenir contemporane* Minerva, București, 1915, p. 324.

5. G. Dem. Teodorescu, *Viata și activitatea lui Anton Pann*, București, 1893, p. 67—68.

6. Anton Pann, *Povestea vorbii*, cu introducerea de dr. M. Gaster (în colecția „Clasicii români comentați”), ed. Scrisul românesc, Craiova, 1936: ediția II, 1943.

7. Gheorghe I. Moiescu, *op. cit.*

8. G. Dem. Teodorescu, *Operele lui Anton Pann*, București, 1891, p. 81—82.

Văzînd că nu poate convinge pe Zamfira să-i rămînă soție statornică și credincioasă, a cerut de multe ori Mitropoliei să-i admită despărțirea de ea. De fiecare dată însă era refuzat, iar ea obligată să se întoarcă acasă. Cu toate acestea, ea rămînea aceeași de mai înainte, fără să arate vreun pic de înțelegere sau dragoste pentru el. Se pare că era și doritoare de lux, căutînd să fie îmbrăcată ca femeile a căror stare materială permitea acest lucru. Anton Pann avea însă un venit mic — leafa de profesor la școala de muzică bisericească de pe Podul Mogoșoaiei și puținul ce-i mai ieșea în calitate de cîntăreț de strană — care nu era suficient să-i satisfacă capriciile și dorințele. De aici numărate certuri, fiindcă el spune că timp de șapte ani cît a conviețuit cu ea:

«n-am putut în lumea asta
să leg două la un loc»

adică n-a putut să facă nici cea mai mică economie. După șapte ani însă, Zamfira⁹ amenințînd că vrea să se omoare dacă nu i se dă libertatea, Mitropolia aprobă despărțirea, iar el față cu martori:

«dîndu-i zestrea, am rupt foaia
și de ea mă despărții».

Din această căsătorie a rămas un fiu — Zamfir — «a cărui purtare fu multă vreme pricină de mari necazuri pentru părinte»¹⁰.

Necăjit adine în sufletul său, după despărțirea de Zamfira la care ținuse mult, ca să rupă total cu orașul în care se simțea stingher și jenat și pentru a nu o mai vedea deloc, în vara anului 1826 se duse în Rîmnicu-Vîlcei unde a fost numit profesor la școala de muzică de pe lingă episcopie și mai apoi însărcinat să predea lecții de cîntare bisericească călugărițelor de la Mînăstirea Dintr-un Lemn, în apropiere de Govora. Acolo, în afară de munca lui de profesor și de compozitor de muzică bisericească, prin minunata lui voce trezi o dragoste fierbinte în foarte frumoasa «soră» Anica, în vîrstă de numai 16 ani care, fiind orfană, de mică fusese crescută între zidurile mînăstirii de către mătușa sa stareța Platonida.

«Psaltul, cu înfățișarea-i cuceritoare, fu pentru ea chemarea însăși a vieții, în libertate, pe care i-o înflorise în inimă adolescența. Neconvinsă să rămînă mireasă a lui Christos, se decise repede să devină femeia cîntărețului slavei acestuia. Îndemnul inimii nu se frînse în fața opozițiilor, mai ales ea profesorul, împartășindu-i simțămintele, îi adresa cîntări în acrostihuri»¹¹.

Plăcîndu-se unul pe altul și dorind să se căsătorească, Anton Pann o ceru de soție de la maica Platonida. Această însă, în afară de faptul că-l refuză, puse la mare canon pe nepoată-sa ceea ce îndirji și mai mult pe cei doi îndrăgostiți care nu așteptau acum decît momentul prielnic pentru a putea fugi împreună cît mai departe.

Ocazia nu întîrzie mult și într-o noapte din vara anului 1828, ea fugi și se întîlniră la marginea pădurii din apropiere. Pregătit cu cele trebuitoare pentru îmbrăcăminte și hrană, el îi tunse cît mai scurt cositele bălaie, o îmbrăcă băiețește și porniră la drum, trecînd munții spre Brașov.

9. S-a căsătorit cu un vîrar din mahalaua Tabaci, probabil, cu acela pe care l-a iubit înainte și care, poate, îi oferea o viață mai bună, haine mai frumoase etc. După moartea acestuia, bătrînă, s-a stabilit la o rudenie din comuna Slobozia, unde a murit în 1889. (Ion Manole, *op. cit.*, p. 41).

10. Ion Manole, *op. cit.*, p. 41.

11. Ion Manole, *op. cit.*, p. 45.

Cărăușii care se întorceau în țară — și unii dintre ei îl cunoșteau — au adus vestea că au întâlnit pe cîntăreț dincolo de Cimpulung, însoțit de un băiat. În legătură cu această informație, G. Dem. Teodorescu, poate înflorind cele auzite, spune următoarele: «Cărăușii și călătorii de spre Transilvania, întîlnindu-i, se opreau și îi opreau în cale, îi priveau curioși și ziceau în felul lor: *nó, că mindru ți-i ficiorul, dragă domnule; sū ți-l trăiască Dumnezeu și să ți-l tunie, că parc-ar fi o băiețică* [fată]. Și dînsul, îndreptîndu-i ochiri semnificative, rîdea pe sub mustață și spunea unora că-i e fiu, altora că-i e nepot sau frate, dar fruntea i se noura la ideea că băiatul tot semăna a băiețică»¹².

În sfîrșit, ajunși la Brașov, își găsi o locuință în mahalaua Scheilor și ușor a putut Antón Pann să fie angajat la biserica Sf. Nicolae unde mai cîntase și altădată. În timpul și după zavera din 1821. Acum era un om vesel, fericit, o uitase cu totul pe Zamfira și această bună dispoziție și mulțumire a înregistrat-o în versurile:

Astăzi rid, vorbesc, glumesc

Cu aceea ce-o iubesc.

Pe Anica însă n-o lăsa singură acasă duminica, cînd trebuia să cînte la biserică; o lua cu el, dar nu numai la biserică, ci chiar în cor, fiindcă și ea avea o voce «suavă» care «producea o plăcută impresie alături de glasul puternic al maestrului». Bineînțeles îmbrăcată tot băiețește. Vocea, frumusețea și mișcărilor ei însă, au atras atenția sobrilor credincioși din Schei care nu i-au iertat această greșeală cîntărețului, cu toată vocea lui minunată, și l-au concediat, după cum spune tradiția locală.

Neavînd ce face, s-au întors în țară și s-au stabilit la București, în mahalaua Staicu-Brad, nu departe de biserica Olteni. Aici, în ochii mahalagiilor, au fost cunoscuți probabil ca soți cu adevărat, spunînd că s-au căsătorit în vreun oraș oarecare din țară, sau chiar la Brașov. Dar, cu Anica — cu toate că au trăit cîțiva ani împreună și au avut și copii — n-a fost căsătorit legitim. Motivele pentru care n-au pășit înaintea altarului, nu se cunosc, cu toate că cununia era un fapt oarecum imperios în mentalitatea acelor vremuri.

Unii cercetători ai vieții și operei lui, nesiguri de acest fapt, cu toate că Pann îl precizează în testamentul său din 1854: — «n-am fost cununat cu dînsa»¹³ — menționează că «rezultă totuși contrariul¹⁴ dintr-o plîngere făcută de Pann cînd Anica îl va părăsi, la 1837». Dar această jalbă a fost făcută numai să impresioneze și să cîștige porunca ce trebuiau să o dea autoritățile civile și bisericesti pentru întoarcerea acasă a mamei care încă nici nu întărcase pe fetița ce-o avea.

Dacă în cuprinsul acelei plîngeri Pann și-a permis un neadevăr și a spus că era căsătorit cu ea, acest fapt l-a făcut fiindcă știa că nu-l controlează nimeni. În diata însă din 1854, care va fi legalizată. l-a spus adevărat și l-a mai spus o dată, cu 14 ani înainte, atunci cînd s-a căsătorit legal cu Ecaterina, ultima lui soție. În matricola cununăților de la biserica Staicu-Brad¹⁵, din București, se arată negru pe alb că el se căsătorea a doua oară și nu a treia oară. Și la biserică, și în fața preotului nici nu putea să glumească, nici să spună altfel decît cum era realitatea. Ca o consecință a faptului că n-a fost căsătorit cu Anica, nu i-a lăsat nimic prin nici unul

12. G. Dem. Teodorescu, *Viața...*, p. 38; Ion Manole, *op. cit.*, p. 46.

13. G. Dem. Teodorescu, *Operele...*, p. 125

14. Paul Cornea, *Anton Pann*, București, 1964, p. 14 nota 2; *Arhivele Olteniei*, V, 1926, p. 419.

15. Arh. St. Buc., *Mitrica bisericii Staicu-Brad pe anul 1840*.

din testamente, iar fiicei sale Tinca, nimic obligatoriu legal, ci numai o atenție de câteva sute de lei.

Din conviețuirea cu tinăra și frumoasa Anica, neconsfințită prin căsătorie, a avut doi copii: un băiat, Gheorghe, care a murit la vârsta de trei ani și a fost înmormântat în cimitirul bisericii Staicu-Bradul, și o fată Ecaterina, alintată în casă cu numele de Tinca.

În legătură cu pierderea micuțului Gheorghită, pe care-l iubise nespuse de mult și care-i produsese atita veselie și uitare în orele lui de trudă și supărare, Pann a compus o poezie de jale din care reținem versurile:

...Bucuria mea în lume	Mi l-a răpit fără veste
O avusei pe un nume ,	Ș-acum niăeri nu este...
Ce îl priveam ca o floare	Eu mă uit, strig după dînsul
Și îl iubeam cu dogoare.	S-a dus, nu-mi aude plînsul.
Dar tirană nenorocirea,	Întristarea ochi-mi stoarce,
Ce-mi pizmuia fericirea,	Dar în zadar: nu se-ntoarce ¹⁶ .

Dar și Anica ca și Zamfira — cea dintii soție a lui Anton Pann — nu a fost statornică în viața ei de familie. Poate nici ea n-a fost mulțumită de sărăcia cîntărețului — scriitor. A fost dornică de lux și de un trai mai bun. Nu l-a înțeles, nu l-a sprijinit în viața și activitatea lui. Aceste motive poate și altele au făcut-o repede să fie convinsă a-l părăsi. Așa că, în martie 1834, în timp ce el se găsea prin țară spre a-și vinde cărțile tipărite și a face subscrieri pentru altele noi, ea, sfătuită de o altă mătușă a sa Elisaveta, stăreța schitului Surpatele, din apropierea Mînăstirii Dintr-un Lemn (jud. Vilcea), a încărcat o bună parte din lucrurile casei, și-a luat fetița «încă neîntărcată» și l-a părăsit, ducîndu-se la mătușa sa care-i trimisese căruța în acest scop.

Prin rugămintile făcute, nefiind convinsă să se întoarcă acasă, Anton Pann se adresă episcopului de Rîmnice și Ministerului de Interne¹⁷ să dea dispoziție ca să se întoarcă «legiuita» lui soție cu fetița, și să fie pedepsită stăreța care o zăpăcise și o convinsese să-și părăsească bărbatul.

În urma celor de mai sus, în luna mai a aceluiași an, Anica a fost adusă acasă unde, de silă de milă, a rămas pînă în 1837, cînd l-a părăsit definitiv și s-a căsătorit cu un oarecare Nae Milcoveanu¹⁸ din Rîmnice-Vilcii. După o scurtă căsătorie cu acesta, s-a despărțit și a trăit singură, pînă la 11 aprilie 1881; a fost înmormîntată la biserica Toți Sfinții din Rîmnice-Vilcii. Fiică-sa Tinca¹⁹, la vârsta de 15 ani, s-a căsătorit prima dată cu Fotache Radovici din Rîmnice-Vilcii, cu care a avut șapte copii; a doua oară cu un Stătescu. A murit la 23 oct. 1873, în vîrstă cam de 40 de ani.

Nefericitul Anton Pann, se văzu din nou singur. Anul 1837 a fost un an greu pentru el, mai ales că a și fost grav bolnav. Amărăciunea sufletească a cîntat-o în versurile:

Cu a doua făcui casă și, la al zecilea an,
Vrînd să se facă mai grasă, mă urî și-mi fu dușman²⁰.

16. G. Dem. Teodorescu, *Viața...*, p. 41.

17. C. N. Mateescu, în „Arhivele Olteniei”, nr. 28, nov. — dec. 1926, p. 219—220.

18. G. Călinescu și colaboratorii, *Material documentar*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, II, (1953), p. 212—216

19. Ion Manole, *op. cit.*, p. 82—83.

20. Anton Pann, *Povestea vorbii*, în *Povestea ăluia*, prima din capitolul *Despre căsătorie iarăși*.

Trădarea Anicăi, pentru care altădată făcuse frumoase stihuri și pe care a crezut-o temelia fericirii lui, o spune acum cu durere și reproș în următoarele versuri:

Nu zic că ședeai pe bani
Și umblai cu caleașcă
Sau te slujeai de țigani
Muștele să-ți gonească;

Nu. Căci eu singur am fost
Cu dragoste la toate,
Bărbat, slugă și rob prost,
Slujindu-ți cît să poate²¹.

Părăsit definitiv și de a doua ființă, pe care o iubise la fel ca pe prima, ca să-și uite necazul, Pann s-a apucat să lucreze și mai mult, compunînd, traducînd și tipă-rind o serie întreagă de cărți. Totuși nu avea pe lingă el o ființă dragă cu care să mai schimbe cîte o vorbă. Singura care înlocuia într-o măsură oarecare acest neajuns a fost Tomaida²² bătrîna lui mamă. Cînd însă, în toamna anului 1837 muri și ea, rămase cu sufletul pustiu și răvășit. Din această cauză timp de aproape opt luni, după cum ne informează G. Dem. Teodorescu, s-a apucat de petreceri și «chefuri infundate», venind de multe ori acasă în zorii zilei. Nu avea pentru cine să se gră-bească și nici cine să-l aștepte.

În 1839 însă, nemaiputînd suporta a fi singur, se gîndi hotărît să se recăsăto-rească. În locul singurătății chinuitoare, prefera căsătoria cu foloasele și necazurile ei, după cum spune într-o poezie:

Mulți doresc singurătatea, dar eu de ea sînt sătul;
I-am cunoscut bunătatea, mi-a venit acră destul.
Un om singur într-o casă, șade ca un surd și mut,
Mănîncă fără de masă, doarme fără așternut...

De necazurile căsniciei nu se mai teme, «asa cum soldatul încercat nu se sperie de pușca ce-l înspăimîntă pe rețrut». Și apoi orice bărbat trebuie să aleagă una din cele trei povește pe care le recomandă scriptura: «or însurat, or călugăr, or să se facă ostaș». El alege pe prima și astfel:

Cu Dumnezeu înainte îmi iau inima în dinți
Mă-nsoar, cunună părinte, și zică-mi toți că n-am minți.

În sfîrșit toate acestea fiind lămurite și hotărîte în inima sa, nu rămînea decît căutarea și alegerea unei alte soții care, după părerea noastră, ar fi trebuit să fie apropiată de vîrstă și înclinările lui profesionale. Din păcate nu s-a gîndit la acest lucru. Ochii și dorința îi zburau numai spre fete tinere, naive, fără învățătură de carte, sau cel mult cu o pregătire de patru clase primare. Socotea poate că tîne-rețea, simplitatea și lipsa de experiență a soției îi garantează cheazăia statorniciei în căsătorie. Rămăsese la un principiu vechi care-l înșelase de două ori, dar nu se lăsa bătut și dorea să meargă pe același drum de viață pe care și l-a gîndit totdeauna.

21. Anton Pann, *Noul Erotocrit*, adaos la tomul IV, p. 149.

22. Tomaida n-a murit în 1838, după cum spun toți biografii de pînă acum, ci în ziua de vineri 10 sept. 1837 (atunci a fost înmormîntată), după cum se vede precis din registrul bisericii Staicu-Bradul, rubrica morți, unde este trecută cu numele Toma văduva (Vezi Arh. St. Buc., *Mitricile bisericii Staicu-Bradul*, pe 1837).

Acestea fiind spuse, toamnăticul mire începu cercetarea pe teren. Și într-o bună zi, în vara anului 1839, în aceeași mahala unde locuia, cunoscu în cadrul unei familii, pe o tânără care nici nu împlinise 18 ani. Ochii și inima lui se ațitară asupra acestei fete — Ecaterina (Tinca) — fiică a Niței și a lui Asanache [Oprescu] fost vinicer în casa boierului Grădișteanu Amindoi părinții însă muriseră, iar fata orfană — și «săracă» după cum mărturisește chiar el» — locuia la o rudenie de a sa, la vărul ei Simion Stoica unde se ocupa cu lucrul și cu trebile casei»²³.

Cererea în căsătorie a întâmpinat greutatea virstei lui care era aproape cu 30 de ani mai mare decât a fetei. Dar în cele din urmă, probabil, Pann garantându-i o avere zestrală și frumoase daruri de nuntă, atât fata cât și rudel: au acceptat și căsător'a s-a făcut în ziua de 11 februarie 1840, după cum arată actele oficiale²⁴, unde este trecută ca fiică a lui Simion (Stoica) vărul său care avusese toată grija de ea și deci și acum la căsătorie.

Cununia a avut loc în biserica Bradului din mahalaua Staicu. A avut ca nași pe intimul său prieten Theodorache Sfetescu și soția sa Luxandra, iar slujba religioasă a fost săvârșită de preotul Vasile ajutat poate și de Scarlat și Petre ceilalți doi preoți ai bisericii. Bineînțeles că au participat rudele fetei și o serie de prieteni și cunoscuți de-ai lui printre care nu trebuie să uităm pe Constantin Chiosea renumitul cântăreț și dascăl de cântări bisericești la seminarul Mitropoliei.

La început își fixează domiciliul într-o modestă locuință din curtea Bisericii Albe, de pe podul Mogoșoaiei, unde Anton Pann era prim-cântăreț. Mai apoi se stabiliseră în mahalaua Bradului. Se spune că în această vreme, poate și mai târziu, Pann era foarte gelos și când pleca în oraș își încuia soția în casă. Nu sîntem siguri dacă prin această metodă a izbutit ceva, sau numai și-a înșelat singur frica și bănuielele care-l răscoleau.

Tinca, noua lui soție, nu știm cât de corectă a fost în realitate, însă a rămas cu el și alături de el 14 ani neîntrerupți pînă la sfîrșitul vieții lui. Iar el a fost foarte mulțumit și în ultimul său testament făcut cu cîteva luni înainte de moarte, de care ne vom ocupa mai jos, vom vedea spus clar acest fapt.

În anii cît a conviețuit cu Ecaterina, lipsindu-se de multe ori de anumite lucruri și plăceri pe care și le-au dorit, din economiile făcute «și cu ajutorul multor prea cuvioși arhimandriți, igumeni și stareți ai osebitelor mănăstiri»²⁵, și-a încropit o mică tipografie pe care a instalat-o întii în atenansele fostei case a neguțătorului Hagî Dinu, peste drum de Biserica Olteni, acolo unde se întretaie Calea Dudescu cu strada Olteni. Personalul tipografiei se compunea din cinci lucrători și un ucenic pe care Pann îi amintește, cu numele și calitatea fiecăruia, la sfîrșitul «Prchodului»²⁶, tipărit în 1846.

Tipografia pe care tot timpul a căutat s-o mărească și s-o utilizeze cu mașini, unelte și litere de diferite mărimi și caractere, a fost una din marile lui preocupări, fiindcă cu ajutorul ei a tipărit atîtea cărți pe care le-a răspîndit pe întreg cuprinsul țării. Mai târziu, în 1848, cumpărînd de la Anica Izeasca o casă cu locul ei pe str. Taurului (astăzi Anton Pann) nr. 12, în mahalaua Lucaci, nu departe de bise-

23. G. Dem. Teodorescu, *Viața...*, p. 54.

24. Arh. St. Buc., *Biserica Staicu Bradu, mitrice*, pe 1840.

25. G. Dem. Teodorescu, *Viața...*, p. 21—22; Ion Manole, *op. cit.*, p. 126.

26. G. Dem. Teodorescu, *Operele...*, p. 51.

rica cu același nume, tipografia, frumos inzestrată acum, a fost mutată aici unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții lui cînd a fost vindută aproape pe nimic de fiul său Lazăr.

Pe lîngă casele vechi situate pe partea dreaptă a terenului, din banii pe care i-a primit Ecaterina de la diferite persoane și în special de la arhimandritul Spiridon egumenul Mînăstirii Tismana, au clădit împreună, la stradă, o casă mai arătoasă

Casa lui Anton Pann, fațada dinspre
strada Taurului — București

unde deasupra parterului alcătuit din trei camere și dependințe se afla un fel de etaj ce cuprindea numai o mică parte din suprafața catului de jos în care se găsea camera de lucru sau de odihnă personală a cîntărețului și tipografului obosit de truda zilei.

Nenumăratele alergături pe care le-a făcut Anton Pann prin toate părțile țării, spre a-și vinde cărțile sau a obține noi subscrieri pentru cele care urma să le tipărească, precum și vremea rea din toamna anului 1848, l-au pus la pat unde a zăcut cîteva luni și era gata să se prăpădească. De aceea, înspăimîntat, și-a întocmit testamentul pe care l-a și publicat, în foaia volantă, spre a fi cunoscut de toți. Nu a fost însă aprobat de mitropolit fiindcă fusese scris în stihuri, fapt neobișnuit pentru un astfel de act.

Prin această «adiată», lasă «mica avuție» ce are soției sale Ecaterina pe care o laudă exagerat, spunind că l-a iubit foarte mult, i-a fost «tovarăș la orice trudă» și de mare ajutor la boala și necazurile ce-a avut.

Întru toate cu dreptate
S-a purtat cît a trăit,
De nelegiuite fapte
În viață s-a păzit²⁷.

Lasă să fie înmormîntat la Minăstirea Viforita unde, după spusele soției sale, se va călugări și ea și se va așeza acolo. Din banii luați pe tipografie, Ecaterina avea obligația să-i ridice un frumos monument de marmoră pe care să pună să se scrie epitaful ce și l-a alcătuit.

Nu uită bine înțeles să strecoare în testament o serie de sentințe filozofice, precepte morale și sfaturi prin care îndeamnă pe «scumpa» lui soție, să urmeze după cum i-a promis, adică să îmbrace cinul călugăresc.

D-acea să nu se-nșele	Să umble în sfinte pasuri
De dulcelețe lumești,	Ori și pe unde va fi,
Ci, urmînd poveței mele,	Și toate ale ei ceasuri
Facă cele sufletești.	Cîrstei a și le jertfi...

Neputînd s-o ducă cu el în veșnicie, rămîne cu regretul și teama că Ecaterina ar putea să meargă pe un alt drum. De aceea îi recomandă să nu se căsătorească, chiar prin cununie, și cu atît mai puțin să apuce «drumul păcătosului amor», ci:

Mai bine, zic, să se ducă,
Precum s-a făgăduit,
Și jertfă să se aducă
Către cel ce ne-a zidit.

Pentru fiică-sa Tinca, crescută de mică de mama ei Anica, roagă pe soția sa să-i cumpere un inel, fără să-i precizeze valoarea:

Ca să-și aducă aminte,
Durtînd suvenirul meu,
Și pentru al său părinte
Să roage pe Dumnezeu.

Prin același testament, pe fiul său Lazăr, care la acea dată era căsătorit, îl înlătură de la orice moștenire, pentru că n-a fost un fiu ascultător. De mic n-a vrut să învețe carte, a fugit din școlile unde a fost dat, a umblat în desfrinare. Prin toate faptele lui i-a produs numai supărări și necazuri.

După ce s-a făcut mare,	Și în dos, cum i-a venit:
Iar m-am încercat cu el	Vrăjmaș mi-a fost pe viață,
Și mi-au fost toate în zădare,	Binele nu mi-a voit.
Nefiind supus la fel.	Alîta m-a necăjit foarte
M-a defăimat, și în față	Ș-atît mi-a dat supărări

27. G. Dem. Teodorescu, *Opere...*, p. 81.

Încit mă rănia de moarte
Urtele-i defăimări,
Precum nici se iscălește

D-aceia, ca un protivnic
Și ca un vrăjmaș fecior,
Îl desființez pravilnic
Și nu-l las moștenitor.
Și ca unu ce-mi ruga moarte
Înjurindu-mă grozav
Ș-avea bucurie foarte
Cînd auzia că-s bolnav,

Cu pronumele meu Pann,
Ci p-al mame-sei iubește,
Și-și zice «Agurezan»...

Nu voi, l-a mea-mormintare
Nici la niscai pomeniri,
Să aibă amestecare,
Nici să facă prigoniri,
De cit să-și ia a sa parte
O sută de cărți ce-i las
Și să se tragă de-o parte,
Să fugă din acel ceas²⁸.

Din 1849 pînă în 1854 a muncit enorm și a tipărit nenumărate cărți pe care le răspindea de data aceasta și peste munți, la Brașov și în alte localități, datorită căraușilor și neguțătorilor care aveau drum de ducere și de întoarcere pe acolo. În socotelile ce le făcea cu diferiți distribuitori era ajutat în ultimii ani și de fostul său elev Gh. Ucenescu așa cum se vede din scrisorile ce acesta le-a primit de la profesorul său. Gh. Ucenescu, recunoscător pentru învățatura și recomandarea ce-i făcuse Anton Pann către episcopia bisericii Sf. Nicolae din Schei, îi trimitea regulat contul socotelilor, banii încasați și, din cînd în cînd, și cîte o lădiță cu butelii de borviz care erau foarte apreciate de maestru.

Anton Pann, spre sfîrșitul verii, adică la 20 august 1854, pregătindu-se să facă o călătorie mai lungă prin țară și să zăbovească și la vestitul tîrg de la Riureni-Vilcea, înainte de plecare își scrise și își tipări²⁹ a doua diată a sa. De data aceasta în afară de început, în care păstrează forma versificării din prima diată, restul este scris în proză, ca să poată fi aprobată de mitropolit.

Se pare că în această călătorie a întîrziat cam o lună de zile și s-a întors acasă bolnav și istovit. Dar răceala contractată pe drum nu putea să-i dea «un tifos violent» cum spune G. Dem. Teodorescu și ceilalți cercetători care s-au luat după el. Dacă ar fi avut tifos, boala nu dura o lună și mai bine, iar sfîrșitul vieții lui ar fi fost mult mai repede, ceea ce ne face să credem că contractase o congestie pulmonară sau o tuberculoză galopantă din care, totuși, nemiavînd vigoarea de altădată, n-a putut scăpa.

Văzîndu-și sfîrșitul apropiat și probabil și la îndemnul soției, la 21 octombrie și-a trimis diata spre a fi legalizată de mitropolit. Prin acest testament el își rostuiuse cu grijă rămasurile averii pămîntești și socotea că lasă o situație limpede spre a nu se ivi motiv de ceartă sau de judecată între urmași. Situația a fost însă altfel, după cum vom vedea mai jos.

Dar boala progresa din ce în ce mai mult și în ziua de 2 noiembrie 1854, Anton Pann și-a dat ostescul tribut încheindu-și, probabil cu tot regretul, socotelile de bine și de rău a întregii lui vieți.

În timpul bolii se vede că fiul său, preotul Lazăr de la biserica Visarion, îl vizitase de mai multe ori și obținuse iertarea de la tatăl său pentru toate supărările ce-i făcuse altădată. Datorită acestui fapt, a și fost recunoscut din nou ca moșteni-

28. G. Dem. Teodorescu, *Operele...*, p. 83-84; Ion Manole, *op. cit.*, p. 150-151.

29. G. Dem. Teodorescu, *Uitarea...*, p. 64.

tor, lăsându-i-se tipografia cu toate ale ei, prețuite la 1000 de galbeni, iar cărțile și lucrurile casei, prețuite cam la aceeași sumă, le lasă iubitei sale soții Ecaterina «la care am toată încrederea, ca una ce ...în curgerea zilelor vieții noastre în căsnicie, am cunoscut-o cu adevărat temătoare de Dumnezeu în toate poruncile legii».

Ecaterina, după părerea noastră, s-a arătat pe față cu multă dragoste pentru virstnicul său soț, probabil convingându-l de multe ori și prin jurăminte, dar a fost întotdeauna destul de șireată ca să mascheze o serie de atitudini și fapte pe care le-a făcut, fiindcă nu putea să primească gratuit prețioase daruri de bani din partea unor persoane chiar dacă, față de ochii lumii, aceste sume erau justificate într-un fel oarecare.

Anton Pann lăsase soției sale rugăminte «cu sufletul», consemnată prin testament, să fie înmormintat la Schitul Roșioara de la poalele munților, unde și ea promisese că se va face călugăriță. Dar neînsuflețitul lui trup nu și-a găsit odihna la locul indicat, fiindcă împrejurările au fost cu totul nefavorabile. Întii, războiul Crimeii făcuse ca țara noastră să fie ocupată de armate străine, drumurile erau pline de trupe, ieșirea din oras se făcea numai cu aprobare specială și dată cu multă greutate pentru cei vii și cu atât mai greu pentru cei morți, mai ales dacă aceștia erau bănuți că au suferit de o boală molipsitoare.

În al doilea rînd, transportarea unui mort pînă la un schit de munte era costisitoare. Drumurile noroioase, desfundate, și vremea rea, cu ploi și ninsoare, erau iarăși un mare neajuns. Și apoi, după cite știm, nici fiul nici soția nu prea s-au îndemnat să-i satisfacă ultima dorință. Primul nici nu se gîndea să facă vreo cheltuială din buzunar, ci din contra să pună mina cît mai repede pe ceea ce îi lăsase răposatul său părinte. A doua, Ecaterina, fără multă ezitare, renunțase să se facă călugăriță, să-și închidă viața departe de lume, de freamătul orașului-capitală și de chipeșul Oprea Dumitrescu³⁰ care era lucrătorul tipograf de seamă al soțului și se pare chiar prietenul³¹ ei încă înainte de a muri Anton Pann.

Toate acestea au hotărît ca înmormintarea lui să se facă la biserica Lucaci care era numai la cîțiva zeci de metri de casa unde răposase. De altfel, la această biserică, Anton Pann înmormintase pe mama lui, iar el fusese cîntăreț fără plată, un an și jumătate, și încă în viață se înscrisese ca ctitor al ei prin donațiile de cărți ce făcuse.

Vestea morții a adunat în jurul celui dispărut pe Zamfira și Anica, fostele lui soții, pe fiică-sa Tinca care plecase cu mama ei pe vremea cînd nu știa să gîngurească și acum era femeie măritată, pe preotul Lazăr, fiul rătăcit și iertat și din nou pus în toate drepturile legale și formale; de asemenea Ecaterina, ultima lui soție legitimă. Pe lîngă aceștia erau foarte mulți prieteni, colaboratori, cunoscuți, elevi, oameni din mahala.

Toți veniseră ca prin prezența sau cuvîntările lor să aducă un ultim prinos de recunoștință pentru întreaga și variata lui strădanie pe ogorul culturii maselor.

G. Dem. Teodorescu care a cunoscut multe persoane din cele ce au participat la înmormintarea lui Anton Pann, ne spune că au asistat mii [?] de oameni la ceremonia funebră, ceea ce nu ne vine să credem.

30. Tinărul Oprea Dumitrescu încă din 1848 făcuse parte din corul de la biserica Cretulescu condus de Anton Pann, iar în 1853 fusese adus de acesta să cînte în strana stîngă a bisericii Lucaci și în timpul săptămîinii să lucreze în tipografie. (G. Dem. Teodorescu, *Viața...*, p. 59).

31. *Ibidem*, p. 70, nota 1.

Este curios însă faptul și neexplicabil cum despre moartea lui Anton Pann nici un ziar n-a scris vreun rând, cu toate că merita din plin acest lucru. O scuză ar fi fost: vremea grea de război, luptele crâncene de la Sevastopol, ocupația armatelor străine în țară. Dar curios este că dacă despre el nu s-a scris nimic, cu toate

Anton Pann. bust de bronz la monumentul de pe mormintul aflat în curtea bisericii Lucaci din București

că făcuse atât de mult, a doua zi după înmormântarea lui (la 5 nov. 1854) un supliment întreg al celui mai important ziar³² reproducea în întregime cuvântarea funebră ce s-a ținut de N. Nenovici la înmormântarea profesorului grec Ioan Mitilineu.

A fost înmormântat³³ cu mare jale în ziua de 4 nov. 1854, în partea stângă a bisericii Lucaci, înspre stradă. Slujba religioasă a fost săvârșită de un sobor de preoți printre care preotul Gheorghe parohul bisericii Lucaci. Arhimandritul Ca-

32. „Vestitorul românesc”, XIX (1854), nr. 53.

33. Arh. St. Buc., *Mitrica bisericii Lucaci, pe 1854*, f. 31.

list, un bun prieten al răposatului «cunoscut de toți ca omul cel mai tare și neimpresionabil, fu înecat de lacrimi și împiedicat de a-și continua oficierea»³⁴.

Înainte de a fi coborât în mormint, inginerul Foncescu, un prieten bun al răposatului, a ținut o cuvîntare funebră, dar înecat de lacrimi. A fost o alocuțiune spontană și nu-i cunoaștem cuprinsul. Ni s-a păstrat în schimb cuvîntarea pe care a ținut-o ieromonahul Veniamin Catulescu, inspectorul Seminarului Central. Nu știm precis însă unde a rostit-o, la seminar în fața elevilor sau chiar la mormint.

Totuși fiind interesantă prin cuprins, desprindem din ea meritele pe care vorbitorul le-a scos în evidență în ceea ce privește activitatea de cîntăreț, compozitor de muzică bisericească și de poet a lui Anton Pann. «Și n-a fost destul c-a împodobit și a îmbogățit biserica română, ci prin scrierile și poamele sale a făcut să aibă mulțumire tot românul *de clasa cea mai de jos*, (s. n.), încît să ațîțe gustul și curiozitatea tuturor spre citire. Căci dacă autorii și poeții ce-i sublîmi [mari] sînt vrednici de lăudat, sînt însă numai pentru cei literați [intelectuali], în vreme ce răposatul nostru prieten a fost *pentru tot poporul român*, (s. n.), căci nimeni n-a cîntat prin vîersuri toate anecdotele, proverbele și fabulele române decît numai el singur»³⁵.

După înmormîntare, fiul³⁶ cu mama lui vitregă, conform testamentului, și-a luat fiecare partea ce i se cuvenea; preotul Lazăr dînd chiar chitanță Ecaterinei Oprescu, după numele ei de fată, de ceea ce a primit.

Văduva însă care bănuia, poate, că va avea neînțelegeri cu preotul Lazăr, precum și pentru alte motive personale ale ei, a căutat în grabă, la 5 decembrie 1854, să dăruiască³⁷ casele ce avea, bisericii Lucaci cu obligația ca aceasta să dea schitului Roșioara «unde sînt hotărîtă a mă călugări, de voi avea parte de la Dumnezeu și unde o să strămut și oasele răposatului meu soț, după împlinirea a șapte ani»³⁸. Ea își rezervase uzufructul caselor, fără limită de timp.

Prin această donație văduva Ecaterina Oprescu voia să pună pe preotul Lazăr în imposibilitate a deveni proprietarul caselor. Iar în ceea ce privește trecerea ei la călugărie, aceasta a fost numai o vorbă goală, ca să convingă pe soțul ei să-i lase prin testament o parte mai mare din avere. Călugăriță nu s-a făcut, oasele nu i le-a strămutat și nici monument la mormint nu i-a ridicat. Ba din contra, fiind încă tinără, în 1856 s-a căsătorit cu Oprea Dumitrescu și s-a stabilit mai apoi la Rîmnîcu-Vîlcii unde soțul ei a fost numit maestru de muzică bisericească la seminarul de acolo. Din această căsătorie a rezultat o fată Ecaterina a murit la Rîmnîcu-Vîlcii în 1878, dar a fost adusă și înmormîntată în București la cîmîtirul Șerban Vodă (Belu).

Prin dania făcută către biserica Lucaci, Ecaterina Oprescu a intrigat pe preotul Lazăr care spera să devină proprietarul caselor, zise părintesti, și la 19 ianuarie 1855, dă în judecată pe mama lui vitregă. În reclamația ce face, el arată că tatăl său dintr-o «mare slăbiciune» (dragoste) ce avea pentru ultima lui soție,

34. G. Dem, Teodorescu, *Viata...*, p. 66; Ion Manole, *op. cit.*, p. 272.

35. V. Papacostea și M. Regleanu, *Seminarul central, București*, ... p. 305, 306; Ion Manole, *op. cit.*, p. 272—273.

36. Lazăr Anton Pann, preot la biserica Visarion locuia pe str. Cometei.

37. Actul este semnat prin punere de deget, deoarece Ecaterina Oprescu nu știa carte.

38. Mihai Popescu, *Adăugiri la viața lui Anton Pann*, în „Revista Arhivelor”, IV, 1940—1941, p. 157—159; Ion Manole, *op. cit.*, p. 273.

printr-un testament nelegal i-a lăsat mai multă avere decît i se cuvenea, iar lui «drept moștenire și împăcare» i-a lăsat numai tipografia cu tot ceea ce depinde de ea. Și probabil, sub influența mamei sale vitrege, a prețuit-o la 1000 de galbeni, cînd în realitate «după starea» în care se găsește, nu face mai mult decît 150 galbeni.

După părerea preotului Lazăr, Anton Pann a făcut o prețuire exagerată tipografiei, tocmai ca să nu pară prea mare diferența între ceea ce i-a lăsat lui și Ecaterinei. Din această cauză a cerut judecării să considere testamentul nelegal, iar pe de altă parte să se facă o inventariere a întregii averi rămase de pe urma tatălui său.

Primul termen de înfățișare³⁹ a fost fixat la 15 sept. 1855 cînd preotul Lazăr s-a prezentat cu procuratorul (avocatul) C. Varonescu, iar pîrita numai prin procuratorul ei Petrache Zotovici, cu procură în regulă. Cu acea ocazie reclamantul citează anumite părți din testament, pe care îl contestă în ceea ce privește legalitatea, și arată că el a fost făcut sub influența ei, iar după moartea tatălui său, fosta lui soție Ecaterina n-a respectat cele menționate în testament. Și anume: pe răposatul ei soț nu l-a înmormîntat la schitul Roșioara ci la biserica Lucaci, călugăriță nu s-a făcut, ba din contra «și-au schimbat făgăduiala în tocmeală de nuntă».

În ceea ce privește casele, situația era cu totul altfel de cum se spunea în testament. Casele vechi cu locul lor au fost cumpărate de tatăl său, fiindcă Ecaterina fusese fală săracă la căsătorie, iar cele noi au fost făcute tot de el din truda și economiile ce-a pus deoparte. Cu toate acestea primele, prin act de cumpărare, sînt trecute pe numele ei arătîndu-se că au fost luate din banii pe care ea i-ar fi strîns de la «arhimandriți, egumeni și stareți ai osebitelor mănăstiri», iar cele noi, dînspre stadă, au fost făcute tot de ea cu banii pe care i-a primit în dar de la părintele Spiridon Tismăneanu. «Pretexturi neputincioase și de necrezut în fața legii ca o damă, fără nici o îaptă îndatoritoare pă [față de] egumenii mănăstirești, să primească peste două mii galbeni de [în] dar de la egumeni și stareți mănăstirești spre a-și cumpăra case și o pereche a-și clădi, precum se zice de răposatul». Fără dovezi «pravilnice» de la acei egumeni și stareți nu se poate lua în considerație această afirmație care este cu totul ilegală.

Știut este de asemenea că după legiuiri și după împărăteștile hatîșerifuri călugării nu pot să facă dieti, nici să dăruiască nimic. Și prin urmare trebuie să dovedească pîrita că în adevăr a primit asemenea daruri ca să poată face case. Căci a putut prea lesne răposatul, pentru iubirea către soția sa, să facă acea vorbire numai și numai ca să-l lipsească de dreptul său de moștenire».

Și apoi, după legea de atunci, orice averea agonisită de bărbat, în timpul vieții, rămîne soțului, iar după moartea acestuia copiilor (recte lui ca singurul fiu legitim) și nu soției care nici n-a respectat întru nimic testamentul lăsat.

La cele de mai sus, Ecaterina Oprescu, prin avocatul ei, a răspuns că înmormîntarea soțului ei la biserica Lucaci s-a făcut chiar cu încuviințarea preotului Lazăr, așa cum se vede în înscrisul din 8 noiembrie 1854 iscălit de protopopul Ioan Sachelarie, Petre Stoica și Dimitrie Orghidan «coprinzător că însăși reclamantul a primit a se înmormînta tatăl său aici la Lucaci, unde sînt înmormîntate și oasele maicii sale».

39. Arh. St. Buc., *Tribunalul Ilfov, secția I.C.C.*, nr. 171, sentința 101, f. 232—241.

Nu s-a făcut călugăriță, fiindcă acest fapt nu i s-a impus prin testament de soțul său, ci a fost numai o promisiune a ei «pe care a putut prea bine să o schimbe dacă nu a fost o hotărîre a mortului».

Casele vechi cu locul lor dovedește cu act în regulă din 20 februarie 1846, legalizat la Tribunalul de Comerț la 29 aprilie 1849, că le-a cumpărat ea de la Anica Izeasca. Deci pretenția reclamantului de a i se dovedi cu ce bani a cumpărat casele nu este întemeiată, atîta timp cît a arătat cu acte autentice că sînt proprietatea ei. În ceea ce privește casele noi, precum și mobilele din ele, acestea au fost făcute cu banii dăruiți de egumenul Spiridon Tismăneanu ca să aibă unde găzdui cînd va veni la București.

Un al doilea termen de judecată a fost fixat la 24 octombrie 1855 cînd preotul Lazăr a dovedit că lucrurile rămase de pe urma tatălui său au fost mai numeroase decît cele inventariate de Tribunal, iar din acelea nu mai există nimic, fiindcă au fost înstrăinate prin vînzare de către Ecaterina Oprescu.

Reclamanta recunoaște acest fapt, dar spune că era în drept deoarece, conform testamentului, era moștenitoarea soțului ei.

La 6 februarie 1856 a fost o nouă înfățișare în fața judecătii, în care Ecaterina arată că a vîndut lui Oprea Dumitrescu un ceasornic de aur, un scrin și o masă de nuc, precum și o anumită cantitate de cărți din cele tipărite de soțul ei.

Preotul Lazăr, ca o dovadă a celor spuse altădată, arată că uneltele tipografiei prețuiesc mult mai puțin decît au fost fixate de tatăl său. Aceasta o dovedește prin actul de apreciere făcut de librării Gh. Ioanid, N. Danielopol, A. Danielopol și Ferdinand Ohm, legalizat de Comisia de Roșu, sub nr. 1456 din 1855.

Pe de altă parte, avocatul pîrîtei aduce la cunoștință că Ecaterina Oprescu a renunțat la moștenirea lăsată de soțul ei prin testament și prin urmare reclamantul nu mai poate avea nici o pretenție asupra ei. Cere numai să fie despăgubită de zestrea sa, *exoprică* și dăruirile ce i s-au făcut înaintea nunții.

La un nou termen de judecată, preotul Lazăr prezintă dovezi semnate de Ștefan Rasidescu și Petru Petru Gorjan, oameni de specialitate, că tipografia «cu ale ei instrumente de care se vorbește în diata răposatului» nu prețuiesc mai mult de 963 lei, afară de un tească și un instrument de turnat linii, care nu se găsesc. Pe cînd cele lăsate Ecaterinei valorează mult mai mult și anume: cărțile 62.563 lei, iar lucrurile din casă 2227 lei.

La 8 februarie 1857, pîrîta arată că nu mai renunță la testament deoarece îl consideră legai, iar ea n-a călcat întru nimic dispozițiile lăsate. În ceea ce privește cumpărarea caselor vechi și clădirea celor noi cu bani dăruiți de diferiți călugări, care nu au voie să facă acest lucru după cum spune reclamantul, acest fapt nu-și are aplicarea în cazul ei, iar preotul Lazăr urmează «să dovedească că banii cu care s-au făcut casele au fost ai răposatului părintele său».

Ea mai arată că, cărțile văzute și prețuite de starostia de teali, la suma de 62.563 lei, nu este justă, deoarece «răposatul a prevăzut prin testament că acele cărți nu pot face mai mult decît pînă la o mie de galbeni și pentru aceea prețuind și tipografia cu ale ei mașini tot cu galbeni una mie, a făcut împărțirea averii sale în două, cu toate că pîrîtei i s-a pus îndatorire de cheltuieli prin [pentru] înmormîntare și altele».

Ridicându-se și alte pretenții. Tribunalul n-a dat nici de data aceasta sentință, ci a hotărât ca pînă la noul termen de judecată să se facă prețuirea caselor construite la stradă. Drept urmare, «măimăria» Capitalei a arătat prin raportul înaintat că acele case, clădite pe vremea căsnicii pîritei cu răposatul soțul său», fac 22.400 lei, în afară de teren.

Noul termen a fost fixat la 10 mai 1859 cînd ambele părți și-au menținut reclamațiile și pretențiile anterioare. La acestea s-a adăugat o nouă prețuire a cărților de către starostia librarilor, deoarece prima a fost exagerată fiind făcută de o starostie incompetentă.

Cărțile au fost apreciate de data aceasta de mai mulți oameni de specialitate avînd ca responsabil pe librarul Romanov care a făcut acest lucru în prezența pîritei, fiindcă reclamantul, cu toată invitarea ce i s-a făcut, nu a luat parte. După inventarul ce i s-a prezentat, Romanov a prețuit numai 8730 volume, fiindcă celelalte însemnate nîr se mai aflau. Ca o curiozitate și documentare, numărul și titlul volumelor existente erau următoarele: 450 Doxastare vol. I, 400 Doxastare vol. II, 450 Paresimiere, 500 Priveghiere, 250 Moș Alb, 800 Liturghia Sf. Vasile, 250 Povestea Vorbii, 800 Liturghia Sf. Ioan, 180 Rînduiala liturghiei, 170 Anastasi-matare, 650 Herovicare și Canonicare, 180 Proschinitare, 800 Nastratin Hogeia, 50 Spitalul amorului, 80 Cîntece de stea, 800 Arabice [Povestire arabică], 500 Cîntătorul beției, 500 Arghir și Anadam, 300 Memoria focului [mare, 1847], 300 Viața Sf. Evdochii, 150 Despre Crucea Domnului, 170 Tipicuri.

Pe baza acestui material de expertiză și a tuturor celorlalte dovezi, precum și a dispozițiilor depuse de martorii ambelor părți, la 21 august 1859, Tribunalul hotărăște:

Testamentul nu poate fi considerat ilegal deoarece s-au respectat dispozițiile prevăzute de Codica Civilă, art. 33.

Prețuirea tipografiei, dacă i s-a părut reclamantului de o mai mică valoare decît cărțile, nu trebuia să o primească.

Ecaterina Oprescu este vinovată că n-a respectat dispozițiile testamentului. Ea trebuia să facă tot posibilul «și să îndeplinească voința răposatului, ca epitropă. Cu cît mai ales ca peste acea călcare de dispoziție testamentară, dînsa ca epitropă merge în a doua căsătorie și face cu aceasta mai mult a se privi că voința testatorului s-a neglijat și s-a neîndeplinit».

Averea imobilă nu poate fi atacată, deoarece Ecaterina Oprescu a prezentat act autentic de proprietate și chiar răposatul ei soț, a recunoscut că atît casele vechi cît și cele noi sînt ale ei «fiindcă numai bărbatul este în drept a cunoaște titlul averii femeii, afară de zestre».

În concluzie, Ecaterina Oprescu nerespectînd testamentul lăsat de soțul ei pierde titlul de moștenitoare și este obligată să predea preotului Lazăr toată averea mobilă. De asemenea nu are drept nici asupra celei de a șasea parte din averea soțului. Și pentru că ea a fost cauza că reclamantul a început acest proces, i se impune să plătească o taxă de 150 lei. În schimb, preotul Lazăr trebuie să-i asigure dreptul său zestral, *exoprica* și darurile dinaintea nunții.

Preotul Lazăr fiind considerat singurul moștenitor legal al lui Anton Pann, i se impune obligația să urmeze «întocmai cele dispozate de răposatul, de vreme ce pîrita nu le-au îndeplinit». Dar, după cîte știm, nici fiul n-a făcut nimic pentru a duce la îndeplinire vreuna din dorințele tatălui său.

În urma acestei sentințe ambele părți au făcut recurs, dar în termenele ce au urmat hotărîrea a fost confirmată de Curtea de Apel⁴⁰ secția I. civilo-corecțională. Cu toate acestea și dintr-o parte și din alta s-au făcut noi recursuri. Astfel, preotul Lazăr a cerut revizuirea deciziei dată de Curtea de Apel sub motiv că nu poate executa pe Ecaterina Oprescu din cauză că lucrurile menționate în condamnarea dată nu mai existau. Și în al doilea rînd fiindcă nu s-a specificat suma de bani ce reprezintă valoarea acelor obiecte.

Pe de altă parte, Ecaterina, prin Tribunalul Ilfov secția II unde începuse o nouă acțiune, obține hotărîrea ca preotul Lazăr să-i plătească drepturi dotale în sumă de 12.643 lei vechi, din averea defunctului Anton Pann, cu obligația de a i se plăti și dobînda legală de la moartea soțului ei (1854), pînă la zi.

Treceau ani după ani și procesul nu se terminase, mergea înainte, iar preotul Lazăr cerea acum să fie despăgubit atît de Ecaterina cît și de soțul ei Oprea Dumitrescu.

În sfîrșit, la 5 martie 1877, preotul Lazăr, asistat acum de avocatul Alexandru Leurdeanu, obține de la Curtea de Apel o sentință prin care Ecaterina Oprescu (Dumitrescu) trebuia să-i plătească suma de 2000 galbeni drept despăgubire, iar în caz contrar s-o poată urmări în averea ei personală. Se pare însă că această sentință n-a mai putut fi executată deoarece la scurtă vreme a început războiul de independență, iar pe de altă parte Ecaterina cu soțul ei Oprea Dumitrescu s-au stabilit la Rîmnîcu-Vîlcii, făcînd în așa fel ca citațiile de judecată să nu le primească la timp sau să fie adresate greșit, iar ei să nu se prezinte la instanțele judecătorești din București. În cele din urmă procesul s-a stins prin moartea Ecaterinei întimplată în 1878, după cum am văzut mai sus.

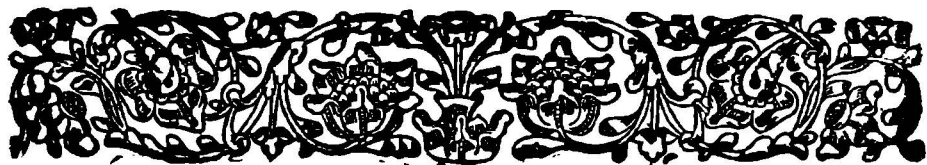
În concluzie, putem spune că în judecata care a durat aproape un sfert de veac, atît reclamantul cît și pîrita n-au ajuns la nici un rezultat mulțumitor. Ambele părți (soție și fiu) au irosit aproape tot ce le rămăsese de la Anton Pann, prin plata avocaților care pe întreaga perioadă a fost destul de mare.

Ne pare rău că, cu toate cercetările noastre, n-am putut afla cînd a murit preotul Lazăr Anton Pann, cu cine a fost căsătorit și dacă a avut urmași sau nu. De asemenea unde s-au rătăcit, sau în ce împrejurări s-au distrus nenumăratele manuscrise pe care le-a avut Anton Pann. Ce s-a făcut cu biblioteca și corespondența pe care a primit-o o viață întreaga de la nenumărate persoane din țară și din Transilvania care pe acea vreme făcea parte din Imperiul habsburgic. Desigur, dacă s-ar fi păstrat această corespondență multe lucruri și fapte din viața și activitatea lui Anton Pann s-ar fi lămurit și precizat, dar așa rămîn, poate, pentru totdeauna necunoscute.

Prof. Dr. GEORGE POTRA

40. Arh. St. Buc., Curtea de Apel, secția I.C.C., nr. 55/1862.

INSEMĂNĂTATEA SINOADELOR I ȘI AL II-lea ECUMENICE PENTRU TEOLOGIA CREȘTINĂ *

[p. 39]. Adesea epoca sinoadelor ecumenice este numită «epoca de aur» în evoluția teologiei creștine. În primele trei veacuri de existență istorică a Bisericii, când ea se dezvoltă în mijlocul prigoanelor, s-a manifestat măreția duhului creștin și superioritatea lui asupra duhului în care trăia păgânătatea. Acum însă, când Biserica creștină vâdise întregii lumi esența sa de viață-făcătoare, ea a dovedit lumii puterea și adâncimea învățaturii sale teologice și filozofice, superioritatea ei față de filozofia antică și păgână. Biserica a precizat învățătura sa de credință, care în limbaj bisericesc este numită Simbolul de credință, care a fost stabilit la Sinoadele I și al II-lea Ecumenice.

În stabilirea Simbolului de credință pancreștin, aceste sinoade nu au introdus nimic nou în credința veche a Bisericii, pentru că credința creștină a luat naștere nu la sinoade, ci din ascultarea cuvintelor: Descoperirii dumnezeiești (Rom. X, 17). Credința ia naștere ca răspuns la cuvintele Dumnezeiescului Intemeietor al Bisericii. Sinoadele au expus această credință în formă strinsă și totodată deplină, și în aceasta constă marea lor însemnătate.

Domnul a predat învățătura Sa sub forma cuvintului și a trimis pe Apostolii Săi să propovăduiască Evanghelia în toată lumea (Marcu XVI, 15). Este cu puțință că chiar Apostolii sau urmașii lor imediați, îndeplinind această poruncă a Domnului, au predat oamenilor adevărurile învățaturii creștine de credință. Curînd după apariția Bisericilor creștine locale, fiecare din aceste Biserici aveau deja Simbolul lor de credință. Identitatea tuturor acestor simboluri nu numai după duh și după cuprins, ci chiar după formă și după succesivitatea expunerii mărturisea cu certitudine că ele toate aveau un izvor comun — învățătura apostolică.

Biserica creștină, ca un singur trup al cărui cap este Hristos însuși, fiind adunată din lumea întreagă, constă dintr-o mulțime de membre. Ea este prin esența ei sobornicească. În virtutea acestui principiu al sobornicității, organul ei suprem pe pămînt îl constituie sinodul panbisericesc, căci numai el poate fi expresie a

* Articol publicat în „Revista Patriarhiei din Moscova”, nr. 10/1906, p. 39—40, de unde a fost tradus de Paraschiv V. Ion.

conștiinței panbisericești și judecător definitiv în problemele de credință. Încă în timpul vieții Sfinților Apostoli unele probleme controversate au fost rezolvate pe cale sobornicească. Curînd, după începerea propovăduirii apostolice s-a ivit problema în ce condiții să fie primiți în Biserică noi membri: prin tăierea împrejur poruncită de Moise sau evitînd tăierea împrejur? Sinodul a rezolvat problema în duhul eliberării de prescripțiile vechitamentare. Acest sinod, la care s-au adunat Apostolii, înainte ca ei să se despartă pentru propovăduire în întreg «universul» (adică teritoriul imperiului roman și al țărilor învecinate cu el), a constituit prototipul tuturor sinoadelor următoare ale Bisericii. De la acest întii sinod panbisericesc pornește firul puternic care îl leagă cu acele sinoade care mai tîrziu au primit numele de sinoade ecumenice.

[p. 40] Sinodul întii Ecumenic, care s-a adunat într-unul din orașele imperiului bizantin — Niceea —, a avut loc în anul 325, adică nu mult timp după ce fusese dat de către împăratul Constantin în anul 313, edictul prin care creștinismul devenea religie permisă. Sinodul s-a adunat pentru precizarea învățaturii de credință a Bisericii despre însușirea dumnezeiască a Domnului și Mîntuitorului Iisus Hristos. În timpul scurs de la Sinodul Apostolic, în Bisericile locale de multe ori fuseseră convocate sinoade. Însă problemele rezolvate la sinoadele din Bisericile locale nu se refereau la viața întregii Biserici creștine. Hotărîrile sinodale se mărgineau în cea mai mare parte la condamnarea uneia sau altele din învățăturile false care erau răspîndite în unele Bisericile locale, sau dezbăteau probleme canonice. De astă dată însă, era vorba de o învățătură falsă care agitase întreaga Biserică și, pe de altă parte, pentru prima dată se ivise posibilitatea convocării unui sinod, la care să participe episcopii din toate colțurile lumi creștine din vremea aceea.

După triumful creștinismului, situația Bisericii se schimbase categoric. Dacă mai înainte, în ochii multor păgîni incapabili să hotărască în chip independent, credința creștină putea părea doar vrednică de dispreț, sau — în cel mai bun caz — ca nemeritînd atenție, de astă dată cînd ea era acoperită cu respect de către stat — mulți din cei care mai înainte o tratau cu idei preconcepționate, au început să bată insistent la ușile Bisericii. În acest fel Biserica a început să crească repede ca număr, însă această creștere ascundea în sine o mare primejdie: nivelul spiritual general al membrilor ei era scăzut și în conștiința lor învățătura teologică a Bisericii putea fi denaturată. Dacă mai înainte, în marea lor majoritate membri Bisericii erau oameni gata să îndure orice lipsuri și chiar chinuri pentru convingerile lor, oameni care trecuseră prin focul suferințelor, — de astădată se străduiau să intre în Biserică și oameni slabi de credință și lipsiți de tenacitate.

Trebuie subliniată și o altă trăsătură caracteristică. Dacă mai înainte Biserica consta în mare majoritate din oameni simpli, și în ea erau puțini oameni instruiți și învățați — ceea ce remarcă și Apostolul Pavel în epistolele sale (I Cor. I, 28), de astă dată Biserica începuse să se umple cu oameni instruiți, buni cunoscători ai filozofiei păgîne. Nu este de mirare așadar că, intrînd în Biserică, ei nu socoteau totdeauna neapărat necesar să-și revizuiască convingerile filozofice proprii, apreciînd că acestea nu sînt în contradicție cu dogmele creștine. Și tocmai în acest punct a și apărut posibilitatea falsei interpretări a dogmelor creștine în spiritul concepțiilor păgîne.

Învățătura teologică despre Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel Unul-Născut și Cel de o ființă cu Tatăl, se întemeiază pe Revelația dumnezeiască, fiind înfățișată în special în Evanghelia după Ioan, mai ales în prolog: «La început a fost Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu. El era la început la Dumnezeu» (Ioan I, 1—2). Tot în prolog, Evanghelistul scrie: «Și Cuvîntul s-a făcut trup» (v. 14). Pe această învățătură a Revelației despre Dumnezeirea Cuvîntului (Logosul) și despre întruparea Lui se întemeiază învățătura Bisericii despre însușirea dumnezeiască a Fiului lui Dumnezeu, care s-a întrupat pentru mîntuirea noastră. Biserica a crezut de totdeauna în Iisus Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut, și a păstrat cu sfințenie acest foarte important adevăr ca temelie a mîntuirii noastre.

Pe măsura dezvoltării sale naturale și mintea omenească s-a apropiat pas cu pas de acest adevăr.

În vremea venirii în lume a lui Iisus Hristos și a vestirii de către El a învățăturii despre Sine ca Fiul al lui Dumnezeu, gîndirea omenească în dezvoltarea ei nu putea să ajungă la ideea că Dumnezeu este unul și că lumea a fost creată de Rațiunea unică creatoare. Politeismul, spre care inclinau mai înainte popoarele vechi, atunci, în perioada înfloririi furtunoase a filozofiei, apărea gînditorilor ca evident neconsistentă. Cu toate acestea, filozofia fiind redusă doar la posibilitățile sale, nu putea să afle calea cea adevărată pentru a se apropia strîns de conținutul religiei descoperite de Dumnezeu. [p. 41] Gîndirea filozofică era sfărîmată în multe curente, cele mai adesea contrazicîndu-se unul pe altul.

În momentul triumfului creștinismului dintre toate sistemele filozofice cele mai apropiate de creștinism, în legătură cu concepțiile religioase, erau stoicismul și neoplatonismul, iar în mediul iudaic își făcuse loc gîndul de a apropia filozofia păgînă cu religia revelată a lui Moise.

Filozofia stoică apăruse cu trei veacuri î. d. Hr., și atinsese cea mai înaltă dezvoltare în veacul î. d. Hr., iar în vremea veacului al IV-lea înclina deja către decădere. Stoicii se străduiau să reinterpreteze miturile vechi, învățau despre un Dumnezeu unic: învățau că lumea este unică, că lumea este condusă de către Rațiunea unică creatoare, sau — cum o numeau ei — Logosul.

Oarecum în alt fel expuneau ideile lor reprezentanții neoplatonismului — Plotin (204—270), ucenicul său Porfirie (233—304) și alții. Aceștia nu limitau sistemul lor filozofic la ideea despre Logos, ci învățau despre Treimea dumnezeiască. Mai presus de orice, exista «Ceea ce este unic», care nu poate fi cunoscut și în legătură cu care nu pot fi folosite nici un fel de categorii logice sau psihologice. «Ceea ce este unic» produce din sine «Mintea» (grecescul $\nu\omicron\delta\varsigma$), ca o contemplare a sa; iar «Mintea», la rîndul său, naște «sufletul» lumii, care vine în atingere cu lumea materială și o însuflețește. În acest fel, treimea neoplatonică era, după structura ei, coborîndă în privința demnității și descrescîndă în privința însușirilor sale divine. «Mintea» era mai prejos de «Ceea ce era unic», iar «Sufletul» era mai prejos de «Minte».

Amîndouă aceste sisteme filozofice — stoicismul și neoplatonismul — constituiau culmea filozofiei păgîne, însă nefiind luminate de Revelația dumnezeiască nu se putea ridica pînă la deplina cunoaștere a adevărului și prezentau multe contradicții. În afară de aceasta și contradicția reciprocă între ele ieșea la iveală, dacă erau comparate unul cu altul.

În învățătura despre om și despre demnitatea omenească sistemele filozofice păgine erau adînc pesimiste. Stoicii învățau despre deplina dependență a omului de soartă, iar neoplatonicii disprețuiau corpul omnesc, socotindu-l temniță a sufletului. Atît stoicilor, cît și neoplatonicienilor le era străină învățătura creștină plină de încredere în viață despre corp ca Biserică a Duhului Sfînt, idee care în chip natural era legată de ideea îndumnezeirii, ceea ce constituie trăsătura caracteristică a creștinismului. Logosul constituie în reprezentarea stoicilor o idee abstractă, accesibilă numai anumitor înțelepți, dar cu desăvîrșire de neînțeles pentru oamenii simpli.

De asemenea și treimea neoplatonică constituia o idee abstractă, care nu angaja simțirea religioasă a oamenilor simpli.

Termenul «Ceea ce este unic», pe care Plotin îl folosea în legătură cu Dumnezeu cea preainaltă, era confuz și nedefinit: «Ceea ce este unic al lui Plotin nu are nici un contact cu lumea. În timp ce Dumnezeu creștin nu este o noțiune filozofică abstractă, Dumnezeu așa cum și-L prezintă fiecare creștin, este un Dumnezeu viu, Care iubește pe om și este apropiat de om. Numele Lui este Iubire.

Întreaga treime neoplatonică descrescîndă în privința demnității sale pe măsura apropierii de materie, era cu totul diferită de învățătura evanghelică despre Sfînta Treime egală în cinstire, în numele Căreia Domnul a trimis în lume pe ucenicii Săi. «Mîntea» neoplatonicienilor rămînea doar o abstracție, iar «Sufletul» rămînea o oarecare substanță fără chip, revărsată în lume și totodată îndepărtată de conștiința omenească.

În veacul I d. Hr., iudeul alexandrin Filon a făcut încercarea să lege învățătura filozofilor greci cu religia revelată a lui Moise. Străduindu-se să unească învățătura stoicilor despre Logos și învățătura lui Platon despre idei cu cele spuse în Revelația dumnezeiască, Filon învăța că Logosul este mai dintîi creație dumnezeiască, prima acțiune a lui Dumnezeu. Logosul este Fiul lui Dumnezeu. Ca «al doilea Dumnezeu». El se diferențiază de adevărul Dumnezeu după esență și după demnitate. Învățătura lui Filon [p. 42] după terminologie poate uimi prin asemănarea exterioră cu învățătura evanghelică despre Logos.

În primele veacuri ale creștinismului, pe baza unirii concepțiilor creștine cu ideile mistice păgine a luat naștere în jurul Bisericii așa-numitul gnosticism. Gnosticii învățau că lumea este creată de către Demiurg, o oarecare ființă dumnezeiască, inferioară în comparație cu Dumnezeu.

Așadar unele elemente din aceste învățături se apropiau destul de mult de învățătura creștină. Și nu este de mirare că în mințile oamenilor — nu de mult intrați în Biserică și mai înainte cunoscători ai acestor învățături filozofice —, acestea din urmă păreau în multe privințe compatibile cu noua învățătură creștină. În învățătura stoicilor despre Logos putea fi aflată o părută asemănare cu Revelația dumnezeiască despre Logosul din Evanghelia după Ioan; iar în învățătura neoplatonicienilor despre «Sufletul» născut de «Mîntea» și însuflețitor al lumii, putea fi aflat ceva apropiat de cuvîntările Domnului despre Sfîntul Duh, trimis de Fiul în lume de la Tatăl.

În veacul al III-lea s-a manifestat asupra unor creștini influența filozofiei păgine, care avea să ducă la concepția subordinaționistă, adică la falsă învățătură despre neegalitatea Fiului cu Tatăl în privința demnității dumnezeiești. Se întîlesc

elemente din stoicism în lucrările lui Tertulian, scriitor de seamă în vremea aceea. Influența neoplatonicilor este evidentă în lucrările altui teolog de seamă din veacul al III-lea, — Origen. Către vremea aceasta deja se formaseră două mari școli teologice creștine: una în Alexandria, cealaltă în Antiohia. Cu toate că amândouă erau curat ortodoxe, totuși ele aveau particularitățile lor caracteristice, formația lor, în legătură cu care, în lucrările scriitorilor unei sau alteia dintre aceste două școli, uneori se furișează idei asemănătoare cu concepțiile stoicilor sau neoplatonicilor, deși scriitorii aceștia au rămas în realitate ortodocși.

La începutul veacului al IV-lea unul dintre prezbiterii alexandrini, anume Arie, a dus raționamentele sale pînă la negarea în chip clar a Dumnezeirii Fiului lui Dumnezeu. Esența doctrinei ariane se reducea la următoarele teze: Numai Dumnezeu Tatăl este Dumnezeu adevărat, în înțelesul deplin al cuvîntului. El este de Sine stătător și veșnic. Fiul are existența Sa numai de la Tatăl, întrucît El, Fiul, s-a produs (a luat naștere) din neființă. A fost o vreme, cînd Fiul nu exista. Fiul este cea dintîi și cea mai bună creație a lui Dumnezeu totuși însă este doar creatură, nu Dumnezeu adevărat. El a fost mijlocitor între Dumnezeu și lume în timpul zidirii lumii.

Arianismul constituia o evidentă concesie făcută păgînismului. Concepția lui Arie despre Fiul lui Dumnezeu reprezenta un pas înapoi chiar în comparație cu învățătura lui Filon.

Învățătura ariană a tulburat la început numai Biserica din Alexandria, însă simpatizanți ai arianismului se aflau și în Biserica Antiohiei și în alte Biserici.

Pentru curățirea Bisericii de arianism, s-a ținut la Niceea în anul 325, Sinodul care a fost numit mai tîrziu: Sinodul I Ecumenic. La acest sinod au luat parte 318 episcopi creștini, veniți aci din toate părțile Imperiului roman. În numărul lor se aflau și arieni. Acest sinod a fost, după numărul membrilor săi și după lărga reprezentare de la toate marginile lumii creștine de atunci, cu adevărat ecumenic. Împăratul Constantin cel Mare a participat intens și activ la lucrările sinodului.

Între membrii sinodului se remarcă, prin devotamentul său față de Ortodoxie, tînărul diacon din Biserica Alexandriei, Sfîntul Atanasie, care însoțea pe episcopul său Alexandru, după moartea căruia Sfîntul Atanasie a devenit urmașul lui la scaunul alexandrin. Mai tîrziu Sfîntul Atanasie a ajuns unul din cei mai mari Părinți și dascăli ai Bisericii creștine. La sinodul de la 325, tînărul arhidiacon a făcut parte din apărătorii de bază ai Ortodoxiei.

Esența afirmațiilor Sfîntului Atanasie se reduce la următoarele: [p. 43] Fiul lui Dumnezeu este Dumnezeu adevărat, după esența Sa. Fără să piardă demnitatea Sa dumnezeiască, Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat și a devenit Fiul omenesc, pentru îndumnezeirea și mîntuirea oamenilor. Îndumnezeirea aceasta este de fapt temeliea mîntuirii. Esența credinței creștine constă în afirmația că pe om îl mîntuiește nu o ființă oarecare intermediară, ci Dumnezeu însuși, unindu-se cu omul, și dăruindu-i, prin chiar acest fapt, viața veșnică.

Dacă Dumnezeu se unește în chip nemijlocit cu omul și îl îndumnezeiește, atunci omul intră — datorită acestui fapt — în cea mai strînsă unire cu Dumnezeu. Ea se va înfăptui după har și în toți cei care cred în Hristos.

Sfîntul Atanasie a știut să demonstreze limpede nețemeinicia arianismului, și contradicția în care acesta se afla față de învățătura evanghelică. Arianismul lipsea pe Hristos de demnitatea dumnezeiască, prezentîndu-L nu ca Dumnezeu adevă-

rat, ci doar ca pe un Dascăl și Ascet îndumnezeit; nu ca pe Izvorul vieții veșnice, ci doar ca pe Cel ce da exemplu pentru cei ce-L urmează. Arianismul înjosea și pe om, lipsindu-l de îndumnezeirea, care ridică pe oameni la o excepțională înălțime de viața duhovnicească. Cu aceste cuvinte, arianismul nu putuse înțelege taina Crucii lui Hristos.

În chip natural, la Sinodul de la Niceea, s-a pus problema cum să fie expus adevărul despre unitatea de esență a Fiului lui Dumnezeu cu Tatăl. Orice înțelegere, în special filozofică și teologică, trebuie să capete exprimare într-un termen precis și strict definit, în care, ca în focarul optic, să se concentreze întregul înțeles. La sinod a fost găsit asemenea termen, care să exprime învățătura panbisericească despre egalitatea Fiului lui Dumnezeu cu Dumnezeu Tatăl, în cuvântul «cel de o ființă» (în grecește: ὁμοούσιος). De aceea, discuțiile părinților sinodali s-au concentrat în general, asupra acestui cuvânt.

Cuvântul «cel de o ființă» exprimă cum nu se poate mai bine egalitatea Fiului cu Tatăl. Fiul provine din însăși ființa Tatălui, are aceeași ființă ca și Tatăl. Cuvântul «cel de o ființă» nu se întâlnește în Sfânta Scriptură; se întâlnește abia în filozofia antică: însă Sinodul de la Niceea a socotit totuși cu puțință să aprobe acest termen, demonstrând prin aceasta că pentru conștiința creștină duhul este totdeauna mai de preț decât litera, iar conținutul este mai de preț decât forma. Părinții sinodali au aprobat termenul «cel de o ființă», poate chiar pentru considerentul că învățătura ariană, întemeindu-se nu atât pe argumente teologice, cât mai ales filozofice trebuie să fie combătută cu aceleași arme cu care ea însăși atacase învățătura creștină. Prin aceasta Părinții sinodali demonstrau într-adevăr acea libertate creștină și îndrăzneală în gândire de care este pătrunsă întreaga învățătură a lui Hristos.

Părinții Bisericii niciodată nu s-au ferit — după exemplul Apostolului Pavel — să folosească termenii filozofiei antice. Astfel este interesant de remarcat, de exemplu, faptul că Simbolul de credință al Sfântului Grigorie făcătorul de minuni — cunoscut de orice teolog ca unul dintre cele mai de seamă simboluri de credință din Biserica Veche — conține un șir de termeni filozofici, folosiți și în filozofia păgînă. În acest fel, posibilitatea introducerii termenului «Cel de o ființă» în Simbolul de credință apare ca pregătită de mai înainte. Sinodul de la Niceea a introdus acest cuvânt în Simbolul de credință și el a ramas acolo pentru totdeauna.

*

Sinodul de la Niceea s-a încheiat cu biruința deplină a Ortodoxiei. El a întărit credința în Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ca Unul-Născut. Cel de o ființă cu Tatăl. Prin aceasta Sinodul a intrat în istoria Bisericii ca o pagină luminoasă pe care s-a întipărit adevărata credință a Bisericii.

Expunând în Simbolul de credință învățătura Bisericii despre Dumnezeu Tatăl și despre Fiul lui Dumnezeu, Sinodul de la Niceea a îndeplinit în chip desăvârșit sarcina pentru care [p. 44] fusese convocat: condamnând arianismul, Sinodul de la Niceea a statornicit cu tărie formula necesară care a devenit de atunci semnul de nestrămutat al Ortodoxiei. Toți episcopii care au fost prezenți la Sinodul de la Niceea (cu excepția a doi dintre ei) au iscălit hotărârile sinodale și Simbolul de credință.

Pentru ca să arate ceea ce nu putea Biserica primi, întrucît era împotriva învățaturii ei, Părinții sinodali au adăugat la sfîrșitul hotărîrii, avînd în vedere pe arieni, că: «pe cei care spun că a fost o vreme cînd (Fiul) încă nu exista, că El nu a existat pînă la naștere și s-a născut de la cel ce L-a purtat, sau pe cei care încredințază că El este creat, sau schimbător, sau adăugat, pe unii ca aceia Biserica Apostolică și Catholică îi da anatemei».

Trecînd oarecare vreme — încă în timpul vieții împăratului Constantin cel Mare dar mai ales după moartea lui — arienii au ridicat din nou capul. În a doua jumătate a veacului al IV-lea, arienii ocupă din nou importante scaune episcopale în Biserică și devin, din punct de vedere administrativ, stăpîni pe situație, încît o parte dintre credincioși urmează pe episcopii arieni. Trebuie amintit din nou cu acest prilej că, după triumful creștinismului, s-au grăbit să intre în Biserică oameni care, în parte, nu se desrădăcinaseră din concepția păgînă despre lume și viață. Iar arianismul era, prin esența lui, apropiat de filozofia păgînă. De asemenea și din punct de vedere al datoriiilor morale, clerul arian era mai puțin pretențios, ca urmare a însăși doctrinei ariene, care nu-și punea ca scop îndumnezeirea omului, cum se accentua în doctrina Ortodoxiei.

Doctrina ariană nu putea satisface adevărata simțire religioasă. Teologia ariană nu putea nici să precizeze o formulă amănunțită și limpede despre Dumnezeu, formulă care să corespundă învățaturii de totdeauna a Bisericii. Certurile și tulburările nu se mai sfîrșeau. Pentru rezolvarea acestor certuri au fost convocate de nenumărate ori sinoade, care au luat diferite hotărîri, însă întrucît aceste hotărîri nu corespundeau Duhului Evangheliei, ele nu au putut primi recunoașterea generală. Încet, încet arianismul a început să decadă. A luat naștere așa-numitul semi-arianism, ai cărui reprezentanți se desolidarizau de extremele învățaturii lui Arie. Esența învățăturilor se reducea de astă dată doar la folosirea termenului «Cel ce este asemenea» (pe grecește: ὁμοιούσιος), pe care ei îl contrapuneau termenului niceean «cel de o ființă» (pe grecește: ὁμοούσιος). Disputa părea că se poartă doar din cauza unei singure litere. Însă această literă schimba radical înțelesul. Cuvîntul «Cel ce este asemenea» exprima ideea că Fiul lui Dumnezeu nu este egal cu Tatăl, ci este doar asemenea cu El, nefiind de aceeași ființă cu El, și putînd fi numit Dumnezeu nu după esența ci doar în virtutea asemănării Sale cu Dumnezeu.

Produs natural al arianismului constituia și denaturarea credinței în Sfîntul Duh, denaturare favorizată și de influența neoplatonismului cu învățatura lui despre treimea coborîndă după demnitate, a cărei treaptă o forma Sfîntul Duh, inferioară în comparație nu numai cu «Ceea ce este unic», ci și cu «Mîntea».

Formula concisă a Sinodului de la Niceea: «Credem și în Duhul Sfînt», cu care se termină Simbolul de credință niceean, era în chip evident insuficientă pentru apărarea învățaturii despre Dumnezeirea cea una în Treime, iar pe de altă parte tocmai învățatura despre deoființimea persoanelor Sfîntei Treimi constituia marea diferențiere a Ortodoxiei de arianism și de celelalte erezii.

În această perioadă grea pentru Biserică, atunci, cînd doar Apusul și cîteva regiuni din Răsărit erau nebintuite de arianism s-au dovedit neînfricați luptători pentru Ortodoxie, în afară de Sfîntul Atanasie, trei bărbați minunați, a căror pomenire o cinstește Biserica pînă în zilele noastre: Sfîntii Părinți capadocieni: epis-

copul Cezareii Capadociei, Sfântul Vasilie, numit mai târziu — pentru activitatea lui în apărarea Ortodoxiei — «cel Mare»; fratele său Sfântul Grigorie, episcopul de Nisa și prietenul lor comun, Sfântul Grigorie, care a căpătat — pentru operele sale profunde de teologie — numele de «Teologul».

[p. 45]. Ei și-au concentrat toată atenția asupra întemeierii credinței Bisericii în Dumnezeu Sfântului Duh și în deoiființimea și egalitatea persoanelor Sfinței Treimi.

Dacă în vremea Sinodului I Ecumenic toată atenția celor ce luau parte la sinod era concentrată asupra cuvîntului «Cel de o ființă», în vremea de mai târziu, după tot ce se întimplase la sinoadele ariene și semiariene, termenul cheie devenise cuvîntul «ipostas». Acest cuvînt este specific limbii grecești și este greu de tradus în alte limbi, îndeosebi în limba rusă. El e foarte apropiat de cuvîntul «esență» (în grecește: οὐσία); iar la mulți autori de mai înainte era folosit tocmai în acest înțeles. Părinții capadocieni au dat acestui cuvînt o nuanță specială, aparte, așezîndu-l parcă la mijloc între termenii «esență» și «persoană»: ceva mai mult decît «persoană», și mai puțin decît «esență».

În fond învățătura Părinților capadocieni se reduce la următoarele: Dumnezeu este unul, însă este întreit în Ipostasuri. Esența lui Dumnezeu și însușirile ei caracteristice — veșnicia, existența fără început și demnitatea dumnezeiască — aparțin în chip identic tuturor celor trei Ipostasuri, Tatăl, Fiul și Duhul, fiecare Ipostas posedă deplinătatea esenței absolute. Deosebirea între Ipostasuri constă în raporturile lor reciproce, întrucît Tatăl nu este născut din nimeni. Fiul este născut din Tatăl, iar Duhul purcede de la Tatăl. Toate cele trei Ipostasuri au o singură esență a Dumnezeirii, și prin aceasta toate trei, ca fiind de o ființă, sînt Dumnezeu cel Unul. Ele nu sînt despărțite, nici în slavă, nici în veșnicie. Sfântul Grigorie Teologul scria în chip deosebit de convingător în operele sale despre trinitatea Dumnezeirii: «Toate trei sînt Unul. Unimea este plecată (supusă) în Treime, iar Treimea este condusă (are în frunte) Unimea, ea întregă este vrednică de supunere, ea întregă este împărătească, împreună șezătoare pe tron, de aceeași slavă, mai presus de lume și mai presus de timp, necreată, nevăzută, de necuprins cu mintea».

Dumnezeu este Unul, însă întreit în Ipostasuri (persoane) — așa arată pe scurt formula Părinților Capadocieni, care a ajuns pînă în zilele noastre și care stă la temelie întregii teologii creștine.

✽

Arianismul a rezistat îndeosebi datorită sprijinului dat de puterea civilă. În sinul lui totul intrase în descompunere, iar doctrina ariană ajunsese din ce în ce mai contradictorie. Dorința de a fi consecvenți apropia fără voie pe mulți dintre teologii arieni — mai ales din numărul așa-numiților semiarieni — din nou de Ortodoxie. Nu este deci de mirare că, în 379, cînd puterea imperială a fost luată de Teodosie, pârtaș al Ortodoxiei, situația s-a schimbat: arianismul nu a putut manifesta o împotrivire puternică și de durată.

Teodosie a îndepărtat pe episcopii arieni și le-a luat dreptul de a săvîrși sfintele slujbe în bisericile din orașe. El însuși a condus pe Sfântul Grigorie Teologul, ca arhiepiscop al Capitalei, în biserica Sfinților Apostoli. Trebuie făcută însă

rezerva că asemenea măsuri administrative în favoarea Ortodoxiei nu puteau fi corespunzătoare cu duhul Bisericii. În conformitate cu normele de viață bisericască, fiecare erezie se lichidează nu prin măsuri administrative, care porced de la puterea civilă, ci prin hotărâri sinodale. De aceea necesitatea convocării unui nou sinod bisericesc era recunoscută de către toți.

În anul 381 a fost convocat la Constantinopol Sinodul, care a primit mai târziu numele de al II-lea Ecumenic. La ședințele lui au luat parte 150 de părinți. Este interesant de semnalat că la sinod au fost prezenți numai părinți răsăriteni; cei apuseni au acceptat hotărârile sinodale mai târziu, însă sinodul a primit totuși numele de «ecumenic». El a fost numit «ecumenic», nu după componența lui, ci în virtutea recunoașterii generale bisericești ulterioare. Prin aceasta se evidențiază în chip lămurit caracteristica [p. 46] sobornicității bisericești care consta înainte de toate nu în formă, ci în esența însăși. Autoritatea sinodului nu se apreciază în chip proporțional cu numărul celor ce participă la el. Hotărârea sinodului ecumenic este nu rod al gândirii omenești, ci doar reflectarea acelor adevăruri care sînt date în Descoperirea dumnezeiască. Iată pentru ce un întreg șir de sinoade, care au avut loc între Sinodul I Ecumenic și Sinodul al II-lea Ecumenic, ale căror hotărâri nu corespundeau Duhului Evangheliei, nu au fost acceptate de către Biserică, iar Sinodul de la 381 a intrat în istoria Bisericii, anume ca al II-lea Sinod Ecumenic.

Simbolul de credință al Sinodului de la Niceea se termina cu o scurtă mărturisire de credință în Duhul Sfînt: «(credem) și în Duhul Sfînt». O atît de scurtă formulă dădea putința apariției oricărei interpretări neîntemeiate. Părinții Sinodului al II-lea Ecumenic, folosind operele Părinților capadocieni, au expus de astă dată pe deplin credința de totdeauna a Bisericii în Sfîntul Duh, ca Domn de viață făcător, Care porced de la Tatăl, fiind închinat și slăvit împreună cu Tatăl și cu Fiul, proclamînd prin aceasta credința în egalitatea de slăvire a tuturor persoanelor Sfîntei Treimi, ca obligatorie pentru întreaga Biserică Universală (Ecumenică). Simbolul bisericesc exprima, în acest fel, adevărul Descoperirii dumnezeiești despre Sfînta Treime în corespondență cu cuvintele Domnului Iisus Hristos, Care a trimis pe Apostoli să binevestească și să boteze în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Cuvintele Simbolului despre Duhul Sfînt: «împreună cu Tatăl și cu Fiul închinat și slăvit» erau egale, după înțelesul lor, cu cuvîntul «cel de o ființă», care fusese spus despre Fiul.

În acest fel, Sinodul de la Constantinopol a acceptat și a pus la punct Simbolul de credință niceean, precizînd unele expresii ale lui, și l-a continuat cu o mare și amănunțită hotărîre despre Duhul Sfînt, despre credința întru una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică; în acțiunea mîntuitoare a Botezului și despre așteptarea învierii morților și despre viața veacului ce va să vină.

Părinții Sinodului al II-lea Ecumenic au confirmat în chip solemn acordul lor cu Simbolul niceean și cu cuvîntul «de o ființă». Pentru a se separa categoric de teoria ariană, despre nașterea Fiului lui Dumnezeu în timp, după cuvintele «Care din Tatăl s-a născut», au fost adăugate cuvintele «mai înainte de toți vecii», ceea ce înlătura posibilitatea învățaturii despre vreun fel de diferență temporală între Tatăl și Fiul și păstra în inviolabilitate adevărul despre nașterea din veșnicie a Fiului.

*

Sinoadele I și al II-lea Ecumenice sînt scumpe fiecărui creștin ortodox prin aceea că ele anume ne-au dat acel simbol, care constituie expunerea pe scurt a sfintei credințe, mărturisită de fiecare dintre noi.

Acest simbol este pronunțat în timpul săvîrșirii Sfintei Taine a Botezului. Acest simbol îl citește creștinul în rugăciunea sa acasă. Acest simbol este mărturisit în chip solemn de către toți membrii Bisericii adunați în biserică în timpul dumnezeieștei liturghii înainte de săvîrșirea Tainei prefacerii Sfintelor Daruri. Acest Simbol constituie din vremurile vechi și pînă în zilele noastre garanția credinței unice a tuturor creștinilor. El poate sluji și unirii lor, către care astăzi năzuiește întreaga lume creștină.

I. IVANOV

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

FESTIVITATE ÎNCHINATĂ UNIRII PRINCIPATELOR

24 Ianuarie, ziua *Unirii Principatelor Române*, de la care anul acesta s-au împlinit 108 ani, a fost aniversată, după cum se știe, în toată țara într-un cadru festiv, plin de solemnitate și de legitimă mândrie națională. Pretutindeni, în instituțiile centrale de cultură, universități, licee, școli generale, unități militare, cămine culturale, cluburi din întreprinderi, — mărețul eveniment, care a marcat începutul statului modern român, a fost sărbătorit cu un entuziasm de nedescris, simțit de tot poporul, de la un capăt la altul al țării.

În ansamblul acestei însuflețiri generale, simbol al demnității și iubirii de patrie și libertate, se înscriu și manifestările festive care s-au desfășurat în școlile și instituțiile Bisericii Ortodoxe Române.

Una din aceste manifestări sărbătorești închinată zilei Unirii Principatelor a avut loc luni 23 ianuarie 1967, orele 18, în sala de festivități a Institutului teologic Universitar din București și a fost susținută de un grup de salariați ai Patriarhiei Române, care, cu concursul Coralei Patriarhale, au prezentat un frumos și bogat program cultural-artistic.

Festivitatea a fost deschisă cu intonarea de către întreaga asistență a binecunoscutei și mult apreciatei *Hore a Unirii*. După un scurt cuvânt *introdactiv*, în care s-a arătat rostul acestei adunări sărbătorești, rostit de Dl. Gabriel Popescu, Dl. Vasile Bria a vorbit despre istoricul și însemnătatea mărețului act al Unirii Principatelor Române, înfăptuit acum 108 ani, la 24 ianuarie 1859.

Pornind de la ideea unității etnice, de limbă și obiceiuri a tuturor românilor, idee subliniată încă de cărturarii veacurilor trecute — scriitorii bisericești și marii cronicari —, vorbitorul a arătat că sub Mihai Viteazul, la începutul veacului al XVII-lea, românii de pe ambele versante ale Carpaților au reușit pentru prima dată să se unească politic — deși pentru foarte puțină vreme — într-un stat centralizat, care avea

să devină simbolul unirii Moldovei cu Muntenia înfăptuite pentru vecie la 24 ianuarie 1859 și al mării uniri a tuturor românilor din 1918. Cum era firesc, vorbitorul a stăruit indeosebi asupra desfășurării evenimentelor care au dus la unirea de la 24 ianuarie 1859, arătând rolul marilor bărbați patrioți și al maselor populare din cele două Principate în înfăptuirea acestui măreț act patriotic, — căci unirea Munteniei cu Moldova a fost opera maselor populare. După aceea conferențiarul a arătat consecințele înfăptuirii acestui act național în dezvoltarea României moderne, urmărind rind pe rind etapele acestei dezvoltări și consolidări a țării, pînă în vremea noastră, cînd s-au împlinit și se împlinesc toate năzuințele și idealurile pe care le-am visat și pentru care a luptat veacuri de-a rîndul poporul român călăuzit de mării săi înaintași.

În continuare, Corala Patriarhiei Române, sub conducerea D-lui Asist. univ. Const. Drăgușin a interpretat mai multe cîntece patriotice și populare, dintre care în afară de *Hora Unirii*, amintim: *Tricolorul* de Cîprian Porumbescu, *Ileană, Ileană* de Gavriil Muzicescu, *Răsunet din Crișana* de Ion Vidu, *Trandafir de pe răzoare*, de Sabin Drăgoi, *Suită de cîntece haiducești, Dobroge, mîndră grădină*, și *Hora Republicii* de Prof. Nicolae Lungu, corurile au fost intercalate cu recitări de versuri și lecturi din proza vremii închinată Unirii: *Plugușorul anului 1857, Cîntecul unui român de pe malul Argeșului, Țara mea* de G. Tăutu, *Discursul lui Mihai Kogălniceanu la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor Unite*, fragment din *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu, *Bucuria unui popor* de Nicolae Grigorescu.

În partea a doua a programului festiv, au fost vizionate filmele de scurt metraj în culori: *Crimca, Părvu Mutul, Tradiții maramureșene* precum și documentarul *Vizita conducătorilor de Partid și de Stat în regiunea Argeș*, care au fost urmărite cu viu interes și admirație de întreaga asistență.

Serbarea a luat sfîrșit la orele 21.

CRONICAR

SĂRBĂTORIREA HRAMULUI INSTITUTULUI ȘI SEMINARULUI TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Ca în fiecare an și anul acesta, la 30 ianuarie, Institutul teologic de grad universitar și Seminarul teologic din București și-a serbat hramul: Sfinții Trei Mari Dascăli ai lumii și Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur.

Potrivit tradiției, ziua hramului — prilej de aleasă trăire duhovnicească — a fost sărbătorită la școlile teologice ortodoxe din București cu toată cinstirea și fastul cuvenit unui măreț praznic.

În ajunul acestei sărbători — duminică 29 ianuarie, între arele 18—20 s-a oficiat în biserica Sfinta Ecaterina — paraclisul Institutului și Seminarului teologic — slujba Vecerniei cu Litie și Priveghere.

A doua zi, luni, 30 ianuarie, între orele 8—10 dimineața, s-a săvârșit Sfinta Liturghie de un sobor de slujitori, alcătuit din: P. C. Pr. Ioan G. Coman, P. C. Pr. Vladimir Prelipcean, P. C. Pr. Ene Braniște, P. C. Pr. Gheorghe Sirbu, profesori la Institutul și Seminarul teologic, P. C. Pr. Zioan Stelian, student anul IV, C. Arhid. Alexandru Munteanu și C. C. Diac. Const. Diaconescu de la Paraclisul Patriarhal Antim, Mircea Pănciu și ierod. Stoica Nifon student anul IV.

Au asistat profesorii celor două școli teologic, doctoranzii și studenții Institutului, elevii seminarului, personalul administrativ și numeroși credincioși. A fost de față și reprezentantul Departamentului Cultelor.

Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de studenți, iar predica zilei a fost rostită de studentul Petrescu Traian din anul IV.

La sfârșitul Sfintei Liturghii a fost oficiat un polihroniu pentru Preafericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru membrii Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru conducătorii Republicii Socialiste România și pentru cei de față.

A urmat apoi un parastas pentru cei decedați: ctitorii sfintului locaș și pentru profesorii, studenții și elevii adormiți în Domnul, pomenirea lor constituind un moment de pioasă reculegere sufletească.

După terminarea slujbei consacrată hramului, participanții s-au îndreptat spre aula Institutului, unde s-au desfășurat un frumos și variat program festiv.

În acordurile imnului arhieresc, executat de studenți și elevi și-au făcut apariția P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal și reprezentanții Departamentului Cultelor însoțiți de: P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor; P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale, PP. CC. Preoți: Gh. Soare și D. Fecioru, consilieri patrarhali, PP. CC. Preoți: Stan C. Dimancea, Petre F. Alexandru, Leonida Mateescu, Ioan Popa și Mihail Marinescu, consilieri mitropolitani, P. C. Preot C. Pârnu și Gh. Alexe inspectori patriarhali.

Printre cei prezenți în sală se mai aflau, în afară de profesorii în activitate și câțiva dintre profesorii onorari ai Institutului teologic.

Deschizând programul festivității, P. C. Diacon N. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic de grad universitar din București, a rostit cuvântul de salut pentru oaspeți.

Evocînd personalitatea Sfinților Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur. — «străluciți corifei ai gândirii și acțiunii creștine de acum șasesprezece veacuri, pe care întreaga creștinătate îi cinstește pentru valoroasele lor scrieri teologice, pentru realizările lor bisericești ortodoxe i-au ales ca patroni ai așezămintelor de pregătire a personalului lor clerical», ...P. C. Sa a arătat că, ...«și noi, profesori, studenți și elevi, urmînd rînduiețile liturgice ale Bisericii Ortodoxe și frumoasa tradiție a școlilor noastre, încă de la vremea vecerniei am lăsat la o parte grija obișnuită a cărții și, adunîndu-ne cu evlavie în biserica

Sfinta Ecaterina, ne-am unit inima și glasul întru cinstita prăznuire a acelora care, prin viața lor pilduitoare au devenit podoaba veacului de aur din istoria spiritualității creștine».

După ce a prezentat aspectele generale ale temeiurilor cinstirii deosebite a Sfinților Trei Ierarhi, P. C. Părinte Rector N. Nicolaescu, în numele corpului didactic, al doctoranzilor și studenților, al elevilor seminariști și al salariaților școlilor teologice, a exprimat un «cald prinos de sinceră dragoste și adâncă recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, sprijinitorul și îndrumătorul învățămîntului nostru teologic»... asigurînd totodată pe Prea Fericirea Sa că se vor strădui pe mai departe pentru a fi și mai mult «la înălțimea pildei pe care ne-o oferă Sfinții Trei Ierarhi».

Urînd tuturor: «Bine ați venit în mijlocul nostru», Părintele Rector, roagă pe Cel Atotputernic «să ne învrednicească de-a pururi de ocrotirea Sfinților Trei Ierarhi, spre a putea da Bisericii și Patriei slujitori vrednici de chemarea lor în mijlocul credincioșilor».

După cuvîntarea P. C. Părinte Rector, a urmat programul cultural-artistic, desfășurat în comun, — prima parte fiind susținută de Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic, iar a doua parte de Institutul teologic. Corul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic a interpretat trei bucăți muzicale: *Troparul Sf. Trei Ierarhi*, pe glas II de Dl. Asistent C. Drăgușin. *Luminînda praznicului*, glas III. arm. Victor Frangulea și *Rugăciune* de Etienne Me hul.

Partea a doua a programului festiv — susținută de studenții teologi — s-a deschis cu cîntarea *Veniți toți* (din Polieleul Sf. Trei Ierarhi), glas I, compoziție a D-lui Profesor Nicolae Lungu, care a și dirijat-o.

În continuare P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda a rostit cuvîntarea: *Sfinții Trei Ierarhi tilcuiitori ai Sfinței Scripturi*.

După ce s-a arătat că teologia Sfinților Trei Ierarhi n-a fost numai o teologie teoretică și abstractă despre Dumnezeu, ci și o teologie a vieții, o teologie pusă în slujba binelui obștesc, s-a precizat în continuare că ei au propovedit nu numai dreptatea socială, ci și buna înțelegere dintre oameni pacea în lume. «Ca slujitori ai Mîntuitorului, care a venit să aducă pacea pe pămînt, ei au înțeles să se dedice acestui nobil țel al popoarelor, căci pacea înscamnă viață, înscamnă progres, bună stare și fericire. Totodată, cu spiritul lor de pătrundere, ei au întrevăzut vremele cînd dreptatea, libertatea și pacea se vor afirma și își vor căuta tot mai mult statornicia în rîndurile popoarelor».

Urmînd pilda și îndemnurile Sfinților Trei Ierarhi, — a adăogat vorbitorul — înfăptuim porunca Mîntuitorului și în același timp ne facem împlinitori și ai îndemnurilor ce ne sînt adresate de către Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh Justinian, «un adevărat sol al păcii».

«Strădaniile Sfinților Trei Ierarhi s-au îndreptat atît spre sprijinirea vieții credincioșilor, cit și spre luminarea lor după învățăturile Sfîntei Scripturi. Trei teme fundamentale ale dogmaticii și pastorației creștine au stat în centrul preocupărilor acestor tilcuiitori și apărători ai dreptei credințe: Dumnezeu, lumea și omul».

În mod deosebit marele adevăr despre valoarea inepuizabilă a Sfintei Scripturi și a tilcuiii ei a fost marcat și în îndemnul părintesc adresat cu câțiva ani în urmă studenților Institutului teologic chiar de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian: «Căutați să aprofundați Sfânta Scriptură; fără cunoașterea temeinică a Sfintei Scripturi un preot nu poate fi la înălțimea chemării lui. Dacă nu cunoști Sfânta Scriptură nu poți fi preot cu adevărat. Să nu lipsească deci Sfânta Scriptură din fața voastră... Folosiți toate îndrumările care privesc aprofundarea Sfintei Scripturi, căci acolo veți găsi toate dezlegările pentru problemele care se pun sufletelor voastre».

În încheiere, adresându-se studenților și elevilor, vorbitorul a spus: «Nu uitați marele adevăr creștin pe care Sfinții Trei Ierarhi l-au aplicat constant — acela că slujind poporul, slujiți lui Dumnezeu însuși».

După cuvîntarea P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, Dl. Prof. D. Radu, de la Seminarul teologic a citit câteva fragmente din scrierile Sfinților Trei Ierarhi.

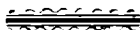
Programul festiv a continuat cu cîntările: *Catavasii la Florii* (melodie veche slavonă pe glas IV) arm. de C. Drăgușin; *La Cozia pe Olt* (poem), de N. Lungu, — în primă audiere, lucrarea s-a bucurat de o caldă apreciere din partea publicului — *Trei culori*, de Ciprian Porumbescu, și s-a încheiat cu *Hora Republicii*, de N. Lungu.

Părăsind aula Institutului, distinșii oaspeți s-au îndreptat spre sufrageria internatului, unde a avut loc o agapă tradițională.

În timpul mesei, care a decurs într-o atmosferă de caldă însuflețire duhovnicească, s-au rostit toasturi pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pentru Conducătorii de Stat ai Republicii Socialiste România și pentru Departamentul Cultelor.

Festivitatea s-a încheiat cu intonarea Imnului arhieresc de către cei prezenți.

ASISTENT

BISERICA DIN COMUNA GHEORGHE DOJA

Satul Gheorghe Doja din raionul Slobozia, regiunea București, a luat ființă după anul 1920, cînd au fost împroprietăriți aci, pe istorica vale a lui Siman, pe versantul nordic al lacului Fundata — o mulțime de țărani din comunele Drajna de Sus, Drajna de Jos, Rincezi și Ciorani, din regiunea Ploiești.

Le-a fost greu primilor locuitori ai satului, căci nu aveau nici rosturi gospodărești, nici localuri pentru așezămintele obștești.

Cu trecerea anilor, însă, și luptînd cu multe lipsuri materiale, oamenii au reușit pînă la urmă să-și facă un local de școală cu două săli de clasă local pentru primărie; în ce privește nevoile religioase, și-au amenajat o capelă de care s-au slujit mulți ani, pînă ce au reușit să-și ridice o falmică biserică.

După 23 August 1944, dar mai ales după cooperativizare, cetățenii satului Gheorghe Doja au reușit să facă lucruri mari: au ridicat din temelie încă două școli cu zece săli de clasă, cum și un măreț locaș de cultură, cu sală de cinematograf, cu 400 de locuri, o importantă clădire cu etaj, unde funcționează o farmacie și un magazin universal.

C.A.P.-ul local este fruntaș pe regiunea București și prosperitatea crește cu fiecare zi, căci colectivității din Gheorghe Doja de la președinte pînă la cel din urmă, sînt vrednici și cinștiți, cu multă tragere de inimă pentru treburile obștești, rîvnitori să facă tot mai multe lucrări bune pentru bunăstarea și mulțumirea tuturor.

Bisericii din sat i s-a pus temelia în anul 1936, sub parohiatul preotului Radu Marin, care între timp s-a transferat la altă parohie.

Din cauza celui de al doilea război mondial, cum și din pricină că oamenii erau lipsiți, lucrările de construcție au mers destul de greu și de abia în anul 1949, — actualul preot paroh N. Băjenaru (venit aci din anul 1943), ajutat de un grup de enoriași, a reușit să-i ridice zidurile, să-i facă acoperișul și să o tencuiască în interior.

În anul 1951, primind în dar o veche catapeteasmă de la parohia Dimieni, a solicitat și s-a aprobat tîrnosirea bisericii, slujbă ce a fost oficiată atunci de către P. S. Episcop Teoctist al Aradului, în acea vreme Vicar Patriarhal. delegat cu conducerea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Din anul 1951, — anul tîrnosirii — și pînă în anul 1966, destoinicul preot Nicolae Băjenaru, sprijinit de bunii săi enoriași, au stăruit și au reușit să împodobească falmica lor biserică cu multe lucruri.

Astfel, i-au făcut tencuieli exterioare, au împrejmuț curtea cu ulucă nouă, au înzestrat sfîntul locaș cu străni și catapeteasmă nouă din lemn de stejar, sculptată cu mult gust artistic, au împrejmuț cimitirul cu gard de sîrmă au făcut clopotniță nouă, iar din anul 1963 au început lucrarea de pictură nouă a bisericii, — lucrare ce a fost executată în tehnica tempera de către preotul Petrea Sandu, pictor bisericesc autorizat.

Potrivit rînduielilor canonice, a fost nevoie să se officieze o slujbă pentru sfîntirea picturii și a catapetesmei, ca și pentru inaugurarea lucrărilor efectuate după tîrnosirea bisericii.

La cererea enoriașilor. Prea Fericitul Patriarh Justinian a aprobat ca slujba de sfîntire să fie oficiată de către P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Mitropolii. împreună cu P. C. Preot Mihail Marinescu Consilier Mitropolitan.

În înțelegere cu preotul paroh și cu enoriașii respectivi, această slujbă s-a oficiat în ziua de 4 decembrie 1966, după ce în ajun s-a oficiat Vecernia și sfîntirea artoselor.

În dimineața zilei de 4 decembrie, după slujba Utreniei și a sfîntirii apei, s-au rostit rugăciunile pentru sfîntirea catapetesmei și a sfîntelor

icoane, după care a fost citit următorul document care înserează momentul acesta deosebit din viața bisericii din satul Gheorghe Doja:

«Cu vrerea Tatălui, cu lucrarea Fiului și cu binecuvântarea Sfântului Duh, astăzi, 4 decembrie 1966, zi însoțită de toamnă îmbelșugată, cu înalta aprobare a Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, s-a oficiat slujba de sfințire a catapetesmei și a picturii bisericii parohiale cu hramul Sfinții Voievozi, din comuna Gheorghe Doja, raionul Slobozia, regiunea București.

Biserica a fost zidită din temelie, între anii 1936—1951, când a fost tirnosită.

Lucrările de pictură au fost executate între anii 1962—1965, prin contribuția credincioșilor, cu sprijinul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, sub îndrumarea neobositului păstor sufletesc, preotul Nicolae Băjenaru, parohul bisericii, ajutat de membrii Consiliului și Comitetului parohial din această comună.

Slujba de sfințire a fost oficiată la data de mai sus de către P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar Mitropolitan delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian și care a fost însoțit de un sobor de preoți alcătuit din: PP. CC. Pr. Mihai Marinescu, consilier mitropolitan, Petre Breteanu, protoiereul raionului Slobozia, Ion Popa, Gheorghe Lazăr, contabilul protoieriei, Ilie Găuianu-Dămăroaia, Ștefan Mălușel-Roșu, Cosma Drăghicescu-Ciochina, Gheorghe Ionescu-Bora, Eftrem Ionescu-Buiești, Mihai Avram-Perieți, Stelian Drăghicescu-Rovine.

Binecuvintează, Doamne, pe cei ce iubesc buna podoabă a Casei Tale, iar această faptă a lor să rămână peste veacuri pildă vie celor ce ne vor urma».

Acest document a fost semnat de către preoții slujitori, cum și de membrii Consiliului și Comitetului parohial: sa oficiat după aceea sfânta Liturghie, răspunsurile fiind date de către credincioși sub conducerea cîntăreților bisericești, prezenți la această solemnitate.

După oficierea sfintei Liturghii, a luat cuvîntul P. C. Preot Petre Breteanu, protoiereul raionului Slobozia, care a arătat că, după exemplul Prea Fericitului Patriarh Justinian și la îndemnul Prea Fericirii Sale, în raionul Slobozia au fost reparate, repictate sau pictate din nou o mulțime de biserici, cum de exemplu: la parohiile Ivănești, Ciochina, Bora, Buești, etc.

În încheierea cuvîntării sale, părintele protopop evidențiază munca depusă de părintele Băjenaru, — distins cu rangul de econom stavrofor încă de la tirnosirea bisericii, — și de bunii săi enoriași și-i felicită pentru frumoasele lor realizări.

A urmat la cuvînt părintele paroh econom stavrofor Nicolae Băjenaru, care a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrării ce a desfășurat de cînd conduce această parohie, mulțumind enoriașilor și membrilor Consiliului parohial pentru sprijinul moral și material ce i-a fost acordat.

Părintele Băjenaru mulțumește îndeosebi Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru sprijinul material — în sumă de lei 31.000 — ce i-a fost acordat de către Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, din dispoziția Prea Fericirii Sale.

În încheierea cuvîntării sale, părintele paroh exprimă mulțumiri și recunoștință organelor puterii locale de stat pentru înțelegerea arătată și asigură conducerea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor că enoriașii și slujitorii bisericii din satul Gheorghe Doja vor lucra cu sîrguință pentru sfînta credință ortodoxă, pentru cauza apărării păcii și pentru propășirea comunii lor și prin aceasta pentru prosperitatea scumpei noastre țări, Republica Socialistă România.

A luat cuvîntul după aceea Dl. N. Dumitrașcu, epitrop și membru al Consiliului parohial încă de la înființarea parohiei; în cuvîntarea sa, epitropul Dumitrașcu a arătat cum a luat ființă satul Gheorghe Doja, subliniind faptul că locurile pe care a luat ființă satul au o însemnătate istorică, căci în apropiere se găsește satul Rovine, unde Mircea cel Mare a înfruntat oștile lui Baiazid, că valea pe care este așezat satul se numește Valea lui Siman (probabil un comandant al armatelor turcești), că la 2 km de acest sat se găsește punctul numit «Cadina», că în apropiere se găsește satul Crunți, care poartă acest nume în amintirea luptelor crunte ce s-au dat în aceste părți, între armatele lui Mircea și cele ale lui Baiazid.

În încheierea cuvîntării sale, Dl. epitrop Dumitrașcu aduce mulțumiri părintelui Băjenaru pentru munca ce a desfășurat în această comună și-și exprimă deplina sa satisfacție pentru rezultatele obținute de către parohienii acestei biserici.

Cel din urmă a vorbit P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Mitropolii, care transmite celor de față binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian, asigurîndu-i că Prea Fericirea Sa se bucură nespus de mult cînd aude de lucrări de felul celor ce s-au realizat la parohia Gheorghe Doja. În continuare, Părintele Vicar exprimă călduroase felicitări enoriașilor și vrednicului lor păstor pentru frumoasa lucrare ce au realizat în această parohie, spre slava lui Dumnezeu și pentru întărirea sfintei Biserici Ortodoxe, păstrătoare fidelă a tezaurului scump al învățaturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, tezaur ce ne-a fost transmis nouă de sfinții părinți ai Bisericii Ortodoxe.

P. C. Sa îndeamnă pe credincioșii respectivi ca și ei să păstreze neschimbate și neștirbite aceste învățături, care să fie lăsată moștenire sfîntă celor ce vin după noi.

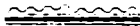
În încheierea cuvîntării sale, Părintele Alexandru Ionescu sfătuiește pe enoriașii respectivi să lucreze cu aceeași râvnă și însuflețire și pentru realizarea altor lucrări obștești în comună și făgăduiește că va raporta Prea Fericitului Patriarh Justinian despre toate cele cîte a constatat în această parohie frunțașă a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

S-a oficiat după aceea polihroniu pentru conducerea țării noastre, pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru enoriașii, consilierii, epitropii și slujitorii bisericii din comuna Gheorghe Doja, cum și pentru toți cei ce au fost de față la această măreață solemnitate.

S-a oficiat după aceea un parastas pentru ctitorii răposați ai acestei biserici.

A urmat o agapă în casa părintelui Băjenaru, unde au luat parte preoții slujitori prezenți, membrii Consiliului și epitropiei parohiale și alții.

ASISTENT

BISERICA DIN SATUL CONȚEȘTI

Biserica din satul Conțeștii de Jos a fost zidită în anul 1848, de către frații Chiriac și Temelie Miciora.

Pictura a fost făcută atunci de către zugravul Panait din Tirgoviște.

În decursul vremii, biserica a suferit unele degradări, din care cauză, în anul 1926 i-a fost consolidată catapeteasma iar în anul 1940, suferind oarecare neînsemnate stricăciuni din pricina cutremului, i s-au făcut reparații generale.

Avînd o vechime de peste 118 ani, pictura însă se acoperise de fum, degradîndu-se pe alocurea și de aceea, actualul paroh — părintele Gheorghe Cojocar — cu sprijinul enoriașilor, a pornit la lucru, reînnoindu-i pictura în tehnica frescă.

După ce i s-au făcut unele mici reparații, cum spre exemplu înlocuirea tocurelor de la ferestre, un planșeu de ciment în sfîntul altar, în ziua de 29 ianuarie a. c., cu aprobarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, s-a oficiat slujba de sfințire a picturii celei noi și a icoanelor de către P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar al sfintei Mitropolii, însoțit de P. C. Pr. Petre F. Alexandru, Consilier Administrativ al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Din sobor au mai făcut parte P. C. Pr. Nae Napoleon, protoiereul raionului Titu și P. C. Preoți: I. Ștefănescu-Bolovani, C. Voicu Dumitrescu-Cocoș, N. Slăniceanu-Pitaru, V. Stancu-Doamna Bălașa, I. Ceaușu-Produlești, Al. Teodorescu-Podu Rizii, N. Tănăsescu-Boteni, Haralambie Cojocar-Sfînta Maria-București, C. Arhid. Iordan Niculescu și C. Diac. Constantin Dumitrescu de la Catedrala Sfintei Patriarhii.

După oficierea sfintei liturghii, Părintele Protopop Nae Napoleon a rostit o scurtă cuvîntare, salutînd prezența delegaților Centrului Eparhial, cărora le mulțumește pentru că au venit să binecuvînteze munca depusă cu nețărmurită dragoste a credincioșilor acestei parohii.

În continuarea frumoasei sale cuvîntări, părintele protopop a vorbit despre activitatea desfășurată la această parohie de către Părintele Gheorghe Cojocar, un excepțional slujitor al sfîntului altar, înzestrat cu multe calități sufletești și plin de o puternică credință pe care știe s-o transmite credincioșilor săi în timpul sfintelor slujbe pe care le săvîrșește, c. sa fiind de o mare bunătate și de o rară sensibilitate sufletească, cunoscător, dar mai ales trăitor al sfintei învățături creștinești; amin-

tește după aceea despre înaintașul părintelui Cojocaru, vrednicul și demnul Preot Marin Popescu, care timp de peste o jumătate de veac a semănat în sufletele credincioșilor acestei parohii cuvîntul sfînt al Evangheliei Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și că la această sărbătoare se cuvine să-i aducem curate mulțumiri și cele mai sincere urări de sănătate și îndelungă înziliră.

În incheiere, părintele protopop s-a referit la trăirea creștinească a enoriașilor acestei parohii, care sînt în același timp loiali și vrednici cetățeni ai patriei noastre dragi situîndu-se în rîndul celor care se ostenească pentru continua înflorire a ei, cum și pentru instaurarea pe pămînt a celui mai scump ideal: pacea în lume.

A vorbit după aceea părintele Gheorghe Cojocaru, care a făcut o dare de seamă asupra lucrării ce a săvîrșit la această parohie, arătînd că s-a cheltuit suma de lei 45.837, dintre care 15.000 lei au fost donați de către Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, pentru care lucrăc. sa aduce respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Patriarh Justinian, îndrumătorul și sprijinitorul cald al preoțimii române.

În continuare, părintele Cojocaru își exprimă adîncă sa recunoștință preotului pensionar Marin Popescu, înaintașul său, care a fost un frumos exemplu de trăire preoțească și care se bucură mult de stima și prețuirea credincioșilor acestei biserici. Mulțumește după aceea harnicilor săi enoriași și bunilor colaboratori apropiați — membrii Consiliului și Epitropiei parohiale — pentru sprijinul material și moral pe care i l-au acordat în tot timpul săvîrșirii acestei lucrări.

A luat cuvîntul după aceea Dl. N. Mihăilescu, epitropul bisericii, care a mulțumit, în numele credincioșilor, Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru sprijinul, material acordat parohiei, preoților slujitori ai acestei biserici cum și slujitorilor care au participat la sărbătoarea credincioșilor din parohia Conțești și asigură pe cei prezenți că enoriașii acestei biserici vor fi și în viitor aceiași buni creștini și vor sprijini cu toată însuflețirea cauza apărării păcii și prosperitatea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

P. C. Preot Petre F. Alexandru, consilier mitropolitan, a citit o cuvîntare a Prea Fericitului Patriarh Justinian privind însemnătatea Bisericii în viața credincioșilor ei, cum și îndatoririle acestora față de Sfînta Biserică.

«Iubiții mei — a spus Prea Fericitul Patriarh — Biserica este Casa lui Dumnezeu și poarta cerului (Facere XXVIII, 17). Prin ea, credincioșii pot deschide porțile cerului pentru ca sufletele lor să intre în viața de dincolo.

Pentru aceasta însă, credincioșii să vină în biserică duminicile și sărbătorile, pentru a fi în legătură cu Dumnezeu prin rugăciuni. Aici, la sfîntul altar, să veniți și, sub epitrahilul preotului, spovedindu-vă păcatele, să vă căiți de ele, luînd astfel iertare de la Dumnezeu.

Aici, în sfînta biserică restaurată de voi, să veniți și să cereți de la Dumnezeu harul, binecuvîntarea și ajutorul Său pentru voi și casele voastre, pentru sporul muncii voastre, pentru liniștea și pacea lumii întregi».

Cel din urmă a vorbit Părintele Vicar Alexandru Ionescu, care a transmis celor de față și tuturor credincioșilor bisericii din Conțești binecuvântările Prea Fericitului Patriarh Justinian care dorește ca truda ce a fost depusă pentru restaurarea acestei biserici și rîvna ce au dovedit-o enoriașii respectivi să fie prețuită în primul rînd de aceștia, folosind acest rod al muncii lor pentru rugăciune fierbinte către Atotputernicul și Milostivul Dumnezeu.

În continuare, părintele vicar felicită pe preoții acestei sfinte biserici — vîrstnicul și înțeleptul Marin Popescu, cum și pe vrednicul și rîvnitorul Gheorghe Cojocaru — ca și pe credincioșii respectivi, pentru frumoasa lucrare ce au realizat la această parohie și-i sfătuiește ca aceeași rîvnă să o depună pentru toate realizările obștești ale satului și comunii Conțești.

Amintind despre credința și vrednicia celor ce au zidit acest sfînt locaș, cu îndemnul ca moștenirea lor să fie păstrată cu toată sfințenia, — sfătuindu-i să iubească pacea și să lucreze cu rîvnă pentru trăinicia ei, — Părintele Vicar Alexandru Ionescu făgăduiește că va aduce la cunoștința Prea Fericitului Patriarh Justinian despre frumoasa sărbătoare creștinească a credincioșilor din Conțești, cu arătarea că preoții respectivi vor fi distinși pentru valoroasa și nețărmurita lor activitate pastorală.

S-a oficiat după aceea Polihroniu pentru conducerea de stat, pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru enoriașii, consilierii, episcopii și preoții bisericii din Conțești, cum și pentru toți cei ce au fost de față la această solemnitate.

S-a făcut parastas pentru ctitorii răposați.

În casa părintelui paroh a urmat o agapă, la care au luat parte preoții slujitori, membrii Consiliului parohial și alții.

Cu acest prilej au rostit toasturi P. C. Pr. Dr. Haralambie Cojocaru de la biserica Sfînta Maria din Capitală, părintele protopop Nae Napoleon, Părintele Vicar Alexandru Ionescu; tuturor le-a răspuns Părintele Gheorghe Cojocaru, parohul bisericii din Conțești.

ASISTENT

BISERICA DIN COMUNA VEDEA, RAIONUL GIURGIU

Credincioșii parohiei Vedea, raionul Giurgiu au trăit, în ziua de duminică 29 ianuarie 1967, clipe de o deosebită însemnătate: resfințirea bisericii parohiale Sfîntul Pantelimon. Ctitorie a evlaviosului dr. Apostol Arsache, — mare dregător sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, — biserica suferă în decursul timpului mai multe reparații. În 1874, toți

cu cheltuiala ctitorului, a fost reparată și pictată din nou de pictorul Gheorghe Tătărescu. În ultima vreme se simțea nevoia unor lucrări de consolidare și de restaurare a picturii. La stăruințele preoților, credincioșii au contribuit la efectuarea acestor lucrări; odată cu acestea, a fost instalată și lumina electrică.

Terminându-se și recepționându-se lucrările de restaurare, slujba de resfințire a bisericii a fost oficiată de un sobor de slujitori în frunte cu P. C. Consilier Stan C. Dimancea, delegatul Prea Fericitului Patriarh Justinian, însoțit de P. C. Pr. Dumitru Axinte, protoiereul raionului Giurgiu, P. C. Pr. Ion Chioseaua și P. C. Pr. Ștefan Costea de la parohia Vedea, P. C. Pr. Popescu-Giurgiu, P. C. Pr. Th. Daia-Malu, P. C. Pr. Marin Trandafir și P. C. Pr. Nicolae Geadău-Găujani și P. C. Pr. Spirea Popescu-Pietroșani. Răspunsurile stranei au fost cîntate omofon de credincioșii care au participat la slujbă.

După oficierea sfintei liturghii, s-au rostit cuvîntări. P. C. Pr. Ion Chioseaua, parohul bisericii, a făcut o succintă dare de seamă asupra lucrărilor de restaurare, mulțumind cu recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru ajutorul substanțial de 10.000 lei acordat parohiei. În continuare, p. c. sa a adus mulțumiri și credincioșilor pentru tot sprijinul și ajutorul lor material care a însumat contribuția de 46000 lei.

P. C. Pr. Dumitru Axinte, salutînd prezența distinșilor oaspeți la această solemnitate, a arătat, printre altele, că, preoțimea din cuprinsul protoieriei Giurgiu slujește cu rivnă îndeplinindu-și cu zel obligațiile pastorale, sociale și administrative. Sfintele locașuri sînt bine întreținute, preoții întrecîndu-se în acțiunea de bună gospodărire.

Din partea credincioșilor a vorbit Dl. Iancu Craiciu care, după ce a mărturisit bucuria deosebită care stăpînește în această zi inimile enoriașilor, mulțumește P. C. Consilier Stan C. Dimancea pentru bunăvoința de a-și fi luat osteneala să vină în mijlocul enoriașilor de la Vedea pentru a le oficia, așa de înălțător, slujba de resfințire a bisericii.

Seria cuvîntărilor a fost încheiată de P. C. Consilier Stan C. Dimancea care, în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, a felicitat pe credincioși pentru sprijinul moral și material acordat, în vederea consolidării și infrumusețării sfîntului locaș. P. C. Sa a arătat în continuare rolul Bisericii în viața credincioșilor și a îndemnat pe cei de față la trăirea unei vieți cinstitute, la apărarea cauzei păcii, să iubească frățietatea și să îndeplinească îndatoririle lor și de acum înainte cu aceeași râvnă de care au dat dovadă.

După slujbă a avut loc o agapă frățască, în timpul căreia s-a toastat pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian și pentru conducătorii Republicii Socialiste România.

Sărbătoarea s-a încheiat într-o atmosferă de înaltă simțire sufletească.

ASISTENT

INSTALARE DE PREOT

Duminică 11 decembrie 1966, a avut loc instalarea preotului Serghie I. Traian ca paroh al parohiei Ploșșoru, comuna Daia, raionul Giurgiu.

Slujba Sfintei Liturghii în cadrul căreia s-a făcut instalarea noului preot paroh, a fost oficiată de un sobor alcătuit din P. C. Pr. D. Axinte, protoiereul raionului Giurgiu, împreună cu preoții Marin Teodoropol, fostul paroh, Ion Serghie de la parohia Adormirea Maicii Domnului-Giurgiu și Traian I. Serghie, noul preot paroh. Răspunsurile stranei au fost cîntate omofon de credincioșii care au participat la slujbă.

După oficierea Sfintei Liturghii, p. c. protoiereu a prezentat celor de față pe noul paroh, preotul Traian I. Serghie. După ce a dat citire ordinului de numire p. c. protoiereu a vorbit despre taina preoției. În încheiere, vorbitorul a dat noului preot sfaturi în legătură cu activitatea sa pastorală și obștească.

Apoi a luat cuvîntul P. C. Pr. Serghie I. Traian, noul paroh care a mulțumit Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru Înalta înțelegere ce i-a fost acordată, învrednicindu-l cu darul preoției, asigurînd pe Prea Fericea Sa că nu va precupeți nici un efort pentru a sluji cu devotament credincioșilor încredințați.

Vorbitorul a mulțumit în continuare P. C. Pr. D. Axinte, protoiereul raionului Giurgiu pentru cuvintele și îndemnurile adresate cu acest prilej. Mulțumiri, de asemenea, au mai fost adresate de vorbitor celorlalți frați preoți și credincioșilor participanți la solemnitate.

Instalarea noului preot paroh a constituit pentru credincioșii parohiei Ploșșorul un eveniment de aleasă bucurie duhovnicească.

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE DICULESCU

Simbătă. 10 decembrie 1966, a trecut la cele veșnice părintele Gheorghe Diculăscu, fost slujitor al bisericii Popa Nan din Capitală.

Născut la 10 februarie 1895, în comuna Pietrari, raionul Tîrgoviște, regiunea Ploiești, din părinții: tatăl, Constantin, și mama, Filareta, preotul Gheorghe Diculăscu a urmat cursurile școlii primare nr. 2 din Tîrgoviște (1904—1908), iar pe cele secundare la seminarul «Central», din București (1909—1917). După absolvirea seminarului, s-a înscris, în 1927, și a urmat cursurile facultății de teologie din București, obținînd în 1931 titlul de licențiat în teologie.

La 16 octombrie 1921, a primit taina hirotoniei în preot, pe seama bisericii parohiei Manga-Pietrari, unde a slujit pînă la 16 februarie 1926, cînd s-a transferat la parohia Băleni-Sîrbi. De la 1 martie 1944 a funcționat la parohia Popa Nan din Capitală, îndeplinind și oficiul de paroh al acestui sfînt locaș. Între 1951—1962 a funcționat ca membru în Consistoriul General Bisericesc.

Pentru rodnică sa activitate pastorală a fost distins de Înalta Chiriarhie cu rangul de iconom stavrofor.

Slujba prohodirii celui ce a fost preotul Gheorghe Diculescu a avut loc în biserica Popa Nan, în ziua de 13 decembrie 1966 și s-a oficiat de un sobor de preoți.

Despre activitatea pastorală și meritele celui decedat a vorbit P. C. Protoiereu. Octavian Popescu; au mai rostit cuvîntări P. C. Pr. Irinel Apostolescu, parohul bisericii Popa Nan, și P. C. Pr. Dr. C. Nițescu din Tîrgoviște, din partea colegilor de seminar, evidențiind personalitatea și alesele însușiri sufletești ale celui decedat.

După săvîrșirea slujbei de prohodire, sicriul cu trupul neinsuflețit al preotului Gheorghe Diculescu a fost înhumat la cimitirul «Reînvierea». Dumnezeu să-l odihnească !

ASISTENT

R E C E N Z I I

N. St. Schiwaroff, *Manuscrisele de la Qumran*, fasc. I și II (în limba bulgară), Sofia, 1964, 1965.

Descoperirea de la Qumran cu mulțimea de manuscrise a fost obiectul studiilor îndelungate. Între cercetătorii manuscriselor se numără și docentul de la Academia de Teologie din Sofia N. St. Schiwaroff.

În fascicula I-a cercetătorul își pune spre rezolvare următoarele întrebări: scurt istoric al descoperirilor de la Qumran. Aici dă informații geografice și istorice privind zona descoperirilor. Aruncă o privire asupra materialului arheologic de altă natură, vase, material de scris, obiecte casnice ș.a.

O contribuție prețioasă a docentului universitar Schiwaroff este paralelismul manuscriselor cu textul masoretic și cu celelalte texte istorice ale Vechiului Testament (Pentateuhul samaritan, Septuaginta ș.a.).

Concluzia o constituie afirmarea că: manuscrisele de la Marea Moartă sînt o dovadă importantă privitor la integritatea dogmatică a textului (vechi testamentar).

În fascicula a II-a profesorul Schiwaroff face o reconsiderare a istoricului manuscriselor de la Qumran și se ocupă de dotarea lor. Autorul stabilește că cele descoperite în peștera nr. 1, a căror pinzeturi s-au studiat cu ajutorul metodei C 14 ar data dintre anii veacului al II-lea înainte de Hristos și veacul I după Hristos. Manuscrisele ar fi fost compuse în chiar acest period de timp. Autorul lucrării studiază fiecare manuscris aparte din punct de vedere isagogic (paleografic, ortografic, gramatic etc.) și stabilește în parte vîrsta fiecărui manuscris. Din cercetările sale autorul trage următoarele concluzii: 1. Manuscrisele de la Qumran au păstrat în stare bună textul biblic. El corespunde cu textul masoretic și traduceri mai vechi. 2. Cele mai multe manuscrise prezintă variante față de textul masoretic numai în ce privește ortografia. 3. Din punct de vedere filologic textele de la Qumran nu aduc ceva nou. Formele gramaticale arhaice sau mai noi dau posibilitatea să se fixeze vîrsta manuscriselor, și măresc speranța că cu ajutorul altor manuscrise care se vor mai descoperi s-ar putea lămuri multe probleme din istoria limbii ebraice, cu ajutorul lor s-ar putea stabili mai precis multe date din istoria cărților canonice.

4. Normele ortografice ale masoreților află confirmare în manuscrise.

5. În unele locuri manuscrisele dau textul atît de clar și de exact încît el ajută a pătrunde mai adînc în epoca alcătuirii lor și în concepția autorilor. 6. Nu este între manuscrise nici unul care ar diferi fundamental de textul masoretic, Pentateuhul samaritan sau Septuaginta, Peșita sau Vulgata. Nu s-ar putea deci susține că unele din manuscrise ar reprezenta tradiția samaritană sau tradiția Septuagintei. 7. Manuscrisele nu aduc din punct de vedere dogmatic deosebiri față de textul masoretic, Septuaginta și Vulgata. 8. În manuscrise sînt împărțiri în text după sens. Multe din aceste împărțiri corespund cu împărțirile în parase din textul masoretic. 9. Înlocuirea numelui lui Dumnezeu Jahve cu Adonai arată

că evreii pioși încă înainte de Hristos interpretau poruncile dumnezeiești verbal și le îndeplineau literal.

N. St. Schiwaroff aduce contribuții prețioase la cunoașterea și înțelegerea manuscriselor de la Marea Moartă.

N. N.

D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, 250 p.

Volumul de față prezintă sistematic și critic, dovezile concrete asupra stăruirii populației dacice și *daco-romane* pe meleagurile țării noastre socialiste de astăzi, premisă fundamentală a autohtoniei românilor în patria lor multimilenară.

Lucrarea a fost întocmită în cadrul planului de lucru al fostei Comisii pentru studiul formării limbii și poporului român, la propunerea acad. prof. C. Daicoviciu, de profesorul D. Protase, doctor în istorie și cercetător principal la Institutul de istorie al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Socialiste România și prezintă împărțirea următoare: I. *Dacii în Dacia Romană* (p. 15—102); II. *Vestigiiile daco-românilor în Dacia între anii 250—450* (p. 103—198) și III. *Concluzii* (p. 199—206).

Pornind de la premisa că în dezvoltarea societății nu există hiaturi, exterminări și evacuări totale ale populației și că permanența dacilor în Dacia romană și a *daco-românilor* în ținuturile fostei provincii carpatice trebuie să fie o realitate istorică ce se poate dovedi din plin și convingător și cu ajutorul documentelor de ordin arheologic și numismatic, autorul a adunat și selecționat tot materialul arheologic și numismatic publicat sau încă inedit, menit să contribuie la lămurirea acestei probleme fundamentale a istoriei României.

Dacă în timpul celor două războaie de cucerire a Daciei (101—102; 105—106) și după transformarea ei în provincie romană, populația a fost extirpată și sub diferite forme, scoasă din țara ei de baștină, — cum susțineau unii istorici —, sau dacă această populație a continuat să trăiască în condițiile impuse de noii stăpâni, sînt două teze de importanță deosebită în ceea ce privește originea și formarea poporului român.

Autorul nu intenționează să facă istoricul acestei probleme atît de mult discutată în trecut dar, ține să precizeze: «că și în Dacia, ca și în alte provincii anexate mai înainte la Imperiu, populația băștinașă subjugată de romani nu a putut avea altă soartă decît aceea de a continua să trăiască și să muncească în condițiile noi social-economice și politico-juridice impuse de cuceritori» (p. 15).

Cît despre vestigiile arheologice, acestea n-au fost studiate în trecut sub toate aspectele și nu li s-au acordat importanța cuvenită. Meritul de a se fi totosit pentru prima oară de «argumentul arheologic» revine profesorului C. Daicoviciu, care, încă de acum două decenii a utilizat descoperirile arheologice cunoscute atunci pentru susținerea tezei despre existența dacilor sub dominația romană pe teritoriul provinciei. Această nouă orientare deschizătoare de drumuri a fost confirmată de dezvoltarea pe care a luat-o în anii puterii populare investigațiile și studiile arheologice. Pentru importanța lor deosebită redăm în cele ce urmează și concluziile autorului.

Săpăturile desfășurate la *Alba-Iulia* (APVLVM) au scos la iveală două necropole: a) *Necropola de pe Podei* și b) *Necropola din zona spitalului veterinar*. În 1956—1958 au fost date la lumină din ambele necropole un număr de 64 de morminte, din care 34 de înmormîntare și 28 de incinerare.

La *necropola de pe Podei* în afară de 35 de morminte cu schelet, în 1956—1958 au fost dezvelite 22 de morminte de incinerare, fără urnă, pe care autorul le clasează în două categorii distincte: a) morminte cu arderea cadavrului pe locul de înmormîntare¹ și b) morminte cu incinerarea defunctului în alt loc, deosebit

1. Cf. fig. 1 — Mormint de incinerare cu groapă în formă de covată din cimitirul orașului (Apulum („Podei“)).

de cel al depunerii rămășițelor funerare². Necropola de pe Podei aparține foarte probabil municipiului și coloniei Aurelia Apulensis.

În necropola din zona *spitalului veterinar*, mai mică decît cea de pe Podei s-au aflat de 1957 șapte morminte, unul de înhumatie și șase de incineratie. Inventarul funerar este același: ulcioare roșii, o lucernă, cuțite de fier, fragmente de vase provinciale romane și trei monede romane de bronz.

Mormintele de incineratie din cele două necropole ale orașului Apulum sînt datate de autor, — avîndu-se în vedere inventarul acestora — în secolul al II-lea e.n. «Acele două tipuri de morminte au fost, probabil, folosite și de populația autohtonă de la Apulum».

Astfel de descoperiri arheologice s-au făcut la: *Brețcu* (ANGVSTIA) unde printre alte materiale, s-au găsit încă din anii 1926—1927, ceramică dacică lucrată cu mina și la roată, din pastă grosolană și prevăzută cu ornamente specifice olăriei dacice din Latène-ul tîrziu³.

Cercetările din 1950 întreprinse la castru de un colectiv arheologic al Academiei Republicii Socialiste România sub conducerea lui M. Macrea au stabilit că «ceramica autohtonă a fost folosită în timpul staționării trupelor romane în castru... între vasele de factură locală și cele romane provinciale din castru de la Brețcu nu s-au înregistrat nici un fel de diferențieri cronologice».

Tot din timpul ocupației romane în Dacia, datează și mormîntul de la *Bruin*, raionul Agnita, regiunea Brașov⁴.

La *Bumbesti*, raionul Tg. Jiu, regiunea Oltenia, în 1955 s-a găsit în așezarea civilă a castrului roman de piatră de pe malul stîng al Jiului «ceramică indigenă» și o «ceașcă dacică». La *Calbor*, r. Făgăraș, reg. Brașov, în primăvara anului 1955 s-a descoperit o necropolă alcătuită din 50 de tumuli⁵, contemporană — prin ritul și inventarul său cu cea de la *Cașolț*, reg. Brașov⁶. M. Macrea, conducătorul ultimilor campanii de la Cașolț, stabilește ca datare a necropolei, secolul II e.n.

Pe panta aceluiași deal la punctele la «Pepinieră», la «Tăietură» și la «Gura Higiului», s-au aflat urmele unei așezări modeste, cu caracter pastoral pe care autorul o consideră exclusiv din perioada romană. Cercetată mai tîrziu în 1954—1957, a fost descoperită așezarea de care depindea necropola tumulară, iar «caracterul etnic dacic este sprijinit cu noi argumente, printre care și cel al așezării corespunzătoare de la Cașolț».

Săpăturile din 1962 și 1963 întreprinse de Muzeul regional din Sf. Gheorghe, au dat la lumină șase bordeie și două semibordeie în localitatea *Cernatul de Jos*, raionul Tg.-Secuiesc, regiunea Brașov. Ele fac parte, după Z. Szekely, conducătorul săpăturilor, dintr-o așezare dacică, din Latène-ul tîrziu, care continuă sub ocupația romană, pînă în secolul II (p. 29).

Printre mormintele de incineratie și de înhumatie, tot din timpul stăpînirii romane în Dacia se numără și cele de la *Cinciș*, com. Teliuc, Hunedoara.

O așezare autohtonă din timpul ocupației romane în Dacia s-a descoperit în toamna anului 1963 pe baza materialului ceramic adunat de Ion Mitrofan de la Muzeul arheologic din Cluj din așezarea *Ciunga*, com. Ocna Mureș, raionul Aiud, regiunea Cluj⁷.

Materiale dacice s-au mai găsit la *Cluj* (NAPOCA), *Comolău*, raionul Sf. Gheorghe, regiunea Brașov, în micul *castellum* roman din localitate; la *Cristești*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș--Autonomă Maghiară, la *Gilău*, raionul Huedin, regiunea Cluj⁸. Castrul roman de aici datează după părerea autorului nu din plină epocă prefeudală cum s-a încercat să se susțină după ce au fost efectuate săpăturile din 1951; ci din timpul folosirii castrului drept garnizoană romană, poate și puțin după aceea, așa cum au dovedit-o săpăturile din 1956 (p. 34).

2. Cf. Fig. 2 — Mormînt de incineratie cu groapă rotundă din cimitiul orașului Apulum („Podei”).

3. Cf. Fig. 3 — Ceramică dacică lucrată cu mina în castrul roman de la Brețcu.

4. Cf. Fig. 4 — Inventarul mormîntului de incineratie cu urnă de la Bruin.

5. Cf. Fig. 5 — Vase de ofrandă din necropola de incineratie cu tumuli de la Calbor.

6. Cf. Fig. 8 — Ceramică din așezarea daco-romană de la Cașolț.

7. Cf. Fig. 9 — Fragmente de vase romane provinciale (2, 3) și dacice modelate cu mina (I, 4) din așezarea de la Ciunga (materialul înscris în Muzeul din Cluj).

8. Cf. fig. 10 — Ceramică dacică lucrată cu mina din castrul roman de la Gilău.

Analoagă pînă la un punct cu necropolele contemporane de la *Cașolt* și *Calbor* este și cea de la *Ighiu*, raionul Alba, regiunea Hunedoara⁹.

Pe malul drept al Mureșului, la *Lechința de Mureș*, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, pe platoul denumit «Săliște», în urma cercetărilor efectuate de un colectiv al Academiei Republicii Socialiste România, în 1960 s-a putut stabili, pe baza materialului arheologic descoperit¹⁰, existența unui sat nou întemeiat, de către un grup de populație dacică, care, — după precizarea autorului —, constrînsă de împrejurările din vremea sau de după războaiele cu romanii, și-a părăsit vechea ei așezare (nu știm de unde), mutîndu-se pe malul Mureșului.

În marginea de nord-vest a satului, în grădina fostului «Gostat», azi proprietatea cooperativei agricole din localitate, în urma săpăturilor din anii 1951 și 1957 a fost găsit cimitirul de incinerare al așezării de la «Săliște»¹¹.

La 12 km. spre sud de castrul roman de la *Inlăceni*, în localitatea *Medisorul*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, în urma sonajelor efectuate de Muzeul din Sf. Gheorghe, s-a identificat o așezare dacică, iar în castrul roman de la *Mehadia*, raionul Orșova, regiunea Banat s-a găsit o ceașcă dacică, tipică, similară celor descoperite în castrul de la *Brețcu*.

Pe «Podeiul» de la *Morești*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară s-a dezvoltat un cimitir mai întins, parte din el, distrus de așezările din perioada prefeudală timpurie (secolele al V-lea—al VI-lea e.n.). Autorul stabilește cu acest prilej existența a trei forme de morminte de incinerare: a) cu groapă în formă de albie¹², ca la *Apulum*, b) cu urnă și c) cu groapă simplă, rotundă (fără urnă), asemănătoare celor de la *Soporul de Cîmpie*. Din lipsa dovezilor materiale, atribuirea etnică certă a cimitirului de incinerare de pe «Podeiul» *Moreștilor* este dificilă. Ritualul de incinerare — precizează autorul — constituie un indiciu că cei îngropați aici ar putea fi daci de sub ocupație romană (p. 40).

Pe malul drept al Tîrnavei Mari, la marginea satului *Murgeni*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, frații Ștefan și Geza Ferenzi, au descoperit în urma săpăturilor din 1960—1962, o așezare autohtonă din faza finală a stăpînirii romane în Dacia¹³.

O altă așezare autohtonă a fost identificată la locul numit «Sumughi» din *Noșlac*, raionul Aiud, regiunea Cluj, unde ceramica romană provincială a fost găsită împreună cu fragmente de vase dacice modelate cu mîna¹⁴.

Pe partea stîngă a Tîrnavei, la *Obreja*, raionul Alba, regiunea Hunedoara, s-a descoperit în 1957 «o întinsă așezare rurală» din vremea stăpînirii romane în Dacia. Materialele arheologice și în special fibula de tipul «cu capete de ceapă» pledează puternic pentru continuitatea vieții în cuprinsul acestei așezări și în vremile ulterioare lui Aurelian, pînă în secolul al IV-lea¹⁵.

Ceramică s-a mai descoperit în localitățile: *Ocna Sibiului*, raionul Sibiu, regiunea Brașov; *Orheiul Bistriței* (raionul Bistrița, regiunea Cluj)¹⁶; *Rișnov*, (CŪ-MIDAVA), regiunea Brașov; *Sava*, raionul Gherla, regiunea Cluj; *Sărățeni*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Sebeș*, regiunea Hunedoara; *Sfintu-Gheorghe*, comuna Iernut, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Sic*, raionul Gherla, regiunea Cluj; *Sighișoara*, regiunea Brașov; *Slimic*, raionul Sibiu, regiunea Brașov; *Soporul de Cîmpie*, raionul Turda, regiunea Cluj¹⁷; *Turda* (POTAİSSA), regiunea Cluj; *Vărădaia* (ARCIDAVA), raionul Oravița, re-

9. Cf. Fig. 11 — Inventar funerar din necropola de incinerare cu tumuli de la *Ighiu*.

10. Cf. Fig. 12 — Inventarul mormintului (?) de pe «Săliștea» *Lechința* de pe Mureș.

11. Cf. Fig. 13 — Urnă cinerară și obiecte de inventar funerar din cimitirul de la *Lechința* de pe Mureș («Gostat»).

12. Cf. Fig. 14 — Mormint de incinerare cu groapă în formă de covată din cimitirul de la *Morești* («Podei»).

13. Cf. Fig. 15 — Ceramică dacică de factură romană din așezarea de la *Murgeni* (material inedit în Muzeul din Cluj).

14. Cf. Fig. 16 — Fragment de vase romane provinciale (I, 4, 5) și dacice modelate cu mîna (2, 3, 6) din așezarea de la *Noșlac* (material inedit în Muzeul din Cluj).

15. Cf. Fig. 17 — Ceramică dacică (7—2, 9) și romană provincială (I, 8, 10) din așezarea de la *Obreja* (material inedit în Muzeul din Cluj).

16. Cf. Fig. 18 — Ceramică dacică lucrată cu mîna din castrul roman de la *Orheiul Bistriței*.

17. Cf. Fig. 19 — Urnă cinerară de factură romană din cimitirul de la *Soporul de Cîmpie* (sec. II—III e. n.); Fig. 20 — Ceramică dacică lucrată cu mîna din cimitirul de la *Soporul de Cîmpie* (sec. II—III d. Hr.); Fig. 21 — Inventarul mormintului nr. 6 din *Soporul de Cîmpie* (sec. II—III d. Hr.);

giunea Banat; *Vețel* (MICIA), raionul Iliia, regiunea Hunedoara¹⁸ și *Zlatna*, (AM-PELUM), raionul Alba, regiunea Hunedoara¹⁹.

Ceramică, locuințe, unelte, elemente de port și de podoabă, cimitire și rituri funerare. — După primul război mondial și mai cu seamă din 1948 încoace, cercetarea arheologică din patria noastră desfășurată sub egida Academiei Republicii Socialiste România a cunoscut o dezvoltare fără precedent. În felul acesta, — precizează autorul — aportul arheologiei prin furnizarea de documente directe, a căror importanță rezultă din însăși materialitatea lor, s-a dovedit și continuă să se dovedească a fi deosebit de substanțială în dezlegarea problemei persistenței populației băștinașe în Dacia stăpînită de romani.

Criteriul care stă în primul rînd la baza identificării pe cale arheologică a dacilor, ca element etnic deosebit de coloniștii aduși — după expresia lui Eutropius — «ex toto urbe Romano» —, îl constituie perpetuarea pe teritoriul și în timpul provinciei a unor elemente de cultură materială și spirituală din epoca Daciei independente, deosebite de formele noi de viață introdusă de romani. Pornind de la această constatare se demonstrează că prezența populației se reflectă clar în descoperirile arheologice aflate în castre ale trupelor auxiliare și în cabanele dependente de acestea, în cimitire și așezări civile rurale ori chiar în mediul urban (p. 65).

Cît privește ceramica confecționată în Dacia — în ceea ce ne interesează — se prezintă sub două aspecte: a) olăria dacică, modelată cu mîna, păstrîndu-se în genere ornamentația și formele dinaintea cuceririi romane; b) olăria de factură romană, lucrată la roată, cu coloritul caracteristic care o deosebește pînă la un punct, de alte provincii ale imperiului.

Semnificația istorică a prezenței olăriei dacice alături de cea romană provincială în castre și așezări civile, în cimitire, nu poate fi alta decît continuitatea de viață a oamenilor care au făcut și folosit olăria respectivă, adică a populației autohtone, sub stăpînirea romană (p. 69).

După cum observă M. Macrea — existența ceramicii indigene în castre demonstrează folosirea de către romani a populației dacice supuse la lucrările de construire a lagărelor militare și la diferite munci de întreținerea a garnizoanelor, fie a utilizării produselor simple ale localnicilor de către soldați în timpul funcționării castrelor. Dar, și într-un caz și în altul, — conchide autorul, — apare însă învederat contactul populației autohtone cu soldații formațiilor auxiliare sau cu familiile acestora în canabe.

Dar pe lângă ceramică în alte elemente de cultură materială cum sînt: locuințe, unelte, de producție, piese de port, podoabe corporale, accesorii de îmbrăcăminte, în timpul Daciei independente sub ocupația romană continuă să se oglîndească și caracterul etnic al populației.

«Ajunși într-o situație de inferioritate, în toate privințele, față de cuceritori, băștinașii daci se ascund adesea sub haina civilizației romane, pe care si-o însușesc în mare măsură și destul de repede, dar își păstrează, îndeosebi la lară, vechile tradiții funerare, și în parte, tehnica de confecționare a olăriei, prin acestea trădîndu-și pentru noi, parțial sau total, caracterul etnic» (p. 84).

În capitolul «Tezaur monetaire», sînt prezentate în ordinea alfabetică, localitățile unde au fost descoperite, depozitele monetare, notînd pentru fiecare în parte, atunci cînd datele permit — clasificarea pieselor pe epoci și împărați, cu un comentariu numismatic mai amănunțit, cu interpretarea istorică cuprinzătoare.

Autorul este de părere că procesul agonisirii de numerar a început în răs-timpul dintre Nero și Traian și a continuat în timpul stăpînirii romane.

Dacă se exclude — posibilitatea puțin probabilă a mutării acestor tezaururi din alte provincii ale Imperiului în Dacia, — ne aflăm în fața unui nou argument, de data aceasta de ordin numismatic²⁰, în sprijinul tezei permanenței dacilor sub romani (p. 102).

I, pahar de sticlă roman; 2, ceașcă dacică folosită drept capac de urnă; 3, urna cinerară; Fig. 23 — Urnă dacică de culoare brună cenușie, lucrată cu mîna, din cimitirul de la Soporul de Cîmpie (sec. II—III e. n.).

18. Cf. Fig. 25 — Vase găsite „in situ” în așezarea civilă de la Vețel (Micia).

19. Cf. Fig. 26 — Vase din morminte de incinerare cu tumuli din munții Zlatnei.

20. Cf. Fig. 29 — Tezaur monetaire alcătuite de populația autohtonă în Dacia română.

Vestigiiile Daco-romanilor în Dacia între anii 271 și 450. — În lumina noilor materiale arheologice și numismatice, după ce se citează teza prof. C. Daicoviciu care arată cu deplină dreptate că «poporul român a putut lua naștere numai din supraviețuirea masivă și dezvoltarea romanității nord-dunărene, în neîntrerupt contact și alimentată mereu cu elemente romane din sudul Dunării», — arată că, justește tezei continuității daco-romane se dovedește a fi confirmată cu prisosință iar, teoriile rösleriană și neorösleriană despre dispariția romanității în Dacia și vremurile de după Aurelian se dovedește «perimată, lipsită de fundament documentar» (p. 104). O dovadă grăitoare în această privință sînt descoperirile arheologice efectuate în următoarele localități: *Alba-Iulia*²¹ (APVLVM), regiunea Hunedoara; *Arebiud*, raionul Bistrița, regiunea Cluj; *Bezid*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Bratei*, raionul Mediaș, regiunea Brașov; *Chilia*, raionul Vedea, regiunea Argeș²²; *Cioroiul Nou*, raionul Băilești, reg. Oltenia; *Cipău*, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară²³; *Cluj-Mănăstir*²⁴; *Comolău*, raionul Sf. Gheorghe, regiunea Brașov; *Iernut*, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Lechința de Mureș*²⁵, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Mediaș*, raionul Mediaș, regiunea Brașov; *Moigrad* (PORO-LISVM), raionul Zalău, regiunea Cluj; *Mugeni*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Noșlac*, raionul Aiud, regiunea Cluj; *Obreja*, raionul Alba, regiunea Hunedoara²⁶; *Porumbenii Mici*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Paștea Mică* (azi Tirnăvioara), raionul Mediaș, regiunea Brașov; *Răcari* (SALDARE?) raionul Filiași, regiunea Oltenia; *Reci*, raionul Sf. Gheorghe, regiunea Brașov; *Sarmisegetuza* (VLPIA TRAIANA), raionul Hațeg, regiunea Hunedoara; *Sfintu-Gheorghe*, regiunea Brașov; *Sic*, raionul Gherla, regiunea Cluj; *Soporul de Cîmpie*, raionul Turda, regiunea Cluj; *Stănești*, com. Stănești, raionul Rîmnicul-Vilcea, regiunea Argeș; *Verbița*, raionul Calafat, regiunea Oltenia; și *Vetel* (MICIA), raionul Ilia, regiunea Hunedoara.

Se constată că documentarea arheologică privind continuitatea daco-romană în Dacia după Aurelian apare cu mult mai bogată decît era numai cu un deceniu și jumătate în urmă.

Dar «concentrarea vădită a descoperirilor cunoscute azi îndeosebi în Transilvania și raritatea lor în Oltenia și Banat reflectă de fapt nu o situație istorică, ci numai inegalitatea de intensitate a investigațiilor arheologice în cele trei provincii ale țării» (p. 140).

Existența unor numeroase elemente de cultură materială și spirituală din timpul provinciei, cu sau fără modificări, dăinuiesc și pot fi constatate arheologic cu certitudine pînă la prăbușirea supremației hunice în Europa de sud-est și chiar după aceea, iar această perpetuare masivă a formelor romane de civilizație pe teritoriul fostei provincii nu poate fi explicată istoric — după constatarea autorului — decît prin viețuirea și activitatea neîntreruptă a unei *numeroase populații daco-romane* rămăse pe loc, după retragerea aparatului de stat roman la sudul Dunării.

Monumente și obiecte paleocrestine. — Problema originilor, a pătrunderii și dezvoltării creștinismului în Dacia romană și postromană, a sîrnit, în ultimile cinci decenii, în rîndurile cercetătorilor români un interes deosebit dozat de faptul că «cristinismul daco-roman, deosebit de credința creștină, în forma ariană îmbrățișată de goții răsăriteni și apoi de gepizi, avea, și continuă să aibă o îndoită însemnătate pentru istoria veche a României: mai întîi, ca fenomen cultural-istoric, iar apoi — lucru ce mi se pare și mai însemnat — ca mărturie în sprijinul tezei dăinuirii în masă a populației romane în Dacia de după Aurelian» (p. 141).

21. Cf. Fig. 31 — Opaț de lut ars (sec. V-VI) de la Alba Iulia (Partos).

22. Cf. Fig. 34 — Urne cinerare din cîmîtîr de la Chilia.

23. Cf. Fig. 35 — Vase lucrate la roată (1, 2, 3) ori cu mîna (6, 7) și mărgelc (3, 4) din așezarea (2, 6, 7) și din mormintele de incinerare cu urnă (1, 3-5) de la Cipău („Gîrle”).

24. Cf. Fig. 36 — Ceramică (1, 3-10) și pietre de os (2) din așezarea de la Cluj-Mînăstir (material înedit în Muzeul din Cluj).

25. Cf. Fig. 37 — Inventarul mormîntului de incinerare cu urnă de la Lechința de Mureș.

26. Cf. fig. 38 — Vasul-urnă din mormîntul de la Mediaș.

27. Cf. Fig. 41 — Fibule de bronz din așezarea daco-romană de la Obreja.

INSTALARE DE PREOT

Duminică 11 decembrie 1966, a avut loc instalarea preotului Serghie I. Traian ca paroh al parohiei Ploșșoru. comuna Daia, raionul Giurgiu.

Slujba Sfintei Liturghii în cadrul căreia s-a făcut instalarea noului preot paroh, a fost oficiată de un sobor alcătuit din P. C. Pr. D. Axinte, protoiereul raionului Giurgiu, împreună cu preoții Marin Teodoropol, fostul paroh, Ion Serghie de la parohia Adormirea Maicii Domnului-Giurgiu și Traian I. Serghie, noul preot paroh. Răspunsurile stranei au fost cîntate omofon de credincioșii care au participat la slujbă.

După oficierea Sfintei Liturghii, p. c. protoiereu a prezentat celor de față pe noul paroh, preotul Traian I. Serghie. După ce a dat citire ordinului de numire p. c. protoiereu a vorbit despre taina preoției. În încheiere, vorbitorul a dat noului preot sfaturi în legătură cu activitatea sa pastorală și obștească.

Apoi a luat cuvîntul P. C. Pr. Serghie I. Traian, noul paroh care a mulțumit Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru Înalta înțelegere ce i-a fost acordată, învrednicindu-l cu darul preoției, asigurînd pe Prea Fericirea Sa că nu va precupeți nici un efort pentru a sluji cu devotament credincioșilor încredințați.

Vorbitorul a mulțumit în continuare P. C. Pr. D. Axinte, protoiereul raionului Giurgiu pentru cuvintele și îndemnurile adresate cu acest prilej. Mulțumiri, de asemenea, au mai fost adresate de vorbitor celorlalți frați preoți și credincioșilor participanți la solemnitate.

Instalarea noului preot paroh a constituit pentru credincioșii parohiei Ploșșoru un eveniment de aleasă bucurie duhovnicească.

ASISTENT

+ PREOTUL GHEORGHE DICULESCU

Sîmbătă, 10 decembrie 1966, a trecut la cele veșnice părintele Gheorghe Dicuiescu, fost slujitor al bisericii Popa Nan din Capitală.

Născut la 10 februarie 1895, în comuna Pietrari, raionul Tîrgoviște, regiunea Ploiești, din părinții: tatăl, Constantin, și mama, Filareta, preotul Gheorghe Dicuiescu a urmat cursurile școlii primare nr. 2 din Tîrgoviște (1904—1908), iar pe cele secundare la seminarul «Central», din București (1909—1917). După absolvirea seminarului, s-a înscris, în 1927, și a urmat cursurile facultății de teologie din București, obținînd în 1931 titlul de licențiat în teologie.

La 16 octombrie 1921, a primit taina hirotoniei în preot, pe seama bisericii parohiei Manga-Pietrari, unde a slujit pînă la 16 februarie 1926. cînd s-a transferat la parohia Băleni-Sirbi. De la 1 martie 1944 a funcționat la parohia Popa Nan din Capitală, îndeplinind și oficiul de paroh al acestui sfînt locaș. Între 1951—1962 a funcționat ca membru în Consistoriul General Bisericesc.

Pentru rodnicia sa activitate pastorală a fost distins de Înalta Chiriarhie cu rangul de iconom stavrofor.

Slujba prohodirii celui ce a fost preotul Gheorghe Diculescu a avut loc în biserica Popa Nan, în ziua de 13 decembrie 1966 și s-a oficiat de un sobor de preoți.

Despre activitatea pastorală și meritele celui decedat a vorbit P. C. Protoiereu Octavian Popescu; au mai rostit cuvîntări P. C. Pr. Irinel Apostolescu, parohul bisericii Popa Nan, și P. C. Pr. Dr. C. Nițescu din Tîrgoviște, din partea colegilor de seminar, evidențiind personalitatea și alesele însușiri sufletești ale celui decedat.

După săvîrșirea slujbei de prohodire, sicriul cu trupul neînsuflețit al preotului Gheorghe Diculescu a fost înhumat la cimitirul «Reînvierea».

Dumnezeu să-l odihnească !

ASISTENT

R E C E N Z I I

N. St. Schiwaroff, *Manuscrisele de la Qumran*, fasc. I și II (în limba bulgară), Sofia, 1964, 1965.

Descoperirea de la Qumran cu mulțimea de manuscrise a fost obiectul studiilor îndelungate. Între cercetătorii manuscriselor se numără și docentul de la Academia de Teologie din Sofia N. St. Schiwaroff.

În fascicola I-a cercetătorul își pune spre rezolvare următoarele întrebări: scurt istoric al descoperirilor de la Qumran. Aici dă informații geografice și istorice privind zona descoperirilor. Aruncă o privire asupra materialului arheologic de altă natură, vase, material de scris, obiecte casnice ș.a.

O contribuție prețioasă a docentului universitar Schiwaroff este paralelismul manuscriselor cu textul masoretic și cu celelalte texte istorice ale Vechiului Testament (Pentateuhul samaritan, Septuaginta ș.a.).

Concluzia o constituie afirmarea că: manuscrisele de la Marea Moartă sînt o dovadă importantă privitor la integritatea dogmatică a textului (vechi testamentar).

În fascicola a II-a profesorul Schiwaroff face o reconsiderare a istoricului manuscriselor de la Qumran și se ocupă de dotarea lor. Autorul stabilește că cele descoperite în peștera nr. 1, a căror pînzeturi s-au studiat cu ajutorul metodei C 14 ar data dintre anii veacului al II-lea înainte de Hristos și veacul I după Hristos. Manuscrisele ar fi fost compuse în chiar acest period de timp. Autorul lucrării studiază fiecare manuscris aparte din punct de vedere isagogic (paleografic, ortografic, gramatic etc.) și stabilește în parte vîrsta fiecărui manuscris. Din cercetările sale autorul trage următoarele concluzii: 1. Manuscrisele de la Qumran au păstrat în stare bună textul biblic. El corespunde cu textul masoretic și traducerea mai vechi. 2. Cele mai multe manuscrise prezintă variante față de textul masoretic numai în ce privește ortografia. 3. Din punct de vedere filologic textele de la Qumran nu aduc ceva nou. Formele gramaticale arhaice sau mai noi dau posibilitatea să se fixeze vîrsta manuscriselor, și măresc speranța că cu ajutorul altor manuscrise care se vor mai descoperi s-ar putea lămuri multe probleme din istoria limbii ebraice, cu ajutorul lor s-ar putea stabili mai precis multe date din istoria cărților canonice.

4. Normele ortografice ale masoreților află confirmare în manuscrise.

5. În unele locuri manuscrisele dau textul atît de clar și de exact încît el ajută a pătrunde mai adînc în epoca alcătuirii lor și în concepția autorilor. 6. Nu este între manuscrise nici unul care ar diferi fundamental de textul masoretic, Pentateuhul samaritean sau Septuaginta, Peșita sau Vulgata. Nu s-ar putea deci susține că unele din manuscrise ar reprezenta tradiția samariteană sau tradiția Septuagintei. 7. Manuscrisele nu aduc din punct de vedere dogmatic deosebiri față de textul masoretic, Septuaginta și Vulgata. 8. În manuscrise sînt împărțiri în text după sens. Multe din aceste împărțiri corespund cu împărțirile în parase din textul masoretic. 9. Înlocuirea numelui lui Dumnezeu Jahve cu Adonai arată

că evreii pioși încă înainte de Hristos interpretau poruncile dumnezeiești verbal și le îndeplineau literal.

N. St. Schiwaroff aduce contribuții prețioase la cunoașterea și înțelegerea manuscriselor de la Marea Moartă.

N. N.

D. Protase, Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, 250 p.

Volumul de față prezintă sistematic și critic, dovezile concrete asupra stăruirii populației dacice și daco-romane pe meleagurile țării noastre socialiste de astăzi, premisă fundamentală a autohtoniei românilor în patria lor multimilenară.

Lucrarea a fost întocmită în cadrul planului de lucru al fostei Comisii pentru studii formării limbii și poporului român, la propunerea acad. prof. C. Daicoviciu, de profesorul D. Protase, doctor în istorie și cercetător principal la Institutul de istorie al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Socialiste România și prezintă împărțirea următoare: I. *Dacii în Dacia Romană* (p. 15—102); II. *Vestigiile daco-romanilor în Dacia între anii 250—450* (p. 103—198) și III. *Concluzii* (p. 199—206).

Pornind de la premisa că în dezvoltarea societății nu există hiaturi, exterminări și evacuări totale ale populației și că permanența dacilor în Dacia romană și a daco-romanilor în ținuturile fostei provincii carpatice trebuie să fie o realitate istorică ce se poate dovedi din plin și convingător și cu ajutorul documentelor de ordin arheologic și numismatic, autorul a adunat și selecționat tot materialul arheologic și numismatic publicat sau încă inedit, menit să contribuie la lămurirea acestei probleme fundamentale a istoriei României.

Dacă în timpul celor două războaie de cucerire a Daciei (101—102; 105—106) și după transformarea ei în provincie romană, populația a fost extirpată și sub diferite forme, scoasă din țara ei de baștină, — cum susțineau unii istorici —, sau dacă această populație a continuat să trăiască în condițiile impuse de noii stăpâni, sînt două teze de importanță deosebită în ceea ce privește originea și formarea poporului român.

Autorul nu intenționează să facă istoricul acestei probleme atît de mult discutată în trecut dar, ține să precizeze: «că și în Dacia, ca și în alte provincii anexate mai înainte la Imperiu, populația băștinașă subjugată de romani nu a putut avea altă soartă decît aceea de a continua să trăiască și să muncească în condițiile noi social-economice și politico-juridice impuse de cuceritori» (p. 15).

Cît despre vestigiile arheologice, acestea n-au fost studiate în trecut sub toate aspectele și nu li s-au acordat importanța cuvenită. Meritul de a se fi folosit pentru prima oară de «argumentul arheologic» revine profesorului C. Daicoviciu, care, încă de acum două decenii a utilizat descoperirile arheologice cunoscute atunci pentru susținerea tezei despre existența dacilor sub dominația romană pe teritoriul provinciei. Această nouă orientare deschizătoare de drumuri a fost confirmată de dezvoltarea pe care a luat-o în anii puterii populare investigațiile și studiile arheologice. Pentru importanța lor deosebită redăm în cele ce urmează și concluziile autorului.

Săpăturile desfășurate la *Alba-Iulia* (APVLVM) au scos la iveală două necropole: a) *Necropola de pe Podei* și b) *Necropola din zona spitalului veterinar*. În 1956—1958 au fost date la lumină din ambele necropole un număr de 64 de morminte, din care 34 de înmormîntare și 28 de incinerare.

La *necropola de pe Podei* în afară de 35 de morminte cu schelet, în 1956—1958 au fost dezvelite 22 de morminte de incinerare, fără urnă, pe care autorul le clasează în două categorii distincte: a) morminte cu arderea cadavrului pe locul de înmormîntare¹ și b) morminte cu incinerarea defunctului în alt loc, deosebit

1. Cf. fig. 1 — Mormint de incinerare cu groapă în formă de covată din cimitirul orașului (Apu-lum („Podei“).

de cel al depunerii rămășițelor funerare². Necropola de pe Podei aparține foarte probabil municipiului și coloniei Aurelia Apulensis.

În *necropola din zona spitalului veterinar*, mai mică decât cea de pe Podei s-au aflat de 1957 șapte morminte, unul de înhumatie și șase de incineratie. Inventarul funerar este același: ulcioare roșii, o lucernă, cuțite de fier, fragmente de vase provinciale romane și trei monede romane de bronz.

Mormintele de incineratie din cele două necropole ale orașului Apulum sînt date de autor, — avîndu-se în vedere inventarul acestora — în secolul al II-lea e.n. «Aceste două tipuri de morminte au fost, probabil, folosite și de populația autohtonă de la Apulum».

Astfel de descoperiri arheologice s-au făcut la: *Brețcu* (ANGVSTIA) unde printre alte materiale, s-au găsit încă din anii 1926—1927, ceramică dacică lucrată cu mina și la roată, din pastă grosolană și prevăzută cu ornamente specifice olăriei dașice din Latène-ul tîrziu³.

Cercetările din 1950 întreprinse la castru de un colectiv arheologic al Academiei Republicii Socialiste România sub conducerea lui M. Macrea au stabilit că «ceramica autohtonă a fost folosită în timpul staționării trupelor romane în castru... între vasele de factură locală și cele romane provinciale din castru de la Brețcu nu s-au înregistrat nici un fel de diferențieri cronologice».

Tot din timpul ocupației romane în Dacia, datează și mormintul de la *Bruin*, raionul Agnita, regiunea Brașov⁴.

La *Bumbești*, raionul Tg. Jiu, regiunea Oltenia, în 1955 s-a găsit în așezarea civilă a castrului roman de piatră de pe malul stîng al Jiului «ceramică indigenă» și o «ceașcă dacică». La *Calbor*, r. Făgăraș, reg. Brașov, în primăvara anului 1955 s-a descoperit o necropolă alcătuită din 50 de tumuli⁵, contemporană — prin ritul și inventarul său cu cea de la *Cașolț*, reg. Brașov⁶. M. Macrea, conducătorul ultimilor campanii de la Cașolț, stabilește ca datare a necropolei, secolul II e.n.

Pe panta aceluiași deal la punctele la «Pepinieră», la «Tăietură» și la «Gura Higiului», s-au aflat urmele unei așezări modeste, cu caracter pastoral pe care autorul o consideră exclusiv din perioada romană. Cercetată mai tîrziu în 1954—1957, a fost descoperită așezarea de care depindea necropola tumulară, iar «caracterul etnic dacic este sprijinit cu noi argumente, printre care și cel al așezării corespunzătoare de la Cașolț».

Săpăturile din 1962 și 1963 întreprinse de Muzeul regional din Sf. Gheorghe, au dat la lumină șase bordeie și două semibordeie în localitatea *Cernatul de Jos*, raionul Tg.-Secuiesc, regiunea Brașov. Ele fac parte, după Z. Szekely, conducătorul săpăturilor, dintr-o așezare dacică, din Latène-ul tîrziu, care continuă sub ocupația romană, pînă în secolul II (p. 29).

Printre mormintele de incineratie și de înhumatie, tot din timpul stăpînirii romane în Dacia se numără și cele de la *Cinciș*, com. Teliuc, Hunedoara.

O așezare autohtonă din timpul ocupației romane în Dacia s-a descoperit în toamna anului 1963 pe baza materialului ceramic adunat de Ion Mitrofan de la Muzeul arheologic din Cluj din așezarea *Ciunga*, com. Ocna Mureș, raionul Aiud, regiunea Cluj⁷.

Materiale dacice s-au mai găsit la *Cluj* (NAPOCA), *Comolău*, raionul Sf. Gheorghe, regiunea Brașov, în micul *castellum* roman din localitate; la *Cristești*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, la *Gilău*, raionul Huedin, regiunea Cluj⁸. Castrul roman de aici datează după părerea autorului nu din plină epocă prefeudală cum s-a încercat să se susțină după ce au fost efectuate săpăturile din 1951; ci din timpul folosirii castrului drept garnizoană romană, poate și puțin după aceea, așa cum au dovedit-o săpăturile din 1956 (p. 34).

2. Cf. Fig. 2 — Mormînt de incineratie cu grupă rotundă din cimitirul orașului Apulum („Podei“).
3. Cf. Fig. 3 — Ceramică dacică lucrată cu mina din castrul roman de la Brețcu.
4. Cf. Fig. 4 — Inventarul mormintului de incineratie cu urnă de la Bruin.
5. Cf. Fig. 5 — Vase de ofrandă din necropola de incineratie cu tumuli de la Calbor.
6. Cf. Fig. 8 — Ceramică din așezarea daco-romană de la Cașolț.
7. Cf. Fig. 9 — Fragmente de vase romane provinciale (2, 3) și dacice modelate cu mina (1, 4) din așezarea de la Ciunga (materialul incedit în Muzeul din Cluj).
8. Cf. fig. 10 — Ceramică dacică lucrată cu mina din castrul roman de la Gilău.

Analoagă pină la un punct cu necropolele contemporane de la *Cașolt* și *Calbor* este și cea de la *Ighiu*, raionul Alba, regiunea Hunedoara⁹.

Pe malul drept al Mureșului, la *Lechința de Mureș*, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, pe platoul denumit «Săliște», în urma cercetărilor efectuate de un colectiv al Academiei Republicii Socialiste România, în 1960 s-a putut stabili, pe baza materialului arheologic descoperit¹⁰, existența unui sat nou întemeiat, de către un grup de populație dacică, care, — după precizarea autorului —, constrinsă de împrejurările din vremea sau de după războaiele cu romanii, și-a părăsit vechea ei așezare (nu știm de unde), mutându-se pe malul Mureșului.

În marginea de nord-vest a satului, în grădina fostului «Gostat», azi proprietatea cooperativei agricole din localitate, în urma săpăturilor din anii 1951 și 1957 a fost găsit cimitirul de incinerare al așezării de la «Săliște»¹¹.

La 12 km. spre sud de castrul roman de la *Inlăceni*, în localitatea *Medișorul*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, în urma sondajelor efectuate de Muzeul din Sf. Gheorghe, s-a identificat o așezare dacică, iar în castrul roman de la *Mehadia*, raionul Orșova, regiunea Banat s-a găsit o ceașcă dacică tipică, similară celor descoperite în castrul de la *Brețcu*.

Pe «Podeiul» de la *Morești*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară s-a dezvelit un cimitir mai întins, parte din el, distrus de așezările din perioada prefeudală timpurie (secolele al V-lea—al VI-lea e.n.). Autorul stabilește cu acest prilej existența a trei forme de morminte de incinerare: a) cu groapă în formă de albie¹², ca la *Apulum*, b) cu urnă și c) cu groapă simplă, rotundă (fără urnă), asemănătoare celor de la *Soporul de Cîmpie*. Din lipsa dovezilor materiale, atribuirea etnică certă a cimitirului de incinerare de pe «Podeiul» Moreștilor este dificilă. Ritualul de incinerare — precizează autorul — constituie un indiciu că cei îngropați aici ar putea fi daci de sub ocupație romană (p. 40).

Pe malul drept al Tîrnavei Mari, la marginea satului *Murgeni*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, frații Ștefan și Geza Ferenzi, au descoperit în urma săpăturilor din 1960—1962, o așezare autohtonă din faza finală a stăpînirii romane în Dacia¹³.

O altă așezare autohtonă a fost identificată la locul numit «Sumughi» din *Noșlac*, raionul Aiud, regiunea Cluj, unde ceramica romană provincială a fost găsită împreună cu fragmente de vase dacice modelate cu mîna¹⁴.

Pe partea stîngă a Tîrnavei, la *Obreja*, raionul Alba, regiunea Hunedoara, s-a descoperit în 1957 «o întinsă așezare rurală» din vremea stăpînirii romane în Dacia. Materialele arheologice și în special fibula de tipul «cu capete de ceapă» pledează puternic pentru continuitatea vieții în cuprinsul acestei așezări și în vremile ulterioare lui Aurelian, pînă în secolul al IV-lea¹⁵.

Ceramică s-a mai descoperit în localitățile: *Ocna Sibiului*, raionul Sibiu, regiunea Brașov; *Orheiul Bistriței* (raionul Bistrița, regiunea Cluj)¹⁶; *Rîșnov*, (CUMIDAVA), regiunea Brașov; *Sava*, raionul Gherla, regiunea Cluj; *Sărățeni*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Sebeș*, regiunea Hunedoara; *Sîntu-Gheorghe*, comuna Iernut, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Sic*, raionul Gherla, regiunea Cluj; *Sighișoara*, regiunea Brașov; *Slimic*, raionul Sibiu, regiunea Brașov; *Soporul de Cîmpie*, raionul Turda, regiunea Cluj¹⁷; *Turda* (POTAISSA), regiunea Cluj; *Vărădaia* (ARCIDAVA), raionul Oravița, re-

9. Cf. Fig. 11 — Inventar funerar din necropola de incinerare cu tumuli de la Ighiu.

10. Cf. Fig. 12 — Inventarul mormintului (?) de pe «Săliștea» Lechinței de pe Mureș.

11. Cf. Fig. 13 — Urne cinerare și obiecte de inventar funerar din cimitirul de la Lechința de Mureș («Gostat»).

12. Cf. Fig. 14 — Mormînt de incinerare cu groapă în formă de covată din cimitirul de la Morești («Podei»).

13. Cf. Fig. 15 — Ceramică dacică de factură romană din așezarea de la Murgeni (material înedit în Muzeul din Cluj).

14. Cf. Fig. 16 — Fragmente de vase romane provinciale (I, 4, 5.) și dacice modelate cu mîna (2, 3, 6) din așezarea de la Noșlac (material înedit în Muzeul din Cluj).

15. Cf. Fig. 17 — Ceramică dacică (7—2, 9) și romană provincială (I, 8, 10) din așezarea de la Obreja (material înedit în Muzeul din Cluj).

16. Cf. Fig. 18 — Ceramică dacică lucrată cu mîna din castrul roman de la Orheiul Bistriței.

17. Cf. Fig. 19 — Urne cinerare de factură romană din cimitirul de la Soporul de Cîmpie (sec. II—III e. n.); Fig. 20 — Ceramică dacică lucrată cu mîna din cimitirul de la Soporul de Cîmpie (sec. II—III d. Hr.); Fig. 21 — Inventarul mormintului nr. 6 din Soporul de Cîmpie (sec. II—III d. Hr.);

giunea Banat; *Vețel* (MICIA), raionul Ilia, regiunea Hunedoara¹⁸ și *Zlatna*, (AM-PELUM), raionul Alba, regiunea Hunedoara¹⁹.

Ceramică, locuințe, unelte, elemente de port și de podoabă, cimitire și rituri funerare. — După primul război mondial și mai cu seamă din 1948 încoace, cercetarea arheologică din patria noastră desfășurată sub egida Academiei Republicii Socialiste România a cunoscut o dezvoltare fără precedent. În felul acesta, — precizează autorul — aportul arheologiei prin furnizarea de documente directe, a căror importanță rezultă din însăși materialitatea lor, s-a dovedit și continuă să se dovedească a fi deosebit de substanțială în dezlegarea problemei persistenței populației băștinașe în Dacia stăpînită de romani.

Criteriul care stă în primul rînd la baza identificării pe cale arheologică a dacilor, ca element etnic deosebit de coloniștii aduși — după expresia lui Eutropius — «ex toto urbe Romano» —, îl constituie perpetuarea pe teritoriul și în timpul provinciei a unor elemente de cultură materială și spirituală din epoca Daciei independente, deosebite de formele noi de viață introdusă de romani. Pornind de la această constatare se demonstrează că prezența populației se reflectă clar în descoperirile arheologice aflate în castre ale trupelor auxiliare și în cabanele dependente de acestea, în cimitire și așezări civile rurale ori chiar în mediul urban (p. 65).

Cît privește ceramica confecționată în Dacia — în ceea ce ne interesează — se prezintă sub două aspecte: a) olăria dacică, modelată cu mina, păstrîndu-se în genere ornamentația și formele dinaintea cuceririi romane; b) olăria de factură romană, lucrată la roată, cu coloritul caracteristic care o deosebește pînă la un punct, de alte provincii ale imperiului.

Semnificația istorică a prezenței olăriei dacice alături de cea romană provincială în castre și așezări civile, în cimitire, nu poate fi alta decît continuitatea de viață a oamenilor care au făcut și folosit olăria respectivă, adică a populației autohtone, sub stăpînirea romană (p. 69).

După cum observă M. Macrea — existența ceramicii indigene în castre demonstrează folosirea de către romani a populației dacice supuse la lucrările de construire a lagărelor militare și la diferite munci de întreținerea a garnizoanelor, fie a utilizării produselor simple ale localnicilor de către soldați în timpul funcționării castrelor. Dar, și într-un caz și în altul, — conchide autorul, — apare însă invederat contactul populației autohtone cu soldații formațiilor auxiliare sau cu familiile acestora în canabe.

Dar pe lângă ceramică în alte elemente de cultură materială cum sînt: locuințe, unelte, de producție, piese de port, podoabe corporale, accesorii de îmbrăcăminte, în timpul Daciei independente sub ocupația romană continuă să se oglîndească și caracterul etnic al populației.

«Ajunși într-o situație de inferioritate, în toate privințele, față de cuceritori, băștinașii daci se ascund adesea sub haina civilizației romane, pe care și-o însușesc în mare măsură și destul de repede, dar își păstrează, îndeosebi la țară, vechile tradiții funerare, și în parte, tehnica de confecționare a olăriei, prin acestea trădîndu-și pentru noi, parțial sau total, caracterul etnic» (p. 84).

În capitolul «Tezaur monetare», sînt prezentate în ordinea alfabetică, localitățile unde au fost descoperite, depozitele monetare, notînd pentru fiecare în parte, atunci cînd datele permit — clasificarea pieselor pe epoci și împărați, cu un comentariu numismatic mai amănunțit, cu interpretarea istorică cuprinzătoare.

Autorul este de părere că procesul agonisirii de numerar a început în răs-timpul dintre Nero și Traian și a continuat în timpul stăpînirii romane.

Dacă se exclude — posibilitatea puțin probabilă a mutării acestor tezaur din alte provincii ale Imperiului în Dacia, — ne aflăm în fața unui nou argument, de data aceasta de ordin numismatic²⁰, în sprijinul tezei permanenței dacilor sub romani (p. 102).

I. pahar de sticlă roman; 2. ceașcă dacică folosită drept capac de urnă; 3. urna cinerară; Fig. 25 — Urnă dacică de culoare brună cenusă, lucrată cu mina, din cimitirul de la Soporul de Cîmpie (sec. II—III e. n.).

18. Cf. Fig. 25 — Vase găsite „in situ” în așezarea civilă de la Vețel (Micia).

19. Cf. Fig. 26 — Vase din morminte de incinerare cu tumuli din munții Zlatnei.

20. Cf. Fig. 29 — Tezaur monetare alcătuite de populația autohtoaă în Dacia romană.

Vestigiile Daco-romanilor în Dacia între anii 271 și 450. — În lumina noilor materiale arheologice și numismatice, după ce se citează teza prof. C. Daicoviciu care arată cu deplină dreptate că «poporul român a putut lua naștere numai din supraviețuirea masivă și dezvoltarea romanității nord-dunărene, în neîntrerupt contact și alimentată mereu cu elemente romane din sudul Dunării», — arată că, justetea tezei continuității daco-romane se dovedește a fi confirmată cu prisosință iar, teoriile rösleriană și neorösleriană despre dispariția romanității în Dacia și vremurile de după Aurelian se dovedește «perimată, lipsită de fundament documentar» (p. 104). O dovadă grăitoare în această privință sînt descoperirile arheologice efectuate în următoarele localități: *Alba-Iulia*²¹ (APVLVM), regiunea Hunedoara; *Arebiud*, raionul Bistrița, regiunea Cluj; *Bezid*, raionul Tg. Mureș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Bratei*, raionul Mediaș, regiunea Brașov; *Chilia*, raionul Vedea, regiunea Argeș²²; *Cioroiul Nou*, raionul Băilești, reg. Oltenia; *Cîpău*, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară²³; *Cluj-Mănăstur*²⁴; *Comolău*, raionul Sf. Gheorghe, regiunea Brașov; *Iernut*, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Lechința de Mureș*²⁵, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Mediaș*, raionul Mediaș, regiunea Brașov; *Moigrad* (PORO-LISVM), raionul Zalău, regiunea Cluj; *Mugeni*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Noșlac*, raionul Aiud, regiunea Cluj; *Obreja*, raionul Alba, regiunea Hunedoara²⁶; *Porumbenii Mici*, raionul Odorhei, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară; *Paștea Mică* (azi Tirnăvișoara), raionul Mediaș, regiunea Brașov; *Răcari* (SALDARE?) raionul Fălăci, regiunea Oltenia; *Reci*, raionul Sf. Gheorghe, regiunea Brașov; *Sarmisegetuza* (VLPIA TRAIANA), raionul Hațeg, regiunea Hunedoara; *Sfîntu-Gheorghe*, regiunea Brașov; *Sic*, raionul Gherla, regiunea Cluj; *Soporul de Cîmpie*, raionul Turda, regiunea Cluj; *Stănești*, com. Stănești, raionul Rîmnicul-Vilcea, regiunea Argeș; *Verbița*, raionul Calafat, regiunea Oltenia; și *Vețel* (MICIA), raionul Ilia, regiunea Hunedoara.

Se constată că documentarea arheologică privind continuitatea daco-romană în Dacia după Aurelian apare cu mult mai bogată decît era numai cu un deceniu și jumătate în urmă.

Dar «concentrarea vădită a descoperirilor cunoscute azi îndeosebi în Transilvania și raritatea lor în Oltenia și Banat reflectă de fapt nu o situație istorică, ci numai inegalitatea de intensitate a investigațiilor arheologice în cele trei provincii ale țării» (p. 140).

Existența unor numeroase elemente de cultură materială și spirituală din timpul provinciei, cu sau fără modificări, dăinuiesc și pot fi constatate arheologic cu certitudine pînă la prăbușirea supremației hunice în Europa de sud-est și chiar după aceea, iar această perpetuare masivă a formelor romane de civilizație pe teritoriul fostei provincii nu poate fi explicată istoric — după constatarea autorului — decît prin viețuirea și activitatea neîntreruptă a unei numeroase populații daco-romane rămase pe loc, după retragerea aparatului de stat roman la sudul Dunării.

Monumente și obiecte paleocreștine. — Problema originilor, a pătrunderii și dezvoltării creștinismului în Dacia romană și postromană, a stîrnit, în ultimile cinci decenii, în rîndurile cercetătorilor români un interes deosebit dozat de faptul că «creștinismul daco-roman, deosebit de credința creștină, în forma ariană imbrățișată de goții răsăriteni și apoi de gepizi, avea, și continuă să aibă o îndoită însemnătate pentru istoria veche a României: mai întîi, ca fenomen cultural-istoric, iar apoi — lucru ce mi se pare și mai însemnat — ca mărturie în sprijinul tezei dăinuirii în masă a populației romanice în Dacia de după Aurelian» (p. 141).

21. Cf. Fig. 31 — Opați de lut ars (sec. V—VI) de la Alba-Iulia (Tartos).

22. Cf. Fig. 34 — Urne cinerare din cimitirul de la Chilia.

23. Cf. Fig. 35 — Vase lucrate la roată (1, 2, 3) ori cu mîna (6, 7) și mîrgăci (3, 4) din așezarea (2, 6, 7) și din mormintele de incinerare cu urnă (1, 5—5) de la Cîpău („Gîrla”).

24. Cf. Fig. 36 — Ceramice (1, 3—10) și pieptene de os (2) din așezarea de la Cluj-Mînăstur (material inedit în Muzeul din Cluj).

25. Cf. Fig. 37 — Inventarul mormintului de incinerare cu urnă de la Lechința de Mureș.

26. Cf. Fig. 38 — Vasul-urnă din mormintul de la Mediaș.

27. Cf. Fig. 39 — Fibule de bronz din așezarea daco-romană de la Obreja.

În legătură cu creștinismul daco-roman este amintită cunoscuta carte a lui V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911 și importantul studiu al lui C. Daicoviciu, *Există morminte creștine în Dacia traiană din sec. II—III?*, în Anuarul Institutului de studii clasice, Cluj-Sibiu, II, 1936 p. 192—208²⁸.

Concluziile de bază asupra originii și vechimii creștinismului la daco-romani, stabilite de V. Pârvan în 1911, cu unele modificări și precizări²⁹, au rămas în esență valabile până astăzi. Despre a doua lucrare D. Protase, arată că profesorul C. Daicoviciu, după ce a supus unui examen critic toate materialele documentare creștine, stabilește că «în Dacia nu există monumente și obiecte creștine înainte de secolul IV, iar cele socotite de unii ca atare și datind din secolul II—III, ori nu sînt de caracter creștin, ori datează din vremurile ulterioare retragerii romane (sec. IV—V). Acest punct de vedere nou nu înlătură, firește, posibilitatea existenței unor creștini izolați în Dacia (sec. II—III), cum admitea ca o «necesitate logică» și Pârvan, cu un sfert de veac mai înainte. Dar prezența unor rari creștini — orientali, neconvertiți în Dacia la creștinism, ci veniți aici cu credința lor de acasă — care nu s-a manifestat în viața publică, nu prezintă importanță pentru vechimea și dezvoltarea creștinismului în sinul romanității nord-danubiene» (p. 142).

Autorul subliniază că teza lui C. Daicoviciu în legătură cu lipsa oricărei dovezi sigure de ordin literar sau arheologico-epigrafic în ceea ce privește existența unor comunități creștine înainte de evacuarea oficială a provinciei, a fost îmbrățișată de toți istoricii competenți și confirmată de studiile și descoperirile făcute ulterior.

Cît despre materialele care prezintă un caracter creștin indiscutabil descoperite pe pămîntul fostei provincii Dacia, «nu sînt mai vechi de începutul secolului IV și că, prin evacuare, nu se poate vorbi de o generalizare a creștinismului în lumea daco-romană din nordul Dunării înainte de Constantin cel Mare» (p. 142).

Faptul că în Dacia, răspîndirea creștinismului nu luase proporții înaintea retragerii romane — se notează în continuare — nu trebuie să ne surprindă, dacă se ține seamă de situația pătrunderii noii credințe în însuși spațiul unei provincii occidentale ale Imperiului. După cum a remarcat C. Daicoviciu, cauzele pentru care nu s-a putut extinde și înrădăcina creștinismul în Dacia romană, trebuie să fi fost numeroase. Nu trebuie scăpat din vedere însă un eventual control mai sever al autorităților într-o provincie mărginașă a Imperiului, cum era Dacia, neconținut expusă atacurilor «barbare», ori întreruperea legăturilor — mai strîns la începutul secolului al II-lea, cu Asia Mică. — focarul noii credințe».

«Dar obstacolul de căpetenie în calea propagării cuvîntului evangheliei printre daco-romani în secolele II—III rezidă, înainte de toate în structura social economică a provinciei carpatice, «mai apropiată prin forma de viață «barbară» a Daciei libere decît de forma societății romane, cu începuturile de colonat (feudal), din restul Imperiului» (p. 143).

Între *materialele creștine* este citat un *opaiț de lut*³⁰, descoperit probabil la Apulum și confecționat din pastă fină de culoare galbenă-cenușie. În forină de pară, cu extremitățile alungite, opaițul prezintă pe disc o cruce immissa sau latină decorată cu șase romburi. Este datat în secolul al IV-lea. *Donarium de la Biertan*³¹, este format dintr-o *tabulă ansată* de bronz prezintă în trei rînduri inscripția latină: EGO ZENO VIVS VOT/VM POSVI și un disc, tot de bronz, în interior cu monogramul lui Hristos (x+P). K. Horedt, valorifică, pentru prima dată acest dinarium regăsindu-i originalul în muzeul Brukenthal din Sibiu, și l-a publicat amănunțit, stabilind definitiv locul și împrejurările acestei «excepționale descoperiri». Donariul aparține unei comunități creștine de daco-romani ce se afla în secolul al IV-lea la Biertan.

28. O listă a lucrărilor referitoare la creștinismul daco-roman a întocmit I. I. Russu în revista „Studii Teologice”, X, nr. 5—6, 1958, 313, la care se adaugă studiul lui D. M. Pippidi, reeditat în, *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1958.

29. C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans L'antiquité*, Bucarest, 1945, p. 254—257.

30. A se vedea I. Barnet, *Cușile Pîrvan și problema creștinismului în Dacia traiană*, în „Studii Teologice”, X, nr. 1—2, 1958, 93—105 și D. Pippidi, *loc. cit.*.

31. Înainte de 1857 a intrat în Muzeul Brukenthal din Sibiu, unde se află inventariat sub nr. 7492, are următoarele dimensiuni: lung de 12,7 cm, lat de 7,4 cm și înalt de 4,3 cm. Vezi fig. 47 — Opaiț de lut din Alba-Iulia (?) (după I. I. Russu, „Studii Teologice”, X, nr. 5—6, 1958, p. 315).

Între monumentele funerare păgine transformate la începutul secolului al IV-lea în monumente creștine, se numără un *altar funerar*³².

Caracterul creștin al monumentului, în a doua lui întrebuințare, constă după C. Daicoviciu, în semnul crucii săpat ulterior în litera O din cuvîntul FILIO al inscripției păgine³³ cu ocazia modificării altarului păgîn în coșciug pentru un creștin și prin stîngacea săpăre a celor două litere A și E, drept simboale pentru inițialele A și Q. Inscripția se află în Muzeul arheologic din Cluj.

*Opațul de bronz*³⁴ descoperit în împrejurimile orașului Dej, prezintă o tortă în formă de verigă deasupra căreia se află o cruce închisă într-un romb cu doi butoni laterali — deasupra crucii aflîndu-se un porumbel în picioare. Caracterul creștin al opațului este evident: — M. Macrea îl datează în secolul al IV-lea.

O gemă (intaglio) înfățișînd scena «Bunului Păstor»³⁵, și două *opațe de lut*³⁶, sînt încadrate în rîndul lucrurilor în formă de pară din secolele al IV-lea și al V-lea, asemănător cu cel de la Apulum.

Un alt monument funerar³⁷ de factură păgînă din mijlocul secolului al III-lea păstrează pe o latură a sa o cruce. C. Daicoviciu este de părere că epoca creștinizării monumentului trebuie să fie, iarăși, secolul imediat următor părăsirii oficiale a Daciei, secolul al IV-lea.

Capitolul se încheie cu expunerea a cinci materiale de caracter creștin nesigur (p. 152—153).

Pe baza descrierii acestor materiale paleocreștine răspindite pe pămîntul fostei provincii — autorul face unele considerațiuni generale de natură cultural-istorică. O primă constatare despre obiectele cu simboluri creștine ori cele romane din secolele al II-lea și al III-lea «creștinate» prin refoșosire în secolul al IV-lea, sînt puține la număr: răzlete și, toate, găsite întîmplător, oglindesc, mai de grabă, — zice autorul, — o situație de fapt, caracteristică teritoriului nord-danubian, rămas *extra fines Imperii* și lipsit de pulsul întens al vieții și culturii romane, care continua să existe în provinciile vecine (Moesia, Dalmația, Panonia). Pentru aceste stări de lucruri existente la stînga Dunării, o explicație poate fi găsită numai în condițiile particulare, de ordin politic și social-economic, care s-au creat aici în secolele al IV-lea—al V-lea, la periferia lumii romano-bizantine.

«Creștinismul în formă latină propagat în sînul populației daco-romane își găsește, așadar, în mare măsură explicația istorică în afara legăturilor economico-culturale din secolul IV și în situația de oarecare dependență politică a regiunilor fostei Dacii față de Illyricum. Originea latină a cuvintelor românești care desemnează noțiuni de bază ale realității creștine confirmă această orientare a regiunilor din stînga Dunării, în cursul secolului IV» (p. 154).

O dată cu așezarea hunilor în Cîmpia Tisei și în urma invaziilor pe care le fac spre vest și, la sfîrșitul domniei lui Theodosius II, de-a lungul Dunării spre Balcani, regiunile carpato-dunărene intră în sfera de influență economică a Bizanțului, care, consolidat din punct de vedere politic, este acum, un centru comercial înfloritor. Acest fapt face ca pe un vast teritoriu la nord de Dunăre să se răspîndească pe lîngă monede, diverse produse meșteșugărești, opațe de lut ori de bronz, profane sau creștine. Numai prin prisma acestei noi orientări spre lumea bizantină a regiunilor carpatice, poate fi explicată satisfăcător originea orientală a opațelor creștine datate din secolul al V-lea descoperite la nord de Dunăre.

32. Descoperit în anul 1775 la rădăcina unui copac tăiat, în pădurea de la „Ghinedru” loc ce se află situat la 5 km de comună. Imediat după descoperire donariul a făcut mai întîi parte din colecția Brukenthal de la Avrig, de unde a intrat în Muzeul Brukenthal din Sibiu, sub numărul de inventar 3234 3225. Vezi fig. 48 — Donariul de la Biertan.

33. Descoperit în anul 1927 pe locul cimitirului orașului Napoca, filia, poartă inscripția: D(is) M(anibus), Cl(audius) Valentinus vix(it), annis XX, Valeria Valentina pi(tra) pi(ssimo), iar dedesubt, în monogram, cuvîntele «s(it)(ibi)(terra)(e)vis». Vezi fig. 49 — Inscripție funerară romană de la Cluj (Napoca) cu semne creștine aplicate în sec. IV.

34. Cf. Fig. 50 — Monogramul de pe inscripția funerară romană de la Cluj (Napoca) cu semne creștine spîriate în sec. IV (detaliu).

35. Cf. Fig. 51 — Opaț de bronz de la Dej (împrejurimi).

36. Cf. fig. 53 — Opaț de lut din Transilvania (?) (după I. I. Russu, „Studii Teologice”, X, nr. 5—6, 1958, p. 327).

37. Cf. Fig. 54 — Opaț de lut ars din Transilvania (?) (după I. I. Russu, „Studii Teologice”, X, nr. 5—6, 1958, p. 328).

Numai la această epocă și la noul climat politico-economic, — precizează autorul, — trebuie raportate cele două opaițe de bronz, unul descoperit la *Luciu*, în Muntenia, și altul la *Tapiogyörgye* pe țărmul drept al Tisei, ambele de origine copto-egipteană și indiscutabil creștine. Că Transilvania nu a rămas în afara ariei de influență bizantină, o demonstrează, printre altele cele două lămpi — una de bronz, creștină din zona Dejului (fig. 4) și alta de lut ars, fără simboluri creștine, aflată în 1956 la Apulum — ambele de origine orientală — ajunse aici prin legăturile populației de aici cu sudul Bizanțului.

La întrebarea dacă antichitățile creștine din teritoriul transilvănean și bănățean al Daciei postaureliene au aparținut populației germanice nou venite sau localnicilor daco-romani — autorul optează pentru răspunsul dat de prof. C. Dăicoviciu care, de la început, «s-a pronunțat cu hotărâre, în favoarea apartenenței lor la populația autohtonă romanizată rămasă în teritoriile ei de baștină și după retragerea aureliană».

Mărturiile creștine din teritoriile vechii provincii, au aparținut unor comunități de populație daco-romană, rămasă pe loc după 271, care prin felul ei de viață anterior, roman provincial, constituia mediul prielnic propagării noii religii în haina latină. într-o formă simplă, populară, fără așezăminte religioase impunătoare și fără vreo organizare bisericească superioară. Creștinismul daco-roman — se precizează în continuare de autor — nu se leagă de numele unui mare misionar sau predicator, căruia să i se poată atribui o conversiune generală la nouă credință, ci el s-a răspândit pe încetul prin contactul direct cu populația creștină din sudul romano-bizantin, Niceta de Remesiana, după cum s-a arătat în timpul din urmă, nu a predicat în nordul Dunării, ci numai la goții sau geții din dreapta fluviului (p. 157—158).

Materialele arheologice au dovedit că religia creștină a cucerit, se pare, mai întâi lumea vechilor orașe, în timp ce mediul rural daco-roman, mai conservativ a rămas în parte la păgânism.

Cît privește creștinismul daco-roman propagat în limba latină s-a dovedit viabil, aceasta se poate explica după părerea aceluiaș autor «numai prin romanitatea locală și prin legăturile ei strânse și permanente cu lumea romano-bizantină din sudul Dunării. De aici s-a alimentat masiv, prin continue emigrări de populație, elemente cultural-religioase etc., romanitatea din stînga fluviului, în ciuda evenimentelor politice și a situației economice inferioare, în care ea a fost nevoită să-și perpetueze existența». (p. 158).

Alături de celelalte categorii de izvoare istorice, sînt tratate în continuare descoperirile monetare, fie ca descoperiri izolate, fie ca tezaur. Autorul examinează mai întâi întreaga circulație monetară de-a lungul perioadei dintre 271 — data abandonării oficiale a Daciei, și 450, sfîrșitul domniei lui Theodosius II, trăgînd apoi din faptele de circulație monetară, observații și concluzii etnice.

Circulația monetară — reprezentată deocamdată prin 161 de localități (p. 160—184) — este împărțită, în funcție de numărul și volumul descoperirilor, precum și după materialul pieselor în trei faze: — faza primă cuprinde răstimpul dintre data părăsirii Daciei (271) și sfîrșitul domniei lui Dioclețian (305); — faza a doua începe cu Constantin cel Mare (306) și se încheie la Valentinian II (392) și faza a treia se întinde pînă la capătul domniei lui Theodosius II (450), în preajma prăbușirii puterii hunilor³⁸.

Autorul ajunge la concluzia că monedele din anii 271 și 450, «prin aria de difuziune, frecvența mare și aglomerarea lor în vechi așezări rurale, centre urbane și militare din timpul provinciei, precum și prin compoziția aparte ce o dau unor tezaure, pot fi utilizate ca argument valabil pentru dăinuirea în regiunile din stînga Dunării și din interiorul arcului carpatic, a populației daco-romane, care a întreținut mereu cu lumea romano-bizantină legături comerciale bazate pe sistemul monetar» (p. 198).

Volumul mai cuprinde o notă adițională (p. 203—205), un indice și un rezumat în limba franceză (p. 207—234).

*

38. Cf. Fig. 60 — Descoperirile monetare din spațiul intercarpatic al fostei provincii Dacia (a. 271—450) și fig. 61 — Descoperirile monetare din teritoriile bănățene ale fostei provincii Dacia (a. 271—450).

Lucrarea profesorului D. Protase aduce o importantă contribuție la dovedirea existenței dacilor pe cuprinsul provinciei carpatice evidențiind totodată justetea tezei în legătură cu dănuirea în masă compactă a populației autohtone sub romani.

Parcurgînd filele cărții, cititorul se convinge o dată mai mult de inexactitatea teritoriilor rõesleriană și neöroesleriană.

Condițiile grafice excepționale ale prezentării și tehnica ireproșabilă a ilustrațiilor, fac din carte un izvor util pentru cunoașterea materialului arheologic și numismatic așa de numeros, descoperit mai ales în anii puterii populare, pentru elucidarea problemei continuității daco-romanilor în Dacia.

I. S.

Mario Ruffini, *L'opera della Chiesa Ortodossa Romana nella creazione della lingua letteraria nazionale*, în «*Orientalia christiana periodica*», Roma, vol. XXXII (1966), fasc. I, p. 181—223; fasc. II, p. 450—477.

Urmărind să precizeze contribuția Bisericii Ortodoxe Române la formarea limbii române literare, autorul supune unei amănunțite cercetări cărțile de cult — manuscrise și ediții tipărite — traduse în limba română pentru folosire la slujbele din bisericile ortodoxe din Țara Românească și Moldova, ca și din Maramureș, ca să înlocuiască folosirea cărților de cult în limba slavonă (ori grecească) în cultul Bisericii. Cercetarea se extinde și asupra cărților de cult traduse și tipărite în limba română răspindite în bisericile ortodoxe din Transilvania unde nu era folosită limba slavonă la cult, ci limba latină. De asemenea obiect al cercetării comparative constituie și traduceri integrale sau parțiale ale Bibliei, ca *Palta de la Orăștie* (1582), *Noul Testament* de la Bălgrad (1648), *Biblia lui Șerban* (1688) — în afară de Psaltiri care se încadrează în cărțile de cult.

Cercetarea se întinde asupra lucrărilor apărute începînd cu veacul al XV-lea și se oprește la sfîrșitul veacului al XVIII-lea cînd limba literară este considerată a fi fost definitiv formată. Pentru precizarea calităților limbii române folosite în operele cercetate, pe lîngă compararea între ele a operelor cercetate, se face și confruntarea limbii din acele opere cu limba din traducerea *Bibliei din 1938* de Pr. Vasile Radu și Gala Galaction, caracterizată ca «traducerea modernă a Bibliei».

În studiul său autorul folosește o bogată bibliografie de specialitate în limba română, începînd cu lucrări din ultimele decenii ale veacului trecut pînă la lucrări apărute în 1966.

*

În primul capitol — «Primele traduceri ale Psaltirii și ale Faptelor Apostolilor» (fasc. I, p. 181—189) — sînt prezentate din punct de vedere istoric și grafic, ca și din punctul de vedere al conținutului, cele patru manuscrise — *Codicele Voronețean*; *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea Hurmuzaki*, — care «prezintă fenomene fonetice egale (rotacizarea lui *n* intervocalic; *dz* pentru *z*; supraviețuirea unor forme latine antice, prezenta unor termeni maghiari de circulație redusă)».

În continuare se face o prezentare a teoriilor cu privire la fixarea locului — Maramureș —, timpului — ultimele decenii ale veacului al XV-lea pînă la jumătatea veacului al XVI-lea — și a cauzelor care justifică apariția acestor traduceri atunci și acolo, în cadrul unei Biserici Ortodoxe locale, concentrate în jurul Mînăstirii din Peri, care, fiind silită să reziste pe de o parte acțiunii prozelitiste romano-catolice, iar pe de altă parte acțiunii de incorporare a ei în Episcopia Ortodoxă slavonă de Muncaci, a socotit că-și poate apăra independența mai cu succes prin introducerea în chip practic a limbii române în cult, în locul celei slavone, neînțelese de popor (decît prin declararea Mînăstirii din Peri stavropighie și decît prin încer-

care de a încorpora Biserica Ortodoxă din Maramureș în Mitropolia din Alba-Iulia, — ceea ce se realizează abia mai târziu).

Limba română folosită în aceste prime patru traduceri «nu este ușor de înțeles astăzi fără ajutorul unui glosar și fără noțiuni de gramatică istorică a limbii române», datorită faptului că traducătorii «au rămas fideli originalului slavon», pe care îl traduceau urmînd «în chip servil ordinea cuvintelor și sintaxa, adesea fără a se preocupa să dea un înțeles logic textului român».

După ce, ca exemplificare, pune în paralelă textul din Psalmul XIX, 2—8 după *Psaltirea Hurmuzachi*, după *Psaltirea Scheiană* și după traducerea *Radu-Galaction*, autorul începe capitolul afirmînd că această «primă mărturie scrisă în limba romană, fie ea și dialectală, dovedește «meritul Bisericii Ortodoxe din Maramureș de a fi dat prima traducere română a textelor religioase, care va sta cu mult mai târziu la baza celei dintîi ediții tipărite».

*

În *capitolul al doilea*, intitulat «Diaconul Coresi. Primele texte tipărite» (fasc. I, p. 189—197), autorul începe cu afirmația că «dacă se cuvine să recunoaștem originea autohtonă a primelor traduceri de texte religioase — rămase în manuscrise de-a lungul veacurilor și ajunse pînă la noi în copii unice, din care cauză nu putem formula nici o ipoteză asupra soartei pe care ele au avut-o și nici asupra importanței lor în dezvoltarea limbii române —, sîntem dîmpotrivă obligați să recunoaștem neîndoielnica influență protestantă asupra începutului primelor traduceri religioase pentru tipar în veacul al XVI-lea, în opera diaconului Coresi».

În legătură cu activitatea tipografică a lui Coresi la Brașov, — care în vremea aceea «era un mare centru comercial cu largi legături cu toate țările române, cu Germania, Polonia», ideal pentru vînzarea lucrărilor publicate —, autorul scoate în evidență două situații importante: în primul rînd faptul că diaconul Coresi a folosit pentru primele lui tipăriri traduceri în limba română, aflate — după știrea lui — în manuscris în Maramureș și Transilvania, în Țara Românească și Moldova, și chiar la biserica din Scheii Brașovului, de unde le-a luat și le-a utilizat. De exemplu: pentru *Tetraevanghelul* din 1561 a fost utilizată o traducere anterioară sau contemporană, făcută poate în Muntenia, sau Moldova, ori în Transilvania de Sud, în timpul episcopului Sava (care în 1558 fondase o mînăstire la Lancrăm, în apropiere de Alba Iulia); pentru *Pravila Sfinților Apostoli* din 1570—1580, a fost folosit un manuscris moldovean; în timp ce versiunea *Lucrului apostolesc* din 1563 este identică în mare parte cu *Codicele Voronețean*, iar pentru *Psaltirea* din 1570 a fost utilizată o copie a *Psaltirii Scheiene*.

În al doilea rînd faptul că diaconul Coresi a trebuit să tipărească, în limba română, — la impunerea autorității orașenești din Brașov — unele cărți de influență protestantă, precum: Catehismul cunoscut sub numele de *Întrebare creștinească* din 1559, «de evidentă influență luterană»; *Tîlcul Evangheliei* din 1564 și *Molîtfelnicul* din 1564, amîndouă de influență calvinistă».

Lăsînd la o parte cărțile tipărite în limba slavonă și pe cele de influență protestantă tipărite în limba română la cererea sașilor din Brașov, autorul se oprește la analiza «pentru scopul studiului său» a cărților românești, tipărite de diaconul Coresi «pentru uzul Bisericii Ortodoxe, precum: «*Tetraevanghelul* din 1560—1561; *Lucrul apostolesc* din 1563; *Liturghierul* din 1570; *Psaltirea slavo-română* din 1577; *Pravila Sfinților Oțeți* sau *Pravila Sfinților Apostoli*, cunoscută și sub numele de *Nemccanon* dintre 1570 și 1580 și *Evanghelia cu învățătură* din 1581».

Pentru a face înțeles felul cum s-a dezvoltat procesul de introducere a limbii române în slujba liturghiei, autorul semnalează împărțirea în trei a slujbei divine în Biserica Ortodoxă; ca săvîrșită de preot în altar, citirea în fața credincioșilor, de către diacon sau preot, a Evangheliei și Apostolului și citirea Cazaniei de către cîntăreș. Dintre acestea citirea Cazaniei, adresîndu-se poporului credincios și explicîndu-i Evanghelia, pentru a fi înțeleasă de credincioși trebuia scrisă în limba română, nu în limba slavonă folosită în restul slujbei. Și era normal

ca următoarele cărți de cult traduse în limba română să fie Evanghelia și Apostolul, mai ales după ce în bisericele protestante de pe teritoriul țărilor române au început a se săvârși întreaga slujbă în limba poporului credincios, după cum afirmă Coresi în epilogul de la *Tetraevanghel* și de la *Psaltirea slavo-română*.

Răspîndirea cărților de cult tipărite de Coresi în limba română s-a desfășurat pe întinsul tuturor țărilor române datorită nevoii ca slujbele să fie «explicate și predicare oamenilor săraci», care nu cunoșteau deci slavona, cum spune în însemnarea sa Luca Hirschel despre vînzarea *Evangheliei cu învățătură*. Pentru demonstrarea răspîndirii acestor cărți — cumpărate în general de mînăstiri, biserici, voievozi și unii boieri — autorul urmărește prezența lor pe teritoriul Țării Românești, al Moldovei și al Transilvaniei, schițînd astfel o hartă a răspîndirii cărților de cult în limba română — tipărite sau copiate după acestea, ori urmărind peregrinarea unora dintre ele în două sau chiar în cele trei țări române.

Cărțile răspîndite astfel duceau pretutindeni între români credința ortodoxă nu în limba română din manuscrisele maramureșene, ci într-o limbă română nouă datorată supunerii de către Coresi a limbii din manuscrisele maramureșene «unei atente curățiri lingvistice prin substituirea tuturor elementelor dialectale fonetice și lexicale, cu elemente din limba vorbită de locuitorii Carpaților din Muntenia de Nord — regiunea Tîrgoviștei, de unde provenea Coresi — și din Transilvania de sud-est — regiunea Brașovului, unde Coresi și-a desfășurat activitatea tipografică». În acest fel cărțile tipărite de Coresi în limba română au pus bazele limbii române literare. Într-adevăr este meritul lui Coresi de a fi pus la îndemîna tuturor românilor cărți de cult într-o limbă unificată fonetic, lexical și sintactic și înțeleasă de către toți (fără a se preocupa de corectarea operelor de traducere), constituind astfel începutul «impunerii unei limbi literare prin mijlocul difuzării cărții tipărite».

Ca mărturie a acestei opere de revizuire lingvistică înfăptuită de Coresi și a progresului obținut prin eliminarea rotacismului, prin folosirea formelor morfologice mai simple și a cuvintelor cunoscute pe o mai largă scară teritorială, — autorul compară textul din Faptele Apostolilor XX, 7—12 după *Codicele Voroneșean*, după *Apostolul lui Coresi* și după *Biblia Radu—Galaction*, care evidențiază superioritatea versiunii lui Coresi. Iar pentru a demonstra că diaconul Coresi nu s-a lăsat influențat de sintaxa slavă, că scrie direct ceea ce gîndește, în chip viu și liber, — autorul reproduce un pasaj din prefața *Evangheliei cu învățătură*.

În activitatea aceasta Coresi nu a fost singur, ci a avut colaboratori care cunoșteau bine și limba slavonă și limba română și între care cei dintîi trebuie să fi fost preoții bisericii române din Scheii Brașovului, unde exista nu numai o școală de copiiți ci și una de traducători, dintre care unii sînt arătați pe nume drept colaboratori de Coresi, în introducerea la *Evanghelia cu învățătură* din 1581 ca și într-o însemnare pe manuscrisul unui *Octoih* din 1570.

În continuare autorul prezintă ambianța culturală pe care o ofere viața în biserica Sfîntul Nicolae din Scheii — singura ortodoxă din Brașov —, în Biserica Ortodoxă din Transilvania, din Țara Românească și din Moldova, ceea ce a îngăduit «posibilitatea ca în cărțile bisericești să fie folosită exprimarea panromână a limbii poporului, în secolul la începutul căruia Țara Românească în vremea lui Mihai Viteazul, și la sfîrșitul căruia în Moldova în vremea lui Petre Schiopul limba începuse să fie folosită în cancelaria voievodală».

După aceasta se înfățișează motivele pentru care traducerea *Paliei de la Orăștie* (1582) nu poate fi socotită că ar fi avut «vreo oarecare influență la dezvoltarea limbii literare române».

*

În *capitolul al treilea*, intitulat «Mitropolitul Varlaam» (fasc. I, p. 197—205), autorul se oprește mai întîi la analiza «deceniilor de tăcere» scurse de la tipări-turile lui Coresi — care fiind traduceri din limba slavonă «nu puteau reprezenta întreaga posibilitate de exprimare în limba română» — și pînă la jumătatea veacului al XVII-lea, decenii în care limba română a continuat dezvoltarea sa natu-

rală, încît atunci cînd mitropolitul Varlaam își scrie opera se vedește că «expresia limbii se maturizează devenind un instrument care aștepta artistul care să pună în evidență întreaga ei frumusețe».

După sumare date asupra vieții și activității mitropolitului Varlaam († 1657) — remarcînd calitățile sale de teolog, care l-au impus candidat la Scaunul de patriarh ecumenic, și pe cele de om politic, care l-au făcut necesar și util ambasador la Moscova (în 1632—1633) și la Constantinopol (în 1644) — autorul se oprește îndeaproape asupra calităților de scriitor pe care le revelează operele lui religioase: *Cartea românească de învățătură* (cunoscută sub numele de «Cazanie») din 1643; *Sapte taine a besearicii* din 1644; *Răspunsul împotriva catehismului calvinesc* din 1645 — tipărit probabil la Minăstirea Dealul din Țara Românească; și traducerea din limba slavonă a *Scării Paradisului* de Sfîntul Ioan Scărarul — rămasă în manuscris. În continuare este prezentat cuprinsul fiecăreia din aceste cărți cu scurte observații asupra izvoarelor și valorii ideologice a lor.

Între operele Mitropolitului Varlaam cea principală este *Cazania*, destinată să fie citită ca predică în fața credincioșilor; în ea se găsesc «începuturile prozei artistice în limba română și primele încercări de versificare». *Cazania* mitropolitului Varlaam a fost destinată răspîndirii — ca dar din partea voievodului Moldovei Vasile Lupu — între toți cei ce vorbeau limba română înăuntrul fruntariilor țărilor române sau în afara lor.

Cu toate că în compunerea ei au fost folosite și opera patriarhului ecumenic Calist, *Tetraevanghelul* și *Evanghelia cu învățătură* ale lui Coreși și *Evanghelia învățătoare*, tradusă din rusește de ieromonahul Silvestru și tipărită la Govora în 1642; și alte «multe scripturi din limba slavonă» și «toți tilcovnici sventei Evanghelii dascalii bisericii noastre», — *Cazania* Mitropolitului Varlaam este superioară tuturor «prin frumusețea stilului și prin uniformitatea limbii..., prin traducerea în care se simte cunoașterea precisă a expresiilor și prin muzicalitatea aproape melodică a cuvîntărilor».

Exemplificarea acestor calități este făcută prin compararea textelor de la Luca XIV, 16—24 și Marcu XIII, 34—38, după Coreși și Varlaam din care se vedește «o reală unitate fonetică, lexicală, morfologică și sintactică, ce fac din *Cazania* lui Varlaam aproape o sinteză a limbii literare române spre jumătatea veacului al XVII-lea».

În traducerea sa Varlaam s-a liberat de multe slavonisme folosite în cărțile — manuscrise și tipărite — din veacul al XVI-lea și din primele decenii ale veacului al XVII-lea; cele puține rămase reprezintă «influența neconștientă a limbii oficiale în Biserica»; persistă încă în opera lui numeroase cuvinte latine atunci încă vii în limbă, ceea ce dă operei un aspect de arhaicitate. În general limba lui Varlaam «strălucește printr-o mai mare limpezime» și printr-o mai mare expresivitate decît cea a scriitorilor din veacul precedent; ceea ce o face însă accesibilă «întregului popor român este vocabularul uniform, construirea în așa fel a frazei că conține toată bogăția limbii populare îmbrăcată în frumusețea limbii scriitorului», care muncise îndelung asupra îmbrăcării conținutului operei sale în această formă aleasă.

Într-adevăr «*Cazania* constituie o deplină sărbătoare a limbii române, pe care Varlaam a așezat-o definitiv în demnitatea de limbă literară, care să poată comunica și să stea alături cu limba altor popoare europene».

După ce demonstrează că celelalte opere ale mitropolitului Varlaam «nu prezintă mare importanță pentru istoria limbii române», autorul înfățișează răspîndirea *Cazaniei* lui Varlaam pe toată aria teritorială locuită de români, urmînd circulația ei în minăstiri, în biserici, în biblioteci și case particulare în toate regiunile românești din Moldova pînă în Transilvania, din Muntenia pînă în Oltenia și Banat, atît ca tipăritură și ca manuscrise făcute în veacurile al XVII-lea, al XVIII-lea și al XIX-lea .

*

Capitolul al patrulea — «Simion Ștefan și Noul Testament de la Bălgrad (1648)» (fasc. I, p. 205—212) — cuprinde la început înfățișarea împrejurărilor în

care a fost tipărit Noul Testament de către Mitropolitul de Alba Iulia, Simion Ștefan, ca împlinire a pretenției principelui Gheorghe Racoți al Ardealului, care vedea în răspîndirea Noului Testament întreg în limba română un mijloc de atragere a românilor din Ardeal la calvinism, pentru a-i rupe de unitatea de credință cu românii din Țara Românească și din Moldova. Oponîndu-se pretențiilor principelui Gheorghe Racoți, mitropolitul Iorest a fost depus și izgonit; urmașul lui Simion Ștefan a înțeles să implinească aceste pretenții pentru a evita alte neajunsuri mai mari ce puteau veni asupra credincioșilor români din Ardeal.

Astfel, după retipărirea la Belgrad, în 1641 a *Evangeliei cu învățătură* a lui Coresi, Simion Ștefan tipărește textul integral al Noului Testament tradus în limba română, în parte de ieromonahul Silvestru (care tipărise la Govora *Sinaxarele* tipărite la sfîrșitul *Psaltirii slavone* de la 1638 și care tradusese din slavonă — sub supravegherea lui Udriște Năsturel — *Evangelia învățătoare* de la Govora din 1642) și continuată de un grup de călugări, care au revăzut și partea tradusă de Silvestru. Titlul, prefețele și introducerea arată că ieromonahul Silvestru a tradus numai după o ediție grecească, iar ceilalți traducători au utilizat pe lângă ediția grecească și una slavonă și alta latină (probabil *Biblia ad vetustissima exemplaria*, Veneția, 1637).

Autorul arată că părțile introduse la fiecare carte din Noul Testament, ca și notele marginale dovedesc influența și a unui text, probabil calvin, în limba maghiară, dar care nu a fost mărturisit atunci (și nici identificat pînă în prezent) pentru a nu face ca traducerea să fie suspectată de prozelitism calvin.

Trecînd la evidențierea importanței pe care o are traducerea Noului Testament în limba română pentru formarea limbii literare, autorul analizează criteriile care au stat la baza muncii de traducere precum și rezultatele obținute.

Pe lângă interesul prozelitist prin tipărirea Noului Testament în românește se urmărea însă și un interes politic: difuzarea și în Țara Românească și în Moldova a Noului Testament — tipărit din inițiativa și cu cheltuiala principelui Gheorghe Racoți — într-o limbă care să poată fi citită și înțeleasă de toți românii de pretutindeni. Acest scop reiese din pasajul din prefața a doua către cititori, pe care autorul îl reproduce în întregime, și din analiza căruia conține: «dacă românii erau divizați în state diferite, unitatea lor etnică era în afară de orice discuție; și dacă influențele limbilor străine produsese însemnate diferențe lexicale dialectale, era absolut necesar să se creeze o limbă literară unică, în vederea formării căreia ca criteriu de selecționare se impunea alegerea cuvintelor cu cea mai largă circulație, care erau mult mai folosite în vorbirea poporului, dînd astfel limbii literare un colorit interregional». Pe lângă aceasta însă fiind necesară și introducerea de cuvinte noi care să exprime cu exactitate ideile, mitropolitul Simion Ștefan «nu a ezitat să recurgă la neologisme, introducînd cuvinte grecești folosite în Vechiul Testament». În continuare sînt prezentate exemplificări, din notele marginale, în care se dau explicații asupra termenilor greu de înțeles sau asupra neologismelor folosite.

Analiza rezultatelor obținute în realizarea acestui scop începe cu confruntarea textului din Faptele Apostolilor XX, 1—8 după *Praxiul* din 1563 al lui Coresi și după *Noul Testament* de la Bălgrad din 1648 și a textului din Luca XVIII, 12—14 după *Cazania* lui Varlaam și după *Noul Testament* de la Bălgrad, și continuă cu considerente generale din care reiese că limba folosită în *Noul Testament* de la Bălgrad reprezintă o etapă superioară față de limba traducerilor lui Coresi; iar în ce privește compararea cu limba folosită de mitropolitul Varlaam, reiese că unele pasaje sînt mai bine traduse la Varlaam, altele mai bine la Simion Ștefan.

În încheiere se afirmă că «traducerea *Noului Testament* de la Bălgrad a însemnat un pas înainte de reală importanță în istoria limbii literare române: a ridicat pentru prima dată problema formării unei limbi supradialectale; a introdus neologisme din diverse limbi, rupînd astfel mai ales pentru limba bisericească izvorul unic, închis slavon și pregătînd calea pentru o mai largă folosire a neologismelor; a pus bazele, prin explicațiile din notele marginale, unui viitor dicționar de cuvinte sinonime pe care limba română nu-l avea; iar prin cuvintele introductive la fiecare carte din Noul Testament și prin sumarele de la diferite capitole,

s-au creat exemple de stil sintetic, concis, viu, cu caracter polemic, didactic...». Așadar mitropolitul Simion Ștefan a semnalat existența diferențelor dialectale lexicale datorate influențelor politice străine și a pus «cel dintii problema formării unei limbi literare unice ca expresie a unei conștiințe etnice unitare». Însemnătatea acestei concepții și acțiunii a mitropolitului Simion Ștefan este cu atât mai importantă, cu cât «nu toți în veacul lui erau de aceeași părere», precum popa Ivan Zoba den Vinț care în *Sicriul de aur* tipărit la Sebeș, în 1683 — în favoarea propagandei calvine — folosește cu precădere cuvintele dialectale.

*

În *capitolul al cincelea*, intitulat «Opera mitropolitului Dosoftei (fasc. I, p. 212—223), se precizează mai întâi că în sfertul de veac dintre 1648 (tipărirea *Noului Testament* de la Bălgrad) și 1673 (anul tipării *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu* și a *Psaltirii în versuri* ale mitropolitului Dosoftei) au apărut în limba română primele cronici naționale, «scrise după exemplul Bisericii în limba căreia Biserica Ortodoxă reușise să-i lormeze o osatură robustă».

Într-adevăr, — după cronicile moldovenești din secolele al XV-lea și al XVI-lea scrise în limbile slavonă (*Letopisețul anonim al Moldovei*) în slavo-rusă (*Letopisețul de la Putna și Cronica moldo-rusă*), în germana medievală (*Cronica moldo-germană*), poloneză (*Cronica moldo-polonă*), ori în medio-bulgară (*Cronicile lui Macarie, Eftimie și Azarie și Cronica serbo-moldovenească*); după cele două cronici muntene scrise în limba slavonă (*Cronica murală de la Minăstirea Bucovăț și Povestire despre Dracula voievod*); și după traducerea, în românește, la 1620, a celui mai vechi cronograf de către Mihail Moxalje, iar în 1640 a *Pravilei de la Govora* — apar primii croniciari care scriu direct în limba română: Grigore Ureche (contemporan cu mitropolitii Varlaam și Simion Ștefan), Miron Costin și autorii anonimi ai *Letopisețului cantacuzinesc* și ai *Cronicii Bălenilor*. Operele lor rămase în manuscris și deci având circulație redusă nu au avut mare influență asupra dezvoltării limbii literare române. În aceeași categorie pot fi înscrise și traducerea cronichii muntene *Varlaam și Ioasăf* și a *Vieții Sfinților* rămase în manuscris. De aceea etapa următoare în dezvoltarea limbii literare române, care avea un veac de circulație a textelor religioase traduse în românește pe teritoriul celor trei țări românești, este înfăptuită tot în cadrul Bisericii Ortodoxe prin activitatea mitropolitului Dosoftei al Moldovei.

După prezentarea pe scurt a omului Dosoftei — care cunoștea pe lângă limba română și greaca, latina, ebraica, slavona, poloneza, ucraineana și mai ales rusa, ca și regulile retoricii și poeziei pe lângă disciplinele teologice — este prezentată pe larg acțiunea întreprinsă de mitropolitul Dosoftei prin introducerea limbii române în cultul Bisericii, în locul limbii slavone neînțeleasă de popor și adesea nici de clerul care oficia în această limbă. Pentru aceasta el traduce în limba română și difuzează în popor cărțile liturgice: *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu* la 1673, *Dumnezeiasca Liturghie* la 1679, *Psaltirea slavo-română* (cunoscută și sub numele de *Psaltirea de-nțăles*) la 1680, *Molitvelnicul de-nțăles* la 1681, *Molitvelnicul cel mic* și *Sfinta Liturghie* la 1683, *Premiile de preste an* și *Octoiul* la 1683, — «punind astfel pe mîna preoților cel mai bun instrument pentru românizarea tuturor sloburilor religioase». Autorul demonstrează că acțiunea întreprinsă de mitropolitul Dosoftei este conștient și îndeaproape pregătită și sistematic urmărită, analizând introducerile de la *Psaltirea slavo-română* din 1680 de la *Liturghierul* tradus în 1683, după care concludă că mitropolitul Dosoftei, convins că acțiunea lui se încadrează în spiritul Tradiției Bisericii Ortodoxe. «a fost primul dintre prelații Bisericii Orientale care, convins că necesitatea introducerii limbii române era în folosul religiei, a inițiat o operă cu adevărat revoluționară», care — cu toată opoziția celor ce nu înțelegeau rostul și foloasele acțiunii — a constituit baza activității altor prelați, care au continuat opera inițiată cu atita curaj de mitropolitul Dosoftei.

În afară de acțiunea pentru introducerea limbii române în cultul Bisericii cu efectele ei rodnice pentru formarea limbii literare române, mitropolitul Dosoftei a înfăptuit o altă activitate care rămîne una din pietrele fundamentale ale operei

înfăptuite de Biserica Ortodoxă Română pentru formarea limbii literare a patriei sale», activitate sintetizată în: *Psaltirea în versuri* — prima traducere în versuri a psalmilor în limba română (publicată la Uiev, în 1673) și *Viețile și petrecerea Sfinților* (care pe coperta interioară este numită *Proloagele tuturor Sfinților*, iar în prefață este numită *Sinaxare*), în patru volume.

În continuare autorul se ocupă îndeaproape de *Psaltirea în versuri* — «prima lucrare în versuri care nu avea caracter ocazional și laudativ» cum aveau versurile de închinare a majorității cârților românești tipărite în veacul al XVII-lea. Este aproape cert că ideea versificării în românește a psalmilor i-a fost sugerată mitropolitului ortodox Dosoftei de *Psaltirea în versuri* a polonezului catolic Ian Kochanowski din 1579. Versificarea psalmilor în limba română trebuia să învingă greutatea multiple legate de caracterul fundamental rural al limbii, care nu îngăduia nici redarea cu exactitate a lirismului psalmilor davidici și care nu se supunea legilor ritmice ale unei versificări noi, alta decât cea a poeziei populare — singura formă prozodică folosită atunci de poporul român. Cu toate acestea mitropolitul Dosoftei a reușit să rămână aproape de sensul textului, să exprime în cadențe diferite bogăția și imaginația davidică într-un limbaj cu mireasmă bisericească și într-un stil curgător, respectând multe din metaforele originalului, localizându-le și aplicându-le la timpul său.

Autorul exemplifică frumusețea versificării mitropolitului Dosoftei comparând textul Psalmii XLVI și CXXXVI după *Psaltirea în versuri* de la 1673 cu *Biblia Radu—Galaction* de la 1938, și întărește afirmația că «Dosoftei nu era un poet mare, dar a fost ajutat de un extraordinar simț muzical în versificarea sa» aducând ca exemple textul din Psalmii LXXXVI, 1—2 și XXXIII, 12—14, după *Psaltirea în versuri* de la 1673 și după *Biblia Radu—Galaction* de la 1938 ca și exemple din psalmii în care a folosit metrul popular în 6, 7 și 8 silabe, ceea ce a dat cursivitate ușurință și sonoritate versificării apropiindu-le de colinde și asigurându-le o mare circulație în popor.

Trecind în analiza celeilalte opere principale a mitropolitului Dosoftei — *Viața și petrecerea Sfinților* —, autorul prezintă problema izvoarelor operei, a conținutului ei și a formei care combină «elementul legendei cu elementele folclorice și fantastice» ceea ce a făcut ca opera să se bucure de o largă răspindire, să fie mult citită și astfel să contribuie la formarea limbii literare române.

Concluzind că «Dosoftei reprezintă un moment important în consolidarea limbii literare în a doua jumătate a secolului al XVII-lea», intrucit lui îi revine meritul «de a fi contribuit la îmbogățirea vocabularului limbii române, de a fi inițiat versificarea unui text amplu, ceea ce pînă atunci nu fusese încercat în țările române, și mai presus de toate de a fi introdus limba poporului în slujba liturgică în Biserica Ortodoxă din Moldova și de a fi contribuit la fixarea morfologiei, lexicului și sintaxei limbii române».

*

Capitolul al șaselea, închinat «Bibliei de la București (1688) sau Biblia lui Șerban» (fasc. II, p. 450—456), se ocupă la început de activitatea literară, culturală și bisericească desfășurată sub domnia voievozilor Șerban Canatcuțino și Constantin Brîncoveanu, în cadrul căreia activității se înscrie introducerea limbii române în sfința liturghie și care activitate se încununează cu tipărirea *Bibliei* întregi la 1688. După ce prezintă problemele legate de traducătorii acestei *Bibliei*, autorul trece la analiza contribuției pe care a adus-o la dezvoltarea limbii literare române această operă monumentală, care constituie «sinteza muncii de traducere a textelor religioase în limba română, muncă desfășurată timp de două secole» și «puntea de legătură spre calea deschisă viitoarelor etape de dezvoltare a limbii literare avînd ca bază dialectul muntean».

Limba traducerii *Bibliei* din 1688 «nu prezintă o mare unitate din punct de vedere fonetic și sintactic; în schimb este foarte unitară din punct de vedere morfologic». Pentru exemplificarea lipsurilor fonetice și sintactice, înfățișate succint,

autorul pune în paralelă textul *Paliei de la Orăștie*, al *Bibliei de la București* și cel al *Bibliei Radu—Galaction* la Ieșire I, 8—10 și III, 1—2; iar pentru caracteristicile morfologice, înfățișate succint, pune în paralelă textul *Bibliei de la București* și cel al *Bibliei Radu—Galaction* la *Fapte XXV, 9—12*.

În concluzie, autorul afirmă că «cu toate defectele și inegalitățile unora dintre părțile ei»^{*)}, acest prim document sigur al limbii literare române precise, datorită «răspîndirii sale largi pe pămîntul locuit de români atît înăuntrul voievodatelor Țării Românești și Moldovei, cît și dincolo de granițele lor, avînd la bază limba literară vorbită în Țara Românească, a devenit o operă de unitate națională»; iar «folosirea ei, în mai mare sau mai mică măsură, în toate versiunile posterioare ale textului sfînt a demonstrat locul fundamental pe care *Biblia lui Șerban* îi ocupă în istoria culturii române și în soarta stilului biblic și literaturii țării».

*

În *capitolul al șaptelea*, intitulat «Opera mitropolitului Antim Ivireanul» (fasc. II, p. 456—465), după ce expune pe scurt viața și rostul lui Antim Ivireanul în cadrul activității culturale desfășurate în vremea lui Constantin Brîncoveanu, autorul trece la prezentarea îndeaproape a «creatorului predicii originale în limba română», analizînd «valoarea istorică, literară și artistică pentru vremea aceea într-adevăr excepțională» a *Predicilor* sau *Didahiilor* rostite de Antim Ivireanul, la București și Tirgoviște, într-o «limbă apropiată de cea vorbită de popor, cu un fonetism regional și arhaic, cu un bogat și pregnant colorit lexical, de nedeosebit din punct de vedere morfologic de limba vorbită». Pentru exemplificarea stilului excepțional de plastic și convingător al *Didahiilor*, autorul reproduce un larg pasaj din predica la Adormirea Maicii Domnului. Autorul subliniază pierderea pe care a suferit-o dezvoltarea limbii literare române datorită faptului că *Didahiile* lui Antim Ivireanul au avut o circulație foarte restrînsă, doar în copii manuscrise, pînă la tipărirea lor pentru prima dată în 1886.

În schimb toate celelalte cărți românești tipărite de Antim Ivireanul — de el însuși, ori din porunca și sub supravegherea lui — au contribuit în chip direct și deosebit la dezvoltarea limbii literare române și la culturalizarea clerului și a poporului, fiind destinate nu numai clerului ci tuturor credincioșilor și distribuite în chip gratuit.

Antim Ivireanul întreprinde o acțiune de introducere a limbii române în slujba religioasă, care este urmărită pe etape legate de publicarea operelor sale principale: astfel prima etapă este legată de tipărirea în 1693 a *Sfintei și dumnezeieștii Evanghelii elinești și rumânești*, în 1694 a *Psaltirii proorocului și împăratului David*, iar în 1697 a *Sfintei și Dumnezeieștii Evanghelii*; a doua etapă este legată de publicarea în 1703 a *Noului Testament* și a *Ceaslorului slavo-român*, și apoi a *Acatistului și cu alte rugăciuni de folos*; etapa următoare este legată de tipăririle de la Rîmnic, între care loc de seamă ține *Molitfelnicul din 1706*; iar cea din urmă etapă este legată de tipăririle de după 1710 — *Octoihul*, *Ceaslorul*, *Catavasierul*, *Liturgie*, *Mineiele*, *Triodul* și *Penticostarul*.

Operele liturgice tipărite de mitropolitul Antim pregătiseră temeinic introducerea limbii române în slujbele liturgice, aplicarea ei însă a fost întîrziată de epoca fanariotă, dar meritul lui Antim Ivireanul rămîne. Pentru că limba folosită de el în traducerea sale este «curățită de influențele grecești și slavone și îmbrățișează fraza curgătoare populară, devenită model de către traduceri ulterioare. Într-adevăr, datorită largii circulații a operelor lui Antim și faptul că limba operelor lui este aderentă, ca lexic și sintaxă, la limba vorbită de popor cu care aproape se confundă ca stil, după două sute cinci zeci de ani limba cărților lui Antim Ivireanul este aproape aceeași cu limba folosită azi în Biserica Ortodoxă Română. În continuare sînt prezentate ca exemplificări asupra acestei asemănări pasaje din: *Octoihul de la Tirgoviște* din 1710 și din *Catavasierul*, ed. IV, de la

* Prezentate de autor mult mai pe larg într-un alt studiu al său, în legătură cu importanța căruia, trimitem la recenzia făcută asupra lui în „Ortodoxia”, XVII (1966), nr. 4.

Cernica din 1926; din *Liturghierul* de la Tirgoviște din 1713 și din *Liturghierul* de la București din 1950; din *Catavasierul* de la Tirgoviște din 1715 și din *Triodul* ed. IV, de la București din 1930, — din analiza căroara se poate spune că Antim Ivireanul are «dreptul să fie considerat fondator al limbii liturgice a Bisericii Ortodoxe Române».

*

Capitolul al optulea, intitulat «Opera episcopului Damaschin de la Rîmnic» (fasc. II, p. 465—470), prezintă în prima parte date asupra vieții și activității de traducător al cărților de cult — *Apostol*, *Triod*, *Molitvelnic*, *Penticostar* și *Psaltire*, *Învățătură pentru șapte taine*, *Antologhion*, *Evanghelie* — care au fost tipărite, în marea majoritate, la Rîmnic de către episcopi care i-au urmat în scaun: Inochentie Climent și Grigorie. În fiecare din cărțile tipărite după moartea lui Damaschin (1725) se precizează că au fost tipărite urmînd izvodului răposatului Damaschin, episcopul Rîmnicului, «din cuvînt în cuvînt, nimic schimbînd». Cînd mitropolitul Neofit tipărind la București, tot în 1743, *Penticostarul* tradus de către Damaschin după grecește și slavonește, a socotit necesar să se revizuiască (prin postelnicul Ianache) traducerea numai după textul grec, s-a dovedit că traducerea lui Damaschin era superioară. Pentru exemplificare se compară o cîntare («Ziua Învierii...») după textul *Penticostarului* din 1743, de la Rîmnic și de la București.

Prin opera sa de traducător, atît de apreciată de urmașii săi imediați la scaunul episcopal «episcopul Damaschin merită să fie citat între figurile bisericesti care au contribuit la consolidarea limbii literare române».

Opera episcopului Damaschin nu a avut răsunetul operei lui Dosoftei sau a lui Antim Ivireanul; dar traducerea lui Damaschin a completat opera lui Antim Ivireanul de românizare a slujbei religioase.

*

În *capitolul al nouălea*, «Chesarie și Filaret episcopi de Rîmnic. Mineiele» (fasc. II, p. 470—476), după ce remarcă faptul că a trebuit să treacă o jumătate de veac de la moartea lui Damaschin, pînă ce s-a ajuns la tipărirea ultimei cărți de cult care nu fusese pînă atunci tipărită — *Mineiele*, autorul prezintă împrejurările în care acestea au fost traduse de către episcopii de Rîmnic Chesarie (1773—1780) — traducătorul *Mineielor* pe lunile octombrie—martie, și Filaret (1780—1792) — traducătorul *Mineielor* pe lunile aprilie—septembrie.

Limba diferitelor tomuri din *Mineiele* de la Rîmnic nu este variată, în afară de o oarecare nuanțare dialectală sau arhaicizantă, specifică veacului al XVIII-lea; aspectul fonetic nu este totdeauna unitar și prezintă unele caractere populare; structura sintactică este cursivă, naturală, cu aspecte care amintesc limbajul popular. Merită să fie semnalat faptul că fraza, care în textele precedente prezenta construcții străine față de cea românească (în general calchiind sintaxa altor limbi străine), devine în *Mineie* armonioasă, naturală, populară, de largă respirație, păstrînd încă caracterul tipic al stilului biblic al traducerilor române de mai înainte, o oarecare nuanță arhaică; caracterul propriu este reprezentat prin folosirea de cuvinte de întinsă circulație care evitau formele slavone, și prin adaptarea la structura morfologică a limbii române a neologismelor (în general de origine greacă, latină sau romanică), care exprimau noțiuni noi». Dintr-un anumit punct de vedere se poate afirma că limba *Mineielor* de la Rîmnic amintește prin bogăție și varietate pe cea a lui Dosoftei din *Viața și petrecerea Sfinților*, care, în fond, este un rezumat al *Mineielor*.

Mineiele de la Rîmnic au fost ulterior reproduse în toate edițiile românești, precum și în *Mineiul Mare de la Buda* din 1805, datorită faptului că traducătorii reușiseră să dea o formă tipică pentru cîntarea bisericăască, ceea ce mărturisește «marea lor valoare și importanța pentru limba română». Pentru exemplificare sînt reproduse cîntări din slujbele sfinților de la: 1 octombrie și 1 noiembrie; iar pentru dovedirea superiorității traducerii sînt puse în paralelă traducerea din *Tetraevan-*

ghelul lui Coresi din 1560—1561, din *Noul Testament de la Bălgrad* din 1648, din *Mineiele* de la Rîmnic din 1779 și din *Biblia Radu—Galaction*, la textul Matei II, 1—2 din slujbele Nașterii Domnului.

*

În *încheierea* studiului, autorul afirmă că începuturile formării progresive ale limbii literare române revin exclusiv folosirii limbii române la slujbele liturgice, acțiune întreprinsă pe etape și cu curaj de personalitățile reprezentative care au abundat în Biserica Ortodoxă Română în veacurile al XVI-lea —al XVIII-lea. Acțiunea întreprinsă de personalitățile reprezentative din Biserică s-a conjugat adesea cu acțiunea de culturalizare întreprinsă de conducerea politică a țărilor române; iar Biserica Ortodoxă Română a știut să folosească ajutorul puterii civile, pentru ca, în epoci ca a lui Matei Basarab și Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu, ori altele, să depună toate eforturile pentru ca introducerea limbii române în cult să aibă la îndemână cărțile de cult traduse și tipărite într-o limbă românească destinată în același timp ca instrument de culturalizare a poporului. De aceea pe fiecare treaptă a dezvoltării sale limba literară șlefuită în traducerea cărților de cult devine și limba cărților cu caracter laic — istoriografic și beletristic.

Și dacă autorul este îndreptățit să afirme că Biserica Ortodoxă Română «și-a împlinit în chip absolut onorabil sarcina sa în acțiunea progresivă pentru formarea limbii literare române timp de trei secole», socotim că trebuie neapărat subliniat că purtarea acțiunii însăși și încununarea cu succes a ei nu ar fi fost cu puțință dacă Biserica Ortodoxă Română nu ar fi fost — după însușirile ei ființiale de Biserică Ortodoxă — o Biserică a poporului, ale cărui nevoi spirituale și materiale le-a cunoscut, și le-a însușit și a luptat pentru satisfacerea lor în toate vremurile și în toate împrejurările.

PARASCHIU U. ION

Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401—1477. În anexă Pseudo Phrantzes: Macarie Melissenos, Cronica 1258—1481*, ediție critică de Vasile Grecu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, XVIII + 618 p.

În colecția «Scriptores Byzantini», V, Editura Academiei dă la iveală un nou volum, consacrat operei istoricului Georgios Sphrantzes. Îngrijită de profesorul Vasile Grecu, folosind pentru prima oară toate manuscrisele existente, ediția dă sensul complet atât al «Cronicei mici», căreia editorul îi pune numele de «Memorii» și care aparține lui Sphrantzes, cât și textul «Cronicii mari», prelucrare din secolul al XVI-lea a mitropolitului Macarie Melissenos.

În «Introducere» (p. VII—XVII), profesorul Vasile Grecu prezintă biografia lui Sphrantzes, așa cum reiese din Memoriile sale, apoi studiază manuscrisele în care ni s-au păstrat cele două lucrări, edițiile existente și metoda ediției de față, care publică în paralel textul grec și traducerea românească.

Importanța specială a Memoriilor lui Sphrantzes constă, în primul rând, în exactitatea redării evenimentelor de către autor, care a participat ca martor ocular la ultimele decenii de viață ale imperiului bizantin și a supraviețuit prăbușirii lui. Tot atât de importante sînt și masivele adaosuri din compilația mitropo-

litului Macarie Melissenos, efectuată în deceniul 8 al secolului al XVI-lea, compilație ce începe povestirea evenimentelor din anul 1258, începînd cu dinastia Paleologilor. Ele ne indică și concepția istorică asupra istoriei bizantine din a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Istoricul este interesat în descrierea evenimentelor la care Sphrantzes a participat direct, în special cucerirea Constantinopolului de către turci în 1453, în care este indicat cu mare precizie numărul apărătorilor capitalei bizantine: «Și la 4 ale lunii lui aprilie din același an (1453) a venit din nou sultanul și a năvălit asupra Constantinopolului, impresurînd orașul în toate chipurile și cu toate mașinăriile de război dinspre uscat și mare, înconjurînd cele 18 mîle ale orașului: și erau dinspre mare patru sute de corăbii, mici și mari, iar dinspre uscat două sute de mii de bărbați, în timp ce orașul, atît de mare ca întindere, avea spre apărare 4773, fără de străini, care abia erau 200 sau ceva puțin peste 200.

Și eu știu că aceasta era așa din următorul fapt. Împăratul a poruncit dimarhilor și fiecare a însemnat în scris amănunțit despre dimarhia (cartierul) sau pe cei ce puteau sta la apărarea cetății, mirean și călugăr, și ce fel de arme poate avea fiecare din ei au adus și au dat fiecare dintre dimarhi împăratului catastiful despre dimarhia sa.

După aceea îmi porunci mie: «Această treabă te privește pe tine, și nu pe altcineva, pentru că te pricepi bine și la socotit și păstrezi bine tainele care trebuie păzite; ia deci catastifele și, stînd acasă, socotește exact cîți oameni sînt și cîte arme și cîte lănci și cîte scuturi și cîte arcuri». Și executîndu-i porunca, am adus și am dat cu multă durere și față posomorită domnului meu împăratul caietelul: și suma a rămas în taină, știind-o numai el și eu». (p. 97). Tot atît de importante sînt știrile despre intrigile diplomatice care au dus la izolarea Bizanțului în fața pericolului turcesc în momentul hotărîtor. Ajutoare în bani și oameni erau așteptate și de la țările române (Memorii, XXXVI, 8, p. 103).

După 1453, Sphrantzes, care este un timp rob la turci, intră în serviciul despotului Toma din Peloponez, unde descrie neînțelegerile și luptele dintre creștini, lupte ce duc la cucerirea Peloponezului de către turci. Mai rătăcește la Corfu, apoi merge în Italia, la Roma și Veneția. Se călugărește în 1468 și moare ca monah, sub numele de Grigore în 1477. Odiseea lui este și cea a multor greci care s-au refugiat în Italia și în restul Europei după căderea Bizanțului. Însă cronica sa constituie un caz rar în literatura bizantină de scriere cu caracter memorialistic integrîndu-se în genul «vieților», atît de gustate de oamenii Renașterii.

În «Memorii» apar și unele știri despre români, cum ar fi mențiunea trecerii prin Chilia a împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul, moartea lui Iancu de Hunedoara în 1456, expediția lui Mahomed al II-lea în Țara Românească la 1462 (Memorii, XLII, 3), fără amănunte ca Ducas sau Chalcondil, precum și expediția aceluiși din 1476 din Moldova (Memorii, XLVII, 6) de unde sultanul «s-a întors mai mult învins decît învingător». Alte informații despre români apar la Macarie Melissenos. Astfel este cazul cu bătălia de al Rovine, de unde turcii s-ar fi retras din cauza locurilor neprieinice: «Apoi (Mahomed al II-lea) pornește cu război contra lui Mircea, domnul Țării Românești și a stricat mult loc. Apoi Mircea a venit la o luptă deschisă într-un loc neprieinlic, iar sultanul, chibzuindu-se în fața locului rău, a lăsat lupta și s-a retras. Mai pe urmă, ajungînd ei la înțelegere, Mircea s-a hotărît să-i dea tribut și au trăit în pace» (p. 223). Se mai menționează măririi ale tributului celor două țări române către turci în timpul domniei lui Mahomed I (1413—1421), în mod greșit, deoarece Moldova nu plătea tribut turcilor în acel timp. Macarie Melissenos mai amintește o luptă cu românii și ungurii a lui Murad al II-lea (1421—1451), cîștigată de turci (p. 231).

Atit prin formă cit și conținut, «Memoriile» lui Sprhantzes constituie un monument deosebit de important al literaturii istorice bizantine, astfel că publicarea lor în original și traducere românească este bine venită.

MATEI CAZACU

Emil V i r t o s u, *Din criptografia românească*, în «Studii teologice», XVIII, (1966), nr. 5—6, p. 261—317.

Un studiu întreg asupra criptografiei românești nu s-a tipărit pînă acum, de aceea trebuie să fim recunoscători autorului pentru marea înlesnire pe care o face cercetătorilor lămurind această problemă și punînd la dispoziție și mijloacele de a descifra tainicile însemnări în fața cărora mai toți care veneau în atingere cu ele le descifrau după inspirații proprii, mai mult pe ghicite și cite o dată la întimplare.

Să-mi fie îngăduit să adaug unele întregiri acolo unde lectura autorului, diferă de lectura noastră, iar în ceea ce privește deslegarea criptogramei de la Valea Danului să rămînem la interpretarea dată de noi și în parte, în ce privește numele lui Meletie, dată și de Virtosu.

Puținele îndreptări și adăugiri pe care le vom face nu scad întru nimic valoarea lucrării așa de bogat documentată.

1. «20 Secolul al XVII-lea (?) *Mănăstirea Humor*, p. 283. Grafite în altarul bisericii».

a) «*Scris-am cu Lupul Gureanu ot Istrița*, după care urmează criptograma «*erodiaconu Serafim*». Textul prim cred că e mai corect în lectura dată de noi. Este vorba de Lupu Ungureanu care venise din Bistrița Ardealului ca și alții din altă parte și de prin Maramureș, la școala de dieci din Mănăstirea Humor, precum se vede din ale grafite ale altor dieci. Grafitul este datat cu leatul, luna și ziua «7268 (1760) februarie 9 zile»*.

2. «23, 1606 mai 1 *Mănăstirea Sucevița*. Criptogramă pe un minei pe luna decembrie».

De acord cu interpretarea justă Prohor dată mai întii de episcopul Melchisedec și reluată de Em. Virtosu.

3. «96, 1799, noembrie 7. Schitul Babele (Ilfov). Criptograma în inscripția de pe dosul tîmplei». Se dă textul și descifrarea publicate de mine.

Schitul Babele este însă în fostul județ Vlașca, nu Ilfov, iar eromonahul Nicodim Greceanu nu este întemeietorul schitului, cum eronat s-a afirmat la p. 270, întemeietorul fiind Viad Călugărul, la 1492. Este drept că inscripția criptogramă spune că s-a făcut din temelie și s-a împodobit în zilele mitropolitului Dosithei — dar aceasta este o rezidire tîrzie.

4. «112—1814. Valea Danului. Inscripție pe clopotul bisericii».

În inscripția acestui clopot este vorba de cei doi ctitori: Iosif episcopul Argeșului și Meletie economul. Cele patru inițiale A. Φ. M. G. noi le-am interpretat luînd ca bază numele celor doi ctitori: Iosif, dat de inițiala Φ pe care am socotit-o: I = bara verticală, O = cercul din jurul acestei bare cu valoare de i. s ca jumătatea din

* Victor Brătulescu, *Nume de călugări și dieci în grafitele de la mănăstirile Voroneț și Humor*, „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XLI, nr. 9—10, sept.—oct. 1965, p. 550—551, nr. 70. „Neculai diacu ot Humor”: 71 „Sandu Pănteanu” 7245—1736—37); 72) „Ioniță den școala... Humor; 74 „Să să știe de cînd am învățat cu Mihai la Hemor, era vîest 1787”.

Lupu Ungureanu apare în două grafite. Primul cu nr. 69 p. 550, la firida de sud a altarului: «*Scris-am cu Lupu Ungureanu ot Bistrita, cînd am șezut...*». Al doilea, sub nr. 76 (p. 551), la proscomidie: «*Scris-am cu Lupul ot Bistrita, cînd am șezut în Humor vâl(cat) 7268, în luna Februarie 9 zile*» (1760). Este deci din secolul al XVIII-lea. Dîspre vreo localitate Istrița în părțile de sus ale țării noastre nu poate fi vorba, un atare nume întîlnindu-se o singură dată ca nume de sat, *Istrița de Jos* în com. Săhăteni, raionul Mizil, regiunea Ploiești, (*Indicatul alfabetic al localităților din R.P.R.*, Buc. 1956, p. 309).

stînga a ovalului O, i — al doilea, suprapus primului și f însăși inițiala Φ din cele patru.

Dacă această interpretare nu este primită, rămîne valabilă cea de a doua: Melethie în care Φ are valoare de Θ și de I pentru ca astfel numele să apară complet. Așa cum acum că inițiala Φ poate înlocui pe Θ cu valoare de F, cum se citește în rusește: Melefie și Feodor = Theodor.

În nici un caz nu cred că se poate admite A = 3); Φ = *februarie*, cum a interpretat Emil Virtușu, pentru bunul motiv că *30 februarie nu există în calendar*. Rămîne deci valabilă această ultimă interpretare: *Melethie*, care prin cele patru inițiale cuprinde numele întreg, inițiala Φ avînd valoare dublă de pe Θ și I. Nu este exclus ca cel care a dat textul pentru a fi transcris la turnarea clopotului să fi trecut intenționat Φ în loc de Θ pentru ca descifrarea să fie mai îngreuiată.

Prof. VICTOR BRAIULESCU

